שו״ת · אחרונים

שות חיים וחסד

רבי חיים יצחק מוסאפיא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות חיים וחסד

רבי חיים יצחק מוסאפיא

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-חיים-וחסד/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

וחסד חלק א הקדמה 4
וחסד סימן א 14
וחסד סימן ב 34
וחסד סימן ג 47
וחסד סימן ד 50
וחסד סימן ה 60
וחסד סימן ו 67
וחסד סימן ז 76
וחסד סימן ח 101
וחסד סימן ט 112
וחסד סימן י 117
וחסד סימן יא 121
וחסד סימן יב 131

וחסד חלק א הקדמה

לרבי חיים יצחק בן אברהם מוספיה ז"ל:

הקדמת הרב המובהק מאיר כברק ר"מ ור"מ כמהר"ר אברהם יונה:

קול ענות חלושה ערוכה ושמורה. לגומרה של תורה. ברוח נשברה. עט"י המדבר"ה. בשבחא . ויקרא. דהאי שופרא לי הנפש בישרא וטופרא. דיינא דצורה. ובוצינא דנורא. ומנורה טהורה. קולי כקול מים קטינא וזעירא. שבע קולות על המים בתודה ובזמרה. כי לא אוכל להתעלם ואליו פי יקרא. להגיד לאדם יושרו דטהר טהר גברא. אישו"ר מוסי"ף חילא לאורייתא הכינה וגם חקרה. ודין די יהוי ליה מנאי אפר כירה. תול"ה אר"ש על בלי מה ותרגא.דיומא כשרגא בטיהרא. קול אומר קרא:

מים חיים מירושלים יצאו מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע. השולח מים על פני חוצו"ת מאן חשיב ומאן ספין ומאן רקיע. ויהי א"ח יצא יצא אבן הראשה. וראשון לכל דבר שבקדושה. דמקטפיה ידיע. קדושתו מרחם וספרין פתיחו וכותלי בית המדרש יוכיחו. ועל השנו"ת יקר רוח איש תבונות. אריא הוא דרביע. הוא עדינ"ו העצנ"י אריא דבי עלאי מומחה ופקיע. בוצינא דנהורא ורב חביבא הרב הכולל. וחין ערכו מי ימלל. אין גומרין עליו את ההלל. לשליש ולרביע. הדיין המצויין כמהר"ר חיים מוסאפיא נר"ו. נשא ענף ועשה פרי הניכר ברשומו. במעשיו ובמקומו. וגדול מרבן שמו. קנה שם טוב לעצמו. בכל מדינה ומדינה אתרא דקביע. ושלם הוא מן העליה באור בני מלך חיים:

מים אשר לא יכזבו נפש עמל עמלה. ויהי שמעו טעמו. ונימוקו בישראל גדול שמו. גמר לה לה. עד דאיתחזי בליונא דגושפנקא ברחוק מילא. נודע הוא בשערים. ולו שם בגבורים. ברחובות תתן קולה. מרומם על כל ברכה ותהלה. עד דשלחו מתם עיר עז לנו קהל עדתי. אשר, בארץ מולדתי.

כולם קדושים כולם גבורים. עושים מאהבה ושמחים בישרי"ם. ק"ק אישפלטרו י"עא עיר חוברה לה. מרבים העם להביא. חכם עדיף מנביא. כארי וכלביא. חיי"ם שאל. הגבר הוקם על. סירכייהו הוא דנקטו. כאשר מימי קדם נסו. באשלי רברבי ורמצי דפרזלא. ואנא נפשאי כתבית את המגילה. בשבחא דאתיא ממי"לא. קו"ל הכתוב לחיי"ם טובה כפולה. כי בא מועד זמן קהילה. ומי לנו גדול מעוז ומגדול. כי ממנו תוצאות החיים: מים תכן במדה במשקל ובמטרי. ידיו רב לו ותלמודו בידו מחדדן שמעתתיה וספרא וספרי. פלפלא חריפא בתיאובת"א והלכתא מלתא אלבישייהו יקירא לפני מלכים דקיימי דרי דרי. פה מפיק מרגליות. בנגהי"ם ואהלות. בגופי הלכות. ופרקי היכלות. איהו בי קרי. ותהי המשרה על שכמו. ארי דור"ש טוב לעמו . טעמו ונימוקו עמו. וכל העם מקצהו אפי

רברבי ואפי זוטרי. שת"ו העם מי בארות. מדהרו"ת דהרו"ת. עונים אחריו מקודש. זורה מבחוץ ומבפנים דש. פוקח עברי"ם מימיו הן המקדש. פושט עקמומיות שבלב חופש כל חדרי. והוד והדר ילבש. מאי דקמן כל מן דין סמוכ"ו לנא ואתפסוהו צררי. מאן גבר בכולא כרב באישור"יה. מקשי הויות אהדדי ידין ידין יורה יורה. השם נפשנו בחיים:

מים עמוקים עש"ה. מר ברישא. לכל דבר שבקדושה. אזלא גריס בלחישה. מה טובו ומה יופיו. דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא. ואית ליה זכיה באורייתא. דזיו ליה כבר בתיה הכא תרגומו נהוריתא. בשמו וכינוייו. ורבו יתירה אתוספת ליה. פרו"ש מרובה. לן בעומקה של הלכה. עג עוג"ה ועמד בתוכה. במקום שבעלי תשובה. לרגל המלאכה. והיה כל פריו. חריף ומקשה. כל הדבר הקשה. פושט"ו אפילו בשוק כמר בר רב אשי. והיד כוחבת ויך את עיו"ן.

במגילת ספר לימד תחתון מעליון. ויטחן עד אשר דק על כל לגיון ולגיון. ככל הדברים האלה ובכל החזיו"ן. עד כי הוציא לאור תורתו ברוב הקיפו ורוב עוביו. סטיו לפנים מסטיו. כל הכתוב לחיים: מים שאין להם סוף והוא יתן מעדני. דקביע ליה עדניה. והיה משנ"ה. מרגלא בפומיה. חיים וחסד הפליא עשה. טחי"ן קשיית"א ובא עד קיצו. כאשר נכספה וגם כלתה נפשו. ועירוב פרשיו"ת שנה כאן טעמו וממשו. לחוקרו ולדורשו. מבין דבר מתוך דבר עיקרו ושורשו. נזר אלהי"ו על ראשו רישא דעמיה. תני תנא להך מתניתא זה יצא ראשונה. בפלפול וסברה נכונה:

ואגב חדא מגו חדא כי האלהי"ם אינה. ש"ב לצו בתר עני"א עניות"א אמור רבנן בכפילא קול פטטיא דאורייתא ויהי ידיו אמונה הלכתא למשיח"א כי ע"ט לכוננה. ידיו רב לו דהלכתא כוותיה. הואיל ותנן בבחירת"א כוותיה. כר' אשי ור' אמי. ברוך שככה לו בעולמו. בישראל גדול שמו. יהי אלהיו עמו. פרי צדיק עץ חיים:

מים עזים דחריפא סכינא ולו שתי פיות. ידים שניו"ת. לדרשא הוא דאתא. בסדרן של כתובים אשר בדברו מערי"ב ערבי"ם. תלת מאה פרש"י הנעימים והנאהבים. אשר עין לא:

ראתה. דולה מים מבורות מימים ונהרות. איזן וחיקר בדרישות וחקירות. על כל קוץ וקוץ תלי תלים. רמזים ומשלים. כולהו בחדא מחתא. ולפום שעתא. אשר בסל"ע לקה מני"ה מונח בי גזא דרחמנ"א. אין לו דמי"ם אל שאו"ל ואל בית הדמי"ם לית ליה די"ו אשר יחסר לו משען ומשענה. להשביע נפש נענה. סגניא ופחוותא דאכיל אלייתא טשי בעיליתא. ודין גרמ"א דעצירא"ה וידו אוחזת בעכ"ב. עד בא דברו דבר בעתו חוזר ונוק"ב. מלתא דאיתיה בתקנתא. בחבר עיר או חברותא. גברא רבא אמר מלתא. פעולת צדיק לחיים:

מים בששון ממעייני הישועה. יורה דעה. ויבין שמועה. לא ירעו ולא ישחיתו ליכנס בגבולו אשר גבלו ראשונים. לבלתי קפח פרנסתו כי פסו אמונים. אחר כי רבו תוצאותיו וכבד אבן חובותיו. אשר המה מלינים. פן ואל ח"ו יפול הנופל עשרת מונים. ויעלה כולו קמשונים. כל מי שאין בו דעה. והשומע ומשמיע תשכון עליו עננה. ולפניו תעבור הרנה. ובכל אשר יפנה יפרח כשושנה. יבורך מפי עליון. אל ברוך גדול דעה. ועד אמרן עיני תמיד אל ה' בשפל קול התחינה. ליתי בר נפלי כי עת לחננה. טובך וחסדך עמנו יודע לעיני כל חיל עם ומדינה. ומלאה הארץ דעה. אלהים מושיב יחידים מבירא עמיקתא לאיגרא רמה. בארצות החיים:

כ"ד הצעיר שבצעירים. העומד לשרת בקדש צאן קדשים פה ויניציא יע"א. הכו"ח בשליש בתרא לח' שבט דהך שתא הטיבה ברצונך את ציון לפ"ק אסקופה תחתונה. וכף קטנה. אברהם יונה ס"ט בן לא"א כמה"ר רפאל משה חיים יונה זלה"ה:

הקדמת הרב המובהק מאיר כברק ר"מ ור"מ במהר"ר יעקב פארדוי:

חיים שנים ישל"ם מלכי צדק מלך שלם שני צמידי זהב תרתי מתנתא דתורה יהב לן אבא דיהיב מטר"א. גוד אסיק גוד אחית שתים כהלכתן ולא חש מר לדוחקא דצבורא. נחית בר המורא"י מלא ברכת ה' את מקורה הערה. הכי אמר מר סתם צלי"ח עושה צליחות"ו קול האומר תנו כאומר זכו כי היכי דלימטי לן סיב"ה מכשור"א. ובעין יפה נותן משלו נתנו לו הן הן גופי תורה בתי הנפש והלחשי"ם אי בעית אימא גמרא שמעתתא והלכתא גברוותא וסתר"י בירורין ליהודים היתה אורה. אכן שמעתתא בעיא צילותא אבע"א סברא. וכל סמא דמלתא גדולה שימושה דכיון דנבט בר ברך ליזכו"ן קיר"א. אך יצוא יצא כלי מורן לקבל תומת בית הסדרי"ם ול"ו ידע לכוין אמרא.

אם שימש כל צרכו דהלוא מראש ועיר פרא אדם יולד וכתותי מכתת שיעורא. וילך האיש הלוך וגדל אף אהלים מעלין את האדם מתומ"ה לתאר"ה. ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמו"ל שקדי"ם אגרא דשמעתתא סברא. והוא דאית ליה רבא במתא לפקוח עינים עורות איכו לימטו כשור"ה. הא מיהא זרוק חוטרא אאוירא אעיקריה קאי דאית ליה סייעתא דשמיא. כי עם ה' ההחסד:

חיים היא למחזיקים העושים מאהבה ושמחים באישורין אישור מוסיף לרבות את השחקים. התוקע עצמו לדבר הלכה ונושא ונותן באמונה והו"ד ידו נטויה להגן על המצוקי"ם.

אשר במאמרו ברא שחקים. ומאיר לאר"ש ולדרים ומחדש חדשים גידולי הקדש גרוגרות וצימוקים. ואינו מאבד טיפה אלא קובץ על יד על יד חלות ורקיקים. דרך קסת"ו זה

כתב ידו ומתוך כך תורתו של רבי מאי"ר כברקים. מאי דקמן האי ספרא דמארי טב הטוב והמטיב אחי קרא שמו חיים וחסד ה"ן נותנין את האור לפני הדורש"ן מנור"ה של פרקי"ם. ידו פרש ש"ר אכוליה תלמודא כריכות מפוזרות ודרש לקראי כסיני את העדות ואת החוקים. נתן כ"ל בין חולי"א לחול"א אשר בדברו מערי"ב ערבי"ם שבכתב ושבע"פ ויך את עיו"ן חריפי מיא בדיק כן זכאי בחורים ובסדקים. גמרא גמור זמורתא דתיאובתא והלכתא שפרא ושפירי ותוספתא פסק לקראי בסכינא חריפא מאי דתנו רבנן גדולי הפוסקים. וכוין פתיחן ליה בעיליתי"ה לשם ה' לשם אישים כל עמודי הכ"שר שבלב מחושקים דין הוא הדר כי מציו"ן תצא תורה גמ"ר לה לה עד דאוקמיה אחזקתיה כשם שב"ד מנוקים. ק"ב ונקי מכל סיג דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא גברא דמאריה סייעי"ה שמרי"ם מזוקקים. הלא הוא הרב המובהק סיני בקדש עוקר הרים וטוחנן משב"ח האישון כש"ר עינ"ן רב אחא משבחא כמהר"ר חיים יצחק מוסאפיא נר"ו ירי"ח אף יזריח. אה"ל אה"ל רב"א ויפוצו מעיינותיו ותערכנ"ה פארותי"ו בעיירות ובשווקים. במוט"ב תלתא כחדא שריין דתליין במזלא האל הנוצר חסד:

חיים עד העולם. יציץ ופרח מכל קילורין שבעולם. חי מלא ברכת ה' ר"ב חזיא ורב הונ"א בהדי הונא חברי"ן של"ם. שקט ושאנן מכל הוו"ת נזיקין יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם. שלם בגופו ובתורתו ה"ן אישור"ו אישו"ר עולם. יליף חיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות ועושה לו לימודי"ן לסטות לאר"ש מנל"ם. ואם היה לו טענת ביטולין אין קורין ואין פולי"ן אלוף יעלם. אחת שאלתי איבעי ביעת"א בת יומא יה רבון עלם. השיבהו על מתכונתו בכל מידי דמיטב רחמנא ידכריניה לשלם מעבירין את המ"ט דכיון שביטל הטעם ממילא היתה הרווחה והנה שלם. וזה יהיה גרם המעלות דנפקי מהתם בנן דמורי"ן ששמועותיהם בידם שני ראשיהם חדין ולא כדורות ששני ראשיהן כרי"ן לך ה' החסד:

חיים שובע שמחות מן שמיא מיהב יהבי. להאיתנים מוסדי ארץ אחנא תגרי הממלאים ידיהם כסף מאן דהוה צבי. להרגי"ש את העזרה מסייע שה"ן בו ממש אשר לכס"ף לכס"ף ואשר לזהב לזהב ירקיעו לזהבים כל היד המרבה.

החפץ ימלא את ידו והיה לה"ב בחתיכה הראויה להתכבד ל"ו העדיף המרבה. כל מן דין סמוכ"ו לנא חזקו ואמצו עושו חושו כמאן דדריש ריבויי ומהות"י לקוח את ספר התורה הזה בשע"ר הגדול הגדול לפי גדלו בתר מרי נכסי צב"י. וכל הזריז ה"ז משובח כל השבחי"ם שנשבח"ו של"ו לשמן דל"ו שדו דיה ציב"י. ותא חזי מאי סליק ביה. עאכ"ו טובה כפולה ומכופלת על על כל פרוטה ופרוטה תרקבא דדינרי ה"ן מעשרי"ן את הודאי

שפעו מרזבי. כי שפע ימים יינקו גוד אחית דרדוגי משב"א מהברכה המשולשת ובשלש עשרה מדו"ת שהתורה נדרש"ת שפע רצון ומלא אינהו ואבזשרייהו חזיוהו להנהו אינשי דקא דרבי. ואף. כי תמן תענן קטן שבא לחוו"ת אין שומעין לו וקו"ל תרנוטול כמי וכי אמר לה מאי הוי ומיחזי כאפקירותא נמי איהו בהרי תרגימא דהבי. דייני רצור"ה וסבי דנה"ר דע"ה בי דינא רפא להם יאתה ומי יקום יעקב כי קטן הוא דכתותי מיכתת שיעוריה מאי רבי. קושטא קאי כי מכיר אני את ערכי ערך של אפרוח שלא נתפתחו עיניו אדם מוע"ט לעולם ניאו"ם כרישי"ה ל"ו שו"י. אכל שאול שאל האיש בשאלתות דרב אחאי ואותבה באודנאי וקו"ל בגוואי דלאו דלא תסור מעתה חזו דאתאי בתוך הבאים כיהודה ועו"ד לקרא"י לאפושי גברי וגדילנא נישבי. ומה גם כי כגון דא לא צריכא רבא וגלויי מלתא דעלמא הוא תתן אמת ליעק"ב חסד:

חיים למרי נפש מהרה חושה בחו"ס תעמוד אלהא מהימנא. אשיא דמג"ן אסי כביהון למבדנא. כי כשל כח הסבל והנה שני אנסי"ם עורי"ם נצים ונצבים עלינו לכלותנו פש"ט העני וימלא כפו ממנה. ואין דורש ואין מבקש הותרה הרצועה קנאה ודימונ"ה. היכי פשי"ט מר איסורא מממונא. ויד בעל הסת"ר על התחתונה. כי אכל את יעקב אכילה גס"ה אכלא ומדקא ואכתי לא פלטינן מינה. סתם קל"י גויים הינ"ם בני יומן וש"ם חית"ה שור"ה וצעור"ה וזמ"ן על ישראל ועל רבנן ויאמר מהומן איש צר ואויב המן וסימניך טינא ובר טינא. ועד אימת ליצעריה וליזיל דעדיין מרקה דיננא. מה זו שתיקה ולא חש מר לעיגונא. ליקום מר מקמי שכינתא מארי דבניינא. ונימא גירא בעיניה דשטנא. ליתי בר נפלי תרין מגידי בעלטה משיחים לפי תומם כי עת לכוננה תיפוש חירום אמתא ואבי דרי חושבנא. פתח פומך קרי התנערי התגבר כארי ונקומה ונעלה מה קימה שיש בה הידור אל ארץ המוריה נגש ונהנה מזיו השכינה. ומלאה הארץ דעה את ה' הקטון יהיה לאל"ף אלף בינה. על פי צלוחי"ת כתנ"א. אין מברכין על הנר עשה לה דדים במקום בינה. ואף כי וידל ישראל מאד וגם דלה דלה כל שאינו בלמידה אינו בעשיה מכל הקריאה ומאן יימר ר"ב חסרי"ם נגון אנא. הא מיהא ת"א שסרך יש לו תקנה. כי דין גרמ"א דעצירא"ה האי גל"א דטבע לספינתא שמטיה דרכונא. ועיני כל ישראל עליך להקים שם אמ"ת על נחלתו מוצא שפתיך וארשתיך לי באמונה השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל אם לשבט אם לארצו אם לחסד אכי"ר:

הלא כה דברי פתיא אוכמא. אדם להבל דמה. בוקה דאדמ"ה. דלית ליה בריכה בדאורי' אפי' כלמלא נימ"א. חד מן חשב"י חיווירי דמליין קיטמא. החו"ף ראגוזה י"עא יום טוב

לחדש שבט דהאי שתא אשרי אדם מצא חכמה. תולה אר"ש על בלי מ"ה אסקופת בה"מ מלא שיעור קומה. הצעי"ר אח"י: יעקב בכמוה"ר דוד פארדו ז"ל ס"ט:

הקדמת הרב המובהק במהר"ר יצחק פארדו אב"ד ור"מ בעיר שאראי דמ"ב יע"א:

קו"ל התחלות הרי זו מקול"י בית שמא"י תורת העולה.

פתח באשרי וסיים מרפ"ה לשון עץ חיים:

תורת ה' תמימה בניו"ת ברמ"ה חד"ד ותימ"א אמרי בינה. אתיא נתינה נתינה מתנה מרובה מרגלית טובה לפי רוב האהבה יהב לן רחמנא. ועל ספר חוקה פוק תני לבר"א כמאן כי האי תנא. מי כעמך ישראל כלי מקבל נהרא נהרא לאור באור החיים:

תורת חכם זה בא בקורת"ו מסכת ביקורי"ן דבר הלמד מענינו. וזה בא בחביט"ו כריך ותני לפום חורפיה חומר"י מתניתא מעשה חידודי"ן ויתן חנו. יבא הכתוב השלישי יושב בסד"ר עליון דן את הדין משפטים צדיקים צדקות פרזונו. הצד השוה שבהם שיש בהם צד משב"ח כל הימים אשר הם חיים:

תורת חס"ד דור דור ודורשיו דורשי רשומות. ובטובו מחדש בכל יום תמיד במעט שנות מעט תנומות. והיד כותבת עשות ספרים מנחל"י א"ל במות. אלה בני שם כשם הגדולים יקרי דארעא השם נפשנו בחיים:

תורת חיי"ם מאי דקמן האי מאן דבנו"גה מרגלית טובה ואבן יקרה. נחמד למרא"ה כלהו איתנהו ביה לפום צערא אגרא. דין הוא הדר הרב הכולל אח"י טו"ב רחו"ם בעל טע"ם ושמש"י שפר"א כמהר"ר חיים יצחק מוסאפיא נר"ו השם לילות כימים לומד תורה לשמה כחשכה כאורה. ידיו רב לו אבע"א קרא אבע"א גמרא אבע"א סברא. הדור אתם ראו גדולה ראייה חיים וחסד מגלה פנים בתורה. הא דרישא בהויות דאביי ורבא לית ליה שיעורא. יתר שאת ויתר עז דינא זוטא ודינא רבא שהעמיד דבריו על דין תורה. איתא להא ואיתא להא כרכ"א מצויינא כני"ר שחוברה. אתא ואייתי מתניתא בידיה מעשה ידי אמן אשר בדברו מערי"ב ערבי"ם קו"ל הכתוב לחיים:

תורת אמת אנא דאמרי להחזיק במעוזו כמ"ד דברי תורה מעות קונות. אליכם אישים אקרא הפרתמים ושרי המדינות. בוזו כסף בוזו זהב כל המנחו"ת טעונו"ת.

להביא לידי גמר טוב על משב"ח הדפוס בשפ"ר הזכרונות. וגדולה מצות זו שתגן עלינו אלהי"ם יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו בארבע פנות. חסדי ה' נזכיר תהלות ה' במקום לה' משכנות. נקומה ונעלה קימה שיש בה הידור צאנה וראנה בנות. בא יבא ברינה ה"ן משיח לישראל תרום קרנו אחוז בקרנו"ת. יקבץ נדחי ישראל בעגלא ובזמן קריב בטוב

ה' בארץ חיים. הכ"ד העומד ומשרת ללקט פירורי. קטן הכמות דק לקוי במרו"ר ומרור"י כו"ח פה שאראי דמ"ב יע"א בסדר ופרט והדרת פני זקן לפ"ק:

הצעיר יצחק בכמהר"ר דוד פארדו זלה"ה:

הקדמת הרב הכולל דוד פינטו זלה"ה:

מי האיש אשר נטע כרם כרם היה לשלמה. מלך שהשלום שלו בה היה מביט ובורא עולמו. חמדה גנוזה אחד מחמשה קנינים תורת ה' תמימה ברה מאירת עינים. ארוכה מארץ מדה ורחבה זה הים גדול ורחב ידים. לא יערכנה כל הון יקר אבנים טובות ומרגליות זהב פדוים. הנחילה לעם סגולתו ותורה שם בישראל ונוגה כאור תהיה קרנים. מלכי צבאות ידודון ידודון ודינא קא בעו תנה הודך על השמים. ותצא דינא והדת נתנה ישראל עושה חיל חילייהו לאורייתא והיתה לנו לעינים. ורוח הקדש אומרת כי לקח טוב נתתי לכם מטוב לטובים. ראה נתתי לפניך היום את החיים:

מי האיש אשר ארש אשה. קורת צוה לנו משה מורשה. א"ת מורשה אלא מאורשה. כלה נאה וחסודה לא זז מחבבה. צוותין בסימא ולה יקרא חפצי בה. אף היא תצא לקראתו ותשב בפת"ח עיני"ם והחזיקה בו ונשקה לו ובין מלכים לכסא יושיבהו. וכבוד והדר תעטרהו צא:

תחסר כל בה. אגוני מגנא ליה. ואצולי מצלא ליה. אהדרי"ה לכללי"ה וניק"ף שבח"י ומגדלתו ומרוממתו. ועל רגליו מעמידתו למחסה ולמסתור אילת אהבים. גדולה תורה שהיא נותנת חיים:

מי האיש אשר בנה הבונה בשמים מעלותיו ויבן כמו רמים. ושם חביון עוזו בגבהי מרומים. לעבדה ולשמרה הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה גמר קיחה קיחה יום ליום יביע אומר. ויקח את גומ"ר. תורה מונחת לית דימחי ביריה. וכל בניך לימודי. כי שם חלקת מח מחוקק ויחלק לכל המון ישראל כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש אשרי מי שעמלו. מה טוב חלקו ומה נעים גורלו. צדיקים יושבים. להתהלך לפני באור החיים:

מי האיש הירא יראת ה' היא אוצרו צדיק כתוב ביה. תמים כתיב ביה. מתהלך בתומו. ויט שכמו. הא בזמן שכיבה הא בזמן קימה יתיב באימתא.

ופתח בשמעתא. והיד כותבת מדויל ידיה משתלים עד דשויתן האי שמעתתא כגדי מסנקן. בטעמן ונמוקן. מאי דקמן אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. הן הראנו את כבודו אשר ל"ו צר"ה ציצים ופרחים היוצאים מכפתו"ר חד"ד ותי"מא. אמירה נעימה. דין הוא הדר האמור בתורה כתמי"ם דרבנן הרב הכולל חיי"ם עד העולם. חטיבה א' בעולם. גם עד זקנה ושיבה בריא אולם. וכבר אתמחי גברא מפי סופרים שלשה המה

מטיבי סעד יתנו עידיהן ויצדקו. בספר ויוחקו. ומה מיני יהלוך אם אומר אם לא אומר ולאפושי גברא.
כיהודה ועוד לקרא. אהיה סניף עמהם במודים דרבנן והמה בכתובים. תורת חכם מקור חיים:
מי האיש החפץ חיים יתמוך יד ימינו. ויהי רת"ב אונו. במלאת ספקו. עד יצא כנגה צדקו. ויכולה היא שתגן גם ה' יתן הטוב ובא לציון גואל ולשבי. מלאים כל טוב ורוב רובי. בתוככי ירושלם כל ישראל חברים כולם אהובים. ביום ההוא יצאו מים חיים. נאום הכו"ח בש' אשרנו כשאנו מסכימי"ן ומעריבים. מעפר דל להבל דמה בטל במיעוטו.
הצעיר. דוד פינטו ס"ט:
תולדות הרב המחבר זרה"ח שנמצאו מכתב ידו:
אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי חסדי האל אשר הפליא לעשות עמדו עד היום הזה אשר זקנתי ושבתי. הנה בצאתי מרחם אמי בעה"ק ירושלם תוב"ב יום ו'שבט סתק"ך כמעט נשארתי יתום כי חלתה מרת אמי חולי גדול ומה גם אחרי פטירת הרב מהר"ר יונה נבון זלה"ה בעל נחפה בכסף אשר עלה לשמים עודנו באבו בימים ההם ביום ו"י לחדש הנז' ויגדל המספד בירושלם הכביד עליה חוליה והגיעה עד שערי מות. ופתאום רופא לכל בשר הפליא לעשות ושלח דברו וירפאה ויוציאה ממות לחיים. הייתי עד י"ג שנים תחת אבי ואמי נ"ע ובאותם השנים הצילני האל ברחמיו מכמה מיני חלאים רעים ונאמנים וזיכני ללמוד תורתו הקדושה שבכתב ושבע"פ והעיר לי אזן לשמוע בלימודים:
ויחי בשנת התקל"ג היתה שנת רעבון ובצורת בירושלם מפני המלחמות וכל אנשי העיר היו במצור ובמצוק ובפרט מר אבי זלה"ה כי היה לו קרן קיימת בעיר שאראי דמן בוסנא י"עא שהניח אביו שם ומפירותיו אשר היו שולחים לו מידי שנה בשנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו והיו ג' שנים שלא היו שולחים לו דבר והיה מוכרח למכור מטלטלי ביתו וספריו עד אשר באו מים עד נפש והוכרח לשים לדרך פעמיו לפקח על עסקיו. ואולם יד ה' נגעה בנו ולא הגיע לנמלה של עכו עד אשר הורמה העטרה מעל ראשנו ואיננו כי לקח אותו אלהים ביום כ"ו שבט התקל"ג אחרי ימים מספר שנכנסתי בר מצוה ושמחתי לתוגה נהפכה. ומרת אמי מתוך דוחקה הוליכה אותי לעה"ק טבריא לראות אם תמצא איזה מקרובי' להטיל מזונותי עליהם ונכזבה תוחלתה כי כלם נדדו הלכו מפני הרעב ומרוב צערה נפלה למשכב וחלתה את חוליה אשר מתה בה ביום ששה לחדש ניסן שנת הנז' תנצב"ה. ובכן נשארתי אני לבדי באין עוזר ותומך ואל רחום וחנון קיים בי מקרא שכתוב כי אבי ואמי יעזבוני : וה' יאספני ויתן בלב א' מחשובי עה"ק הנז' אשר

היה חשוך בנים לאספני אל ביתו ומפתו אכלתי ומכוסו שתיתי ישלם ה' פעלו בעולם שכלו טוב. והנה גם שם לא הונח לי כי אחרי זמן מה נפטר הנז' לב"ע ונשארתי מוטל על פני חוצות כבראשונה וחשבתי דרכי ללכת בעצמי לעיר שאראי דמ"ב לתבוע נכסי אבי ושמתי לדרך פעמי בארחות ימים לקפוטקיא ובדרך ההיא הצילני ה' ברחמיו ממצולות ים ומרעב כי היינו ימים הרבה בלב ים והלחם אזל מכלינו ואכלנו לחם צר ומים לחץ במדה במשקל ובמשורה עד אשר הגענו אל מחוז חפצנו:

והנה שם לא נמצאת אניה בטוחה לעיר שאלוניקי י"עא ונתנני ה' לחן ולחסד ולרחמים בעיני איש יהודי עני ופרנס אותי קרוב לשנתים ימים ובאותם הימים שמשתי לה' המובהק כמהר"ר מאיר ן' מר"גי זלה"ה שהיה אב"ד ור"מ שם עד אשר הקרה ה' לפנינו אניה הולכת לעיר שאלוניקי מבלי פחד אויב והלכתי מעיר לעיר עד לכתי לעיר בוסנא והאל ברחמיו נתנני לחן ולחסד בעיני כל רואי בכל מקום אשר דרכה כף רגלי והציל אותי מכמה צרות וסכנות אספרם מחול ירבון והגיעני לשלום לעיר שאראי ומצאתי שם ממון מר אבי מפוזר ומפורד ואין שטר חוב וראיות בידי והתנפלתי לפני הרב המופלא מהר"ר דוד פארדו זלה"ה אשר היה מ"ץ בעיר ההיא והוא באהבתו וחמלתו עלי הוציא דיני לאורה ובחכמתו עלה בקב"ץ ממון אבא מארי ונתנו לי ומקצתו שלחתי לעה"ק ירושלם להשיא אחותי הבתולה והיותר נשאר בידי וישבתי ללמוד תורה בבית מדרשו של מורי הרב הנז': אחר הדברים האלה הלכתי לעיר בילוגראדו ושם מצאתי חן בעיני א' מעשירי עם ונדר לתת לי סיפוקי למען אשב על התורה ועל העבודה עד אשר תגדל בתו הבתולה וישיאנה לי בנדוניא לפי כבודו ואני הואלתי לשבת את האיש אמנם אשר הוחלת"י ואוח"ל בתוחלת ממושכה לא יכול הגביר הנז' לקיים דברו ונתפרדה החבילה בינינו והוכרחתי לחזור לעיר שאראי בשנת התקמ"ד ועד הנה עזרני ה' והאלהים אינה לידי בת ת"ח יורשת נחלה ובקצת ממון וספרים אשר הכניסה לי זיכני ה' לשבת על התורה עם חברים מקשיבים ותלמידים הגונים. ואולם יסור יסרני יה כי מידי לדתה היה מתטרף דעתה ימים ויריחים ועברו עלי מים הזדונים בכמה הוצאות עד כי אפס כסף וכלתה פרוטה מן הכיס:

אז נקרא נקראתי מבני ק"ק אישפלטרו י"עא להיות להם לרב ומ"ץ ובשגם ידעתי בינ"י ערכי עלי קבלתי עלי בהפצרת יחידי הק"ק הנז' והפצרת הרב המובהק כמהר"ר אברהם יונה ז"להה והלכתי עיר הנז' בחדש אלול התקנ"ו וישימוני עליהם להיות שור"ר ומור"ה צדק ולמשך כמה שנים סבלתי יסורין קשים ומרים בתחלואי אשתי עד יום מותה ומעט

מזער אשר למדתי היה מתוך צער וטרדא רבה ער אשר באתי לכלל יישו"ב בנשאי אשה אחרת ותלי"ת הייתי בהשקט ובטחה:

ויהי היום נפשי אותה לפרוק מעלי עול צבור ולהתבודד בעסק התורה עם הבנים בני אשר חנן אלהים. את עבדו ויען באותם הימים העיר ה' את לב החכם הש' הגביר המרומם כמה"ר אליהו חיון זלה"ה מעיר שאראי לבנות לו בית המדרש ולהתנות עם ת"ח א' כתנאי יששכר וזבולן ובי בחר להשלים מאוייו וכל מחסורי עליו תכף עקרתי דירתי מעיר הנז' ושמתי לדרך פעמי לעיר שאראי עם כל בני ביתי בחדש ניסן שנת התקע"ג ולא הגעתי לחצי הדרך עד אשר שמעתי ותרגז בטני מפטירת הגביר הנז' תנצב"ה ולא ידעתי אנא אפנה וגמרתי בדעתי ללכת הלום עד עיר שאראי ושם בני הגביר הנז' קבלו עליהם לעשות כרצון אביהם ז"ל. אמנם בתוך זמן מה ירדו מנכסיהם ולא יכלו לתת לי די סיפוקי ונתנני ה' לחן ולחסד בעיני יחידי ק"ק הנז' וקבלוני עליהם למ"ץ והוכרחתי לחזור ולקבל עלי עול צבור. אמנם שם העול היה כבד עלי על ריב בני ישראל ועל נצותם בדיני ממונות ותחת אשר בקשתי לישב בשלוה לא שלותי מעול ציבור. ולא שקטתי משריפה אשר שרף ה' בעיר הנז' ובחצות הלילה יצאתי מתוך ההפיכה ולא נחתי מדבר הוות כי החל הנגף ויפרוץ לרוב ועלה מות בחלונינו. ויבא רוגז רוגזו של השר המושל בעיר טראבני"ק ונקרוא נקראתי ממנו עם עשרה טובי העיר ופחד קראנו כי אנחנו מובאים להתעולל עלינו עלילות ברשע כמנהג המושלים בערי תוגרמה. וחסד ה' היה עמנו כי נתרצה ברצי כסף והגדיל ה' לעשות עמי כי לא נתעכבתי שם לילה א' כאשר היה בדעתי כי אלמלא הייתי מתעכב היה לי סכנה רבה יען בלילה ההיא היתה הקמת העם והרגו לכומר הגדול של היונים יתברך שמו לעד העושה נפלאות גדולות לבדו. ובחזרתי לביתי נכנסתי לבדי לתוך נהר א' עם הסוס לעבור בו ופתאום שטפוני המים והגיעו עד צוארי וכפסע ביני ובין המות וקריתי פסוק שמע ישראל בחשבי כי שם תהא מיתתי וברוב רחמיו ית' ראה אותי יהודי א' מרחוק והוא היה בקי לשוט על פני המים וקפץ במרוצה לתוך המים ותפס בי והוציאני מן הנהר הלכ"ט כל"ח מעת לעת ישועת ה' ברוך פודה ומציל:

ומידי ראותי כל אשר קראני בעיר הנז' צוקה על גבי צוק"ה אמרתי אל לבי לצאת ממנה ועזבתי את ביתי ללכת באשר אתהלך והלכתי עד עיר טריאיסטי ושם הקרה ה' לפני כל יחידי וטובי קהל עדתי אישפלטרו אשר כלם ברחו מעירם מפחד המגפה אשר נשמעה בכפר הסמוך לעיר הנז' וכולם כא' בקשו פני לחזור אליהם כבראשונה בחיבה יתירה וחזרתי שם בשנת התקע"ו ובשנה האחרת באו אצלי כל בני ביתי בריאים וטובים ולא אונה אליהם רעה במגפה שהיתה בעיר שאראי תלי"ת אשר הגדיל לעשות עמדי וזיכני

לישב עתה בשלוה בשגם סבוני גם סבבוני כמה מיחושים וכאבים לא עזבני ה' גם עד זקנה ושיבה ויט אלי חסד ויחנני בבנים אשר המה לי לעזר וסיוע אודה ה' מאד בפי התהלה והתפארת לחי העולמים:) והיתה מנוחתו בעיר אישפלטרו י"עא בליל ד' לחדש סיון שנת התקצ"ז בן עז' שנה וד' חדשים תנצב"ה והניח אחריו זה ס' חיים וחסד ב' חלקים וס' דרך חיים דרושים ותוכחות מוסר ב' חלקים וס' משכיל לאיתן על רש"י והרא"ם על התורה מלבד כמה וכמה ליקוטים וכתבים וזכרו לא ימוש מפי קהל עדתו אשר בתבונות כפיו הנחם לזכר עולם יהיה צדיק י"שי עמה"ן (:

וחסד סימן א

בדין קדימת הכהן בקריאת ס"ת:

שאלה עיר אחת לא נמצא בה כהן מימים מקדם ויהי היום בא כהן אורח על דעת להשתקע שם ויען כי ראה ראה שאיזה מיחידי העיר רע בעיניהם ביאתו להיות כי ראשי וטובי העיר הוחזקו לעלות לס"ת ביום הכפורים והנה עתה בהיות כהן בבית הכנסת הן נגרע מקום לב' עולים כי הכהן נוטל פי שנים ועולה גם במקום לוי אי לזאת בעצמו צי"ער ומורא ל"ו עלתה פן יחרחרו ריב ומדון עמו היחידים אשר יהיו נגרעים מעליתם וישתדלו לבלתי תהיה לו מנוחה בעיר ובכן חשב מחשבות והלך מעצמו אצל איזה מיחידי העיר ואמר להם אל נא אחי תרעו לי לגרשני מן הארץ ותדעו נאמנה שאם הרב המורה לצדקה יאמר לי שאין שום צד נדנוד איסור בדבר הנה אנכי מעתה ומעכשיו נשבע בת"כ שבכל י"והך בעת קס"ת אצא מבית הכנסת כדי שיקראו העולים הנהוגי' בכל שנה ושנה ואיכו השתא פני האיש הכהן מועדות לדעת חכם מה הוא אומר במלתא כדנא וכתורה יעשה ושכמ"ה:

תשובה ראה ראיתי אמירה נעימה בדעת ובתבונה. שופ"ר דכתב רחמנא. הר' הפוסק ר"ב חני"נא. ידו אוחזת ע"ט לכונן"ה. וה"ן בפיהו נכונה. שנה ופיר"ש פרו"ש מרובה קרי"ת חנ"ה. א"כ הוא מציע את המשנה. נפק דק ואשכח מרגניתא ותצא דינ"א. שלמא בעלמא קדמא ואתיא למצות כהונה. ואני אנא אני בא ר"ב קטינ"א. מאחר עלות דברי מי שגדול בחכמה ובמנין ויהי ידיו אמונה.

ומי כמוהו מורה נחית לעומקא דדינא. לא נצרכה אלא לפלפ"לת כל שהוא לדעתי הקטנה. וב' ג' גרגרים לענין דינא בס"ד: הלא לאמונה עיקר מטרין דין זה שנו חכמים בלשון המשנה. בפ' הנזקין דף נ"ט תנן התם כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום והש"ס התם בעי מנה"מ ומייתו אמוראי מקראי והדר מייתי תנא דבי

רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון וכו' ופריך אביי מינה למתניתין דקתני מפני דרכי שלום הא דאורייתא היא ומסיק לכדתניא אם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו ואמר מר עלה לא שנו אלא בסעודה אבל בבית הכנסת לא דאתו לאנצויי וכו' וכתב הריב"ש בתשו' סי' צ"ד וז"ל כלומר מן התורה היה יכול הכהן לתת רשות למי שגדול ממנו אבל חכמים תקנו שלקרוא בבהכ"נ לא יוכל כהן לחלוק כבוד ללוי ולא לוי לישראל דלא ליתו שארא לאנצויי ולומר אנא קרינא ברישא והיינו הא דתנן במתני' כהן קורא ראשון וכו' שלא יוכל לשנות ולחלוק. לו כבוד מפני דרכי שלום עכ"ל. והשתא דון מינה דמאחר דעיקר תקנתייהו דרבנן אינו אלא מפני ד"ש ואמטו להכי הוא דתקינו שלא יוכל הכהן לחלוק כבוד לאחרים כי היכי דלא ליתו שארא לאנצויי איכו השתא אם יהיה האופן דתקנתייהו דרבנן מקלקלת השורה והיא גרמא בנזיקין לבא לידי מצה ומריבה בדין הוא שנעמיד הדברים על דין תורה ונימא שיהיה רשאי לחלוק כבוד לאחרים כי היכי דלא ליתו לאנצויי:

ואין לחלק ולומר דאכתי כי אמרי' דמדאורייתא הוה מצי הכהן לחלוק כבוד היינו דוקא לרבו או למי שגדול ממנו אבל לקטן ממנו מדאוריי' נמי אסיר וכדתניא אם בא לחלוק כבוד לרבו וכו' וכן הריב"ש כתב דמן התורה היה יכול הכהן לחלוק כבוד למי שגדול ממנו וא"כ נתת דבריך לשיעורין ומבעי לן לשער בנ"ד בין כהן לישראל העולה במקומו ואם הוא גדול ממנו שפיר דמי ואי לא לא. דליתא להא דמאי דאמרי' בש"ס ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו ארחא דמלת' נקט דמסתמ' לא פליג אינישׁ יקרא אלא לרבו או לגדול ממנו אבל פשיטא דאי מחיל ליקריה לגבי מאן דזוטר מיניה רשאי דאטו ס"ד דאם הבוצע רוצה לחלוק כבוד לאינישׁ דעלמא לפשוט ידו בקערה לא יהא רשאי וכן מבואר בדברי הרמב"ם בפירוש המשנה שכתב וז"ל ומן העיקרים ג"כ כשהכהן הוא ראוי שיקרא ראשון אם התיר לישראל שהוא כמותו או פחו' ממנו שיעלה ויקרא הרשות בידו אבל אסרו חז"ל זה מפני ד"ש וכו' עכ"ל הרי בהדיא דאפי' לפחות ממנו יכול להתיר לו שיעלה אלמלא תקנת חכמים דחשו דילמא אתו לאנצויי וא"כ הדרן למאי דכתיבנא שאם תקנת חכמים תגרום דאתו לאנצויי ובהתבטל התקנה איש על מקומו יבא בשלום אית לן למהדר אדאורייתא מפני דרכי שלום:

וכן בקדש חזיתי להרב הפוסק נר"ו שהביא משם הרב מהר"י לבית הלוי בתשו' סי' כ"ט כלל ד' שכתב דמדברי מהריק"ו בשרש ט' משמע דאין לחוש אם לפעמים מתבטלת קדושת הכהן כל היכא דהוי משו' דרכי שלום ומעתה קדושת הכהן ותקנתא דכהן קורא

ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל היא משתנית כפי חילוף הנושאים דכל היכא דשייך חששא דאנצויי דחינן לה זהת"ד ומינא דתא נפקת לנ"ד כמדובר:

האמנם יש לשית לב לדברי רבינו הרמב"ם בספר המצות עשין ל"ב אשר משם נראה דרבינו ז"ל רוח אחרת אתו בזה וכאשר עמד בזה מר ניהו רבא הרב הפוסק נר"ו ברוח מבינתו ואולם בטרם אקרב אליהם נכספה גם כלתה נפשי לעמוד בסוגיא דפרק הנזקין כי מידי עברי חזינא דאיכא למידק בה טובא ואבא אעיר"ה קצת הערות ודיוקים בס"ד.

הלא מראש מאי דבעי הש"ס מנהני מילי קשיא לע"ד דנראה דמהדר לאשכוחי קרא להוכיח קדימה זו מן התורה מנין כי כן ארחו' הש"ס כי בעי מנהני מילי ש"מ דהוי דאורייתא וכמ"ש ה' הליכות עולם והרי תנא קרי בחיל וקתני מפני ד"ש ומבואר הדבר דתקנתא דרבנן היא וקרא למה לו והרי באינך מילי דתנן במתני' מפני ד"ש לא מהדר תלמוד לאשכוחי ראיה מן התורה והא נמי דכוותייהו עוד יש לדקדק בראיה דרב מתנא מדאמר קרא ויתנה אל הכהנים בני לוי אטו אנא לא ידענא דכהנים בני לוי נינהו אלא כהן ברישא והדר לוי ולכאור' נראה דעדיפא מונה הו"ל למידק בקרא דסיפיה דקרא כתיב הנושאים את ארון ברית ה' ותיקשי אטו הכהני' נושאי ארון ברית ה' נינהו אלא על כרחך דהכונה הכהנים ברישא והדר בני לוי הנושאים וכו' ועוד יש להרגיש אמאי רב מתנא לא ניחא ליה בקרא דר"ו נפחא דקדום דמייתי מדכתיב ונגשו הכהנים בני לוי ולכאורה היינו הך ויותר תימא על רב אשי דשביק קראי דאורייתא ומייתי בידיה קרא דדברי הימים וכן יש להרגיש בסוגיא דהוריות דף י"ג דאדתנן כהן קודם ללוי לא מייתי אלא קרא דד"ה ושביק תלמודא הנך קראי דאורייתא ותו ק"ק על רחב"א ותנא דבי ד"י דמייתו מקרא דוקדשתו דהרי הך קרא דריש ליה בת"כ להקדישו בעל כרחו ומייתי לה בתלמודין פ' האשה רבה דף פ"ח ע"ד ותו ק' לכלהו דמכל הני קראי לא שמעי' אלא דכהן קודם ללוי ולעולם כהן הוא הראשון ברם בתריה דכהן נימא דלוי וישראל שוים נינהו ויקדים איזה שירצה מהם והיכי בעי להוכיח מנייהו הש"ס דכהן ברישא והדר לוי ואיברא דיש ליישב מ"מ מדחזינן דבהוריות שם מהדר אקרא אחרינא להוכיח דלוי קודם לישראל משמע דלא גמרי לה מהנך קראי דהכא.

עוד יש להעיר היכי פליגי אמוראי בהדי תנא דבי רי"ש ומייתו לה מקראי אחריני ואע"ג דכמה זמני אשכחן בדרשות דקראי דילפו אמוראי לדינא מחר קרא אף על גב דתנא מייתי לה מקרא אחרינא וכדאמרינן בעלמא בכמה דוכתי ותנא מייתי לה מהכא מ"מ נר' דשניא היא דא' גמרי' לה מוקדשתו איכא מ"ע מדאורייתא להקדים לזרע אהרן לכל דבר שבקדושה וכן הרמב"ם בספר המצות מנה זו למ"ע מקרא דוקדשתו ונמשך

אחריו הסמ"ג משא"כ מהנך קראי דמייתו אמוראי אין סברא לומר דהוא מ"ע אלא רמז ואסמכתא בעלמא ומה גם לרב אשי דמפיק לה מקרא דדברי הימים מהיכא תיתי שיהיה מ"ע מן התורה וכי תימא דאמוראי לא הוו ידעי להאי דתנא דבי ר"י ואי הוו ידעי לה הוו הדרי בהו א"כ היכי מייתי הש"ס לסברתם של האמוראים הללו: והנלע"ד ליישב קמא קמא דסתמ' דתלמודא. דייק דאי עיקרא דמלתא דכהן קורא ראשון ואחריו לוי וכו' לא הויא אלא תקנתא דרבנן מפני ד"ש א"כ תיקשי מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם לתקן כסדר הזה דוקא ואמאי לא תקון ישראל ברישא או לוי דבכל גוונא לא הוו אתו לאנצויי אלא ודאי דסמוכות אשכחו להאי סדרא בדאורייתא ולכן בחרו בסדר זה והיינו דבעי בפשיטות מנה"מ כלו' ע"כ דהאי סדרא יש לו סמוכים מן התורה ומנ"ל ומשני רב מתנא מדכתיב ויתנה אל הכהנים בני לוי וכו' והנה עיקר דיוקיה דרב מתנא הוא מדכתיב בני לוי דאילו הוה כתיב אל הכהנים הלויים נושאי ארון וכו' הוה מפרשינן דנתנה אל הכהנים והלוים נושאי . ארון וכו' ומסיפיה דקרא היינו מכריעים כן דהוי כאילו כתיב הכהנים והלוים דהא לוים הם הנושאים את ארון ברית ה' ולא הכהנים וכי היכי דמפרשינן השתא נמי לקושטא דמלתא דר"ל כהנים ולוים אע"ג דלא כתיב ובני ליי מיהו הא דכתיב בני לוי קשיתיה דמשמע דאתא לאשמועי' דכהנים בני לוי הם ועל זה תקע דיוקו רב מתנא ואמ' אטו לא ידענ' דכהנים בני לוי נינהו אלא ודאי הא קמ"ל קרא דכהנים ברישא והדר בני לוי ולזה כתב הכהנים בני לוי לרמוז טעמא דמלת' כי הכהנים הם בני לוי השבט המקודש אשר בו בחר ה' וא"כ יש להם קדושת השבט כמו שאר הלויים ונוסף עוד שהם כהנים ועובדי עכבורה ובדין הוא שיקדמו ללויים שאין להם. אלא קדושת השבט בלבד והשתא ממילא שמעינן סדרא דכלהו דמאחר דחזינן דתלה הכתוב קדושת הכהני' להיותם בני לוי השבט המקודש א"כ ממילא ש"מ דלוי אית ליה קדימ' על ישראל מכח קדושת שבטו והיינו דתנן כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל וכלהו שמעי' מהאי קרא ועל דרך זה אזיל נמי דרשתו של ר' יצחק נפחא בקרא דונגשו הכהנים בני לוי וכו' אלא דרב מתנא לא ניחא ליה קרא דר"י נפחא יען בההוא קרא לא עסיק בקריאת התור' ולהכי מייתי מכתוב המאוחר אליו דקאי בקריאת התור' וכדפי' רש"י ור' יצחק ניסא ליה לאתויי מפסוק המוקדם ואמר לך דבההוא קרא יש רמז על קריאת התורה דהפותח בה מברך לפניה מדאורייתא למ"ד והיינו דמסיים בההוא קרא לשרתו ולברך בשם ה' ורב אשי דמייתי קרא דכתובי נראה דאתא לאוסופי מלתא דלא שמיע לן מקראי דתורה והיינודמן התור' איכא למימר דהא דכהנים קדמי ללויים ולויים לישראלים ה"מ בדשוים אבל אם הלוי גדול בחכמה מהכהן וכ"ש אם הוא רביה

דכהן הרב קודם דמהיכא תיתי להקדי' תלמיד לרב ולהכי מייתי מקרא דדברי הימים דכתי' ובני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו וכו' הרי דאהרן נבדל לקדושה יותר ממשה אע"ג דמשה רבע"ה רביה הוה דאיהו אגמריה אוריתא וכדאמרי' פ"ה דעירוכין ע"ש:

אתאן לרחב"א דמייתי קרא דוקדשתו נראה דהוא נמי אתא לאשמועינן הא מלתא דאהרן קדים אפילו למשה רביה דהא קרא קא מזהר למשה שהוא יקדשנו והיינו להקדימו לכל דבר שבקדו' והכי משתמע נמי ממאי דקאמר בההוא קרא קדוש יהיה לך לך דייקא לומר למשה דאף על גב דהוא רבו יקדש אותו בקדימה. ואם כנים אנחנו בזה אפשר דלזה כיון המאור הגדול רש"י ז"ל שכתב וקדשתו:

כי את לחם וגו'. וצריך ביאור למאי איכפל תנא ואולי כיון לרמוז דהיינו דאשמועי' רחב"א דמסיפיה דקרא שמעי' דלמשה קא מזהר רחמנא דגם לגבי דידיה קדוש יהיה וחייב להקדימו בכל דבר שבקדושה אע"ג דהוא רבו ודוק:

ועפ"י זה מיושב מה שהק' הרא"ם ז"ל פ' אמור על רש"י דמייתי הך דרשא דלפתוח ראשון ולברך ראשון מדכתיב קדוש יהיה לך וכו' והק' הרב הנז' דהא בגמרא מפקי' לה מוקדשתו ולפי האמור ניחא דסבי' ליה לרש"י דגם בגמ' לזה כיונו ועיקר הילפותא הוא לאשמועי' דגם לגבי משה רבן של כל ישראל מוטל החיוב להקדים הכהן לכל דבר שבקרו' ומפקי לה להך דרשא מסיפיה דקרא דכתיב קדוש יהיה לך כמדובר:

ואיברא דבת"כ מוקים האי דכתיב קדוש יהיה לך לרבות בעלי מומים הא איכא קרא אחרינא לבעלי מומים דכתוב והיו קדש וכמ' שכ' הרמב"ם בספר המצות עשין ל"כ והוא תלמוד ערוך בסנהדרין דף נ"א ע"ש וא"כ אייתר קדוש יהיה לך לדאמרן:

הן אמת דהרואה יראה דדרשת והיו קדש דריש לה בת"כ נמי לרבות בעלי מומין ויש להקשו' דתרתי קראי למה לי ומעין זה הק' הרא"ם על דרשא א אחריתי דמקדישין אותו בעל כרחו דיליף לה בת"כ תרתי זמני חד מוקדשתו וחד מקדושים יהיו ותריץ יתיב תרי שינויי חדא משם רבי' ישעיה ואידך מדנפשי' ע"ש והא נמי קשיא לכאורה:

ויתכן לבא לכלל יישו"ב לדעתי הקצרה והוא דהש"ס בסנהדרין שם מייתי פלוגת' דר' ישמעאל ורבי עקיבא גבי בת כהן שזינתה דרע"ק דריש בת ובת לרבות את הנשואה ורבי ישמעאל לא דריש ופריך הש"ס ור' ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה ומשני מבעי ליה לרבות בנות בעלי מומין ור' עקיבא מוהיו קדש נפקא ור' ישמעאל אי מההיא הו"א ה"מ אינהו אבל בנותיהן לא קמ"ל ואיכא למידק דשפיר קאמר ליה ר' ישמעאל לרע"ק דוהיו קדש לא משמע אלא לדידהו ולא לבנותיהן ומהיכא נפקא לן לבנותיהן אליבא

דר"ע ואפשר לענ"ד דרע"ק אית ליה קרא אחרינא נמי לרבות בעלי מומין ומוקים להו חד קרא לכהני' גופייהו ואידך לבנותיהן והיינו דהך קרא דקדוש יהיה לך דדריש ליה בת"כ לרבות בעלי מומין היינו לדידהו ואידך דוהיו קדש מפיק ליה לרבות בנותיהן של בעלי מומין ועלה בידנו דלרבי ישמעאל איתר ליה קרא דקדוש יהיה לך ולהכי דריש ליה לענין לפתוח ראשון ולברך ראשון והדרן למאי דכתיבנא שפיר דייק רבינו רש"י ז"ל שכתב דרשת לפתוח ראשון מקדוש יהיה לך והיינו אליבא דרבי ישמעאל וכן גלה סודו בפרק הנזקין דמאן דדריש וקדשתו אסיפיה דקרא קא סמיך והיינו קדוש יהיה לך וכדכתיבנא והכרחו הוא מדחזינן דקר' דוקדשתו דרשי' ביה להקדישו בעל כרחו אם כן ש"מ דמאי דדרשינן בפרק הנזקין וקדשתו לפתוח ראשון עיקר דרשא לאו איקדשתו סמיך אלא אקדוש יהיה לך. דיתירא הוא אליבא דר' ישמעאל ובריתא דת"כ דדריש מקדוש יהיה לך לבעלי מומין אתיא כר"ע דכלהו סתמי מתניין אליביה כנודע:

וממוצא דבר שמעי' שפיר טעמייהן דאמוראי בסוגיין דגיטין דאתאן עלה דאינהו ידעי לה לברייתא דתנא דבי ר' ישמעאל ברם סברי דרבי ישמעאל אסיפיה דקרא דוקרשתו הוא דסמיך והיינו מקדוש יהיה לך דהא וקדשתו מבעי לן להקדישו בעל כרחו ומיהו לרע"ק קדוש יהיה לך אצטריך לבעלי מומין וקי"ל הלכה כרע"ק מחבורו ולהכי מפקי להא דכהן קורא ראשון מקראי אחריני ורחב"א לחודיה תפיס בהא שיטתית דר' ושמעאל ודרש כוותו':

ואין להשיב דלפי דרכנו נמצא דרש"י תפיס בקרא הקדוש יהיה לך שיטתי' דר' ישמעאל דאייתר לית למדרש מיניה להקדים הכהן לכל דבר שבקדוש' ואילו לקמיה בקרא דובת כהן כי תחל לזנות כת' דבין מן האירוסין בין מן הנישואין והיינו היינו כשיטת ר' עקיבא דאילו לר' ישמעאל ליתה בשריפ' אלא ארוס' לחוד וכ"כ הרא"ם שם דרש"י תפיס כרע"ק. דאין זה מן התימא כלל חדא דהא כבר סיים עלה רש"י וכ' ורבו' חולקים בדבר והכל מודי' שלא דבר הכתו' בפנויה הרי דעיקר מלתיה להכי אתא לו' דלא מיירי קרא בפנויה ועוד כי זה נודע דכן דרכו של רש"י בפירוש התו' להביא היותר ברור לפי פשוטו של מקרא אע"ג דלפום סוגי' דש"ס הויין דרשות חלוקות וה"נ בקרא דקדוש יהיה לך פשוטו של מקרא קרוב יותר להתפרש כמ"ש רש"י נהוג בו קדוש' לפתוח ראשון וכו' ולא למדרש ריבויא לבעלי מומין וכל קבל דנא קרא דובת כהן סתמו משמע דקאי בין באירוסה בין אנשואה וכמ"ש רש"י בסנהדרין שם בסברת רע"ק ע"ש תדע דאל"כ תיקשי לך דכיון דרש"י כת' דבין מן האירוסין בין מן הנישואין כל שיש זיקת בעל נידונית בשריפה והיינו כרע"ק א"כ היכי בההוא קרא גופי' פירש את אביה היא מחללת שאומרים עליו ארור

שזה ילד וכו' והרי אתה תחזה בסוגיא דהתם דהא אתיא כר' ישמעאל דפריך הש"ס ולר"ש את אביה וכו' מאי עביד ליה ומשני לכדר' מאיר וכו' ומסיק התם א"ר אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כי האי תנא ומוכח דלרע"ק אסיר למקרי לרשיעא בר צדיקא רשיעא בר רשיעא אלא ודאי כדאמרן דרשי תפס פשוטי המקראות ומפרש זמנין כי האי תנא וזמנין כי אידך:

אתאן לסוגיא דהוריות דנסיב תלמוד' הא דכהן קודם ללוי מקרא דכתובי דכתי' ויבדל אהרן וכו' ושביק כל הנך קראי דאורייתא ואפשר לו' חדא מתרתי אבע"א דר' אשי דהוא מאריה דתלמודא נסיב לה כסברתיה דתמן דראיה זו היא מימרא דרב אשי שם בגיטין. ואבע"א לפום מאי דאמרן לעיל דמהאי קרא דכתובי שמעי' חידושא רבא דאף ע"ג דהלוי הוא רביה דכהן כהן קדים כל שהכהן ג"כ ת"ח ומוכתר בכתר תור' וכעין משה ואהרן ואם כן ניחא טובא דנקיט התם הך קרא דמיניה שמעינן פירוש' דמתני' דהתם דקתני אימתי בזמן שכולם שוין אבל אה היה ממזר ת"ח וכ"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם ונר' דשוין דקתני לאו דוקא אלא אפי' יהיה הרב לוי או ישראל והתלמיד כהן התלמיד קודם לרב והיי' דדייק תנא בסיפא וקתני דת"ח קודם לכ"ג ע"ה דוק מינה דוקא אם הכהן ע"ה אבל אם הוא ת"ח אע"ג דהלוי או ישראל גדול בתו' כהן קודם כיון שאינו ע"ה: :

והא מתניתין לא אמרה דהוי מן התור' אלא מפני ד"ש ובא אל היישוב דבעי מנה"מ לו' דאכתי אמאי נקטו הך סדרא דוקא ובזה זכינו לדעת גדול כמש"ל אלא דהרב ז"ל נר' דסבר בפשיטות דלקושט' דמלת' תקנת חכמים היא ואילו מהסוגי' מוכח דהוי דאורי' וכן מנאה הרמב"ם בס' המצות למ"ע דאורי' ולקמן נעמוד בזה בס"ד. עוד הק' כמאי דכתי' דאמאי רב מתנא לא דייק בקרא וכי הכהנים נושאי ארון ברית ה' הם וכתב דצ"ע ויש לדחות דחדא מנייהו נקט עכ"ד ואנן בעניותין תריצנא לה:

וכדו האיר ה' את עיני וחזה הוית דאעיקרא לאו דיוקא הוא כי מצאתי לרבינו הרמב"ם בס' המצות מצוה ל"ד שכתב שציונו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם והוא אומרו בכתף ישאו ואעפ' שזה הציווי בא ללוים בעת ההיא אמנם היה זה למיעוט מספר הכהנים החייבין במצוה אבל המצוה מחיוב הכהנים והם אשר ישאוהו כמו שנתבאר בס' יהושע וס' שמואל וכו' והביא ראיה לזה מספרי ע"ש ונמצא דשפיר עבד דלא הכריח מדכתיב הנושאים ארון ה' דאין זה הכרח כלל דשפיר שייך בכהנים נמי לומר הנושאים את ארון ברית ה' וברור ויש לתמוה על הרב מהריט"ץ דנעלם ממנו דבר זה. עוד הק' מאי מייתי מויתנה אל הכהנים וכי התם עסקינן בקריאת התור' ותירץ ע"ש והנה לזו כבר רבינו רש"י ז"ל תריץ לה בדברות שתים שכ' ויתנה שיקראו בה כהנים והדר בני

לוי כלומר דנתינה היא בעבור הקריאה וק"ל. גם הרגיש אמאי ניידי אמוראי כל חד מקרא דחבריה אמנם בתירוצו לא יהיב טעמא אלא אמאי ר"י נפחא לא אמר כדר"מ ולא יהיב טעמא נמי איפכא אמאי ר' מתנא לא אמר כדר"י נפחא דהכי ארחיה דתלמודא בכה"ג ומה גם יש לתמוה דעל קושיתו עליה דרב אשי דנקט קרא דכתובי ושביק מקרא מן התורה דהיא קו' חזקה דחי לה הרב בגילא דחיטיתא והכי אמר מר ואמור אחרינא לא ניחא ליה בהנך ראיות ומייתי מקרא דויבדל אהרן וכו' ולע"ד זו צריכא רבה וטעם בעיקר בעינן אמאי לא ניחא ליה ושביק קראי דתורה ואנא עניא נ"ל כדכתיבנא לעיל. עוד הקשה דבהוריות פריך אשכחן כהן קודם ללוי לוי. לישראל מנין ומייתי מדכתיב הבדיל ה' את שבט הלוי וכו' ואמאי הכא לא מייתי נמי כדהתם ראיה ללוי דקודם לישראל בשלמא לראיות קמייתא ניחא דכתיב כהנים בני לוי כהנים ברישא והדר בני לוי ברם לאינך קשיא עכ"ד ומאי דניחא ליה להרב ז"ל לפום אמוראי קמאי ק"ל בגויה דמאי ראיה מדכתי' הכהנים בני לוי למדרש כהנים ברישא והדר בני לוי כלו' דלוי אזיל מיד בתר כהן בלי הפסק ישראל הא קרא לא אשמועי' אלא דכהן קודם ללוי ומעולם לא יקדים לוי לכהן אמנם אכתי נימא דלוי וישראל שוין ומי שירצה יקדים לקרות בתר כהן. ואיברא דיש ליישב דלאמורא קמא הא כתיב בתריה ואל כל זקני ישראל וש"מ דלוי קודם לישראל וה"נ באידך קרא. כתיב בתר הכי וכל זקני העיר ההיא מ"מ הרב לא ביאר כן כדבריו ובהא נמי כבר כתיבנ' מאי דאתחזי לן בעניותנו. ולתנא דברי ר"י כתב הרב הנז' דהא דלוי קודם לישראל מדוייק מסיפיה דקרא קדוש יהיה לך דאתא קרא לאזהורי למשה שאפי' שהוא לוי קדוש יהיה לך אהרן הכהן דכהנים קודמים ללויים ומינה לויים קודמים לישראל ובזה תירץ הקו' על רש"י דנקט סיפיה דקרא קדוש יהיה לך ע"ש. והנה במ"ש דקדוש יהיה לך אמשה קא מזהר בזה זכינו במקצת לדעת עליון מיהו מ"ש דממילא ש"מ דלוי קודם לישראל לענ"ד אין בזה כדי שביעה דאף ע"ו דגמרי' דכהן ללוי ברם לוי וישראל נימא דשוין הם ולדידי עניא קדימת לוי לישראל לתנא דבי ר"י נפקא ליה אי מקרא דהבדיל ה' את שבט הלוי ואי מהכהנים בני לוי לפום מש"ל ולא אתא תנא דבי ר"י אלא לקדימת הכהן ללוי כשהם שוין דוקא דומיא דאהרן ומשה דהוו שקולים וכמש"ל באורך :

תו הקשה הרב מהריט"ץ אמאי מייתי מקרא דהבדיל ה' את שבט הלוי דהתם קא' קרא לשרתו. ולברך בשמו ומיניה דרשי' דאיתקש ברכה לעבודה משמע דבכהנים מיירי ואמאי לא מייתי מקרא אחרינא דמיירי בלוים דכתיב והבדלת את הלוים מתוך בני ישראל ועוד הק' כדכתיבנא דהש"ס קאמר הבדיל ה' את שבט הלוי מתוך וכו' ובקרא

לא כתיב מתוך ותריץ להו בחדא מחתא דכונת הש"ס ללמוד הבדלה הבדלה כתיב הכא הבדיל ה' את שבט הלוי וכתיב התם והבדלת את הלויים מתוך בני ישראל מה להלן לויים ממש אף כאן לויים ממש והיינו דקאמר מתוך וכו' רמז להההוא קרא דכתיב ביה מתוך וילפי' בג"ש עכ"ד ואחרי נשיקת הרצפה הוא דוחק עצום ועייל הר' ז"ל פילא בקופא דמחטא ודריש ג"ש בלי שום גילוי בש"ס ותו דלמאי בעינן לג"ש זו דאע"ג דממאי דמסיים קרא לשרתו ולברך בשם ה' דרשי' הקישא דברכ' לעבוד' בסוט' דף ל"ו לענין ברכת כהנים בעמידה ובתענית דף כ"ו לענין התר חרצן ע"ש מ"מ שפיר י"ל דקרא קאי גם אלויים דעבדי שירות בבהמ"ק וכדכתיב ושרתו הלויים והיינו דכתיב הבדיל ה' את שבט הלוי דעל כל השבט משתעי קרא וא"כ ג"ש למה לי ותו קשה דמעיקרא אמאי לא מייתי מקרא דוהבדלת את הלוים ולא ליבעי ג"ש ומאי דכתב הרב משו' דהתם לא מדכר קריאת התור' אבל הכא כתיב לברך בשמו אנא עניא לא ידענא מה צורך למאי דכתיב לברך בשמו דהא התם בהוריות לא עסקינן. לענין ברכת התו' אלא להחיות ולישיבה וכבוד וכדתנן במתניתין כמה מעלות מישראל לנתין ונתין לגר וגר לעבד משוחרר וכיוצא ובהני ודאי לא שייך קדימה לענין ברכת התורה אלא להחיות וכיוצא ובהא נמי עסיק קדימת כהן ללוי ולוי ישראל ותו דבפסחים דף ק"ר מייתי האי קרא דהבדיל ה' את שבט הלוי למגמר מינה אבדלתא דלויים לישראל ולא קאמר מתוך בני כדהכא ולפי דברי הרב דמג"ש גמיר לה הו"ל למימר הכי התם נמי באופן דלע"ד הקושיא במקומה עומדת וצ"ל: עוד הקשה הרב הנז' בשינויא דאביי דאמר אלא לכדמר דתניא וכו' אבל בבהכ"נ לא דאתו לאנצויי וק"ט דאי אתו לאנצויי הדרא קושי' לדוכתא מדאוריי' היא דהא כל מילי דאורייתא מפני דרכי שלום היא וכל דאיכא קטטה בודאי שמנעה תורה:

ר"י דיליף לה מוקדשתו ואם איתא דהא דתנא דבי ר"י דרשה גמו' הוא דאורייתא ק' ממ"נ אי אמוראי לא שמיעא להו הא דתנא דבי ר"י ואי הוה שמיע' להו. הוו הדרי בהו אמאי הזכיר הש"ס אינך ילפותי ואי שמיעא להו היכי פליגי עליה כיון דנ"מ טובא' א"ו דלתנא דבי ר"י נמי ס"ל דמדבנן וקרא אסמכתא. בעלמא עכ"ד. ולע"ד אי' מהא לא איריא ואין זה טעם מספיק' לדעתי הקצרה להכריח מזה דאינו. אלא אשמכת' דהא בדרשות דקראי הנה נודע דרגילי. אמוראי לחלוק על התנאים ואע"ג דנ"מ לדינא בין דרשותם לדרשות התנאים ובכה"ג רגיל תלמודא. למימר ותנא מייתי לה מהבא וכבר כתב' כן הגאון הר"ש בספר כריתות חלק ימות עולם וחזר ונשאו. בחלק לשון לימודים סי' קל"ט ע"ש ואחרון חביב הר' יד מלאכי סי' דנ"ו שקיל וטרי ע"ד הכריתות ע"ש והן אמת דלפי הנשמע מדברי הכריתות והרב יד מלאכי מאי דאמורא פליג על תנא בדרשות

היינו היכא דליכא נפקות' לענין דינא בין דרשת האמוראי לדרשת התנא אבל אי איכא נפקותא לדינא לא מיהו לכאור' ק' לענ"ד דהא חזינן בההיא דפ' השוחט דף ז"ך שהביא הרב כריתות דאמוראי מייתו מגמרא ורבי חייא בברייתא מייתי מילפותא דקראי וכבר. נודע כמה חילוקי דינים איכא. בין מלתא' דגמרא דהוא הלכה למ"מ לדרשא גמורה דקרא וה"נ ביומא דפ"א ע"א אמורא ס"ל דליכא אזהרה לעינוי. יוה"ך' ותנא דברייתא יליף לה מג"ש ע"ש.. והנלע"ד. דלעולם אשכחן בש"ס דקא' ותנא מייתי לה מהכא ואף ע"ג דאיכא חילוק לדינא בין התנא להאמורא אלא דבכה"ג י"ל ודאי דהאמורא' לא הוה ידעי למתניתא דאילו הוה ידע לה לא הוה פליג על תנא במידי דנ"מ לענין דינא מיהו בדרשות דלא נ"מ: לענין דינא מידי דבין למר ובין למר חד דינא הוא אלא משמעות דורשין הוא דאיכא ביניהו אשכחן דהאמורא אף ע"ג דידע לדרשא דתנא פליג עליה ולא עוד אלא דקאמר אי הואי התם הו"א מלתא דעדיפא מיניה וכדקאמר שמואל על דרשות התנאי' כמה זמני ובכן ידוייקו דברי הר"ש דבלשון למודים סי' קל"ט מייתי ההיא דחולין וכתב דודאי האמור' לא ידע הברייתא יען איכא חילוק לדינא בין דרשת' תנאי לדרשת אמוראי ובחלק י"ע מייתי לההיא' דחגיג' דשמואל פליג על תנאי בהדיא בענין הדרשו' ופריש שם לקמיה דאין זה חולקין אלא דורשין דרשא אחריתי ע"ש ומעתה ה"ן נסתר מ"ש הרב נה"ש דאי אמוראי לא שמיע להו ברייתא אמאי הזכיר הש"ס לדרשתם כי הראת לדעת דכן הוא רגילות הש"ס דמייתי סברת אמוראי ברישא והדר מגלה לן דאיכא תנא דמפיק לה מדופתא אחריתי ונעלמה דרשתו מעיני האמוראים כמדובר וא"כ אין מזה הכרח לרבותינו התוס' ודעימייהו לו' דהיא אסמכת' ולמדחק בפי' מלתיה דאביי וכמ"ש הרב הנז'. וע' בתוס' פ' כלל גדול דף ע' ע"ב שכתבו בדרשא דדריש שמואל דלא כתנאי דצ"ל דמקבלה קים ליה לשמואל הכי ע"ש. ונראה מדבריהם לכאורה דס' ליה דבכל דוכתא דהאמורא מייתי דרשא מדידיה דלא כתנאי צ"ל דהכי קים ליה מקבלה ויש לדחות ובמ"א נכתוב בזה בס"ד:

ולכל הדברות קצת יש להרגיש בסוגיא דגיטין אמאי לא קא' הש"ס בתר דמייתי דרשות דאמוראי ותנא מייתי לה מהכא וכמ"ש רש"י בביצה דף ט"ו דכן הוא שיטת הש"ס בכל כה"ג ואף לדעתי התוס' והרא"ש דס"ל דאסמכתות נינהו אפילו הכי הול"ל ותנא מייתי לה מהכא מדחזינן שם בביצה דלא הוו אלא אסמכתות ואפי"ה קאמר ותמ"ל מהכא ואפשר לע"ד דכיון דאיכא אמורא נמי דדריש כתנאי והוא ר"ח בר אבא בכה"ג אין דרך הש"ס לו' ותנא מייתי וכו' אי נמי במש"ל דהני אמוראי אזלי' בשיטת רע"ק דפליג על

ר' ישמעאל והארכנו בזה אפשר דבכה"ג לא רגיל הש"ס לומר ותנא וכו' כיון: דאמוראי תפסי כתנא אחרינא וצריך חיפוש בזה:

עוד הכריח הרב הנז' לדעת התוס' ודעימייהו מדחזי' בת"כ דנפ"ל מוקדשתו שאם אינו רוצה להפריש דפנו ומייתי לה הש"ס ואם אי' איך נילף תרתי מוקדשתו א"ו אינו אלא אסמכת' עכ"ד ואף גם זאת אין בה כדי שביעה דהא' קרא אחרינא נמי כתים ומיניה נמי דרשי' בת"כ להקדישו בע"כ והיינו מדכתיב קדושים יהיו וא"כ נימא דלתנא דבי ר"י לא דריש מהאי קראי להקדישו בע"כ אלא מקרא דקדושים יהיו. ואיברא דהרא"ם ז"ל כתב. דאצטריכו דאצטריכו תרוויהו מתרי טעמי אין הדברי' מוכרחי' דשינוייא קמא שכתב משם רבינו ישעיה. דחד בטומאה וחד בנשים פסולות הנה: רש"י ז"ל נראה דלא ס"ל הכי וכמ"ש הרא"ם ונראה דטעמו דכיוף דגלי קרא להקדישו בע"כ ממילא דלכל מילי שהזהירתו תורה יש להקדישו בע"כ גם שינויא בתרא דהראשון בדברים והשני בשוטים יש לדחות דלא. צריך קרא אחרינא להכריחו בשוטים דהכי כתיב בדברים לא יוסר עבד וכדמוכח מסוגיא דיבמות וכ"כ הריב"ש בתשו' סי' צ"ד ע"ש. וא"כ בשגם יכונו תירוצי הרא"ם לברייתא דת"כ דדריש לתרי: קראי מ"מ שפיר י"ל דתנא דבי ר"י ס"ל דא"צ תרי קראי להקדישו בע"כ אלא מחד קד קרא נפיק הכל והיינו מקרא דקדושים יהיו ואייתר ליה קרא דוקדשתו למדרש מיניה להקדימו לכל דבר שבקדו' וכן מוכרח לומר לדעת הרמב"ם והסמ"ג והריב"ש דסברי דדרשא גמורה היא דלא תיקשי לדידהו היכי תנא דבי ר"י דריש הכי מוקדשתו הא מבעי לן להקדישו בע"כ דאיכא למימר דתנא דבי ר"י יליף ליה מקדושים יהיו כמדובר: אכן הרואה יראה דברי הרמב"ם בספ' המצות שכתב מ"ע לכבד זרע אהרן וכו' והוא אומרו יתעלה וקדשתו ובא הפירוש לפתוח ראשון ולברך ראשון וכו' ולשון ספרא וקדשתו בעל כרחו לומר כי זה הציווי נצטוינו בו ואינו בבחירת הכהן וכן אמרו קדושים יהיו על כרחם וכו' ולפי האמור דברי רבינו קשים לשמוע דכיון דמר ניהו חשיב לה מ"ע הא דכתיב וקדשתו לפתוח ראשון וכו' היכי קא מייתי מיניה דרשת ספרא וקדשתו בע"כ וגם מייתי אידך דרשא נמי דדריש קדושים יהיו להקדישם בע"כ ונלע"ד דסבר רבינו הרמב"ם דלתנא דבי ר"י נמי דדריש וקדשתו להקדימו לכל דבר שבקדוש' ולדידי' היא דרשא גמורה מ"מ דריש נמי הא דבעל כרחו מוקדשתו ומפיק ליה מדלא כתיב קרוש יהיה כי את:

לחם וכו' אלא כתיב וקדשתו לומר שאתה מצווה להקדישו ואפי' הוא מסרב תקדשהו בעל כרחו ומעין זה כתב הרא"ם ומוה"ר בספר משכיל לדוד בקרא דקדושים יהיו דמדשני קרא בלישניה גמרינן דב"ד יקדישום בע"כ ע"ש וה"נ דכוותה ותרתי שמעינן מהאי קרא

ופשוט ולכל הדברות שמעי' דאין הכרח לסברת התוספות דהיא אסמכתא כמו שכת' הרב בה"ש ומשום הא לא הו"ל להתוספות לידחק בפירושא דשמעתא:

ולדעתי הקצרה אפשר דרבותינו התוספות ודעימייהו הוכרחו לזה מסוגיא דהוריות דשביק התם דרשא דוקדשתו ומייתי מקרא דדברי הימים ובשלמא אמוראי דפ' הנזקין דמייתו דרשות אחרות שאינן אלא זכר לדבר איכא למימר דלא הוו ידעי לתנא דבי ר"י כדאשכחן כה"ג בכמה דוכתי וכמש"ל מיהו סתמא דתלמודא בהוריות אם איתא דסבר שהיא דרשא גמורה היכי שביק לה לדרשא דתנא ובסמוך לעיל מזה מייתי לה על מתני' דכל המקודש מחבירו קודם את חבירו ואילו בתר הכי שבק ל להאי דרשא ומייתי בסתמא כדדריש רב אשי מקרא דד"ה אלא ע"כ דסבר תלמודא דאינך אלא אסמכתות בעלמא כולהו דרשות דפרק הנזקין וא"כ לא נ"מ מירי בין דרשא לחברתה ומשו"ה לא חייש לאתויי דרשת התנא ובחר בקרא דד"ה לפרושי אגב ארחיה פירושא דמתני' דמאי דקתני אבל אם היה כ"ג ע"ה וממזר ת"ח ת"ח קודם לאו דוקא ע"ה אלא כל שאינו שוה בחכמה עם חבירו החכם יותר קודם וזה נלמד מקרא דויבדל אהרן וכו' דמעין משה ואהרן בעינן דשקולים הוו בכה"ג כהן קודם ללוי הא לאו הכי לא וכמש"ל באורך ואילו הוה מייתי ברייתא דתנא דבי ר"י לא הוה שמעי' להא מלתא ואף על גב דכתבנו לעיל דגם בקרא דוקדשתו רמז כן דכתיב קדוש יהיה לך ובהדי דמשה קא משתעי הא מיהא אינו מבורר בדברי התנא דלא מייתי אלא תיבת וקדשתו וכיון דאינן אלא אסמכתות נקט קרא דמבורר טפי:

ולדעת הני רבוותא נר' דאינהו מפרשי דאביי ואינך אמוראי פליגי בהא דאינך אמוראי ס"ל דדרשת תנא דבי ר"י מוקדשתו אינה אלא אסמכתא בעלמא ולהכי מייתו כל חד מינייהו אסמכתות אחרות דכיון דלא נ"מ לדינא דלכ"ע אסמכתא היא מצי אמורא לדרוש דרשא דלא דריש לה התנא ברם אביי ורב יוסף ס"ל דתנא דבי ר"י דריש דרשה גמורה ולדידיה היא מ"ע דאורייתא והיינו דשקלו וטרו לדעת פירושא דמתני' דקתני מפני ד"ש ואין זה אפושי פלוגת' כיון דחזינן בירו' דפויגי אמוראי בהא וכמ"ש הרב מג"א סימן הנז' ובכן גם לדידהו אתו דברי אביי ורב יוסף כפשטן דמדאורייתא לגמרי היא אלא דלדינא קי"ל ודאי כרב אשי דהוא בתרא ומאריה דתלמודא. ועוד דרבים הוו אינך אמוראי נגד אביי ורב יוסף ותו דסתמא דתלמודא בהוריות נקיט כדברי רב אשי כן מלע"ד:

וראיתי להרב ארעא דרבנן אות תקמ"ד שהביא דברי התוס' דחולין הנז' והרגיש דבפ' הנזקין בעי הש"ס מנה"מ משמע דהוי מדאורייתא כמ"ש בהליכות עולם ויש להעיר על הרב ז"ל דלא מצא מקום להעיר על התוספות אלא מהאי לישנא דמה"מ והרי אביי

בההיא שמעתא קאמר בהדיא מדאורייתא היא וכן רב יוסף השיבו מן התורה ומפני ד"ש וכאשר הקשו רבנן בתראי הרב ב"ח והמג"א והנה הרב הנז' הק' על כלליה דבה"ע מביצה דף ט"ו דבעי אעירובי תבשילין מנה"מ וה' מהר"י עייאש בעפרא דארעא השיגו וז"ל. ואחר המחי' בעירוב דעיקרו מדרבנן פשי' דפי' מנה"מ הוא אסמכתא משא"כ בקדושת כהן דעיקרא היא ד אורייתא לא יאמר מנה"מ דמשמעותו הוא דאוריי' עכ"ל ולא יכולתי להלום דבריו דהרי בספר ה"ע כתב וז"ל כל מ"ל או מנה"מ שייך בדברים שיש להם עיקר מן התורה אבל בדברים שאין להם עיקר מן התורה או' מאי קראה עכ"ל. הא ראית דקרי בחיל הפך דברי הרב מהרי"ע וקו' הרב א"ד בדוכתה קיימא וכן יש להרגיש מסוגיא דמגילה דכ"א מה שא"כ בתורה מנה"מ וכו' וקריאת התורה בצבור אינה אלא מדרבנן כנודע דהיא תקנת משה רבינו ועזרא והאריך להוכיח כן הרב ברכי יוסף א"ח סי' קל"ה עש"ב וכן שם דף י"ז וח"י ע"א ודף ד' ע"א וע"ב קאמר הש"ס מנ"ל ומנה"מ על דיני קרי' המגילה וכן ראיתי להרב מהר"י חא'גיז בס' תחי' חכמה שער ג' כלל י"ח דמייתי להאי כללא דה"ע וכתב עליו והרבה יש מנ"ל ומנה"מ שאינן אלא אסמכתא ונמצינו למדין דאין כלל זה מוסכם וא"כ ליכא למרמי על התוספות ודעימייהו דסברי הכא דקדימת כהן דרבנן מדקא' הש"ס מנה"מ ואע"ג דהתוס' והרא"ש גופייהו ביומא פ' בתרא כתבו דכיון דלא קאמר הש"ס מנ"ל היא אסמכתא דרבנן צ"ל דכונתם דעל הרוב לישנא דמנ"ל הוא מורה דהוי מן התורה אבל אה"נ דמשכחת טובא דנפקי מכללא והתם לא על דקדוק זה לחוד סמכו התוספות והרא"ש לומר דהוי מדרבנן דכבר מייתו בידייהו ראיות בריאות וטובות ולרווחא דמלתא כתבו נמי להא:

אקומה נא ואסובבה על דברי הרמב"ם בס' המצות אשר עמד עליהם רב חביבא מר ניהו רבה הרב הפוסק מגן אברהם בעזרו שכתב וז"ל צונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאם ונשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפילו ימאנו לא נשמע מהם כי זה כלו הגדלה לאל ית' וכו' והוא אומרו וקדשתו וכו' ובא הפירוש וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון ולשון ספרא וקדשתו על כרחו לומר כי זה הציווי נצטוינו בו ואינו בבחירת הכהן וכו' ע"ש ומוכח מדבריו דסבר דהא דדרשינן וקדשתו בע"כ לא קאי דוקא אדברים האסורים עליו מכח קדושת כהונה אלא אם לא מלתא קאי אפי' לענין כבוד לפתוח ראשון ולברך ראשון אם ימאנו לא נשמע מהם וחייבים אנו לחלוק להם כבוד בע"כ וע"ז הק' הרב הפוסק נר"ו דהרי הרמב"ם גופיה בפ' הנזקין בפי' המשנה כתב דמדינא דאורייתא אם רוצה לחלוק כבוד אפילו לפחות ממנו רשאי ותו דבהדי לפתות

ראשון וכו' קתני נמי וליטול מנה יפה ראשון ואטו תיסק אדעתין דאם לא רצה הכהן ליטול מנה יפה נכריחהו וניסרהו:

והני אם הוא שונא מתנות תע"ב וכאשר מטעם זה הכריח מהר"ם בתשו' הובאה במרדכי כי פ' הנזקין דלא קאי וקדשתו בע"כ בעניני כבוד כהונה ותו ק' מההיא דפרק הנזקין רב קרי בכהני וכו' ואם איתא איך נדחה כבוד הכהן מפני הת"ח ומ"ע דכהן עדיף וכן הק' הרב בנימן זאב סימן רנ"ג וה"נ קשיא מדאמרי' בירוש' עיר שכולה כהנים יש' קורא ראשון מפני ד"ש ואם הוא מ"ע מן התורה ואינו יכול למחול היכי דחינן למ"ע מפני השלום ועל זה כתב שני דרכים חדא ע"ד מ"ש מהר"י לבית הלוי ואידך עפ"י מה שחילק הרב בנימן זאב והוא נר"ו בחר בדרך השני והוא דדברי הרמב"ם בספר המצות אם לעיקר דינא בזמן הבית שהיו הכהנים עובדים עבודה דהכי כתיב וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב ואז צותה תור' דאפי' ימאנו לא נשמע להם ודבריו בפי' המשנה הם בזמן הזה דאין כהונתם עליהם כיון שאין בגדיהם עליהם וכדאמרי' בשלהי פ' הנשרפין בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם וכן השיב ר"ת לתלמיד ששאלו פעם אחד שיצק כהן מים על ידיו דהא המשתמש בכהונה מעל והשיבו דאין בהם קדושה בזמן הזה דקי"ל בגדיהם עליהם קדושתם עליהם וכו' והוכ' בהגהות מרדכי דגיטין זהת"ד:

ולישר"י לן מר דלע"ד לא מיתבא דעת אי בהאי שינוייא מכמה טעמי חדא דמה שהקשה מההיא דליטול מנה יפה ראשון דמינה הכריח מהר"ם בדוכתה קיימא גם לפי תירוצו דהיכי תיסק אדעתין דבזמן שבהמ"ק קיים אם אינו חפץ במנה יפה ושונא מתנות נכריחהו ע"ז ועוד דדברי הרמב"ם בפי' המשנה סתומים מאד דהו"ל לפרושי דדבריו דוקא בזמן הזה ועוד דכתב שם דהמנהג דנהוג עלמא לקרות כהן ברישא בין ת"ח בין ע"ה הוא דבר שאין לו שרש בתורה כלל ולא נזכר בש"ס וכו' ולפי' שיטת הרב בנימן זאב והר' הפוסק נר"ו מנהג זה להקדים כהן ע"ה לת"ח שפיר יש לו שרש בתורה בזמן הבית דבגדיהם עליהם דאז מ"ע דוקדשתו עדיף מכבוד ת"ח ולא הו"ל לרבינו לו' ראין לו שרש בתורה ותו דהו"ל לרבינו לפרש כן באר הטב בחיבורו דשם מבאר דינים שהם בזמן הבית ואילו בה' כלי המקדש פ"ד כתב דהוא מ"ע לנהוג כבוד בכהנים ולהקדימם לכל דבר שבקדוש' לפתוח ראשון וכו' ולא' ביאר דאפי' אם ימאנו לא נשמע אליהם ותו ק' לע"ד לפי חילוק זה בין זמן הבית שבגדיהם עליהם לזה"ז א"כ אמאי לא משנינן למאי דאקשי אביי מפני דרכי שלום והא מדאוריית' הוי דקרא דוקדשתו הוי דאורייתא בזמן שמקריבי' קרבנו' וכדכתי' כי את לחם אלהיך הוא מקריב ומתניתין דתני מפני ד"ש היינו בזמן הזה

דאין כהונתם עליהם אינה אלא תקנת חז"ל מפני ד"ש ומדתריץ אביי אלא לכדמר וכו' מוכח דדינא דאורית' נוהג גם בזמן הזה אלא דמדאורייתא יכול למחול על כבודו ולתת רשות לאחר ורבנן החמירו מפני השלום דלא ליתו לאנצויי: ותו אעיקרא דמלתא מ"ש בהגהמ"ר משם ר"ת דבזמן הזה אין לכהנים קדושה מדאמרי' בזמן שבגדיהם עליהם וכו' לעד"ן דלא אמרה ר"ת אלא דרך דחייה בעלמא וכדחזינן דאותו תלמיד חזר והק' עליו אם כן כל מיני קדושה לא נעביד להו ושתק ר"ת ונר' דהודה והרכין ראשו ר"ת לפירכת התלמיד וע"כ בא ה"ר פטר ונתן טעם נכון לשירות הכהן ואמר דנהי דיש בהם קדושה מצו מחלי ליקרייהו כדאמרי' פ"ק דקידושין אין עבד כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום ובלא הך טעמא תיקשי היכי מצי משתעבד ביה אלא ודאי מצי מחיל והלכך אצט' טעמא דבעל מום ומתוך ראיית הר' פטר נשמע דאף בזמן שבגדיהם עליהם והמשתמש בהם מעל כמוטל בקדש מ"מ מצו אינהו מדנפשייהו למחול יקרייהו ובודאי דר"ת לא נעלם ממנו סוגית קידושין והיכי עלתה על דעתו לחלק בין זמן לזמן אלא נלע"ד ברור דר"ת היה טעמו דכל שהכהן אית ליה נחת רוח לשמשו כדי לזכות במצות שימוש ת"ח ומה גם לגדול הדור דחשיב כרבו וכמ"ש הרב תה"ד סי' חל"ק ויש לו קצת חיוב לשמשו שפיר דמי אלא דלפי רוב הענוה לא רצה להשיב כן לתלמיד דהכהן רצונו לזכות במצו' ולשרתו ודחי ליה בדחיה בעלמא דלית להו כהונ' לכהנים בזמן הזה ותדע דאינו אלא דרך דחייה דהא בקושט' הא דאמרי' בס"פ הנשרפין בזמן שבגדיהם עליהם וכו' הו' בזמן שבית המקדש קיים ובשע' העבודה דחייבים ללבוש בגדי כהונה אזי הוא דאמרי' דאי לא לבשי להו לבגדי השרת לשרת בקדש הו"ל כזרים ומהכא גמיר הש"ס דכהן שעבד מחוסר בגדים הו"ל כזר העובד דחייב מיתה אבל אם אינו זמן עבודה אע"ג דאין בגדיהם עליהם בקדושתייהו קיימי בכל מכל כל אם כן ה"נ נימא בזמן החרבן דאינו זמן עבודה דאף ע"ג דאין בגדיהם עליהם קדושה שלהם כדקיימא קיימא וכי היכי דלגבי נשים הפסולות וטומאת מת אע"ג דאין הבגדים עליהם בקדושתם הם עומדים ה"נ נימא לכל מילי ומהיכא תיתי להקל בשל תורה מבלי ראיה חותכת והיינו מאי דהשיב התלמיד אם כן כל מיני קדושה לא ליעביד להו ור"ת שתק כי נפשו יודעת מאד עיקר טעמו דכיון דהכהן אית ליה נחת רוח והנאה בשירותו מצי מחיל ליקריה ואפי' בזמן הבית דינא הכי הוי וכדאשכחן בש"ס דאי לאו דמעטיה קרא ץ לעבד כהן היה נרצע וכמדובר: אחרי כתבי זכיתי וראיתי תנא דמסייע לן ה"ה הרב ט"ז א"ח סוף סי' קכ"ח דעל דברי מור"ם שכתב דאסור להשתמש בכהן אפילו בזה"ז אם לא שמחל על כך מייתי לישנא דהגה"מר ומסיק דכל דאית ליה הנאה לכהן ולכן הוא מוחל שרי וה"נ ההוא כהן שיצק מים לר"ת

ודאי הוה ניחא ליה שזכה לשרת בקדש וזו היא קדושתו. ונראה דהא דשתק ר"ת לאו משום שלא ידע להשיב אלא שלא רצה ליטול שם ת"ח עליו ולומר שבשביל זה הוא מותר כדאשכחן סברא זו לר"ת בפרק א"נ דף ס"ז גבי רבינא אבל בנכייתא וכו' כנ"ל נכון עכ"ל. הרי דגם הרב ט"ז שפר קדמיה לו' דר"ת נמי קאי בשיטת ה"ר פטר דהיכא דמחיל כהן ואית ליה הנאה הרשות בידו ואפשר דהר' פטר עצמו לבאר טעמיה דר"ת הוא דאתא והוא גילה מסתורין:

שלו דהכל תלוי ברצון הכהן דאי ניחא ליה בהכי מצי מחיל וכן הכהן היוצק מים ע"י ר"ת רצונו וחפצו הוה בהכי ומחיל ליקריה וזה עיקר טעמו:

ועפ"י האמור תנוח דעתנו דאזדא לה תמיהת הרב יד אהרן סי' קכ"ח על ר"ת דהירוש' פ"ח דברכות מיירי בזמן הזה והביא דבריו הרב ברכי יוסף בשיורי ברכה והוא נר"ו נדחק ליישב כאשר המעיין יחזה וגם יש להעיד דמר ניהו רבה לקמיה דחה דאית הרב מש"ל מדברי הריב"ש דמותר להשתמש בכהן ע"ה וכתב דהריב"ש לא מייתי אלא שלא נזהרו לקלל כהן אם הוא ע"ה אבל מאחר דנותנין לכהן ע"ה לכתחיל' מתנות כהונה אם אין שם חבר כמ"ש שם הריב"ש אם כן גם כהן ע"ה הוא בקדושתו ומנא תימרא דשרי להשתמש בו ואילו הכא מפרש בירוש' אליבא דר"ת דבשגם עתה אין מעילה מ"מ אסור לבזותו וש"מ דביזיון חמיר מן השימוש והאמת דהכי מסתברא וא"כ מה זו דחייה לראיית הרב מש"ל והיכי אפש' דשרי לקלל כהן ע"ה דאין לך בזיון גדול מזה ויהא אסור להשתמש בו אתמהא ואיברא דיש מקום ליישב דברי הרב נר"ו מ"מ לקע"ד סברת רב תנא המש"ל היא ברורה דמדחזינן דשרי לקלל כהן ע"ה מכ"ש דשרי להשתמש בו אכן עכ"פ יישוב הרב ברכי יוסף לדברי ר"ת דחיק טובא ועפ"י מש"ל ניחא דגם ר"ת לא אמרה לדינא ולקושטא דמלתא כי עינו ראה דהירוש' דקאמר המשתמש בכהונה מעל היינו גם בזה"ז דהא אמלתיה דר' זעירא קאי אלא דחויי הוא דקא מדחי ליה וכאשר סופו הוכיח על תחילתו כי כשהקשה התלמיד א"כ כל מיני קדושה לא נעביד להו שתק ושתיקתו כהודאה דמיא לדברי התלמיד דכיון דבזמן הזה אית להו לשאר מילי קדושה ה"נ ודאי לענין שימוש ולא גילה עיקר טעמו לפי רוב הענוה וכמ"ש ג"כ הרב ט"ז:

וכבר ראיתי להר' הגדול בשיורי ברכה שם בסוף דבריו שהביא דברי הט"ז בזה ואזיל ומודה זולת במה שרצה הט"ז להשוות דעת ר"ת והרי"ף כחדא דתרווייהו ס"ל דמחילה בכדי לא מהניא אא"כ אית ליה הנאה בשירותו אז מצי מחיל על זה השיב הרב ש"ב דדברי הר' פטר מוכיחין בהדיא דמשום מחילה בעלמא אתי עלה אף אי לית ליה הנאה ולי ההדיוט נר' דהרב ט"ז דייק בדברי הר' פטר דמייתי ראיה מסוגי' קידו' גבי אין כהן

עבד נרצע והתם אית ליה הנאה דרבו נותן לו מזונות אשתו ובניו וגם איכא אהבה רבה כמ"ש אהבתי את אדוני וכו' וא"כ מאי ראיה מייתי מינה הר"פ להתיר במחילה לחוד בלי שום הנאה אימא דהתם שאני דאית ליה הנאה אבל בלי שום הנאה לא אע"ג דמחיל ואמטו להכי ניחא ליה להט"ז למימר דכונת הר"פ נמי היינו להורות דע"י מחילת הכהן ליכא מעילה אבל לעולם דומיא דההיא דקידושין דאית ליה הנאה ולהכי מחיל ולא הוצרך הר"פ לבאר דכיון דמייתי ראיה מהתם פשיטא דדומיא דעבד בעינן ובהכי א"ש דלא מפשינן פלוגתא בין הר"פ לכמה רבוותא דמייתי הרב בר"י נר"ו שם עש"ב: והנה הרב יד אהרן תמה על ה"ר פטר דאין ראיה מנרצע דגנב ואינו עושה מעשה עמך וכבר הרב בר"י בשיורי ברכה שם כ' דעיקר ראית הר"פ היא על שעת רציעה דכבר שלים עבידתיה ונפיק מדין גנב ולא מעת המכירה קא מוכח ע"ש אמנם עדיין יש להעיר קצת על הר' פטר דליכא ראיה חותכת מההיא דקידושין חדא דהאי כהנא הרי מימר אמר לא אצא חפשי וברצונו חפץ לעבור על כי לי בני ישראל עבדים ואין זה עושה מעשה עמך ותו דאין הגנב חוזר לכשרותו אלא ע"י השבת הגניבה ופיוס לנגנב וגם בעינן שיראה מתוך מעשיו דעשה תשובה ואי לא אכתי חשוד על הגניבה הוא גם אם גנב מאתים זוז והוא שוה מנה כל שלא שילם כל גנבתו אין עונו מתכפר וא"כ אימא דהש"ס בקידושין בעי לאשכוחי טעמא אף אם העבד הכהן לא חזר בתשובה ולא רצה לפייס לנגנב או לא שילם כל הגניבה דבכה"ג אכתי אינו עושה מעשה עמך קרינן ביה וסד"א דעבד כזה לסוף שש שרי לרצעו ולהשתעבד עוד בו דאין כאן מועל בקדש להכי קמ"ל תלמודא דבכה"ג נמי אינו נרצע מדכתיב ושב וכו' ומלת' פסיקת' ניחא ליה למנקט בכל מין כהן ועוד יש להעיר קצת על הר"פ דלא מייתי ראיה מפ' כיצד הרגל ומפרק הזרוע דאשכחן אמוראי דהוו משתמשי בכהני וכדמייתי בהגמ"י פ"ג דעבדים והר' מג"א סי' קכ"ח ס"ק פ"ה ועוד הביא בהגמ"י שם ראיה ממ"ש בפ' אף עפ"י לקיט כהן לישראל לא יאכל בתרומה ע"ש: (ובדפוס יש ט"ס וכתוב לקונו כהן מיש' וצ"ל כדכתי' וכן בריש מילתיה שכתוב מכאן ראיה דאין שירות כהן מותר נראה דהוא ט"ס וצ"ל דשירות כהן מותר):

ומכלל הדברים אתה הראת לדעת דמסוגי' קידושין בענין רציעת עבד כהן ומסוגית פ' אף עפ"י דף ז"ן ע"ב דפריך אלא מעתה לקיט כהן לישראל לא יאכל וכו' מוכח דגם בזמן הבית דבקדושתייהו קיימי והמועל בהם כמועל בקדש מ"מ מצי כהן למיחל יקריה ולהשכיר עצמו לעבד ומשרת ומוכרח לומר דגם ר"ת לא אמרה אלא דרך דחייה ולפי רוב הענוה וכמש"ל וא"כ ה"נ נימא לגבי מה שאמרה תורה וקדשתו לפתוח ראשון וכו' דאם רצה הכהן למחול על כבודו מפני כבוד תורה או מפני סיבה אחרת מצי שפיר למחול

והרשות בידו ומהיכא תיתי ליחס לרבינו הרמב"ם מלתא דלא אמרה ר"ת אלא בדרך דחיה ומה גם תשובת התלמיד שתק ושתיקה כהודאה ובכן ליישב דברי הרמב"ם בספר המצות כשאני לעצמי בוחר אני במ"ש הרב הפוסק נר"ו משם מהר"י לבית הלוי דכונת הרמב"ם במ"ש ואפילו אם ימאנו לא נשמע להם היינו שאינם רוצי' ליחס עליהם גדולה וכבוד בכה"ג אין שומעין להם אבל אם הם מחזיקים בגדולתם אלא שמרשים לאחרים ומחלי ליקרייהו שפיר דמי ואיברא דהמשך לשונו של רבינו הוא רחוק קצת וכדדיק מר ניהו רבה נר"ו מ"מ לפי חומר הנושא יש לדחוק ולפרש דמ"ש ואינו תלוי בבחירת הכהן היינו שאינו תלוי בבחירתו למאן בכבוד ותפארת הניתן לו ולומר אי אפשי:

בכבוד זה ואיני רוצה בו ובכי הא אינו תלוי בו ומקדשין אותו בע"כ וכן נראה דמפרש הרב מהר"י עייאש בספר וזאת ליהודה בהגהותיו לס' המצות ע"ש והוא מעין מ"ש הרב ט"ז לענין השימוש דאם מחל הכהן בלי סיבת הנאה אסור להשתמש בו. ועוד מלתא בפומאי לדקדק בלשון הרמב"ם ז"ל דלא מדמי לגמרי ענין כבוד כהן לפתוח ראשון וכו' בהדי קדושתו שלא לישא נשים הפסולו' ולא ליטמא למתים דלגבי נשים פסולות וט"מ אמרי' בגמרא שאם אינו רוצה דפנו פי' הכהו ויסרהו והך לישנא לא כתבו רבינו בדין אם ממאן בכבוד ובועט בו משום דס"ל דכייפינן ליה בדברי' לקבל הכבוד והגדולה אבל להלקוחו וליסרו על קבלת הכבוד זו לא שמענו אלא לענין אם מחלל קדושתו בדברים האסורים לו ובההיא מייתי רבינו הא דאם אינו רוצה דפנו ומ"מ אם אינו ממאן בקדו' ומקבל עליו באהבה הכבוד והגדולה אשר מן השמים זכו לו אלא דזמנין דפליג יקרא לגדול הימנו משום יקרא דאורייתא או אפי' לפחות הימנו משום הנאה או סיבה אחרת שפיר דמי וכמ"ש בפי' המשנה:

ודברי הרמב"ם בחיבורו בפ"ד דכלי המקדש דחזינא ליה להרב הפוסק נר"ו שכתב שהם מסכימים למ"ש בס' המצות לע"ד אין להם שייכות כלל ושם לא נכנס רבינו בהא אם נשמע להם אם ימאנו או לא ואדרבא מלשונו שם יש לדקדק קצת דהא דלפתוח ראשון וכו' לאו מ"ע דאוריתא היא אלא הוי אסמכתא מדלא כת' ומ"ע להבדיל הכהנים ולהקדישם וכו' וכן לנהוג בהם כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון וכו' שנאמר וקדשתו וכו' אלא עשאן בשתי חלוקות וכתב וצריך לנהוג וכו' מורה באצבע דעיקר המ"ע היא. להכינם לקרבן ואתו רבנן ואסמכו לקרא נמי ענין הכבוד והקדמה לדברים שבקדו' ואין לומר דא"כ הול"ל דהוא מד"ס או תקנת חכמים דכמה זמני דרכו של הרמב"ם שלא לפרש בכיוצא בזה וכמ"ש הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ל' ע"ש וא"כ שפיר י"ל דלדידיה נמי אינו אלא אסמכתא וכדעת התוס' ודעמייהו ובן

הבין בפשיטות הרב ב"ח בי"ד סוף סי' כ"ח דלא קאמר הרמב"ם דהיא מ"ע אלא לענין קרבן ולדעת הרמב"ם לא אמור רבנן דכהן קודם אלא בשוין ולא הוצרך לפרש דסמך על מ"ש בהלכות מתנות עניים דאין קדימה לכהן אלא בשוים ואפי' להחיותו וכן פי"ב דתפילה כתב דנתפשט המנהג שכהן עולה ראשון אפי' ע"ה קודם ת"ח הרי דאינו אלא מנהג בעלמא ולפ"ז הדר ביה רבינו בחיבורו ממ"ש בס' המצות וכה"ג אשכחן כמה זמני ובכל בה"ג מ"ש בחיבורו עיקר וכמ"ש הרב יד מלאכי בכלליו אות כ"ג משם הרב ק"ס ע"ש. ועיין להרב פר"ח במים חיים פ' הנזקין דדחה בפשי' דברי ס' ף המצות בזה ע"ש ותל"מ: הדרן לנ"ד נראה דדברי הרב הפוסק נר"ו נכונים בטעמן דמצי מחיל הכהן ולצאת מבהכ"נ ובפרט היכא דשלמא תליא בהא בי בצאתו מבהכ"נ בשלום ובמישור ילך ורבים ישיב מעון המחלוקת ויישר חיליה אך בזאת נאות לו שלא יעשה כן בימים אחרים לכבוד איזה יחיד או יחידים שיש להם שמחה וכיוצא דאז איכא למיחש דילמא אתו לאנצויי אם יחלוק כבוד לזה ולא לזה והדר דינא דתלמודא דאין לחלוק כבוד בההכ"נ דילמא אתו לאנצויי וכן הדבר תלוי לפי ראות עיני המורה דאיברא דהכהן מוחל מיהו איכא למיחש דקרוביו אשר בעיר יעוררו מחלוקת ומרי' לכבודו ואם יתברר לו כי ביציאת הכהן מבה"כ לא יהיה שום מחלוקת אזי יתיר לו לצאת כמדובר:

ואולם חזיתיה להרב הפוסק דחייש מר שיעשה כן גם במנחת יוה"כ מכמה טעמו והעיקר אצלו דרבנן תקנו שיקראו כהן לוי וישראל מטעם שיהיו זוכים כולם בקריאת התור' כהנים לויים וישראלים ואין לנו לדחות תקנתם בשתי ידים בין בשחרית בין במנח'. ולענ"ד אין טעם זה מספיק והרי בש"ס אמר רב מתנא עלה דאמרינן דבבה"כ לא דאתו לאנצויי לא אמרן אלא בשבתות וי"ט דשכיחי רבים אבל בב' וה' לא ומוכח דאין בית מיחוש שיעלו דוקא כהן לוי וישראל ואין לו' דרב מתנא לא שרי אלא דהכהן יחלוק כבוד לישראל לעלות לפניו אבל אה"נ דיעלה אחר הישר' ואחריו יעלה לוי כדי שיזכו כולם דאיכא למיחש כה"ג לפגמו של בהן וע' בסימן קל"ה ובאחרונים שם ואכמ"ל ונר' דאם מפני השלום הוא צריך לצאת גם במנחת יוה"ך יצא בשלום ובמישור. ושאר טעמי דכתב הרב הפוסק דרך סברא יש לפקפק בהם לדעתי הקצרה ולענ"ד יש לסמוך שפיר על מחילתו של כהן ומפיו אנו חיים ואין לנו להרהר אחר לבות בני אדם ולחוש דאין פיו ולבו שוין ומחילתו אינה אלא על צד האונס כי ירא פן יגרשוהו מן הארץ ובכגון דא אמרי' דברים שבלב אינן דברים כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ותו דאפי' נימא דאין לבו כ"כ שלם אלא מצד הנאתו דבהכי אתדר ליה בארץ ההיא כי מצא בה כדי מחיתו ובנה לו בית זו אשה להכי הוא דגמר ומחיל מ"מ שמה מחילה וע"ד זה אמרינן אגב

אונסא גמר ומקני והרי לגבי שירות דרובא דרבוואתא הסכימו דאסור להשתמש בכהן אפי' בזה"ז ויליף לה בירוש' מקראי ואפי"ה הסכימו רבנן קמאי ובתראי דאם שכיר הוא בא בשכרו באגורת כסף מפני הנאתו ומצי מחיל ליקריה וכאשר העלה מופת דורינו הר'. ברכי יוסף בש"ב וכמש"ל ואף ע"ג דמסתמא אנן סהדי דאלמלא דוחקו לא היה משרת את אחרים ולא הוה מחיל ליקריה ומכאן אתה למר דמחילת הכהן ע"י הדחק שמה מחילה כל כמה דאית ליה הנאה וה"נ דכוותה:

וע"ט לדבר על ההיא תקנתא אשר ה' הפוסק נר"ו כביר מצאה ידו כי היכי דליעול כהנא בקס"ת ביומא דצומא רבא וגם כל העם על מקומו יבא בשלום והכי אמר מר דבשגם ראו והתקינו הרבנים הקודמים בעיר ההיא שלא להוסיף ביוה"כ על מנין הקרואים מ"מ יש תקנה לעשות במנהג עה"ק ירושלם ת"ו בק"ק ת"ת והובא בשו"ת הלק"ט ח"ב סי' קמ"ב לעלות שני עולים בס' שני והאריך בזה ולענ"ד יש לפקפק בזה דעין רואה למרן בכ"י סי' רפ"ב שהביא תשוב' הריב"ש שיש:

שנהגו כן וכתב עליו ואנו לא ראינו מי שנהג כדברי הריב"ש וכתב הרב כנה"ג שכ"כ ה' המבי"ט ח"א סי' ק"ט ושבבואו לעיר טירי"א מצא מנהג זה ולא ישר בעיניו ומנעו והנהיג שקטן יקרא בפרק המוספין ויפטיר עכ"ד ואיברא דראיתי לה' אמת ליעקב דף ט"ז שתמה עליו דאיך ביטל מנהגם והלא לכ"ע עדיף טפי דגדול יקרא בחובת היום אלא דהתירו לקטן נמי ומנ"ל לבטל מנהגם ע"ש לעד"ן דקרוב לודאי דמה שלא הונח בעיני גדול הדור הרב כנה"ג מנהג טירי"א היינו יען היו נוהגים לעלות ב' בספר ב' ולהוסיף עולים דהיו קורים בו גדול וקטן והוא מנהג הריב"ש ומהרלנ"ח והרי טעמו יען ראה דברי מרן הב"י דיותר הונח בעיניו מנהג מקומו' שמעלים גדול לקרות חובת היום בס' ב' והוא באחד וקטן מפטיר בלי קריאה ונרא' דקפיד מר ניהו לבלתי יעלו שנים בספר ב' וזאת היתה לו לכטל מנהגם והונח לו דיעלה הקטן לבדו דזה נפתח בגדולים דס"ל דקטן קורא בפר' המוספין ואחרי כתבי ראיתי להרב ברכי יוסף נר"ו סי' רפ"ד שכתב גם הוא דמנהג טירי"א היה כמש"ל. ומעתה מאחר כי גדול המורים הרב כנה"ג נטה דעתו דעת עליון לעקור המנהג במקום שכבר היו נוהגים כך מימים מקדם כ"ש שאין לנו לקובעו מחדש בעיר שלא נהגו כן לעולמים ומה גם לקבוע מנהג א' ביוה"ך ומנהג אחר בשאר שבתות ויו"ט דמוציאין ב' ספרים. ותו דמדברי הריב"ש נראה דהנהיגו כן במקום שקטן הוא המפטיר ולכן קורא גדול תחילה בפרשת המוספין בחובת היום וקטן המפטיר מפני כבוד התורה חוזר לקרות כל הקריאה או ג"פ ממנה ומפטיר ואף ע"ג דהרב הפוסק נר"ו דייק מסתמות דברי הלק"ט דמנהג עה"ק ירושלם בקהל ת"ת היינו אפילו כשמפטיר

גדול הנה אנכי הרואה בדברי ה' ברכי יוסף נר"ו סימן רפ"ד דף צ"ו ע"ד שהביא דברי הרב הלק"ט וכתב דמנהג אנשי ירושלים בק"ק ת"ת היינו כדי שיפטיר קטן והן הן דברי מהריק"ש והביאם הרב אמת ליעקב בדיני קריאת המפטיר אות וכמ"ש הרב ברכ"י יוסף שם וכ"נ מדברי הרב פרי האדמה ח"א דף י"ט ע"ש ואפילו את"ל דלפעמים בבהכ"ג ההוא קורין גדול למפטיר וכאשר העד העיד בנו הרב שד"ר מהר"ם הלוי נר"ו וכדכתב הרב הפוסק שעושין גם כן בעיר ויניציא בק"ק איטאלייאני מ"מ עיקר המנהג ודאי נתיסד כדי לקרות קטן למפטיר אלא דזמנין דמשכח' דמפטיר גדול וא"כ בעיר דנקטי כסב' האוסרים להפטיר קטן כל היכא דאיכא ספר ב' וכן הנהיגו אותם הרבנים הקודמים מאורי אור זלה"ה א"כ על מה נסמוך לנהוג עתה דיעלו שנים בס' ב' וה"נ חזיתיה להרב המפורסם מהרי"ע ז"ל בספר מטה יהודה סימן רפ"ב שכתב דבמקום שנהגו שהמפטיר כופל עולה קטן להפטיר אבל הסוברים דאין קטן יכול להפטיר בחובת היום ס"ל דהמפטיר הוא קורא בס' ב' לבדו ואין אחר זולתו עיין שם באורך ומעתה יראה דשב וא"ת עדיף והכהן יקיים שבועתו לצאת מבהכ"נ ואין בית מיחוש ובכן כל העם הזה איש על מקומו יבא בשלום: הצעיר ח"י אני ס"ט:

וחסד סימן ב

סובב הולך על תשובת הרב נהר שלום סימן תרפ"ב:

ומורינו הרב מכתם לדוד בענין תפילת נדבה:

על ההיא דאתשיל בי מדרשא במי ששכח ולא הזכיר על הנסים בתפילתו ולא נזכר עד שגמר תפילתו וכשנזכר חזר להתפלל שהיה סבור שחייב מן הדין לחזור ובתוך שהיה מתפלל נזכר ההלכה שא"צ לחזור ונסתפק מה לעשות אם יפסיק ולא יגמור או יגמור הואיל וכבר התחיל הנה בא בתשובה הרב חר"ש חכם מהר"ר שבתי וינטורא ועל תשובתו עמד וימודד אר"ש מורינו הרב בס' הבהיר מכתם לדוד א"ח סי' ג' ואנא עניא אבא להתבסם מאור תורתם בס"ד. הלא מראש הרב מהרש"ו מייתי בידיה מ"ש הרב ט"ז סימן ק"ז לדעת הרי"ף דמצי אינש להתפלל כמה פעמים אפילו בתורת חובה ובלבד שיחדש בה דבר וכ"כ השה"ג והק' עליהם דלפי"ז מ"ט דההיא דשמואל דהיה עומד בתפילה ונזכר שכבר התפלל פוסק אפי' באמצע ברכה ואמאי יפסיק יסיים תפילתו ויחדש בה דבר וכתב דהיינו יכולים לומר דהרי"ף ס"ל כמ"ד דבעי חידוש בכל ברכה אבל דוחק הוא לו' כן הלכך נר' לו' דההיא דשמואל מיירי שהתחיל ורוצה לסיים בלא חידוש זהת"ד וכבר מוה"ר דחאה לזו דאם יודע לחדש מחינן ליה במרזפתא עד שישמע

דברי חכמים ויחדש ויסיים תפילתו כדי שלא יהיו ברכותיו לבטלה ואם אינו יודע לחדש א"כ לימא בהדיא אם יכול לחדש יחדש ואם לאו יפסיק וכדקא' באידך מימרא ואמאי פסק לה דיפסיק וגם הרב הרש"ו גופיה בס' נהר שלום דף קצ"ה ע"ד אזיל ומודה בפה מלא אלא דכתב דבל"י רווח' שמעתתא עפ"י מ"ש די"ל דהרי"ף ס' ליה דבכל ברכה בעי חידוש ע"ש. ולענ"ד הא נמי תברא דהא חזינן דאף למ"ד דבעי חידוש בכל ברכ' היינו לכתחילה אבל בדיעבד אפילו אם לא חידש אלא באחת עלתה לו והיא סברת הרמב"ם וכמ"ש מרן בב"י וא"כ ה"נ חשיב דיעבד ואף על גב דלא חידש בברכות שכבר בירך יחדש מעתה ותעלה לו ולומר דהרי"ף אית ליה סברא שלישית דלא מהני אפילו בדיעבד זו לא ניתן לאמר ובפרט דכיילי לן רבנן קמאי דכשאין לגוי גילוי בדעת הרי"ף יש לנו להשוותו לדעת הרמב"ם תלמידו ושפיר קאמ' הרב. מהרש"ו גופיה בדברות ראשונות על הך שינוייא דדוחק לומר כן ונמצא דהני שינויי דהר' הנז' אינן מן הישוב והקו' במקומה עומדת:

ואשר אני אחזה לפק"ד ליישב הוא במ"ש מורינו הרב לקמיה בהקשותו על הרב ט"ז וז"ל ובר מן דין כל ימי נצטערתי אעיקר מלתי' דהט"ז שהוא דבר שאין הדעת סובלתו דהיכי מהני חידושי' היכא שדעתו להתפלל בתור' חובה הרי ס"ס חובה ליכא ונמצא שקרן בתפילתו דבין למ"ד תפילות כנגד תמידין תיקנום ובין למ"ד אבות תיקנום לית לן אלא מוטב תלתא ותו לא ואם כן איך יכול לכוין אדעתא דחוב' וחוב' ליכא באמת:

ומה יצילנו החידוש והיה עולה על דעתי ליישב דכיון שזה מחדש בה דבר פרטי לצרכו גלי דעתיה דמעיקרא כי קא מכוין לשם חובה לאו לחובת צבור קמכוין דהיינו על התמיד דהוא חובת כל ישראל אלא על חובה פרטית דידיה ולהורות שזו דעתו הוא דבעי חידושא וחובה פרטית דידיה היינו כגון דחייב חטאת או אשם וכו' ולכשת"ל כן גם הקו' ראשונה אזרא לה דדוקא כשהיה בדעתו מעיקרא. לחדש שאז מורה שדעתו מתחי' על חובתו הפרטי' שרי אבל כי לא נחית לה מעיקרא אדעתא לחדושי נמצא שהיתה דעתו נגד חובת כל ישראל והא ליכא הלכך לא מהני אבל מה נעשה דהא בסימן א' אדפסק מרן שכשיסיים פ' עולה. ושלמים יאמר יר"מ שיהא חשוב וכו' כתבו שם האחרונים והט"ז גופי' מכללם דלא יאמר כן אחר חטאת ואשם דשמא אינו חייב ונמצא כמביא חולין בעזרה ע"ש והשת' ומה התם שאינו אלא לשון ריצוי בעלמא אסרינן משום הך חששא כ"ש דאיכא למיסר לומר תפיל' שלימ' על הספק דדילמא איני חייב ואיך יכוין לחוב' דמלבד דהוי כמעייל חולין בעזר' איכא נמי איסור ברכ' שא"צ וכו' עכ"ל:

ואני תלמידו הקטן אמינא מלתא לענ"ד דמה שעלה על דעת עליון לומר דכי מחדש גלי אדעתיה דלאו לחובת צבור קא מכוין אלא חובה פרטית דידיה הנה אמת נכון ומאי דהדר דחי לה מו"ר מההיא דסי' א' לעד"ן דמשם אית לן אתר כשר ליתובי מלתא כדחזי והוא במ"ש שם הר' מג"א ס"ק ח' דטעמא טעים למ"ש הפוסקים דיאמר פ' עולה קודם פ' חטאת אף ע"ג דקי"ל דחטאת קודמת לעולה ולחלק יצא דחטאת שאנו קוראים הוא על הספק וע"כ אין אומרים יה"ר והעולה היא מכפרת בודאי דהא אמרי' בש"ס אין לך אדם שאינו חייב על עשה ועולה מכפר' אעש' אבל אי ידע איניש בנפשיה דודאי חייב חטאת אזי יקרא פ' חטאת קודם כדינו דחטאת מכפרת ועולה באה אחריו לדורון ע"ש והשתא אית לן למימר דהא דמצי להתפלל אדעתא דחובה היינו חובה דידיה ומיהו לאו היינו חטאת או אשם דידי' כדבעי מימר מורינו הרב ועלה קשיתיה דאינן אלא ספק אם נתחייב בהם אלא היינו קרבן עולה דודאי חייב כדמייתי הרב מג"א משמא דגמרא דאין לך אדם מישראל דאינו חייב עשה ועולה מכפרת אעשה אלא דבעי חידוש להורות דאין תפילתו אדעתא דעולת התמיד שהיא של כל ישראל אלא עולה פרטית דידיה על חיוב עשה. ומעתה אם התחיל אדעתא דחובת התמיד שהוא על דעת חובת קרבן כל ישראל בכללות שוב לא מצי מעקר נפשיה ולסיים תפילתו על דעת חובה פרטית דידיה ע"י החידוש:

ואין לדקדק על מר"ן שם בסי' א' שכת' הטעם שיאמרו יה"ר בתר עולה ומנחה ושלמים משום דבאים בנדב' דבעול' לא הוה צרי' לטעמא דבא בנדבה ותיפוק ליה דאין לך אדם שאינו חייב עשה די"ל דבעי למימר טעמא דשוי לכלהו אף ע"ג דלגבי עולה איכא טעמא רבא אחרינא ודייק לשון מרן והטור דלא כיילו לשלשתן כחדא אלא הקדימו לומר שיאמר יה"ר אחר עולה וכן במנחה ושלמים וק"ל:

וחזה הוית מ"ש מהר"ש הנז' בנהר שלום דף קצ"ה ע"ד ליישב קושית מוה"ר והיה בהניח דקו' זו נופלת גם ע"ד ר' יוחנן דפשט דבריו משמע דיכול אדם להתפלל כל אימת שירצה בלי שום תנאי נדבה והאריך להוכיח דהכי משמע פשט דברי ריו"ח ואם כן תיקשי לריו"ח מההיא דתפילות כנגד תמידין תקנום אלא דאיכא לתרוצי במאי דאמרי' בר"פ ת"ה דמבעיא לן תפי' במקום קרבן היא וכיון דעבד יומו בטל קרבנו או דילמא צלותא רחמי היא וכל אימת דבעי מצלי ואזיל ומייתי מדברי ר' יוחנן דלא אמרינן עבר יומו בטל קרבנו ואם כן ה"נ נימא לשיטת הט"ז דכיון דמעיקרא צלותא רחמי היא כל אימת דבעי מצלי אפי' בתורת חובה אלא שהצריכו שיהא ניכר או ע"י חידוש או ע"י מחשבת נדבה שאינה מכלל הג' תפילות הקבועות זהת"ד. ולע"ד אחרי הס"ר אין בדבריו

כדי שביעה לתרץ קושיא מוה"ר דהא אפי' את"ל דפשטן של דברי ריו"ח מורים דיכול להתפלל אפי' ק' פעמים ביום בתורת חוב' משום דעכ"פ צלותא רחמי היא הא מיהא הטור וכל הפוסקים ז"ל דנקטי בפשיטות דאין צבור מתפללין בנדבה משום דליכא ק"צ בנדבה נרא' דקא מדמו צלותא לקרבן ממש ועוד דכ' הטור בשם הרי"ף דתפילת מוסף לא מצי להתפלל בנדבה משו' דלא אשכחן קרבן מוסף בנדב' וכן מביא הטור די"א דגם בשבת לא יתפלל בתורת נדבה כיון דאין קרבן נדבה קרב בשבת ע"ש ואמאי לא אמרינן בכל הני מילי כיון דצלותא רחמי היא דשניא מדין הקרבן אלא ודאי מוכח דהפוסקים קפדי דתהיה התפילה כמו קרבן כל כמה דמצינן ואע"ג דלענין תשלומין אשכחן דמסיק הש"ס דלא הוי דומיא דקרבן דעבר יומו בטל קרבנו מ"מ אין לך בו אלא חידושו ומאי דלא אשכחן בהדיא בש"ס דהוי דין התפיל' חלוק מדין הקרבן אנן לא אמרי' ביה וכאשר הוכיח במישור מוה"ר מההיא דאמירת יה"ר אחר חטאת דלא אמרי' ביה קריאה בעלמא היא ולאו כקרבן ממש וכ"ש לגבי תפילו' דמעיקר' כנגד תמידים תקנום דודאי אית לן לדמויינהו לקרבן ממש ואפי' את"ל דמפשט דברי ריו"ח נר' דבהא מלתא נמי לא מדמינן לה כקרבן ממש כיון דרחמי היא מ"מ הפוסקים ז"ל נר' דלא נקטי בהא כפשט דברי ריו"ח דהא חזינן דקפדי בתפילה לדמותה לקרבן לגמרי דמאי דאשכחן בקרבן דבא בנדבה ה"נ שרו בצלותא כאמור ולכן לע"ד מחוורת' דמלתא ליישב שיטת הט"ז כמש"ל:

וכי תאמר בלבבך דלפי מש"ל מאי טעמ' דמאן דסכרי דלא מצי יחיד להתפלל שנית על דעת חובה ואפי' ע"י חידוש וכמ"ש הט"ז והרי כיון דלעולם משכחת לה שיהא אדם חייב קרבן עולה לכפר על עשה וכדאיתא בזבחים דף ז' דאין לך אדם מישראל דלא מחייב אעשה א"כ למה לא יתפלל בכל עת שירצה ועל דעת חובת קרבן עולה הא ל"ק דס"ל למרן ודעימיה דהחידוש לא מהני לאשוויי התפיל' במקום קרבן עולת חובה פרטית:

דהא כיון דמעיקרא נתקנו התפילות כנגד התמידין המתפלל ב' פעמים בלי תנאי נדבה בתפיל' שניי' מחזי כמקריב התמיד תרי זמני וכל קבל דנא דעת הרי"ף לפי שיטת הט"ז דמהני החידו' להורות דלא הוי כנגד חובת התמיד. ועל מה שהק' עוד מורינו הרב על הט"ז כבר ראיתי להרב נהר שלום דף קצ"ו ע"א דפריק לה בטוב טעם ודעת והיה לי לכתוב גם בזה אכן ע"ט לקצור כתיב:

תו חזיתיה למורינו הרב שדחה דברי תלמידו הרב כנז' במה שרצה ליישב קו' מרן על הטור אמאי מייתי דברי ר"י ודברי הגאון בפירוש הסוגיא כיון דליכא בינייהו לענין דינא והוא דמדברי ר"י לא שמענו אלא דבספק התפלל חוזר ומתפלל ולא בעי' שיכוין אדעתא דרשות ולא שיחדש אבל בודאי התפלל לא אתבריר בדברי ר"י אי סבר כהרי"ף או כרבינו

האיי וכן בדברי הרי"ף ורב האיי לא אתבריר הדין בספק וכו' כמבואר תירוצו באורך בס' נהר שלום סי' ק"ז ע"ש וע"ז כתב מרן מלכא שלא כיון יפה שהרי בפי' ר"י מבואר להדיא לפי גי' דידן שהכריח מרן דהיא גי' הטור גם דין הודאי וא"ב קו' מרן קיימי בדוכתייהו. והרב מהר"ש בנהר שלום דף קצ"ו ע"א תמ"ה תמ"ה יקרא אמאי דחה פירושו דנר' נכון וישר דלפי גירסתנו נמי דמסיימי עלה התוס' דמסתמא לא פליג אההיא דאם יכול לחדש בה דבר לא משו' זה יש גילוי מתוך דברי ר"י אי ס"ל לדינא כר"ה או כהרי"ף דאם ריו"ח לא הוה מיירי בספק אלא בודאי ממילא הוה פליג אההיא דפוסק אפילו באמצע ברכה ואההיא נמי דאם אינו יכול לחדש אל יתפלל דכיון דקאמר דהותר לו להתפלל כל היום משמע בלא חידוש מיהו השתא דמפרש ר"י לדרבי יוחנן דבספק מיירי אכתי לא ידעי מאי ס"ל לר"י בודאי דאפשר דכל מתפלל אדעתא דרשות סגי וכמ"ש הרי"ף ומ"ש רב יהודה אם יכול לחדש וכו' היינו לו' דבצבור בעי' חידוש דוקא או אפשר דס' ליה דיחיד נמי בעי חידוש ונקט רב יהודה צבור דסד"א יחיד לגבי צבור כמאן דלא מצלי דמי ולא לבעי חידוש קמ"ל וכשי' רב האיי עכ"ל: אנא עניא אמינא לע"ד דשפיר קאמר מו"ר דלפי גירסתנו מבורר בהדיא סברת ר"י גם בודאי התפלל דבעי חידוש דהרי התוס' אתו להוכוחי דדברי ריו"ח קיימי בספק התפלל משום דמסתמא לא פליג ריו"ח אהנך מימרי דרב יהודה ההיא דפוסק באמצע וההיא דמצא צבור מתפללין אם יכול לחדש בה דבר וכו' ואם איתא דס"ל לר"י דהא דקאמר רב יהודה אם יכול לחדש בה דבר וכו' היינו דוקא בצבור אבל יחיד לחודיה שרי ליה בתורת נדב' ואפי' בלא חידוש אם כן מה הכרח איכא למימר דריו"ח קאי בס' התפלל הא שפיר מקום יש בראש לומר דקאי בודאי התפלל ומצי להתפלל בנדבה אפי' בלא חידוש כל היום כלו וההיא דר' יהודה היינו דוקא בצבור דבעי חידוש וגם ההיא דפוסק באמצע היינו משום דכיון דהתחי' בתורת חובה לאו כל כמיניה לסיים עתה בתורת נדבה וא"כ אי נימא דר"י ס"ל כדעת הרי"ף אזדא ליה ראיתו דבעי להוכיח דריו"ח בספק קאי דאין שום הכרח לזה כלל וכדאמרן אלא מוכרח לומר דר"י קאי בשיטת רב האי דלר' יהודה יחיד וצבור כחדא שריין דבעו חידוש וא"כ ריו"ח דפשט דבריו מוכיח דמתפלל אדם אפי' בלא חידוש כל היום כלו בודאי קאי בס' התפלל דאי קאי בודאי התפלל נמצא דפליג אההיא דרב יהודה דמחדש בה דבר ומסתמא אית לן למימר דלא פליג ומזה הוכיח ר"י שפיר דריו"ח בס' התפלל קאי ונמ"ל דמתוך דברי ר"י לפי גירסתי' מבורר שפיר דס' ליה בודאי התפלל דבעי חידוש אפי' יחיד כסברת רב האיי ושפתי צדיק מוה"ר ברור מללו והוא מבואר מדברי קדשו יעו"ש:

והן אמת דיש לדקדק דאם כן לפי שיטה זו דהעלינו דס' ליה לר"י כס' רב האיי ז"ל דבעי' חידוש גם ביחיד וע"כ קא מוכח דריו"ח מיירי דוקא בספק דהא הלואי שיתפלל אדם כל היום בלא חידוש משמע אם כן ממימרא קמא דשמואל מאי קא מוכח ר"י דהא אפי' אי נימא דדברי רוו"ח קיימי בודאי התפלל ולא בעי חידוש מ"מ אין זה נגר מימרת ר' יהודה דקא' דאם נזכר שהתפלל פוסק אפי' באמצע יען התם שאני דהתחיל אדעתא דחובה וכה"ג מחזי כשקרן גמור בתפילתו וע"כ פוסק אפי' באמצע יען התם שאני דהתחיל אדעתא דחובה וכה"ג מחזי כשקרן גמור בתפילתו וע"כ פוסק אפי' באמצע תפילתו ברם יש להשיב דס"ל להתוס' דכיון דפשט דברי ריו"ח מודי' דרשאי אדם להתפלל אפי' כמה זמני בתורת חובה אם כן גם אם טעה והתחיל אדעתא דלא התפלל עדיין בנזכר באמצע לא יפסיק אלא יסיים אפי' בתורת חובה כי ע"כ הכריח ר"י גם מזה דצ"ל דריו"ח לא אמרה למלתיה אלא בס' התפלל ואף ע"ג דיש מקום לחלק בין זו דטעה בדמיונו בראש תפילתו להההיא דריו"ח מ"מ נקטה ר"י לסניף בעלמא והאמת כר' דראיית ר"י העיקרית לא הוייא אלא מאידך מימרא דשמואל דקאמר דצריך לחדש ואילו. ריו"ח קא' סתמא בלא חידוש כלל והכי מוכחא מלתא בפ' מקום שנהגו דנ"ד ע"ב. ד"ה והאמר ר"י שכתבו שם התוס' דריו"ח לא קאי אלא בס' התפלל מדאמרי' התם אם התפלל ומצא צבור מתפללין אסיכול לחדש וכו' ולא נקטי התם במלתייהו מימרא קמא דשמואל דנזכר פוסק אפי' באמצע נרא' דעיקר ראייתם אינו אלא ממימרא בתראי דשמואל ולזה כיון מוה"ר במ"ש דטפי מבואר בדבריהם בפסחים. האמנם מה דסיים מו"ר ניהו רב ע"ד הרש"ו וכת' דאף לפי שיטתו אכתי קשו שאר הקושיות דהק' מרן על הטור בזה לא ירדתי לעמקו דהאמת יורה דע"פ הצעת מהר"ש הנז' תו' ל"ק מידי והדבר ברור:

והסיבותי את פני לראות אידך גירסא דמייתו הרא"ש ורי"ו בדברי ר"י דה"ק דמסתמא לא פליג ריו"ח אההיא דאמ' שמואל בשכח והתפלל ונזכר אח"כ שכבר התפלל דפוסק אפי' באמצע ולא הזכיר כלל אידך מימרא דשמואל נלע"ד דלפום גירסא זו ס"ל לר"י כשיטת הרי"ף דבודאי התפלל לא בעי חידוש אלא בצבור אבל ביחיד שמואל נמי מודה דלא בעי' חידוש ואם כן:

אף אם נפרש דריו"ח קאי בודאי התפלל אין זה נגד סברת שמואל כההיא דמחדש בה דבר ואף אי נימא דריו"ח דרך חובה נמי קאמר דמצי להתפלל ביחיד מ"מ אין זה מנגד לדברי שמואל בההיא דמצא צבור מתפללין אך עכ"פ הוי עד מימרת שמואל קמייתא דנזכר פוסק אפילו באמצע ברכה וע"כ משם לחור הוכיח ר"י דרי"וח לא קאי בודאי התפלל והן אמת דזו אינה כ"כ הוכחה דיש לדחות במש"ל וע"כ הרא"ש לפי גירסא זו

מייתי משם ר"י עוד הוכחה אימתני ותקיפא והיא מהא דאמרי' בפ' אין עומדין דמקרא דדניאל גמרי' דאין להתפלל אלא זמנין תלתא ביומא ע"ש ונמצא דלכל הגירס' הך ראיה דמייתי ר"י ממימרא קמא דשמואל אינו אלא לסניף בעלמא וחילוק דין יש בין גיר' לגירסא דלחד גירסא נקט ר"י כשיטת הרי"ף ולאידך גי' נקט כשי'. כשי' רב האי גאון ז"ל: ובכן עפי"ז יתורץ שפיר מאי דהק' מרן בב"י דלפי גי' זו נר' דס"ל לר"י דריו"ח לא פליג אמימרא קמא דשמואל אבל באידך מימרא פליג וס"ל דודאי התפלל אינו יכול להתפלל לכתחי' ואפי' ע"י חידוש וק' מאי אולמיה דחד מימרא מאידך ולפי האמור כבר אמרן דהא דלא הזכיר ר"י בדבריו אידך מימרא דשמואל לאו משום דס' ליה דריו"ח פליג עליה אלא משום דס"ל דלשמואל יש חילוק בין צבור ליחיד דיחיד לא בעי חידוש כשי' הרי"ף וא"כ אין להביא ראיה משם להוכיח דריו"ח דלא הזכיר חידוש בדבריו קאי בס' התפלל דשפיר י"ל דקאי בודאי התפלל וגם שמואל יודה בזה וק"ל והרב נה"ש רצה ליישב קו' מרן הלזו עפ"י דרכו וכבר אמרנו דבזה אין דרכו נכונה אחר המחילה וכדדחי ליה מו"ר ניהו רבא ועוד יש לדחות בדבריו מלבד מאי דדחי מו"ר מעיקרא ודוק:

ואולם דברי הטור עדיין חייבים בביאור דאי נמי נימא דהטור תפיס לגי' הרא"ש בדברי ר"י ויפרש דר"י קאי בשיטת הרי"ף דיחיד לא בעי חידוש בתפילת נדבה היכא דודאי התפלל א"כ הו"ל להטור לכלול סברת הרי"ף ור"י כחדא כי ע"כ נלע"ד דלעולם הטור לא הוה גריס בדברי ר"י אלא דלא פליג ריו"ח אמאי דקא' שמואל דנזכר שכבר התפלל פוסק וכו' ולא העלה ר"י על שפתיו אידך מימרא דשמואל אמנם ס"ל להטור דסברת ר"י בודאי התפלל לא ברירא לן דהא יש בה פנים לכאן ולכאן די"ל דס"ל כהרי"ף דמפליג בין צבור ליחיד דבצבור דוקא בעי חידוש וא"כ משום הכי לא הוכיח ר"י דינו מההיא דאמר שמואל מצא צבור מתפללין וכו' וא"נ אפ' דס"ל כרב האיי דיחיד נמי בעי חידוש והא דלא הוכיח מלתיה ר"י גם מהך מימרא דשמואל איכא למימר דחדא מנייהו נקט ואין מזה הכרח גמור למימר דס"ל דוקא כהרי"ף אלא אי הוה נקיט במלתי' לראי' דרי"וח קאי בס' התפלל מההיא דשמואל דמצא צבור מתפללין וכו' אזי היא ראי' חותכת דודאי ס"ל לר"י בההיא דשמואל כס' רב האי דצבור ויחיד שוין דבעו חידוש וכמו דאנו מוכרחים לומר לפי גירסתנו ברם השתא דלא הזכיר ד"י ההיא דשמואל אלא מימרא קמא לחוד אנן מזה הכרח לומר דס"ל כהרי"ף ואפשר דר"י מספקא ליה במלתא דשמואל אי הוי כהרי"ף או כר' האיי וע"כ לא נקיט במלתי' כלל להההיא דשמואל וא"כ עפ"י הצעה זו אזלי שפיר דברי הטור מעין דרכו של הרב נה"ש ומאי דכת' מוה"ר דמרן הכריע הגי' הטור בדברי ר"י היא כנסחא דידן הנה אנכי הרואה דכל עיקר דברי מרן הם משום דמר

ניהו הבין דלפי גי' הרא"ש ורי"ו בדברי ר"י לא מהני חידוש כלל וע"כ תמה מרן ז"ל דא"כ היכי כתב הטור דמדברי כולם יצא הדין דאם יודע לחדש יחזור תפילתו בתורת נדב' אך אמנם לפום מאי דאתחזי לן בעניותין הא הלא גריס הרא"ש בדברי ר"י ולא פליג גם אההיא דשמואל מצא צבור וכו' לאו למימר' דר"י ס' ליה דרי"וח פליג אהך דשמואל אלא דאפ' דלא ברירא ליה במלתי' דשמואל אי דוקא צבור נקט ויחיד לא בעי חידוש או"ד דא ודא כחדא שריין וכדכתי' לעיל. :

אתאן לדברי הטור ברמזים כי הרב מהר"ש הנז' רצה לכלול בדבריו פירוש הרב ט"ז ומורינו הרב תבריה לגזיזיה וכתב דדברי הטור יש להם הבנה אחרת במאי דסיים שם או יחיד המתפלל תחנונים וכו' דלאו בתפילת י"ח קאי אלא נסחי תחינות פרטיות שמבקש בעד צרכיו ע"ש. והרב נהר שלום דף קצ"ו ע"ב הוכיח במישור דמ"ש הטור ברמזים או יחיד דרך תחנונים וכו' דהיא תפילת נדבה וקרי לה דרך תחנונים ולעולם תפילת י"ח היא ומייתי תנא דמסייע ליה ה' מעדני מלך ז"ל. ולפי"ז העלה דכונת הטור ברמזיו להביא כל הסב' שהזכיר הרא"ש בפסקיו והיינו מ"ש בתחי' והלכתא כריו"ח וכו' והוא שיחדש וכו' והיינו אע"ג דלא הוי אדעתא דרשותא אלא דלפי' הב"י אדעתא דחוב' נמי לא כיון ולפי הט"ז אפי' כיון אדעתא דחובה והרא"ש בפסקיו לא גילה סברתו כמאן פסק ומ"ש בטור שאין להתפלל נדבה בלא חידוש היינו מדברי אביו ז"ל בתשו' יע"ש זהת"ד:

ואנא תלמידייהו דרבנן אמינא לקע"ד דמ"ש הרב נה"ש דמלתיה דהטור ברמזי' שכת' יחיד דרך תחנונים וכו' קאי בתפילת י"ח הוא אמת ויציב ונכון וקיים והכי מוכח לישנייה דהרא"ש בפסקיו והאיכא סהדא רבה הרב מעד"מ ז"ל וכמ"ש הנה"ש. אך אמנם אשר העלה הנה"ש דהרא"ש בפסקיו לא הכריע הלכתא כמאן וכן הטור ברמזיו עלה בקב"ץ ואסף איש טהור כל הסברות שהזכיר הרא"ש ולא פסק הלכה ברורה לע"ד לא כן אנכי עמדי דלפי דבריו היכי מפרש הני מילי דכתב ברמזים או יחיד ואדעתא דרשות מתפלל נדבה כגון תחנונים וכיוצא בהן אם כונתו לרמוז ס' הרי"ף דבנדבה סגי אפי' בלא חידוש אם כן נמצא דריש מלתיה דהטור שם דכ' והלכה כריו"ח והוא שיחדש וכו'. וסוף מלתיה נמי הכל הוא רומז לסברת הרי"ף דהיינו דבריש מלתיה אשמועי' דמהני חידוש אפילו בלא נדבה רק שלא יהא אדעתא דחוב' לפי' פי' הב"י ולפי' פי' הט"ז אפילו אדעתא דחובה וסיפא דמלתי' קמ"ל דע"י שיהיה דעתו ארשות דהיינו בנדב' סני אף בלא חידוש אם כן סברת רב האיי דבלי חידוש לא מהני שום תפילה אפילו בנדבה זו לא הזכיר הטור כלל ובשלמא מסברת:

ר"י זכר עשה במ"ש או ספק התפלל ברם סברת רב האי אין ממנה רמז כלל ולפי דברי הנה"ש הטור לא בא אלא להזכיר כל הסברות שכת' הרא"ש בפסקיו דמכח זה מורינו הרב השיגו באמרו דלפי שיטתו נמצא דהטור תפס במושלם כדעת הרי"ף דחידוש גם בלי נדבה פמהני ונדבה בלי חידוש נמי מהני וא"כ תיקשי דאיך בספ' הטורים פסקי כרב האיי ונמצאו דבריו בבית הסתרים ואי נימא דריש מלתיה דהטור ברמזיו הם סברת רב האיי דבעי' חידוש עכ"פ זה אינו לדעת הנה"ש דהא מר ניהו מפ' הנך מילי דאתו שפיר כמ"ש הט"ז ודעימי' בדעת הרי"ף דאף אדעתא דחובה מהני חידושא ככתוב בהדיא בדברותיו הראשונים ואת אחרונים באופן שלא ירדתי לסוף דעתו של הנה"ש בפי' דברי הטור ברמזיו היכי אתו דברים על מתכונתן:

אשר ע"כ לענ"ד נ"ל דהטור ברמזים מ"ש בריש מלתיה ושיחדש בכל ברכה וכו' הן הן דברי רב האיי וקאי אהיכא דמתפלל דרך נדבה ובדעת רשות ולא הוצרך לפרש דהוה פשיטא ליה דבודאי מובן דלאו בחוב' קא מיירי וכי היכי דלא אצטריך ריו"ח לפרושי מלתיה דבתורת נדב' קאי לפי שיטת רב האיי וכמו דפי' כן בהני מילי מרן מלכא בתשובתו הרמת"ה יע"ש ואח"כ כתב או ספק התפלל ובודאי התפלל לא עסיק ר"י לפום גי' הרא"ש בדבריו והדר כתב או יחיד ארעתא דרשות מתפלל. נדבה כגון תחנונים וכו' אלו הן דברי הרי"ף דמייתי הרא"ש ובהא מודינא להנה"ש דבתפי' י"ח קאי וקרי לה לתפילת נדבה תחנונים וא"כ לפום מאי. דאסיקנא בעניותין לעיל בפיר' דברי הטור בספרו דספוקי מספקא ליה בסברת ר"י לפי גירסתו והיא גירסת הרא"ש היכי הוי דינא בודאי התפלל אי כהרי"ף דסגי בנדב' גם בלי חידוש או כרב האי דבעי נמי חידוש א"כ נימא דגם הרא"ש בפסקיו ה"נ מספקא ליה וע"כ מביא כל הסברות ולא פסק בהדיא כחד מינייהו אלא דאח"כ בתשו' הכריע כרב האיי וכמו שהביא הטור בשמו ואפשר לומר דהרא"ש בפסקיו ג"כ הוא פוסק כר' האיי ולהכי מייתי ליה באחרונה ועוד דהוא מביא ראיה ומיישב סוגיא אליבי' עש"ב אלא דהטו' יען ראה כי דבריו בתשוב' מפורשי' בהדיא לפסוק כר' האיי לכן הזכיר דברי התשו':

אלא דאכתי צריכין אנו למודעי מה הבין הטור בדעת הרי"ף דמלשון הרמזים לפום מאי דכתיבנא בעניותין לא אשמועי' הטור בדעת הרי"ף אלא דמהני בנדב' ביחיד אפי' בלא חידוש ברם מאי דחדית לן הט"ז בדעת הרי"ף דאפי' על דעת חובה מצי לצלויי ע"י חידוש זו לא שמענו כלל בדברי הטור ברמזים גם פיר' מרן הב"י בהבנת הטור בדעת הרי"ף ג"ז אינו נראה כלל מדברי הטור ברמזיו והנרא' לומר לדעת מרן והט"ז הוא בהניח דדברי הטור ברמזים בריש מלתי' הן הן דברי הרי"ף ויש מקום לפרש הנהו מילי בין לפי פי'

מרן בדעתי הרי"ף ובין לפי פי' הט"ז וכמ"ש הנה"ש אכן נוסיף מיא ונוסיף קמחא דלפי הצעה זו צ"ל דגם סוף מלתי' דהטור ברמזים הדר קאי לשיטת הרי"ף וס"ל להטור דכיון דלא פירש הרא"ש דעתו בפסקיו כמאן נקיט לדינא מכל הנהו שיטתי דמייתי מסתברא דכהרי"ף פוסק דכן כתבו ז"ל דהיכא דהרא"ש לא גילה דעתו מסתמא אמרינן דבשיטת הרי"ף קאי ועיין בס' יד מלאכי בכללי הרא"ש סימן כ"ח אלא דהדרי חזא רבינו הטור דהרא"ש בתשו' פסק בהדיא כר' האיי והיי' דפריש מלתי' בטור וכתב דהרא"ש בתשו' מסכים לשיטת רב האיי זה אפשר ליישב בדוחק בעד מרן והט"ז שלא לסתור פירושם מתוך דברי הטור ברמזי' אכן לדידן כבר אמרנו בעניותין דדברי הטור מבוארי' דהוא מפ' דברי הרי"ף דחידוש בלי נדבה מהני וכן נדבה בלי חידוש וסברת ר"י בתוס' ולא ברירא ליה בהא דודאי התפלל לפי גירסתו דלא הזכיר ר"י מימרא תניין דשמואל והנר' דר"י נמי מספקא ליה אם נפרש כהרי"ף או כר' האי וע"כ ר"י לא אתא אלא לאשמועי' דרי"ח קאי בס' התפלל וגם הרא"ש בפסקיו כתבנו לעיל דקאי בשיטת ר"י דלא ברירא ליה ואבע"א דגם בפסקיו פ' כרב האיי וכמש"ל:

תו אייתי בידיה הר' מהרש"ו דברי הגה"א משם א"ז ובעא לאוכוחי מינה דס"ל להא"ז דאפי' דרך חובה ובלי חידוש יכול אדם להתפלל כל אימת שירצה והרב מוה"ר דחה דאין זו כונת ההג"ה ודייק לה מלישני' והעלה דהג"א קיימי אדברי ר"י בעל התוס' ע"ש והדר מהר"ש הנז' והחזיק דבריו הראשונים בספרו דף קצ"ו ע"ג וכתב דכיון דעיק' דהך מלתא לפליגי בין רשות לחובי' היא מתורתו של הרי"ף א"כ ודאי דקאי אדברי הרי"ף ע"ש. ואני בעניי אומר דעיקרא דהך מלתא לאו מהרי"ף כי הגאון רבינו האי מר ניהו צדיק הראשון דיצא לחלק בין חובה לנדב' והוא מקמי הרי"ף ז"ל ובעיקר כונת הא"ז נלע"ד דאין כונתו כמ"ש הנה"ש כי הנה לפי הבנת הרב נה"ש בדעת הא"ז תצא דינ"א דריו"ח. פליג אההיא דרב יהודה דהיה עומד ומתפלל ונזכר שכבר התפלל פוסק אפי' באמצע ברכ'דלדידי' כיון דמצי להתפלל אדעתא דחובי' ודאי דאינו פוסק וכן העלה הרב נה"ש לדינא לדעת ההג"א וקש' דהרי הג"א מהדר ליישב דינו של ריו"ח לדעת הא"ז עם ההיא דאר"י א"ש מצא צבור מתפללין אם יכול לחדש בה דבר וכו' וא"כ תיקשי כדהק' מרן לגיר' הרא"ש דנר' דס"ל לר"י דריו"ח פליג אחד' דשמואל ומודה בחדא דמאי אולמה דחד מימרא מאידך ותו דתיקשי לס' הא"ז דמפרש דאם יודע לחדש חייב להתפלל עם הצבור הא אם אינו יודע רשאי אם ירצה ואפילו בחובי' א"כ קשו אהדדי תרי. מימרי דשמואל דכפי"ז לא משכחת לה טעמא אמאי בנזכר דהתפלל פוסק כיון דרשאי אדם להתפלל בחובה ובלי חידוש כל כמה דמצי והן אמת דלפי מאי דכתי' לעיל לחלק לדעת הט"ז בין

ההיא דמצא. צבור וכו' להההיא דנזכר באמצע וכו' יש לחלק ה"נ לדעת הא"ז והיינו דיכול להתפלל דרך חוב' והיינו חובת עולה דאין לך אדם דאינן חייב עשה ואפי' חידוש א"צ דהא ידע דזו אינה עולת התמיד שהרי התפלל אבל אם התחיל אדעתא דעולת התמיד לא מצי לסיים אדעתא דעולת חובה משום עשה אמנם לענ"ד נר' דא"צ לזה וההג"א לא בא אלא להוסיף:

אמלתי' דהרי"ף דגם בצבור מצי היחיד להתפלל נדבה בלי חידוש זהו פשט דברי ההג"א. ומה שדקדק הגה"ש דאם כן הו"ל לכלול השתי הגהות בבת א' ע"ש אין זה כדאי לע"ד לדחות פשט דברי הא"ז ותו דאין זה יתרון דמעיקרא מייתי דברי הא"ז דקביעי וקיימי ע"ד הרי"ף ואשמועי' חידושא רבא דגם בצבור מהני תפי' נדבה בלא חידוש והדר אדשקיל וטרי הרא"ש בדברי שמואל דמצא צבור מתפללין וכו' אתא ההג"א לתרוצי מלתא אליביה דא"ז היכי קא מפרש ההיא מימרא ואינן דברי הא"ז אלא ההג"א מתרצי בעד הא"ז ע"ש שטח הלשון וכה"ג אשכחן טובא בתוס' דמייתו פי' ר"י או ר"ת וכיוצא בדיבור א' ולקמיה כשבאים לפ' איזו מימרא או קושיא או פירוקא דש"ס חוזרים לכתוב ולפי' הנ"ל יש לפ' כן ואין זה יתור לשון כן נר' בפשי' ואריכות דברים בזה אף למותר:

סוף דבר העלה הנה"ש לפום מאי דאשכח לפי שיטתו בא"ז דיכול אדם להתפלל בתורת חובה כל עת שירצה בלי שיחדש ולפי דעת הט"ז ושה"ג דסברי מרנן בדעת הרי"ף דמהני חידוש אפילו בתורת חובה ולפי סברת הרשב"א דמייתי מרן בב"י דכתב עלה דההיא מימרא דריה"ו דפוסק אפי' באמצע ברכה דאינו חייב לפסוק אלא אם ירצה יחדש בה דבר ויסיים תפילתו בתורת נדבה לפי"ז הו"ל תלתא וארבעה ספיקי דמחייבי לברך ולפי מסקנת הרב משאת משה כדאיכא תלת ספיקי דמחייבי לברך ליתיה לכללא דס"ב להקל ומחייב לברך וא"כ קם דינא בנ"ד דיסיים תפילתו ויחדש בה דבר ויכוין בה בתורת נדבה וכך עלה בהסכמ' יעוש"ב. ומרנא ורבנא דחי ליה לפסק דינו ביד חזקה ובזרוע נטויה ובכח גדול. ביד חזקה זו הדב"ר אשר דבר מו"ר והרבה להשיב אעיקרא ע"ד הרב מ"מ וזו הלכה העלה בכמה ראיות משובצות זהב טהור דאפי' איכא מאה ספקי דמחייבי לברוכי אכתי אמרי' ספק ברבית להקל יעיין שם באורך וברוחב כי הפליא עצה הגדיל תושיה וזאת שנית בזרוע נטויה מקשי ומותיב מוה"ר על הרב תלמידו דלפ"ד אזדא ליה פסק מרן דפסק בסי' ק"ז דמי שעומד בתפילה ונזכר שכבר התפלל פוסק אפילו באמצע ואפילו יודע לחדש ועד השלשה ל"ו בא לדחות דבריו בכח גדול דההיא דהרשב"א אינו שוה לנדונו דהא אם יסיים בתורת נדבה כס' הרשב"א אינו יכול להזכיר מעין המאורע דהכי סבר לה מו"ר דהמתפלל נדבה אין לו להזכיר מע"ה ואייתי מו"ר תלמודו בידו

מפ' ב"מ יעו"ש וגדול כח הדוחה עוד דמעיקרא ס' הא"ז איננה כדפי' הנה"ש וכן פי' הט"ז אין לו קיום ועפי"ז אסיק מו"ר לדינא דיפסיק אפילו באמצע ברכה מעין פסק מרן בסי' ק"ז ע"ש. ועל זה השיב הר' נהר שלום וז"ל הנה דין מפורש הוא בש"ע סי' רצ"ד שבמקום שאמרו שאינו חוזר אם רצה להחמיר על עצמו לחזור אם סיים תפילתו רשאי והוא מדברי הרא"ש בפ' ת"ה הובא בשה"ג וכו' מעתה בעינא אבא הא דכתב הרא"ש דאם רוצה לחזור הרשות בידו דצ"ל אד אדעתא דנדבה דוקא אם נפרש דאדעתא דנדבה קאמ' הרי הרי פסיקא ליה דבתפי' נדבה מזכיר מע"ה דאל"ה למה הוא חוזר ואם לאו אדעתא דנדבה קאמר וכדמוכח באמת ממ"ש דלא גרע מתפי' נדבה וכו' וגם מסתמיות ל' הש"ע וכו' א"כ היינו בעיין ועדיפא מינה טובא דהא התם שרי' ליה לחזור לכתחי' אי בעי ולא קפדי' שיכוין אדעתא דרשות הכא שכבר התחיל לכ"ש שלא יפסיק מעתה רווחא שמעתתא דבהתחיל אינו פוסק וכ"ש דאיכא נמי ההיא דשמא הלכה כשה"ג והרט"ז וכו' עכ"ל:

ואני עני בדעת אען ואומר דלע"ד איני מוצא בדברי הנה"ש טעם מספיק לדחות פסק דינו של מוה"ר ואדרבא בפסקו של הנה"ש חזינא ביה תיוהי לדעת הקצרה והוא במה שנדקדק אעיק' דמילתא בס' השה"ג והט"ז דכ' בדעת הרי"ף דיכול לחזור אפי' אדעתא דחובה לס' ריו"ח דקי"ל כותיה הנה ודאי דטעמא בעי מאי איכא בין האי דינא דריו"ח להההיא דאר"י א"ש המתפלל ונזכר שהתפלל כבר פוסק וכו' ומייתי לה הרי"ף להך מימר' וק"ט דלמה פוסק כיון דיכול להתפלל בתורת חובה כמה דמצי וכאשר הק' הנה"ש גופיה בראשית אמריו ומאי דתריץ דמיירי בלא חידוש כבר דחי לה להאי מלתא מוה"ר בטוב טעם והנה"ש ענה אחריו אמן כנז"ל והחזיק בתי' הב' דלהרי"ף אפשר דבעינן חידוש בכל ברכה והא נמי דחינן לה לעיל בעניותין ואמינא מלתא אחריתי לע"ד הא מיהא סליק דינא בין לפום שינויין בין לשינוייא דהנה"ש דאף על גב דמצי להתפלל דרך חובה כמה זמני וע"י חידוש מ"מ בהתחיל אדעתא דחובת התמיד ונזכר דאינו חייב בתפילת התמיד צריך להפסיק ולא מהני שום תיקון וה"נ כתיבנא לעיל דצא"ל לדעת הא"ז אף לפי הבנת הנה"ש בדעת הא"ז דמצי אינש לצלויי בדעת חובה אפי' בלי חידוש מסתמא לא פליג ריו"ח עם ההיא מימרא דשמואל דפוסק באמצע וכו' וצ"ל אם נפרש בהבנת הנה"ש דס"ל לא"ז דכיון דהתחיל אדעתא דחובת התמיד של יום דהיא התפילה הקבוע' אינו יכול לסיים אדעתא דחובה אחריתי דהיינו קרבן עולה עשה דאין לך דאינו חייב עשה כאשר הארכנו לעיל א"כ תצא דינ"א לפי"ז בנ"ד דפסיק אף לס' הט"ז ושה"ג ואפי' לס' הא"ז דה"ז דומה ממש לדין הנזכר באמצע תפילה שכבר התפלל דפוסק וכאשר העלה מוה"ר

דנ"ר הוי ממש מעין ההוא דינא ובפרט דס' הא"ו אינה ברורה וכמ"ש הר' נה"ש גופיה דמה"ט מרן לא סמך עליו ע"ש. גם מה שנסתייע הנה"ש מדעת הרשב"א לע"ד יש לדחות דהא מל' הרשב"א המובא בב"י נרא' דהרשב"א אינו מחייב שלא יפסיק אלא דאינו חייב לפסוק אבל אם יפסיק לא נקרא חוטא ופגע בברכות לבטלה במה שבירך עד עתה וא"כ הכי הו"ל להנה"ש לפסוק בנ"ד ולא לחייבו שיגמור ואיברא כי דברי הרשב"א מעיקרא צריכים יישוב וביאור וכעת איני מופנה להאריך הא מיהא אפי' אי נימא דהרשב"א ס"ל דאינו יכול להפסיק מ"מ ליכא אלא חד ספיקא אי הלכה כרשב"א ושאר ספיקי דעביד מר משׁ' הא"ז ושה"ג וט"ז נדדו הלכו כמש"ל ואף אם נניח ספקא אחרינא דדילמא הלכה כמ"ד דחוזר בכל דבר והיא סברת ראבי"ה:

מ"מ הרי העלה הרב משאת משה דבתרי ספקי לחוד לא מצי לברך ע"ש: מעתה אתאן לההיא דאייתי בידיה הנח"ש דין פשוט בסימן רצ"ד והוא מדברי הרא"ש דאף בדבר שאינו חוזר אם רצה להחמיר ולחזור חוזר והק' מזה ע"ד מוה"ר ואני אענה קע"ד דאיברא דהר' מג"א מפרש דהא דאם רוצ' לחזור יחזור היינו בתורת נדבה והיה מקום לו' דאפי"ה בחזרתו אינו מזכיר מעין המאורע וה"ז דומה למ"ש סי' ק"ח סי"א ע"ש מיהו קושטא קאי דפשט דברי הרא"ש הם מורים דמתפלל אדעתא דחובה וכאשר הורה גבר הרב נה"ש דהכי משמע מלישניה דהרא"ש ומל' הש"ע ומ"ש דמהך דינא אפשיטא בעיין ואתי במכ"ש דנ"ד עדיף טובא מההיא דהרא"ש אחר המחילה רבה ליתא וגריעא מינה טובא הוי דהו"ל ממש כשני הדינים דסי' ק"ז דפ' מרן דאע"ג דקי"ל דמתפלל אדם נדבה ע"י חידוש אפי' כל היום ולס' הט"ז ושה"ג אפי' דרך חובה מ"מ בהתחיל אדעתא דהוא חייב בחובת היום ונזכר דכבר פטר נפשיה חייב להפסיק באמצע ברכה וה"נ הוי בנדונו של הרא"ש דבאמצע תפי' אם רוצה להחמיר ולחזור הוי ברכה לבטלה ואינו רשאי לחזור אבל אם כבר גמר תפילתו אזי רשאי להחמיר ולחזור ואפי' בדעת חובה דהא לא גרע מנדבה והחילוק ברור כדכתיבנא לעיל בב' הדינים ואע"ג דהיה מקום לדחוק ולהתעקש בזה אין רצוני להאריך כי האמת יורה דרכו דכיון דפתח אדעתא דחובה ונזכר טעותו פוסק אפי' באמצע ברכ' כדכ' מרן בסי' ק"ז וכמו שהעלה מורינו הר' והלכתא ב כרב ואליו אנו שומעים:

ומה גם כי עד אחרן אנכי הרואה דהר' נה"ש גופי' הדר ביה משמועתי' מטעמא אחרינ' וז"ל ומיהו מטעם אחר איכא למשדי ביה נרגא דכלהו הני ספיקי לא חשיבי ספיקא והיינו לפי מ"ש הב"ח בכללי ס"ס דספיקא דדינא לא חשיב ספקא והכא כלהו ספיקי שבאנו לדון עליהם הנה הנם ספיקי דדינא ועפ"ז אפ' לקיים מ"ש רבנן בתראי דס"ס מהני

לברך דלא אמרו כן אלא בס' דמציאו' וכיוצא אבל בספיקא דדנא ככל הנהו שהזכיר הרב בדבריו שם לא חשיב ס' דהו"ל כס' הבא מחמת חסרון ידיעה דלא חשיב ס' עכ"ל. ואני אומר דמר ניהו כתב כן משום דאזיל לשיטתיה שכתב בפסקו הראשון והכריע בסבר פנים יפות דכל ס' מחמת חסרון ידיעה בברכות דינו הוא להקל כי כי כן כיונו רז"ל במש"א סב"ל אמנם אין מזה כדאי כדי שנחלק ונאמר דס"ס במציאות יהיה דינו להחמיר ולחייב בברכ' אך ס"ס בפלוגת' דרבוותא יהיה דינו להקל ולפי"ז ה"ן נסתר מחמת"ו כל מאי דכייל לן מוה"ר דאפי' מאה ספקי בברכות דינם להקל ולא לברך ואמינא לה מתרי טעמי חדא דאם באנו לדקדק בלשון הזהב של חז"ל דפירטו ס"ב להקל מה שלא היו צריכים לזה א"כ כי היכי דדייקת הכי לענין ס' מחמת חסרון ידיע' דבעלמא לא חשיב ספקא והכא משום לתא דאי' ברכ' לבטל' חשיב א"כ גם ס"ס במציאות אתו רבנן להקל בברכו' זה"ז דומה לכללא אחרינא דאמור רבנן כל ס' בנט"י טהור וכאשר כתב הנה"ש בפסקו בהקשותו על הר"ם מורפורגו ז"ל יעו"ש. ועוד אני אומר כי לע"ד ספק הלכ' כמאן אין זה נקרא ס' מחמת חסרון ידיעה דהו"ל כתיקו במלתא דרבנן באיסורא די"א דאזלי' לקולא וי"א דאילי' לחומרא והדברי' עתיקי' וארוכים ובמ"א הארכתי בזה וברירו דמלת' דאי מספקא לן בפי' דבריו של איזה פוסק בכה"ג הוא דהו"ל ס' מחסרון ידיעה וכן נר' דעת גדול אדונינו מוה"ר יע"ש בכל ד"ק במאי דשקו"ט בהא עם הרב תלמידו ואין כאן מקום להאריך. גם מה. שהק' הנה"ש ע"ד מוה"ר דלחלק יצא דאף למ"ד דבס"ס אין להתיר לכתחי' היינו היכא דליכ' פסיד' הנה מורינו הר' יש לו ראיות ע"ז בחידושיו לי"ד והזכיר דבריו שם בס' המכתם דל"ב שע"ג יע"ש. ומה שהעלה הנה"ש בסוף מלתיה דהתה"ד ס"ל הכי דפלוגתא דרבוותא לא חשיב ס' ת"ם אני כי הנה"ש גופיה העלה בפסקו הראשון בדעת התה"ד הפך חזה יעו"ש ואני בעניי רואה אנכי כי דברי התה"ד בהך מלתא יתבי בבית הסתרי"ם ממ"ש בסי' קע"ח למ"ש בסי' רס"א יעו"ש וכעת צ"י: הצעיר ח"י אני ס"ט:

וחסד סימן ג

מותר לשנות מעות צדקה לצורך ס"ת:

שאלה ישאלוני משפטי צדק פרנסי חברת עץ חיים דאית להו ס"ת ולפי רוב השנים נפסל בכמה דוכתי וצריך להוציא ממון לתקנו ולהחזירו לכשרותו ולעת עתה אין בקופת החברה מעות אלא מעט מזער שנוהגים לחלק לעני העיד ולשאו"ל הגיעו אם מותרים

לשנות המעות להוציאם לתיקון ס"ת כדי שלא יגנז עם כמה אזכרו' שבו כי לגבות מחדש אין לאל ידם כי עניים הם יורנו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה יד שלוחה אלי אתו חבר"י וקא צווחי ומה הלשון אומרת וידל ישראל כי"ס כי"ס קריא סוגרת ומסוגרת. ד"ל מהכא זה עני קרא עומד על המצפ"ה עיניו צופיו' להשביע נפש שוקקה הומיה היא וצור"רת. ולאידך גיסא תורה מונחת בקרן זוית ותהי האמת נעדרת.ואין הקומץ משביע לאחוז בזה וגם מזה לשמור משמרת. ובעו למהדר משום כבוד תורה כולה כהדר"ת. ולקע"ד הדין ברור והרי זו הלכה מחוורת. ומפור' יוצא מפום רבנן דנה"ר דע"ה פוסקי' צדקה עטרת תפארת. כאשר נבאר בס"ד הנה בפ"ק דבתרא מייתי הש"ס ברייתא דקתני רשאין בני העיר לעשו' תמחוי קופה וקופה תמחוי ולשנותן לכל מה שירצו וכפירושא דהאי שמעתא אפליגו רבוותא וכמתבאר מדברי הרא"ש בפסקיו שהביא דעת ר"ת דסבר דמותר לשנות אפי' לדבר הרשות ורבינו יוסף הלוי ז"ל כתב דדוקא לדבר שהוא לצורך עניים הוא דיכולין לשנותו אבל לא לדברים אחרים דהו"ל כגוזל:

את העניים והביא ראיה מדתנן מותר ענים לעניים והרא"ש הסכים לדעת ר"ת ודחה ראית הר"י הלוי דהתם לא איירי במעות של קופה אלא ע"י מקרה שגבו לעניים אבל בני העיר שעשו קופה בסתם לדעתם עשאוה ולשנותן לכל מה שירצו ואסיתא דמלתי' הביא מאי דגרסי' בירושלמי דשקלי' מותר עניים לעניים ואין ממחין ביד הפרנסים ופירש כלו' אם ראו שיש. צורך בדבר ובאו לשנות אין ממחין בידם ע"ש. וראיתי למרן בב"י י"ד סימן. רנ"ו שכתב על סיום מלתיה דהרא"ש דנר' שדעתו לומר דההיא דירוש' דשקלים בבאים לשנות לדבר שהוא צורך עניים דוקא הוא אבל לדבר הרשות אין ראים לשנות לא הפרנסים ולא הצבור ומור"ם בד"מ כתב ע"ז וצ"ע דהא הטור כתב דאפילו לצורך ענייי' אסור ע"כ. והנה דברי מרן הב"י נראין מוכרחים בדברי הרא"ש דהרי בתר דמסיק דההיא דשקלים מותר עניים לעניים מיירי היכא דאירע מקרה וגבו וכו' מייתי דברי הירוש' ופירש כלומ' אם ראו שיש צורך וכו' ומזה נראה בהדיא דהרא"ש מפרש דאף בההיא דאירע מקרה וגבו וכו' מ"מ אם הפרנסים רואים דיש צורך בדבר אין ממחים בידן וע"כ דהאי צורך היינו צורך מצוה דאלת"ה. נמצא דאין חילוק בין אירע מקרה וגבו לממון שבקופת צדקה דהא בסתם צדקה נמי הפרנסים הם שיכולי' לשנות לכל מה שירצו אלא בהכרח לומר דהרא"ש ס"ל דההיא דירוש' אין ממחין ביד הפרנסים היינו דוקא לדבר מצוה ברם אי קשיא על הטור הוא דקשיא דסתמי' למלתי' ולא פירש דאע"ג דבאירע מקרה וגבו אין משנין המותר אפי' לצורך עניים אחרים מ"מ הפרנסים

אם ראו שיש צורך בדבר ובאים לשנות אין ממחין בידם ומדלא כתב כן הטור נראה דס"ל כדעת הרא"ש דבשום ענין לא ישנו ונלע"ד דהיינו נמי מאי דק"ל למור"ם ולא על' מרן תלונותיו כי עינו ראה דדבריו מוכרחים אלא על הטור הוא דקשיא ניהליה. אחרי כתבי האיתי להרב ש"ך סי' ר"ט ס"ק ז' שהביא קו' הד"מ ותריץ יתיב כמש"ל דמוכרח לו' כן בדברי הרא"ש ע"ש. ולעד"ן כדכתיבנא דמאי דאסיק בצ"ע מור"ם ז"ל הוא על דברי הטור כי גם הוא ראה וידע דמדברי הרא"ש מוכח הכי כמ"ש מרן ברם צ"ע דהטור לא שמיע ליה הכי בדעת הרא"ש. ואפשר ליישב קצת לדעת הטור דנראה דקא מספקא ליה בדעת הרא"ש דאפ' דס"ל דהא דאין ממחין ביד הפרנסים היינו אפי' לדבר הרשות והיינו דמפרש הרא"ש דאף ע"ג דמדינא אין יכולין לשנות בכה"ג אפילו לצורך עניים אחרים מ"מ אם הפרנסים בשביל צורך דבר מה כבר שינו אותו בדיעבד מיהא אין ממחין בידם ומה שעשו עשוי אבל אין מורין להם הלכה כן והיינו מאי דאיכא בין כשגבו דרך מקרה דמיירי ביה מתני' דשקלים להההיא דב"ב דמיירי בקופת צדקה דהתם משנין לכל מה שירצו לכתחילה ואפשר נמי דהא דאין ממחין בדיעבד מיהא היינו דוקא לדבר מצוה בלבד כי ע"כ הטור כיון דמספקא ליה בדעת הרא"ש סתים למלתיה ולא מייתי הא דאין ממחין ביד הפרנסים כלל וכמ"ש הרב יד מלאכי בכללי מהרבה דכל היכא דמסק"ל במשמעו' הלשון משמע לדינא ע"ש כן אפשר לומר לכאורה ועדיין צ"י. והנה מרן בב"י שם הביא כמה גאוני עולם דפליגי על דעת מהר"י הלוי בן מיגאס ז"ל והם.

הרמב"ם והרמב"ן ומהר"ם וסמ"ג וסמ"ק ומהר"י קולון עש"ב והכלל העולה מדבריו דאפילו מאן דפליג היינו שלא לשנות לדבר הרשות. וגם דהפרנסים והגבאים אינם רשאים לשנות בלי דעת כל הקהל או רובו ברם היכא דכל בני הקהל או רובם מסכימים לשנות והוי לדבר מצוה שרי וכמעט כל הפוסקים מודים בזה זולת הרשב"א נר' דמגמגם בזה וס"ל דבזמן הזה דאין מספיקי' לענייי' כדי צרכן אין לשנות ומ"מ אפי' לדעת הרשב"א לגבי מצוה רבה וקדושה עליונה כס"ת גם הוא אזיל ומודה וראיתי להרב ש"ך י"ד סימן רנ"ט ס"ק י"א שהביא דברי מהריק"ו דשקיל וטרי על תשו' הרשב"א וכתב דנשאל הרשב"א אם מעות של צדקה מותר לשנותן לבה"כ והשיב דמותר לשנות לעילוי כגון לבנין בהכ"נ או לקנות ס"ת והש"ך פירש דהרשב"א קאי היכא דלא יספיקו לב' דברים אלו ע"ש וה"ז דומה בדומה לנ"ד ופוק חזו למרן בשלחנו הטהור סימן רנ"ו דספק דיכולים לשנות לכל מה שירצו מצרכי צבור והוא כדעת ר"ת ורבים דעימיה ובסי' רנ"ג פסק להדיא ההיא דירושלמי דאע"ג דקי"ל מותר עניים לעניים מ"מ אם ראו הפרנסים דיש

צורך שעה ורוצים לשנות הרשות בידם ומסתמיות דברי מרן מוכח דבכל ענין יכולים לשנות אפי' שלא לצורך עניים:
כללא דמלתא דלפי המתבאר נלקע"ד דפרנסי החברה יגלו דעת כל בני החברה ואם יסכימו רובם או כלם לשנות מעות הקופה לתקן בהם הס"ת לקרות בו בצבור כן יעשו והמה רשאים בשלהם והנה נודע דבני חברה א' חשיבי כבני. העיד דאמרי' דמצו לשנות מהקופה לכל מה שירצו וכדאשכחן לגבי מאי דתניא התם בב"ב דבני העיר יכולים להציע על קצתן וספרין פתיחו מרבנן קמאי ובתראי ומעשים בכל יום עמא דבר בבני חבורה אשר המה מסכימים ומעריכים זה על זה כנודע וזה ברור וא"כ קם דינא דמצו בני החברה. כבני העיר שחוברה. לשנות מקופתן משום תיקון ספר תורה. כן נראה לדעתי הקצרה. אנא עני"א אפר כירה: הצעיר חיי"ם ס"ט :

וחסד סימן ד

אם מותר למכור מידי דקדושה לקנות כיוצא בו:
הנה נסב"ר לבי בקרבי לאסבורי ולעיוני לענין דינא אי שרי למכור קדושה חדא לקנות קדושה אחרת כיוצא בה או לא. וטרם ראו' דעות פוס"קי צדקה בזה אנכי הרואה לפי קע"ד דממתני' ר"פ בני העיר דקתני בני העיר שמכרו בהכ"נ יקחו תיבה וכו' איכא למידק הכי והכי דמרישא:
איכא למידק דחייב להעלות מקדוש' קלה לחמורה הימנה הא בשוה לה דליכא עלויא אסיר ומסיפא איכא למידק איפכא טעמא דאסיר משום דמוריד מקדושה חמורה לקלה הא בשוה לה שרי והן אמת דק"ק אמאי הש"ס לא דייק כי ארחיה בכה"ג לדמויי דוקיא דרישא אדוקיא דסיפא והיה אפ' לו' דהש"ס פשיטא ליה הכא דאית לן למימר נעשה וכדרך דקאמר הש"ס בריש קידושין ודוכתי אחריתי וא"כ אי נימא הכא במתני' נעשה תצא דינ"א דאסו"ר לשנות מקדושה אחת לאחרת כיוצא בה. האמנם הא ק"ל דחזינן בש"ס דמבעיא להו להא מלתא לגבי ס"ת אי שרי למכור ישן כדי לקנות חדש ומעיקרא פשיט לה מדיוקא דסיפא דמתני' דקתני מכרו תורה לא יקחו ספרים הא תורה ש"ד ודחי לה מתני' דיעבד כי קא מבעיא לן לכתחי' ופי' הש"י דיעבד שמכרוהו כבר כדקתני מכרו תורה ומשו"ה מותר ליקח בדמיו ס"ת שאם לאו מה יקחו בהם כי קא מבעיא לן למכור לכתחי' לכך עכ"ל והנה נר' מדברי רבינו רש"י ז"ל דשאר קדושות חוץ מס"ת אף אם בדיעבד כבר מכרו אותה קדושה לא יקחו קדושה אחרת כמוה כיון דאפשר בעילויא זולת ס"ת דלא אפש' בלאו הכי ויש לדעת מנ"ל לרבינו רש"י הא מלתא דילמא כונת

הש"ס דבכל מילי דתנן במתני' בדיעבד אם מכרן דינא הוי דלקנות כיוצא בה שרי ולא אסיר אלא להוריד והנר' דרבינו רש"י ז"ל נרגש דאי נימא דסיפא דמתני' בדיעבד קאי מדקתני אם מכרו וכו' א"כ ה"נ רישא קאי בדיעבד דהתם נמי תנינן בני העיר שמכרו וכו' ואם כן אדנידוק מסיפא דשרי נידוק מרישא דאסיר וה"נ ק"ל אמאי הש"ס לא דחי הכי וכדדחי לקמן כי פשיט ליה מברייתא דגוללין ס"ת וכו' אלא מאי אית לן למימר דהש"ס עינו ראה דקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא ומפרש לה למתניתין בדרך נעשה ותצא דינ"א דאסיר עכ"פ לקנות קדושה דומה לה ואפי' בדיעבד זולת לגבי ס"ת יש לחלק בין דיעבד לכתחי' דכיון דלא אפשר בעילויא אחרינא ודאי דדיעבד שרי ברם לכתחי' קא מבעיא ליה ואין לומר דאכתי תיקשי דלגבי ס"ת נמי נידוק דוקיא דרישא הפך מדסיפא דמרישא איכא למידק מדקתני ספרים לוקחין תורה דוקא כשמכרו ספרים לוקחים תורה הא אם מכרו תורה לא יקחו תורה ומסיפא שמעי' איפכא מכרו תורה לא יקחו ספרים הא תורה ש"ד הא ליתא דמרישא לא תידוק הכי דעיקר דיוקא דרישא הכי הוי ספרים לוקחין תורה הוא דלוקחין אבל ספרים לא וה"נ דייקינן בכלהו בבי דתנן במתני' ונמצא דדיוק תורה בתורה לא אתיא מרישא דהא לא הוזכר התם מכירת ס"ת כלל ולא ידעי' תורה מה תהא עליה ברם מסיפא דייקינן שפיר לגבי ס"ת נמי דהא קתני מכרו תורה לא יקחו ספרים וכיון דקתני מכירת ס"ת הדיוק נכון וקיים לומר תורה לא יקחו ספרים הא תו' שפיר דמי והשתא הוי דומיא דכלהו הנך בבי דתני בסיפא דדייקי' בהו על דרך זה וק"ל:

אמנם ק"ל דהש"ס בעי למפשט להיא בעיא מדתניא גוללין ס"ת במטפחת חומשין ודייק ס"ת בשל חומשין במט' ס"ת הא תור' בתורה ש"ד אלא מהא ליכא למשמע מינה וק' אמאי לא נימא נעשה כדרך דכתיבנא לעיל דמפרש הש"ס במתני' ולפי"ז אסור לשנות לקדושה כיוצא בה. ואפ' ליישב כי הנה עוד יש להרגיש תרתי על הפשטן חדא דל"ל לאתויי כולה ברייתא הרי פשי' בעייתו בעי למפשט מרישא. ותו וכי הפשטן לא ראתה עינו דמדיוקא דרישא איכא למשמע איפכא ומה כחו לפשוט מרישא לאיסורא ולא מסיפא להתר' והן לזאת אפשר לומר דהנך תרי חדא מתרצא לחברת' דהפשטן בכונה מכוונת מייתי בידיה כולה מתניתא לומר דעין רואה דוקי אהדדי וכדי לתרוצינהו צ"ל דמתניא בדרך נעשה וא"כ דוקיא דרישא דוקא ותצא דינ"א לאיסורא זוהי כונת הפשטן והדוחה דחי ליה דכיון דקשו דיוקי אהדדי אית לן למימר דהתנא נמי ספוקי מספקא ליה בהא והיינו מעין מאי דתריץ הש"ס בקידושין שם ואב"א דספקא הוי יע"ש. והשתא דאתאן להכי נראה לו' דלעיל נמי כי פשיט ליה הש"ס ממתני' ודחי התם בדיעבד וכו'

מעולם לא עלה על דעת הש"ס לאוקומי דוקיי דמתני' בדרך נעשה וכדכתי' לעיל אלא ס"ל דבשאר מילי לבד מס"ת ספוקי מספקא ליה לתנא אי שרי ליקח קדושה אחת כיוצא בה וס"ל לתלמודא דהך ספקא בשאר מילי הוי בין לכתחילה בין בדיעבד דהא כיון דאפשר לעלויי מה לי לכתחילה מ"ל בדיעבד הא אפי' אם עבר ומכרו הרי סמא בידי' השתא לקנות בדמים קדושה חמורה לא כן בס"ת דאם עבד בדיעבד ומכרו מסתברא דשרי לקנות כמותו דאל"כ מה יעשה בדמיו כיון דליכא עלויא אחרינא משא"כ לכתחי' בהא הוא דמספקא ליה כיון דעל מעלי ליה אסור למכור ישן כדי לקנות חדש דכיון דלא ברירא לן הוי ספקא דאיסו' ולחומר' או"ד הא דבעי' עילוי היינו היכא דאפשר אבל היכ' דליכא עלוייא אחרינא ש"ד. ובכן עפ"י הדברים האלה אתו נמי דברי רש"י ז"ל על נכון דכ' דלגבי ס"ת הוא דא דאמרי' דדיעבד ודאי שרי דאם לא יקחו ס"ת מה יקחו ור"ל הא לשאר מילי יש לנו שני דרכים במתני' או דנימא דהוי בדרך נעשה וא"כ אסור בודאי או דנימא דתנא ספוקי מספקא ליה ולכן דייק רבינו רש"י ולא פירש שיחותיו לגבי שאר מילי אלא הא קמ"ל בטעם שיח דהא דקאמר הש"ס מתניתין דיעבד דמשמע כלומר התם פשיט' לי דשרי היינו דוקא לגבי ס' תורה מהאי טעמא דמה יעשה בדמיו ברם שאר מילי יש בהם פנים וצדדים כדכתיבנא:

ואשא עיני לראות מה בפיהם של רבותינו בעלי הפרשי"ם בדוקיי דמשנ' ערוכה הלזו וחזיתיה להרב תי"ט דמייתי דברי מרנא בכ"מ בפי"א מה' תפילה שכתב בעד ר' הרמב"ם דס"ל דדוקיא דרישא דוקא ובשוין אסור ובסיפא כיון דקתני לגבי מכרו תורה לא יקחו ספרי' דלגבי ס"ת כיון דליכא עלויא אחרינא שרי ליקח בד בדמיו ס"ת אחר איידי דנקט בגרוע לגבי ס"ת נקט הכי בכלהו והק' עליו התי"ט דמדברי הרמב"ם שם דין י"ז נראה בהדיא דשרי למכור לכתחי' בהכ"נ כדי לקנות אחר ולכן בירד לו דרך לעצמו לומ' דלעולם בשוין שרי וכדמשמע מדיוקא דסיפא והא דלא: תנן ברישא בשוין דשרי ומכ"ש בעילויא משום דעל כ"פ עדיף טפי לקנות קדוש' עליונ' אבל משורת הדין אף בשוין שרי ודייק הכי גם מדברי הטור ע"ש. ואנא עניא ק"ל לפי דרך הרב תי"ט לישנא דש"ס דקבעי לענין ס"ת מי נימא כיון דלא מעלי ליה אסור או"ד כיון דליכא לעלויי עילוייא אחרינא ש"ד והרי דוק מינה דכל היכא דאיכ' עלויא פשיטא ליה דאסור דאם איתא דבשאר ר מילי פשיטא ליה דשרי א"כ במכ"ש אתיא לגבי ס"ת דשרי ואין לו' דלפי דברי התי"ט מתפרש הבעיא הכי דכיון דעכ"פ בשאר מילי עדיף למעבד מיניה עלויא א"כ הכא גבי ס"ת דליכא עלויא לא שרי ליה לכתחיל' למכור או"ד דאדרבא הכא דליכא עלויא ליכא למיחש כלל ושפיר דמי למכור בשופי דאכתי ק' דכיון דמדינא בכל הני מילי דתנן

במתניתין שרי לקנות לכתחי' קדוש' כיוצא בה מהיכא תיתי לאסוקי אדעתין לאסור גבי ס"ת והלא אף בשאר מילי לא הוי אלא מצד עדיפותא. ואחרי כתבי ראיתי למורינו הרב שושנים לדור שהביא משם הרב מעשה רוקח שהקש' כן על התי"ט ומוה"ר כ' וז"ל הא נמי לא תברא דבש"ס הכי אתמר לשנויי מאי דאיבעיא מ"ש אבל מכרו וכו' ודחי מתני' דיעבד כי קא מבעיא לן לכתחי' וכו' מעתה אף אנו נאמר דאה"נ דשפיר ידע המקשן דסיפא דמתניתין דוקא ורישא ל"ד דה"ה שוה בשוה דשרי מיהו היינו דוקא בדיעבד כדקתני אם מכרו ומ"ה קבעי לכתחילה מאי וה"ה דמבעיא ליה בה"כ בבה"כ אחר וכן כלהו דלאו דוקא ס"ת אלא חד מינייהו נקט ולא אפשיטא ונקטה הרמב"ם לקולא כיון דספק' דרבנן הוא וכו' עכ"ל ואני עבדו ותלמידו לא זכיתי להבין ד"ק חדא דהא התי"ט נראה דבריה ליה דאפילו לכתחיל' שרי מן הדין למכור בהכ"נ וכיוצא לקנות בשוה לו ואינו אלא על צד עדיפותא דניחא טפי לקנות קדוש' מעול' וה"נ אם כבר מכר נמי עדיף טפי דיקנ' בדמיו קדוש' מעול' והכי מסתברא נמי דלגבי שאר מילי אין חילוק בין אם כבר מכר מוכר לכתחי' על דעת כן דהא אפי' אם עבר ומכר הרי בידים לכתחי' אזיל וקני קדוש' דומה לה ותו לפי דברי מוה"ר איך כת' התי"ט דסיפא דוקא ורישא כי קתני היינו לעדיפותא והרי רישא נמי הוי בדיעבד ובדיעבד ליכא צד לומר דבעי עילויא לפי דברי מו"ר ותו האי דקא' מו"ר דגם בכל מילי מבעיא ליה וחדא מינייהו נקט ק' לע"ד דהא לישנא דתלמודא דקא' או"ד כיון דליכא עילויא אחרינא ש"ד זה מורה באצבע דבשאר מילי דאפשר לקנות מידי דמעלי פשיטא ליה דבעינן עילוייא ובהא לא קא מבעיא ליה וא"כ לע"ד דברי התי"ט אכתי מוקשים הם:

ואשר אני אחזה לענ"ד ליישב דברי התי"ט הוא דהכי קא מבעיא ליה להש"ס דהנה עינינו הרואות דבמתני' קשו דיוקי אהדדי ואית לן לומר דסיפא דוקא ורישא היינו לעדיפותא דעדיף טפי להעלותו וא"כ גבי ס"ת מאי מי נימא דכיון דחמיר מכלהו שאין קדוש' למעלה הימנו א"כ מתוך חומרו נחמיר בו שלא ימכרנו לעולם כיון דלא מצי להעלותו ויהיה אסור מדינא למכרו כיון דחמיר טפי מכלהו ולגבי ס"ת דיוקא דסיפא לאו דוקא ונקטי' אגב אינך או"ד אדרבא נימא דשרי בשופי למכור ס"ת לכתחי' וליכא אפי' עדיפותא שלא למכרו כדי לקנות אחר דנין דאין אפש' משאי אפשר דכיון דליכא עלויא אחרינא ש"ד זו היתה כונת הבעיין ופשיט ליה מדיוקא דסיפא ודחי הבעיין בטוב טעם דהתם בדיעבד ובהא פשיטא ליה דש"י דכה"ג הוי אי אפשר גמור דמה יעשה.

בדמיו משא"כ לכתחי' דיש צד לומר דאסו' למוכרו לעולם ולא אפשיטא ומשום חומר קדושת ס"ת תפס הרמב"ם בבעיא זו לחומרא וכמ"ש מרן בכ"מ וכ"כ מוה"ר שם לפי

דרכו מיהו לשאר מילי מעולם לא בעי הש"ס עלייהו דהוה פשיטא ליה דמדינא שרי אלא דעדיף טפי להעלותן והא מלתא שמעי' לה מדיוק' דרישא וסיפא כמ"ש התי"ט ז"ל: ואשימה עיני בדברי מהר"י אבוהב שהביא מרן בב"י דמיני' הוכיח הר' תי"ט לסברתו וחזה הוית למרן סימן ק"ע שהביא דברי הר"ן שכת' דמדאבעיא לן בס"ת דליכא לעלויי בה מכלל דפשיטא לן דבהנך אחריתי דאיכא לעלויי בהו אסור למכרן וליקח כיוצא בהם ואחר כך כתב ורבינו הגדול מהרי"א כת' שמדברי רבינו שכתב אבל איפכא להורידן מקדושתן לא משמע דלא קפדי' אלא שלא יורידם מקדושתן אבל לקנות כיוצא בהם שרי ושכן מצא כתוב בשם ה"ר יונה עכ"ל. והנה לפי הדברים המובאים ביתה יוסף דהר"ן אסר למכור כדי לקנות כיוצא בו ורבי' יונה והטור לדעת מהרי"א שרו לפי"ז עולה יפה פסק מרן בשלחנו הטהור שכתב אם מותר לקנות בדמי קדוש' אחת קדושה אחרת כיוצא בה יש אוסרין ויש מתירין ולפום כללא דכיילי לן רבנן בתראי דכל כה"ג כונת מרן לתפוס עיקר כסבר' בתרא א"ש דטעמו ונימוקו עמו דמהרי"א ורבינו יונה רבים הם לגבי הר"ן בדם לפום מאי דחזינן למרן בכ"מ דסבר בדעת הרמב"ם דאסור בשוין ק'ד היכי שביק דעת הרמב"ם גדול המורים ואיכא הר"ן בהדיה ועוד היותר ק' דראותי להר' כנה"ג שכתב בהגהב"י דהר"ן כתב שכן דעת בעל המאור ודעת הרי"ף והרשב"א וכ"כ הריב"ש בתשו' והביאה רבי' בסי' זה עכ"ד. וכ"כ הר' קול הרמ"ז והביאו מורינו הר' של"ד שם ומוה"ר כתב שם דמוכרח לו' דמרן הדר ביה ממ"ש בכ"מ בדעת הרמב"ם מכח ההיא דבה"כ דמייתי התי"ט ולכן לא פסק לאיסור בש"ע אלא הביא שתי הדעות ותימה לי איך נחה דעתו דעת עליון בזה ואכתי קשיא לע"ד חדא ממש"ל דכלל בידנו דבכה"ג מרן בעי למפסק הלכתא כסברא בתרא ותו בר מן דין קשיא אמאי לא הכריע מרן לפסוק בהדיא לאיסור' כיון דאיכא הרי"ף והמאור והרמב"ן והרשב"א והר"ז והריב"ש דקיימי בחדא שיטה ומאינ"מ אי הרמב"ם ומהרי"א ור"י סברי להתיר ומה ומהגם דמעיקר' בדברי הרמב"ם יש לצדד בהם ואיכא דוכתא דמורה התר ואיכא דוכתא דמורה איסור אם כן מספקא נימא דהרמב"ם אסר כיון דהרי"ף רביה קאי בשיטת האוסרים וקושטא קאי כי ת"ם אני לא אדע למה מרן בב"י העלים עין מלהזכיר כל הני רבוואתא דאסרי וכעת דברי הר"ן ליתנהו קמאי לראות: מקורן של דברים:

וחזיתיה להר' ט"ז שהביא דברי מהרי"א הנז' ושקיל וטרי בהו ולבסוף מסיק בצ"ע ותוכן קושיתו דכיון דלגבי ס"ת נקטינן לחומ' אע"ג דליכא עלויא אחרינא מכ"ש שאר קדושות דאית בהו עילויא אחרינא דאסיר ועוד הק' דלפי"ז מאי פשיט בגמר' מס"ת הא בחדש מותר דילמא אסור ותנא מורידין איירי דשאר קדושות דע"ב דוקא מורידין אסור וצ"ע ע

עכ"ד ומריש הוה אמינא ליישב דברי מהרי"א והיה בהני"ח הנח"ה סובר"ת דהא דקא' מהרי"א דשרי בשאר מילי היינו דוקא בדיעבד אם כבר מכר אבל לכתחיל' ודאי דאסור ולפי זה דיוקא דרישא לאו דוקא ודיוקא דסיפא דוקא דמתני' בדיעבד מיירי וכן הבין מרן ולכן בש"ע לא נקט אם מותר למכור קדושה אחת כדי לקנות בדמי' כיוצא בה אלא נקט אם מותר לקנות וכו' כלו' בדיעבד שכבר מכר אי שרי לקנו' באותן דמים קדושה כיוצא בה הוא דאפליגו רבוואתא דיש אוסרין והוא הר"ן דמדלא פירש דבדיעבד מיהא מותר בשוין משמע דס"ל דאפי' בדיעבד אסור ויש מתירין בדיעבד והוא דעת מהרי"א כמדובר ובהכי ל"ק קו' הט"ז דשאר קדושות יש לאסור במכ"ש דס"ת דהא גבי ס"ת מאי דאסיר הוא למכור לכתחי' ואה"נ דזה אסור בשאר קדושות במכ"ש ומאי דשרי בהו היינו בכבר מכר ומה שהקש' עוד הט"ז מאי קא פשיט הש"ס לענין ס"ת מדיוקא דמתני' להתרא דילמא נקט הורדה אגב אינך דדוקא בכה"ג הוא דאסיר י"ל דלפי דעת מהרי"א הכי פירוש' דסוגיא דהפשטן הבין מעיקרא דהבעיא הויא בין לכתחי' בין בדיעבד והוה ס"ל דלגבי שאר מילי לא קא מבעיא ליה דודאי כיון דאפ' בעילויא אף אם כבר מכר צריך להעלות בדמים וא"כ דיוקא דרישׁ' דוקא ודסיפא לאו דוקא ותני בסיפא כלהו הנך אגב ריש' דסיפא דהיינו ס"ת ולהכי פשיט ליה מדיוק' דסיפא גבי ס"ת ודחי ליה דמתני' דיעבד היא פי' פשיטא לי דבדיעבד שרי בכל מילי ואם כן דיוקא דסיפא דוקא ודרישא ל"ד אלא דלגבי ס"ת בלכתחילה קא מבעיא לי דיש צדדים לכאן ולכאן כן עלה בדעתי הקצרה ליישב ושוב ראיתי להרב נהר שלום שתירץ לקו' קמא דהט"ז כדכתיבנא דמהרי"א בדיעבד. הוא דשרי מיהו לא נחית ליישב קושיא בתרא דהט"ז ע"ש :

ואולם לע"ד אכתי לא יגהה מזור לאסבורי טעמא בעד מרן דמייתי בש"ע לסברת מהרי"א באחרונה ונרא' דתפיס כוותי' לפום מאי דכיילי רבנן בתראי ואמאי שביק כל הני עמודי עולם הרי"ף וכל קדושים. ועל הכל נרתעתי לאחורי מדחזיתיה למרן בב"י סי' קנ"ד דעל מאי דמייתי משם הרשב"א בתשו' דמחלק במטפחות ס"ת בין הקדישם בבית וכו' כתב בבדק הבית. ולפי מ"ש בסי' קנ"ג בשם. ה"ר יונה דבעין נקטינן לקולא ולא בעינן עילויא אפי' המניחים בבתיהם ואח"כ מקדישים מותר להכניסו בס"ת אחר עכ"ל. הנה מלשון זה דמ"ש בסי' קנ"ג בשם רבינו יונה היינו דאפי' לכתחי' שרי דהא קא שרי הכא לדעת רבינו יונה להניח לכתחי' המטפחת על ס"ת אחר ועוד גילה מרן בהדיא דרבינו יונה נקיט הבעיא לקולא ותצא דינ"א דס"ת שרי למוכרו לכתחי' כדי לקנות אחר וא"כ ה"ן נסת"ר הבנין שכתבנו בעניותנו ואשכחן תנא דמסייע לן הר' נה"ש ולא ניתן ליאמר דהא מהרי"א כתב שכן מצא להר"י כדבריו ומאחר דכת' מרן בבדק הבית דלרבי' יונה משרא

שרי אפי לכתחיל' א"כ צ"ל דגם מהרי"א הכי קאמר להתיר לכתחי' ובודאי דמרן הכי בירירא ליה מדברי מהרי"א כי הוא ראה דברים במקומן ואת מקורן האר"ה ומתוך הלשון הבין בפשיטות דכן דעתו ודעת ר' יונה. ותו ק"ל דלפי מ"ש מרן בב"ה דרבינו יונה נקיט בעין לקולא א"כ היכי כת' בב"י סימן קנ"ג משם מהרי"א דכן מ"כ בשם ה"ר יונה דמשמע דהר"י קאי בשיטתיה דמהרי"א לגמרי והרי עכ"פ חלוקים הם בעיסתם דלר"י דנקיט בעיין לקולא גם בס"ת שרי ואילו מהרי"א דקאי ע"ד הטור ודאי לא שרי אלא בשאר מילי אבל על עיקר דינא דס"ת דקא מבעיא לן בגמרא בהא נקטינן לחומרא דכן פסק הטור בי"ד ריש ה' ס"ת ע"ש. ומפשט הלשון. שכתב מרן משמע דרבי' יונה קאי בשיטת הטור ועוד תיקשי לרבינו יונה לישנא דתלמודא דקא' או"ד כיון דליכא עלויא אחרינא שפיר דמי ודוק מינה דבהנך מילי דאיכא עלוייא אחרינא פשיטא ליה דאסיר לכתחילה מיהא ועוד היותר ק"ל דאנכי הרואה דמרן בשלחנו הטהור סי' קנ"ד ס"ט כת' בסתם בדעת הרשב"א לחלק במטפחו' דאם הניחום בביתם ואח"כ הקדישום אסור והדר כת' ויש מתירין ולפום כללין בשיטת מרן דעתו כסברא דנקיט בסתם ונמצא דפוסק שם דלא כרבי' יונה דשרי ונמצאו דבריו סותרים למ"ש בסי' קנ"ג דנקט דעת יש מתירין באחרונ' ומשמע דפסק כוותייהו ואין לו' דכי שרי מרן בסי' קנ"ג היינו בדיעבד כדמוכח לשונו ומאי דאסר בסי' קנ"ד הוא לכתחי' דהא מהרי"א דהוא המתיר סיים דכ"כ הר' יונה ומרן בבדק הבית סי' קנ"ד כתב דאפילו לכתחי' קא שרי:

והנלע"ד ליישב דלעולם מרן עינו ראתה בדברי מהרי"א במקורן דשרי אפי' לכתחי' למכור כדי לקנות כיוצא בו ועלה כ' מהרי"א דכן מצא לרבינו יונה מיהו אה"נ דרבי' יונה מקל טפי דאף בס"ת נקיט בעיין לקולא אמנם הטור לא אזיל בשיטת רבינו יונה בהא אלא נקיט בעיין לחומרא כמ"ש כמ"ש בי"ד ומרן לגבי שאר מילי תפס כהטור וכמו שנרא' מדברי הרמב"ם בפ' י"א דתפול' דין י"ז וצ"ל דהדר ביה ממ"ש בכ"מ וכמ"ש מוה"ר בס' של"ד והא דנקטי' לדיני' מרן בלשון דיעבד היינו להורות דעכ"פ עדיף טפי לקנות עילויא וכמ"ש הר' תי"ט בדברי הטור וה"נ מרן תפס לשון הטור בתחי' ובסוף ושם בסי' קנ"ד פסק שפיר להחמיר יען ההיא מלתא סלקא בבעי' בש"ס דהא מההיא ברייתא דקתני גוללין ס"ת במטפחות חומשין די דייקי' מינה הא תור' בתור' לא ומסיפא דייקינן אפכא ומסיק אלא מהא ליכא למשמע מינ' נרא' ודאי דהש"ס בהא מלתא מספקא ליה והיינו כעין דס"ת גופי' דלא אפשיטא ולכן כי היכי דאזלי' לחומרא לגבי ס"ת גופי' ה"נ לגבי מטפחותיו ונקט:

כחילוק הרשב"א דיצא לחלק בין הניחם מקודם בבית ללא הניחם וא"כ נמצינו למדין דמהרי"א ומרן דתפיס כוותי' קיימי בשיטת התי"ט דמדינא שרי אפי' לכתחי' לשנות בשוין אלא דעכ"פ עדיף טפי להעלות וסוגיא מתפרשא כדרך שכתבנו לעיל לדברי התי"ט ולכן נקט מרן בלשון דיעבד כמדובר ואבע"א דמרן ראה בדברי מהרי"א דרבינו יונה סבר להקל בבעיא דס"ת משום דהוי ספקא דרבנן ולקולא ברם ה"מ לגבי ס"ת דליכא עילויא אחרינא וכן במטפחות ברם לגבי שאר מילי סבר דפשיט' ליה להש"ס דלכתחילה אסור כיון דאיכא עלויא אחרינא אלא דבדיעבד בשאר מילי שרי לרבי' יונה ומהרי"א לפי מה שדייק מדברי הטור ולדידהו מ"ש בש"ס מתני' בדיעבד ור"ל בהא ודאי שרי היי' לכל מילי השנויים במתני' ושפיר דייק מרן בלשונו דבדיעבד הוא דיש מתירין ולכתחי' ליכא מאן דשרי במידי דאיכא עלויא. ומאי דאקשינן לעיל דעכ"פ היכי שביק מרן כל הנך רבוותא לזה י"ל דמרן מאחר שראה דברי הטור נוטים כדפירש מהרי"א א"כ מסתמא הרא"ש אביו קאי נמי בשיטה זו כיון דלא פירש בהדיא דהרא"ש פליג עלה וכמ"ש הרב יד מלאכי בכללי מהריב"ה סי' כ"ג ע"ש. ומעתה הו"ל הרמב"ם והרא"ש בחדא שיטה וזה דרכו לתפוס כשני עמודי ההוראה ולכן פסק כוותיהו אף ע"ג דהרי"ף ושאר רבוואתא לא ס"ל הכי . ועמ"ש לקמן סי' ה' בדעת הרמב"ם בס"ד. ואכתי פש גבן למען דעת מ"ש מרן בסי' קנ"ד ויש מתירין בלשון רבים מאן נינהו דהא בבדק הבית לא הזכיר אלא רבינו יונה והכי הוי קושטא דמלתא דמהרי"א לא משתעי אלא אליבא דהטור נקט בעין דס"ת לחומרא וה"ה הא דמטפחות כיון דהש"ס משוי להו כי הדדי וניחא לי במאי דחזיתיה למרן בב"י י"ד סי' ע"ר דמייתי לדברי רבינו מנוח שכתב דאם הס"ת אחר הוא מוכן ומזומן יכול למכור ס"ת שבידו כדי לקנות זה מיד דכה"ג ליכא למיחש לפשיעותא ונרא' מזה ודאי דרבינו מנוח נקיט בעיין דס"ת לקולא ואם כן לדידי' ודאי דה"ה במטפחו' ס"ת דשרי להוציא מזה וליתן לזה והו"ל רבי' יונה ור' מנוח תרי ואפשר דעליהם כיון מרן בסי' קנ"ד שכת' דיש מתירין:

בתר הני חזיתיה להר' המופלא פאר דורנו הרב מחזיק ברכה סימן קנ"ג שהרגיש בסתירת פסקי מרן מסי' קנ"ג לסי' קנ"ד לפום כללי דרבנן בתראי ותריץ יתיב דמרן ברירא ליה מדברי מהר"י אבוהב הנסתרים מפנינו דרבינו יונה שרי אף לכתחיל' והוא מדעתו הרחבה הכריע ועשה פשר דבר ונקט כוותייהו בדיעבד דוקא והיינו מ"ש בסי' קנ"ג דעת המתירין באחרונה ובסי' קנ"ד דהוי לכתחיל' נקט לאיסורא ע"ש ונר' מדבריו דמהרי"א נמי קאי בשיטת רבי' יונה להתיר אפי' לכתחיל' נמי בההיא דמטפחות ס"ת דסימן קנ"ד כאשר תראה מדבריו דנקיט דיש מתירין דסי' קנ"ד הם רבינו יונה ומהרי"א ולענ"ד לא

כן אנכי עמדי דנרא' ברור דמהרי"א על דקדוק דברי הטור קאי ולדעתו הוא דכת' כן ולפי דברי הטור בי"ד בעיין דס"ת נקטינן בה לחומרא וא"כ ה"ה בההיא דמטפחות דכחדא שריין בש"ס ולכן שפיר עביד מרן דגבי מטפחות בסי' קנ"ד סתם לחומרא והיש מתירין דכת' שם הם רבי' יונה ורבי' מנוח כמש"ל ובסי' קנ"ג אע"ג דנקט מרן בלשון דיעבד אפשר דלאו דוקא דיען מרן שם בריש הסי' נקט כלישנא דמתני' מכרו בהכ"נ יקחו תיבה וכו' לכן סירכיה נקיט ואזיל א"נ דנקט הכי מרן להורות דעכ"פ אע"ג דמדינא שרי למכור לכתחי' קדושה א' כדי לקנות כיוצא בה מ"מ עדיף טפי ונאה ויאה להעלו' בקדוש' אלא דאם כבר מכר ליכא שום צד אפילו עדיפותא בעלמא ומצי לקנות כיוצא בה. ואבע"א כמו שצדדנו לעיל דאף לפי מ"ש מרן בב"ה לדעת רבינו יונה מ"מ במילי דאיכא עילויא לא שרי רבינו יונה לכתחילה וזה היותר ברור:

ולענין הלכ' נראה דמאחר דבדברי מרן יש פנים הנראי' לו' דלא שרי אלא בדיעבד אם מכר אבל לכתחי' לא שרי מדינא והכי נקיט הר' הנז' בדעת מרן דהכי נקטינן לחומרא מיהו בדיעבד יש להתיר כפסק מרן דנקיט ס' המתירים באחרונ' ומה גם דהא מלתא דמעלין בקדש נראה לכאור' דהויא מדרבנן וספקא דרבנן לקולא וכן נראה ממ"ש מרן בכ"מ פי' דס"ת דמשום חומר קדושת ס"ת נקטי' לחומרא משמע דאי לאו הכי הוה נקטינן לקולא משום דהוי ספקא דרבנן וכן מו"הר בס' שושנים לדוד הבין מהך לישנא דמרן דהוי דרבנן ע"ש:

ואולם זוהי שקשה לע"ד דהא רש"י ז"ל בר"פ בני העיר מייתי להא מלתא דמעלין בקדש מקראי והיא סוגיא ערוכ' במנחות דצ"ט והכי נקיט לה בפשיטות הר' ארעא דרבנן אות שפ"ה ע"ש ועוד תמהני דמוה"ר ז"ל בספר חסדי דוד פ"ג דמגילה בתוספתא דקתני מברכין תורה במטפחות וכו' נקיט בפשיטות דהא מלת' דמטפחו' ס"ת הויא ספקא דאורייתא כיון דהא דמעלין בקדש ילפי' לה בש"ס מקראי והוא הפך מ"ש מר ניהו גופיה בס' שושנים לדוד. גם אגב ארחאי נתקשיתי לע"ד בדברי מוה"ר שם טובא חדא במאי דהקש' מעיקרא אמאי לא פשיט הש"ס מרישא דההיא תוספתא דשרי להדיא לכרוך תור' במטפחו' תורה ותריץ יתיב דפריך טפי מסיפא משום דהחילוק והדחייה מבוארת דלא אפשר והשתא נמי לא שמעי' דרישא נמי בבה"ג מתוקמא בדא"א בענין אחר וכגון שאין בס"ת זה מטפחות וא"א לאוחזו ערו' עכ"ד לע"ד לא ידענא מאי קאמר מו"ר דהרי הפשטן דהוה פשיט מסיפא דקתני מניחין תו' ע"ג תור' הוא לא אסיק אדעתיה האי חילוקא כין היכא דאפשר לדלא אפשר תדע דהא פשיט מהנח' אע"ג דלא אפשר וא"כ להפשטן תיקשי אמאי לא פשיט מרישא דתוספתא דקתני בהדיא כורכין תורה במטפחות תורה

ותו מעיקרא הפשטן דלא אסיק אדעתי' הא מלתא דשאני הנחה דלא אפשר מה הבין ברישא דתוספתא דקתני דכורכין תו' במטפ' תורה ותניא אידך כורכין תור' בשל חומשין דמשמ' בשל חומשין דוקא ולא בשל חור וכ"ת דסבר הפשטן דלעולם אף של תור' בתור' שרי והא דקתני כורכין תורה במטפחות חומשין היינו לאשמועינן רבותא:

דאף ע"ג דנותן של חומשין בתורה לאו משום זה קדשי כקדושת ס"ת אלא יכול ליתנם לפי שעה דרך עראי ולהחזירן אח"כ למקומן אי נימא דהכי אסיק אדעתיה הפשטן אם כן לא הו"ל למפשט מדיוקא דברייתא הא תור' בתור' לא ותו ק' לע"ד דהיכי הש"ס לא אסבר' ניהלן להך רישא דתוספתא היכי מתפרשא ועל מה סמך שנבין פירוש' והו"ל להביאה ולהקשות בסיפא דשרי בהנח' דמאי קמ"ל פשיטא דהא אתיא במכ"ש דרישא דקתני גבי כריב' דשרי ולשנויי דתני סיפא לגלויי רישא והיינו דכי היכי דסיפא הוא בדלא אפשר ה"נ רישא וכמ"ש מו"ר. ותו ק"ל במ"ש מו"ר שם בפי' התוספתא דהא דקתני סיפא דכורכין חומשין במטפחות נביאים אף ע"ג. דאתיא במכ"ש דרישא הא קמ"ל דלא תימא כיון שהונח פעם א' בס"ת הרי הוקדש ולא מצי עוד להורידו קמ"ל דצר ביה ולא אזמניה שרי עכ"ד. ואנכי הרואה דמרן בב"י י"ד סימן רע"ד מייתי תשובת מהרי"ק דמעיל שניתן בס"ת פעם אחד הוקדש ומייתי ראיה מסוגיא ע"ש והן אמת דמקום יש בראש כל הנך דוקיי דאמרן מכל מקום לענ"ד בהורמנותי' דמו"ר אמינא דהיותר נכון לו' דמדלא מייתי לה תלמודא להך תוספתא משבשתא היא א"כ צריך להגיה בה כורכין ס"ת במטפחות חומשין וכדקתני בברייתא דמייתי הש"ס וכן בכמ' תוספו' מגיה מוה"ר בספרו הבהיר מכח הגירסא דחזינן בש"ס ואף גם זאת תהיה כאחת מהנה אשר הגי"ה אליהן:

עוד ראיתי למוה"ר שם דמייתי דברי מהרי"א שהביא מרן הב"י וכת' ואין ספק אצלי שאין כונת מהרי"א להתיר לכתחיל' למכור אדעתא לקנות כיוצא בהן דהא ודאי כיון דבעיא דלא אפשי' בדאורייתא היא אית לן למנקט לחומרא ולא אשתמיטתי' מרבינו הגדול סוגיא ערוכה חלילה עכ"ל. וגם הנך מילי דכתב מו"ר קשים בעיני חדא דודאי לפום מאי דאתבריר לן מדברי מרן בסי' קנ"ד דלרבי' יונה אפי' לכתחיל' שרי גבי ס"ת דנקיט בעיין לקולא אם כן אף מהרי"א דכת' שכן מצא לרבינו יונה הכי סבר לה מר דמתיר אף לכתחי' ותו דמרן בכ"מ פ"י דס"ת כת' דמשו' חומר קדושת ס"ת הוא דנקיט הרמב"ם בעיין לחומרא ומשם באר"ה דמרן סבר דספקא דרבנן הויא הך בעיא ולכן בקש עצות מרחוק למיהב טעמא לרבי' הרמב"ם דמחמיר בה וה"ן נסת"ר מחמת"ו דברי מו"ר בזה וגם בלישניה דמו"ר יש לדקדק ואין להאריך ודוק: אכן חל עלינו חובת ביאו"ר דלפי דברי רבי' יונה ומרן דנרא' דהויא ספקא דרבנן אנן מה נענה בהא דחו דחזינן בסוגיא

דמנחות דיליף קראי להא דמעלין בקדש ואפשר דדרשו' דמייתי התם היינו לגבי כלי שרת של מקדש ולגבי הכהני' בזמן שעובדים עבודתם במקדש לא כן האידנא בקדושת בהכ"נ ודכוותה דאינו אלא זכר למקדש ואפילו הס"ת שלנו השתא דלא בקיאינן בחסרות ויתרות בזה"ז אינו אלא כעין זכר לקדוש' ראשונ' והו"ל קרא לדידן השתא באסמכתא בעלמא וע' מעין חילוק זה להר' ארעא דרבנן אות שפ"ה ע"ש. ואגב ארחא"י אבא אעיר"ה על הרב א"ד הנז' שם דמייתי מסוגיא דמנחות דיליף מעלין בקדש מויקם משה ולא מורידין יליף מועשו אותם ריקועי פחים והרואה יראה בסוגיא דאיפכא איתמר והן אמת דרואה אנכי דגם רש"י ז"ל ר"פ בני העיר כתב בדברי הר' א"ד מיהו על רש"י נמי ק' וכן ראיתי אח"כ למוה"ר דשל"ד פ"ו דשקלים שהק' על התי"ט שם דמייתי פי' רש"י דפ' בני העיד וכתב עליו דאשתמיטיתיה סוגיא דמנחות ע"ש. ואין לומר דחילופי נסחאות יש דהא מדברי רש"י במנחו' נר' דגריס כנסחא דקמן. וצ"ע: הצעיר חיי"ם ס"ט:

וחסד סימן ה

על פסק הרמב"ם פרק י"א דתפילה בדין מכירת בהכ"נ:

כתב הרמב"ם פי"א דתפילה דין י"ז בני הכפר שרצו למכור בית הכנסת שלהן לבנות בדמיה בהכ"נ אחר או לקנות בדמיה תיבה או ס"ת צריכין להתנות על הלוקח שלא לעשות אותו לא מרחץ ולא בורסקי וכו' ולא בית הטבילה ולא בית המים ואם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה שיהא הלוקח מותר לעשות בו כל אלו מותר עכ"ל. והנה מדברי רבינו אלה שכת' שרצו למכור בהכ"נ לבנות בדמיה בהכ"נ אחר הוכיח הר' תוספת י"ט פ' בני העיר דלדעת רבינו מותר למכור קדושה אחת לקנות בדמי' קדוש' כיוצא בה ודלא כמ"ש מרן בכ"מ בדין י"ד דבשוין שרי ע"ש. ואיברא דהיא ראיה חותכת ומורינו הרב שושנים לדוד הוכיח דמרן גופיה הדר ביה בש"ע וכן עיקר לע"ד וכמ"ש לעיל בסימן הקודם בס"ד. ומאי דתריץ יתיב הר' מהרח"א דמיירי הכא רבינו בדחזו ביה תיוהא כבר הקש' עליו הר' מעשה רוקח וגם מוה"ר החזיק במעוזו דמאי דאמרינן בחזא ביה תיוהא דשרי היינו לסותרו ולחזו' ולבנותו באותן אבנים עצמן והנה ראיתי להרב נהר שלום סימן קנ"ג דכתב ע"ז דאין הדין כן וא"צ לבנותו באותן אבנים עצמן ומייתי ראיה ממ"ש המג"א דאם בנו בהכ"נ חדשה יכולים לסתור הישנה עפ"י זט"ה ולשנותה לכל מה שירצו יעו"ש. ויש להשיב דשאני התם דהוי ע"י זט"ה ובכה"ג ודאי דאלים כחייהו להפקיע הקדוש' ברם בלא זט"ה אה"נ דלא ורבינו לא קאי השתא בזט"ה וכמ"ש מורינו הרב שם בהשגתו ע"ד הרמ"ז ע"ש. ומ"ש עוד ראיה מההיא

דרמי בר אבא דהוה בני כנישתא וכו' לע"ד משם ראיה לדברי מוה"ר והמעש"ר לכי תדוק יפה בדברי רש"י ז"ל שכתב והיו צריכים לתתם בחדש ואין להאריך ודו"ק. ועוד ק' לע"ד על דרך מהרח"א ז"ל מלשון רבינו שכתב שרצו למכור בהכ"נ כדי לבנות בהכ"נ אחר או לקנות תיבה וכו' ונרא' ברור דמ"ש או לקנות תיבה וכו' קאי על אופן הנזכר בריש מלתיה והרי לקנות תיבה דהיא קדושה:

חמורה א"צ דליהוי ביה תיוהא וא"כ אין דברי דבינו : סובלים פי' מהרח"א ז"ל:

עוד יש לעמוד בדברי רבינו דהרי מרן בב"י סי' קנ"ג הוכיח מדבריו בפ"ח ממתנות עניים דאין מוכרים בהכ"נ לכתחיל' אפילו ליקח בדמיו קדוש' חמור' וכתב דלדידי' מאי דתנן מכרו בהכ"נ וכו' בדיעבד היא ע"ש והר' מג"א סי' קנ"ג ס"ק ד' עמד בזה. וראיתי להרב נהר שלום שם שהשיב על דבריו וכתב לחלק בין היכא דאפשר לגבות מהצבור לקדוש' אחרת להיכא דלא אפשר ע"ש ואיברא דהחילוק נכון הוא ברם מאי דנכנס בפירושא דחוקה דמ"ש מרן בב"י דלדעת רבינו מכרו דתנן דיעבד היא ר"ל שלא רצו לגבו' לקדוש' אחרת לע"ד לא נהירא דלא הול"ל דמתני' בדיעבד דוקא דהא אפי' לכתחי' נמי יכולים למכור אי לא מצו לגבות לקדושה החמור' וכי היכי דנקט רבינו בני העיר שרצו למכור בהכ"נ כדי לקנות תיבה והיינו אפי' לכתחילה. ותו ק"ל על הנה"ש דהוא דחה פירוש המג"א דיצא לחלק בעד רבינו בין יש להם בהכ"נ אחר להיכא דאין להם וכתב עליו דודאי הב"י לא כיון לזה דאם מרן אית ליה חלוק זה אמאי בריש סי' קנ"ג משוי פלוגתא בין הרמב"ם והרא"ש דילמא מא"ח ומא"ח והא ביש להם אחר הא באין להם ע"ש ואנא דאמרי מטונך רבי ולטעמיך מי ניחא והרי גם לפי חילוקו תיקשי הכי דהו"ל למרן למימר דהרא"ש קאי בכגון דלא אפשר לגבות והרמב"ם קאי בדאפשר לגבות:

וכשאני לעצמי לע"ד הדבר ברור דהרא"ש מיירי היכא דלית ליה מה למכור כדי לקנות דברים הצריכים ללמוד תורה או לישא אשה מיהו אי אית ליה אה"נ דאין מוכרין בהכ"נ דהרי הרא"ש מייתי ראיה לדינו מדחזינן דמוכרין ס"ת לת"ת ולישא אשה והנה התם כתבו הטור ושאר פוסקים דהיינו בכיון דלית ליה מה למכור. וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון וכי היכי דלגבי ס"ת שריותא הוי בדלית ליה מה למכור עוד ה"נ בבהכ"נ דיליף לה הרא"ש מס"ת וא"כ לפי"ז שפיר איכא למימר דהרא"ש והרמב"ם לא פליגי אהדדי כלל ודלא כמרן הב"י דמשוי בהו פלוגתא. והנה עכ"פ צריכים אנו לו' דמרן הדר ביה ממ"ש בב"י. דהא חזינן בש"ע בסי' קנ"ג דבס"ו פסק ההיא דהרא"ש ובסי"ג ההיא דהרמב"ם ויראה דהיינו כדאסברן דדינו של הרא"ש היינו בדלית ליה מה למכור והיינו דהאריך בלשונו מרן בשלחן הטהור וכתב דהרי אפילו ס"ת מוכרין להורות דבענין עצמו

דמוכרין ס"ת דהיינו היכא דלית ליה מה למכור וכמ"ש מרן בי"ד סי' ע"ר ע"ש בההוא גוונא גופיה הוא דמוכרין בהכ"נ:

ואולם לע"ד קושטא קאי דליתובי דברי רבינו הרמב"ם דקמן צריכים אנו לדברי הר' מג"א ז"ל דהכא מיירי רבי' כדאית להו בהכ"נ אחר והוא כי יש להקשות עוד על רבינו היכי שרי למכור בה"כ כדי לקנות בדמיו אחר והרי איכא למיחש לפשיעותא דשוב לא יקחנו כי היכי דחיישי' לסתור ולבנותו וכבר הק' כן הר' נה"ש שם וכתב ליישב דשמא היכא דהמעות בעין ליבא למיחש לפשיעותא ולענ"ד א"א לחלק כן דהא חזינן בש"ס פרק בני העיר דמפרש טעמא דרשב"ג דאסר למכור ס"ת ישן ליקח בדמיו חדש דהוי משו' פשיעו' ומוכח התם דאע"ג כי דמים לו והרי הם מוכנים בידו מ"מ איכא למיחש לפשיעותא אלא אי כתיב ומנח קמיה דהס"ת שרוצה לקנות הוא מוכן ומזומן בבית הסופר ואינו חסר אלא מתן דמי"ם בלבד בכה"ג דוקא הוא דליכא למיחש ואם כן ה"נ לגבי בהכ"נ אם המצא תמצא בית בנוי ומשוכלל מוכן בפרק המוכר בכה"ג הוא דהו"ל למשרי למכור דתכף ומיד נוטל מזה ונותן לזה אמנם למכור כדי לבנות ודאי דאיכא למיחש לפשיעותא.

ולכן נלע"ד דאפשר לו' דרבינו הרמב"ם דייק לישנא דתלמודא בפ"ק דב"ב בענין סתירת בהכ"נ דקא' מאי בינייהו דאית להו דוכתא לצלויי ומדדייק הש"ס למימר הכי ולא קאמר דאית להו בי כנישתא אחריתי משמע דאה"נ הינא דאית להו בהכ"נ אחר קבוע שרי לסתור א' ולבנות אחר דבכה"ג ליכא חששא דפשיעו' דאף אם יארע להם אונס ולא יבנו אחרת מה בכך הא איכא בהכ"נ אחר קבוע בעיר כי פליגי היכא דאית להו בהכ"נ עראי דהיינו מקום אסיפ' להתפלל בבית מיוחד לפי שעה בכה"ג למ"ד משו' פשיעות' אסיר דדילמא לא יבנו עוד בהכ"נ ולית להו אלא מקום עראי שלקחו בשאל' לזמן מה ולמ"ד דלא חיישי' לפשיעותא שרי כיון דלפי שעה אית להו דוכתא לצלויי וה"נ מאי דאמרי' התם בש"ס דאם בנו בהכ"נ לא ימכרו אפילו לפדיון שבויים משום דדירתא דאינשי לא מזדבנא מסתברא דמיירי בדלית להו בהכ"נ אחר דהכי חזינן דאינשי כי לית להו אלא בית א' או חצר א' לדור בו שיעור כדי צרכם לא מזבני ליה אפילו לעת הצורך אבל אי אית להו ביתא אחרינא לדור בה מוכרים את היתר אע"ג דהיא להם לבית דירה לפעמים ואם כן כולה הך סוגיא אזלא בכגון דלית להו בהכ"נ אחרינא קבוע והשתא א"ש דרבי' הרמב"ם ס"ל דבדאיכא בהכ"נ אחר קבוע מעולם לא נאמרה הך חששא דפשיעות' משום דאף אם יפשעו לא איכפת לן ובכה"ג שרי למכור או לסתור כדי לבנות בדמיו כיוצא בו או להעלותו והיינו דינא דמתני'. ושוב ראיתי בב"י סי' קנ"ג בד"ה ומשמע מדברי רבינו

וכו' שהביא משם הרמב"ן דכשיש להם בהכ"נ אחר מותר למכרו ולא שייך מאי דאמרינן לא ליסתור איניש ביכנישת' עד דבני בי כנישתא אחריתי ע"ש:

והנה במ"ש רבינו דאם התנו זט"ה במא"ה שיהא הלוקח מותר לעשות בו כל אלו הראב"ד השיגו וכתב דאין זה מחוור שיוכלו להתנות על ד' דברים אלו וכו' ולדעתו כשמכרו שלא בזט"ה החפץ קאי בקדושתו גמור' ואפי' כשמכרו זט"ה לא שרי אלא לשאר תשמישין חוץ מד' דברים וניחזי אנן דעת רש"י בזה. והנה מדבריו מתבאר דהיכא דלא מכרו זט"ה הכל קאי בקדושתו בין החפץ ובין הדמים ואם מכרו זט"ה במא"ה הכל יוצא לחולין לגמרי. ולכאור' נרא' דרבינו רש"י קאי בשיטת הרמב"ם והרא"ש מצד א' דהיינו דע"י מכירת זט"ה במא"ה יוצא החפץ לגמרי לחולין אפי' לד' דברים דהוא תשמיש מגונה כגון מרחץ ובורסקי:

וכיוצא בהן אמנם אם לא מכרו זט"ה במא"ה הרי הוא בקדושתו גמורה דלא מצי לאשתמושי ביה לוקח אלא לתפיל' כדהוה קאי מעיקר' דהכי קתני במתני' בהכ"נ דומיא דספרים דהלוקח נוהג בהן כמות שהן בקדושתן וכדפיר' רש"י ז"ל וזה דלא כהרמב"ם דפסק בהדיא דהלוקח אף דקנה שלא מזט"ה משתמש בו לכל צרכו חוץ מד' דברים ולפי הנראה מדברי מרן בב"י סי' קנ"ג נראה דמשוה לשיטת הרא"ש בהרי שיטת הרמב"ם וכן נראה מדפסק בש"ע כסברת הרמב"ם ממש ואי הוה ס"ל דהיכא דלא מכרו זט"ה במא"ה מודה הרא"ש לשי' רש"י דהרי הוא בקדושתו לגמרי הו"ל לחוש לסבר' רש"י והראב"ד והרא"ש. ואם כן נמצינו למדים דשיטת רש"י היא סברא שלישית דלא כהרמב"ם והרא"ש ודלא כהראב"ד ובמכרו זט"ה כמא"ה ס' ליה כהרמב"ם והרא"ש דיוצא לגמרי לחולין לכל מין תשמיש שבעולם ובהיכא דלא מכרו זט"ה כמא"ה בקדושתו הראשונ' קאי לבלתי עשות בו שום תשמיש שבעולם: האמנם זוהי שקש' לענ"ד דא"כ לפי שיטה זו דרש"י ז"ל מאי דתנן דאסרי רבנן תשמיש ד' דברים דנרא' מזה דחוץ מד' דברים אלו שר"ו חכימיא לכל מין תשמיש במאי קיימי רבנן אי במכרו זט"ה במא"ה הרי יוצא לחולין לגמרי ואפי' בהנך מילי יכול לעשות בו ואי קאי מתני' בהיכא דלא מכרו זט"ה במא"ה אסור בכל מין תשמיש אע"ג דאינם מד' דברים דשנו חכמים ואי לזאת הוה אמינא דלעולם רש"י ז"ל קאי בשיטת הראב"ד ומ"ש רש"י דאם מכרו זט"ה במא"ה פקע' קדושה מן החפץ ומן הדמים ומותר לעשות מהן כל צרכן אפי' דהיינו דדייק רש"י לעשות מהן כל צרכן ולא כתב בהן נראה דאדמים לחוד קאי אבל החפץ אף דמפקע קדושתי' ע"י זט"ה במא"ה לא לגמרי לעשות כו כל צרכיו דהא לד' דברים אסרו חכמים והיא גופ' שיטת הראב"ד ז"ל אמנם הא ק"ל דחזיתי' לרבינו רש"י שם במתני' דאמרו לו חכמים

לר"מ א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה וכו' דפירש וז"ל ורבנן אמרי אי איכא למיחש בין רב למעט ה"נ איכא למיחש משום ברב עם הדרת מלך ולא משכחת מכירה בבהכ"נ אלא לא חיישי' דכיון דמעלו להו לדמי בקדוש' מעולה כל דבעי לוקח עביד חוץ מד' דברים כדקתני סיפא עכ"ל. ודברים אלה מרפסן איגרי ולא ידענא לכאור' כונת רבי' רש"י היכי מפרש להך מתני' דאי מפרש לה דקיימי רבנן בהיכא דמכרו זט"ה במא"ה והלא בכה"ג לפום מאי דפירש"י אמימרא דרבא נרא' דע"י ע"י זט"ה במא"ה יוצא החפץ לחולין לגמרי והיכי קאמרי רבנן הכא דאין הלוקח רשאי לעשות בו הני ד' דברים ואי מפרש לה רש"י דמתני' הכא קיימא בהיכא דלא מכרו זט"ה במא"ה א"כ אין הלוקח רשאי לעשות בו כל מאי דבעי חוץ מד' דברים דאינו מותר אלא להתפלל בו כמ"ש רש"י לעיל וע"כ סברית מימר דלעולם רש"י לא קאי בשיטת הרמב"ם ולא בשיטת הראב"ד אלא ס' ליה מלתא מציעתא דע"י מכירת זט"ה במא"ה פקעא קדוש' לגמרי ושרי לעשות בו אפי' ד' דברים ואם לא מכרו זט"ה קאי בקדושתיה לגמרי ועפ"י שיטה זו הוכרח רש"י לפרש מתני' דקאמרי רבנן דשרי ליה ללוקח לעשות בו מה שירצ' חוץ מד' דברים דקאי בהיכא דמכרו זט"ה במא"ה בסתם ולא התנו שיהיו המעות חולין וישתמש בו הלוקח לכל מה שירצה ובהא הוא דאין הלוקח יכול לעשות בו הכל אלא אסור בד' דברים ואהני מכירת זט"ה במא"ה אפי' בסתם לענין דיכול להשתמש בו לוקח חוץ מד' דברים אבל לענין הממון כל שלא התנו בהדיא זט"ה הרי הממון קדש ובעו עילויא וכדקתני בברייתא שם בש"ס דבעי תנאי שיתנו כן זט"ה במא"ה מיהו אה"נ דאם התנו בהדיא שרי ליה ללוקח אף ד' דברים ובכה"ג ר' מאיר יודה לרבנן ולא פליג היכא דלא התנו ובהא ניחא דלא לפלגו רבנן עם ר"מ מן הקצה אל הקצה ולא מפשינן פלוגתא. :

א"נ אפשר לומר דרש"י קאי בשיטת הרמב"ם והרא"ש וה"נ נרא' דס"ל להרא"ש בדעת רש"י מדמייתי לדבריו ומפרש עליו משמע דס"ל דרש"י בשיטתיה קאי וצ"ל עכ"פ לדעת הרא"ש ודעמיה דזריעה נמי הוי תשמיש מגונה כמו מרחץ ובורסקי וכיוצא ולהכי אצטריך רב אשי למימר לרבינא זיל זבנה מזט"ה במא"ה וזרעה וכמ"ש כן הרא"ש בהדיא והכריע פי' זה דזריעה הוא תשמיש של גנאי מתוך הסוגיא ע"ש וצ"ל לדידיה דבמתני' דשנו חכמים חוץ מד' דברים תני ושייר זריעה וכדומה לה והכי מסתברא דאיכא נמי מילי אחריני טובא דהם תשמיש בזיון כגון לעשותו רפת בקר ולול של תרנגולים ואבוס וכיוצא וא"כ ה"נ נימא דס"ל לרש"י דלכל מידי דהוי תשמיש מגונה צריך שיהיה המכר מזט"ה במא"ה בכדי שיוכל הלוקח להשתמש בו אפי' ת"מ ברם אע"ג דלא קנה מזט"ה במא"ה יכול הלוקח להשתמש בו תשמיש שאינו מגונה ובכן נבא לדייק בדברי רש"י

שכת' אדברי רבא לא שנו וכו' ובהכ"נ בחשיבותי' עומד אף ביד לוקח דומיא דספרים וכו' דייק רבינו ולא כתב ובהכ"נ בקדושתו עומד אלא בחשיבותו נר' דכיון בזה לו' דלעולם אחרי נמכר אין בו עוד קדושת בהכ"נ כמו שהיה קודם לכן אלא דחשיבות מיהא אית ליה והיינו דלא לנהוג בו מנהג בזיון לעשות בו תשמיש מגונה דומיא דספרים כלו' מעין דוגמא של ספרים דאין עושה בהן כל רצונו מיהו אה"נ דאינו דומה ממש לספרים ומאי דסיים שם רש"י והיינו דבעא מיניה רבינא מרב אשי על חילא דבי כנישתא מהו למזרעא אלמא במכר כל דהו הבית והמעות בקדושתייהו קיימי הכא סיים בל' קדוש' משום המעות דלעולם הם קדושים ובעו עילויא במכר כל דהו ועוד יש לפ' דלגבי זריעה דהוי תשמיש מגונה הבהכ"נ קאי בקדושתו הראשונה ולכי נדוק פורתא נר' דמוכרחים אנו לפרש כן בעד ר' רש"י דאלת"ה ונימא דלרש"י כמכר כל דהו אינו יכול להשתמש כלל בבהכ"נ א"כ מאי ראיה מייתי רש"י מהא דרבינא לימא דשאני התם דהוי תשמיש מגונה וע"כ הוכרח לזבוני מזט"ה במא"ה ומוכרחים אנו לו' כן דמשום תשמיש מגונה הוא דלא זרעה עד דזבנה מזט"ה במא"ה דהא אמרי' לקמן בכ"נ שבבבל על תנאי הם עשויין ושרי להשתמש בהן:

בחרבנן תשמיש שאינו של גנאי וכמו שהכריע הרא"ש ז"ל ברם על פי האמור ניחא דרש"י נמי בהאי שיטתא קאי ונמצא דאין אנו מהוים סברא שלישית לרש"י אלא שלשת הרועים ראשי אלפי ישר' רש"י והרמב"ם והרא"ש כחדא שריין ובכן עלו ובאו על נכון דברי רש"י שכתב במשנתנו דכיון דמעלי להו לדמי בקדושה מעולה יכול הלוקח לעשות בו כל מאי דבעי חוץ מארבעה דברים והיינו דמפרש למתני' דקאי היכא דלא מכרו זט"ה במא"ה וחוץ מד' דתנן לאו דוקא דהסבר' נותנת דכל דהוי תשמיש מגונה הו"ל כהני ד' דתנן וכמש"ל ודו"ק:

וראיתי למורינו הר' בס' שושנים לדוד שהעלה ארוכה והביא דברי רבי' הרמב"ם בפי' המשנ' שכת' והוא שלא מכרוהו כולם בהסכמה אבל אם מכרוהו זקני המקום במעמד אנשי המקו' יכולים למכור ואפי' לעשות ממנו דירה לשתות בו יין תמיד ומוה"ר הרבה להשיב הן על דבריו אלה שבפירושו והן על דבריו בחיבורו וליישב הכל הכי אמר מו"ר דהרמב"ם בפירושו קאי אר"מ דמתני' דלדידיה אם מכרו זט"ה במא"ה שרי למשתי ביה שכרא שאינו גנאי כ"כ כמו בורסקי ומרחץ והיינו דברי רבא דקא' ל"ש וכו' ואתא לפרושי דברי ר"מ מיהו אה"נ דלרבנן ע"י מכירת זט"ה במא"ה שרי אפי' לעשות בו מרחץ ובחיבורו פסק רבי' כרבנן ואע"ג דרבינא הוכרח לזבוניה מזט"ה במא"ה כדי לזורעה אע"ג דזריעה אינה מד' דברים השנויים במשנתנו שאני ההיא דכי כנישתא דידיה הוה

והקדי' לרבים וע"כ להשתמש בה היה צריך לקנות' מאת אנשי העיר את"ד עש"ב. ואנא מסאנא דמו"ר לא שמיע לי כלו' לא ס"ל ומילי דמו"ד ניהו רבה לא יכולתי להולמן מכמה טעמי חדא את הלחץ זה הדחק דרבא אמלתיה דר"מ קאי והרי דברי רבא הוקבעו בש"ס אמתניתין דריש פרקא בני העיר שמכרו בהכ"נ וכו' והיא סתם משנה ולפי דברי מוה"ר הו"ל להש"ס לאתויי דברי רבא עלה דמתני' דבתר הכי דתנן התם דברי ר"מ ועוד זוהי שקשה לאפושי פלוגתא בין ר"מ ורבנן דפליגי בתרתי בין היכא דמכרו זט"ה במא"ה ובין בשלא מכרו והיותר קשה מ"ש עו"ד במילתא דרבינא דבהכ"נ דידיה הוה והיה צריך לקנותה מן ההקדש לזורעה דכיון דהקדישה אין לו עוד רשות בה ולע"ד לא זכיתי להבין ד"ק דאם כן אמאי א"ל רב אשי זיל זבנה מזט"ה במא"ה הרי לפום שיטתיה דמו"ר לזריעה א"צ זט"ה במא"ה והכי הול"ל זיל קנה אותה מן ההקדש. כי ע"כ לע"ד אמינא דלעולם ר' הרמב"ם קאי בשיטת הרא"ש דכתב בהדיא דזריעה הויא תשמיש מגונה דומיא דבורסקי ומרחץ והכרעתו הכרע' גמור' מתוך הסוגיא וצ"ל כמש"ל דתנא דמתניתין תנא ושייר טובא כמה תשמישי גנאי דאיכא בעלמא כגון רפת בקר ולול תרנגולי' ובודאי דהני לא עדיפי מבורסקי ובית הטבילה ואע"ג דתני תנינא ד' דברים אפי"ה אשכחן בכה"ג נמי דאמרי' תנא ושייר א"נ הויא כי ההיא דכתב הרב יד מלאכי אות תרמ"ח דבמידי דדמי לה שנויים במשנה אתו ממילא ולא שייך בהו תנא ושייר ע"ש וה"נ דכוותה ואם כנים אנחנו בזה ידוייק מאי דשינה רבינו הכא ולא כתב ארבעה דברים אף כי זה דרכו לתפוס לשון המשנה והוא דדייק דלא למכתב מנינא להורות דלא תיסק אדעתין דקפיד תנא למתני מנינא למימר דהני ארבע ותו לא דהא ליתא דהכא הו"ל כאילו תני מנינא דזיל בתר טעמא דאסירי הני משום תשמיש מגונה וא"כ כל דדמו להו לגנאי הו"ל כיוצא בהן. ולפי זה א"ש ההיא דרבינא דתשמיש מגונה הוי והדמי"ן יתעבד להנך ארבעה דתנן במתני' ולכן הוכרח למזבניה מזט"ה במא"ה ומשם באר"ה דאלים כחייהו דזט"ה במא"ה להתנות הלוקח לעביד ביה אפי' תשמיש מגונה כי הני ארבע דמתני' וכדפסק רבינו. ועל מאי דרבא קבע מלתיה אמתני' דריש פרקא אע"ג דהתם לא קאי תנא על החפץ אלא על קדוש' הדמי' ולפי דברי הרמב"ם רבא לא קאי על הדמים כלל וא"כ הו"ל למקבע האי מלתא דרבא על מתניתין דבתר הכי וכמו שהקשה מו"ר הא לא תברא לע"ד דבמתני' דריש פרקא נמי הרי קא אסר תנא תשמיש החפץ דהא דומיא דספרים קתני ולפחות לגבי תשמיש מגונה בעי' דומיא דספרים דהקונה לא ישתמש בהן וכמש"ל משם רש"י ז"ל וא"כ להכי קבע מלתיה רבא אמתני' דהתם והא קמ"ל דע"י זט"ה במא"ה שרי אפי' למשתי ביה שיכרא והיינו לעשותו בית משתה היין לפי' הרמב"ם ונ"ל דזהו דבר

מגונה וא"כ כיון דשרי למשתי ביה שכרא וה"נ מדר"א שרי למזרעיה ה"ה דשרו כל הנך דמתני' כמ"ש הרא"ש ונמ"ל דג' אבות העולם רש"י והרמב"ם והרא"ש קיימי בשיטה חדא. הצעיר חיי"ם ס"ט:

וחסד סימן ו

שו"ט על דברי רבנן קמאי בענין זמן ק"ש של ערבית:

רחש לבי להתבונן לפי קיצורי במאמר קדישין רבוואתא קמאי בענין ק"ש של ערבית במה שנהגו להקדימה קודם צאת הכוכבים אשר קדמו שרים ברוח מבינתם לעמוד בזה כמתבאר מדברי רש"י והתוס' והרא"ש והרשב"א בריש ברכות ואין ואומר ב' גרגירים בס"ד. הנה הרואה יראה דשני המאורות ר"ת ור"י השוו לדחות דברי רש"י ושניהם המלכים פנו לדרך אחרת לאסבורי טעמא למאי דעבדינן הפך משנתו. אמנם כל א' לדרכו פנה ויש לעמוד בדבריהם לדעתי הקצרה והן קדם חל עלינו חובת ביאו"ר מה שהקשו על רש"י דאם כן פסקינן כריב"ל דאמר תפילות באמצע תקנום ואנן קי"ל כר' יוחנן דאמר לקמן איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפילה של ערבית. ויש לדעת מה זו קושיא אימא דלעולם כריו"ח עבדינן ולכן באמת אנו סומכים גאולה לתפי' ש"ע אלא דמשום דבק"ש לא יצאנו י"ח יען הוא מבעי' לכן אנו חוזרים לו' ק"ש על המטה ולעולם אם יארע לאיזה אדם שלא התפלל עם הצבור מבע"י ובא:

לקרות ק"ש ולהתפלל משתחשך ודאי דיקרא ק"ש לשם חובה בתחי' ואח"כ תפילת ערבית סמוך לה למסמך גאולה לתפילה ודלא כריב"ל דס"ל שיתפלל קודם ואח"כ יקרא ק"ש. וזאת אשיב אל לבי דכונתם דבש"ס ד"ד ע"ב אמרי' דשניהם מקרא א' דרשו דכתיב בשכבך ובקומך ר' יוחנן סבר מקיש שכיבה לקימ' מה קימה ק"ש ואח"כ תפילה אף שכיבה כן וריב"ל סבר מה קימה ק"ש סמוך למטתו וכו' וכיון דקי"ל אין הקש למחצה א"כ לריו"ח צ"ל דמה קימה ק"ש של חובה קדים לתפילה אף שכיבה בעי' ק"ש דחובה דלקדים לתפילה ואם כן לדעת רש"י דלפי מנהגנו ק"ש של חובה היא אותה שעל המטה א"כ נמצא דעבדי' כריב"ל דק"ש של חיוב אנו סומכים אותה למטה ודלא כריו"ח דהא לדידיה צ"ל ק"ש של חיוב קודם התפי' כמו בקימה:

והנה לפי הצעה זו נבין שיטת ר"ת דפירש דמה שאנו קורין ק"ש מבעי' הוא משו' דתפסינן הלכתא כר' יהודה דעד פלג המנחה הוי זמן תפילת מנחה ומאותה שעה ואילך מתחיל זמן ערבית ואיכא למידק לס' ר"ת ר' יהודה מאי ס"ל בקרא דבשכבך אי ס"ל בקרא דבשכבך אי ס' ליה בב"ה דדרשי' בשעת שבני אדם שוכבים הרי שעה ורביע קודם הלילה

לאו זמן שכיבה הוא ואי ס"ל כב"ש דדרשי דבערב יטו ויקראו הרי אנן קי"ל כב"ה וא"כ היכי עבדינן כר"י לקרות בשע' שאינו זמן שכיבה וע"כ צריך למדחק נפשין ולמימר דס"ל לר"ת דלר' יהודה הוי זמן שכיבה מפלג המנחה ולמעלה והאמת דסברא רחוקה היא זו לומר דיותר משעה קודם הלילה קרוי זמן שכיבה אמנם נראה דר"ת סבר דמוכרחים אנו לו' כן דאל"כ לא מצאנו ידינו ורגלינו דאי נימא דר"י בעי זמן שכיב' דלילה ממש דהיינו מצאת הכוכבים ואילך ולא קאמר ר' יהודה מפלג המנחה אלא לענין ת"ע מיהו ק"ש אין לקרות אלא בלילה בזמן שכיבה וכדפי' הרא"ש בפסקיו בס' ר"י ק' היכי אמרי' בש"ס דעבד כר"י עבד לענין ת"ע הרי אי נעביד כר' יהודה ונתפלל ערבית מבע"י ונקרא ק"ש אח"ך נמצא דעבדינן דלא כריו"ח דבעי למסמך גאולה לת"ע ואנן קי"ל כריו"ח וכ"ת דנקרי ק"ש בערבית שלא לשם חובה ונסמוך בההיא שעתא גאולה לתפילה הא אמרינן דלריו"ח ק"ש דחובה בעי למסמך דהכי מקיש שכיב' לקימה וכדאמרן דזוהי עיקר הקו' דהקשו לפירש"י מההיא דקי"ל כריו"ח ואי נימא דר"י לא דריש בשכבך כב"ה דבעי' בזמן שב"א שוכבים וכדמפרשי התוס' לקמן ד"ה א"ל ר"י והלא כהנים וכו' ע"ש הא נמי קשיא דא"כ היכי אמרי' דעבד כר"י עבד והרי לר"י קורא ק"ש מבע"י סמוך לתפילה ואילו לדידן דקי"ל כב"ה דבעינן קריאה בזמן שכיבה וקי"ל נמי כריו"ח דצריך לסמוך גאולה לתפילה ש"ע לשם חובה לא מצי' תו למקרי בזמנו של ר"י וזה ברור. כי על כל אילין הוכרח ר"ת למדחק נפשיה ולמימר דצ"ל דר"י ס"ל דהוי זמן שכיבה אפי' מפלג המנחה וא"כ עבדינן הכל כהלכתא אי כר' יהודה דהא אמרי' דעבד כר"י עבד ואתי נמי כב"ה דהוא זמן שכיבה וסמכינן גאולה בק"ש של חובה לת"ע כריו"ח והכל נכון וקיים. וההיא דלקמן דא"ל ר"י לר"מ והלא כהנים מבע"י הם טובלים דעלה כתבו התוס' שם דר"י לית ליה בזמן שב"א שוכבים כבר הרא"ש בפסקיו פירשה דה"ק ליה לדידך דסברת כרבנן דתפילת המנח' עד הערב א"כ אותה שעה היא יום לענין ק"ש ע"ש. והן אמת דלע"ד יש להרגיש דלא חזינן בשום דוכתא דגלי דעתיה ר"מ כמאן ס"ל בענין תפילת מנחה ומנ"ל לר' יהודה דר"מ קאי בשיטתייהו דרבנן דפליגי עליה דילמא לעולם ס"ל לר"מ לענין תפי' מנחה כוותיה דר' יהודה ברם לגבי ק"ש לא חשיב זמן שכיבה כ"כ זמן קודם הלילה כר' יהודה דמתיר לקרות מפלג המנחה אלא מזמן טבילת הכהנים שהוא סמוך ללילה והרי הך סברא כתבה הרא"ש לקושטא דמלתא אליבא דר"י דאף ע"ג דעד פלג המנחה דוקא הוא זמן תפילת מנחה היינו משום דתמיד שבין הערבים לא היה קרב עד אותה שעה ומאז מתחיל זמן ערבית ברם לגבי זמן ק"ש בעינן זמן שכיבה ומפלג המנחה אינו זמן שכיבה אם כן שפיר י"ל דזוהי שיטת ר"מ ובמה כחו של ר"י להקשות

עליו ויש ליישב ודוק: ומעתה נבא להבין אמרי בינה הן לפי דברי התוס' והן לפי דברי הרא"ש שהזכרנו לעיל היכי מפרש סוגיין דפסיק תלמודא השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. ולכאורה יש. להקשות לדבריהם לענ"ד הדל באלפי דלפי דברי הרא"ש שכתבנו דר"י לא פליג על רבנן אלא לענין תפילה דמפלג המנחה תו לא הוי זמן הקרבת התמיד ואם כן לא מצי תו להתפלל מנחה וכבר הגיע אז זמן ערבית מיהו ק"ש של ערבית גם ר"י מודה דבעי' זמן שכיבה וזמן שכיבה לא הוי עד הלילה א"כ היכי קאמר הש"ס דעבד כר"י להתפלל ערבית מפלג המנחה עבד והלא אם אנו מתפללין ערבית מבע"י לא מצי' למסמך גאולה לתפילה בק"ש של חובה וכדרך שהקשה הוא לרש"י וכמש"ל וה"נ לפי מאי דפירשו התוס' דר"י לא דריש בשכבך ולא בעי זמן שכיבה לק"ש היכי קאמר הש"ס דעבד כר"י עבד והלא לר' יהודה לא בעי' זמן שכיבה ואנן קי"ל כב"ה דבעי' בשעה שבני אדם שוכבים ואפי' את"ל דמאי דקאמר הש"ס דעבד כר"י עבד היינו לענין ת"ע ולא לגבי ק"ש דהא ק"ש לא הוזכר בדברי ר"י מ"מ קשה כדלעיל דהרי קי"ל כריו"ח דבעי לסמוך גאולה לתפילה בק"ש דחובה דהיא הקו' שהקשו לרש"י כדפירשנו ועוד בה דאיך דחקו התוספות עצמם לומר דר"י שביק ב"ה וסבר כב"ש והרי ר"ט דהטה לקרות כב"ש נסתכן בעצמו ואמרו לו כדי היית וכו' ולמה לא תירצו כדכתב הרא"ש דלדברי ר"מ קא' דהגם דיש להשיב קצת כמש"ל מ"מ נר' דמירוח טפי:

ואשר אנכי אחזה לי לע"ד ליישב דעת קדושי' רבותינו התוספות והרא"ש הוא דמ"ש בש"ס דעבד כמר עבד היינו דאם אחד רוצה לתפוס כר"י ולהתפלל ערבית מבע"י בע"ש מיהא וכדצלי רב מצי עביד משום מצות תוספת שבת אף ע"ג דלא סמיך גאולה לתפילה בק"ש של חובה לית לן בה כיון דמכין לשם מצוה וכן פירש הרא"ש בהדיא:

שם בההיא דרב צלי של שבת בע"ש דלעולם רב קרי ק"ש בתר הכי בעונתה ואף ע"ג דלא סמיך גאולה לתפיל' משום מצוה דתוספת שבת לא חש לה ר למסמך גאולה לתפילה ע"ש וכונת הש"ס לו' דאי תפס כרב לעשות כן בע"ש תו לא מצי ביומא אחרינא להתפלל מנחה מפלג המנחה ולמעלה וכן אי תפס ברבנן וצלי מנחה עד הערב אפי' בע"ש לא מצי ביומא אחרינא להתפלל מנחה מפלג המנח' ולמעלה וכן אי תפס כרבנן וצלי מנחה עד הערב אפי' בע"ש לא מצי לצלויי ערבית עד אורתא וכדהוו עבדי ר"ה ורבנן כדמייתי הש"ס התם ועלה דרב ור"ה קאי הש"ס במאי דאמר דעבד כמר עבד וכו' והיינו דעבד כר"י עבד כדעביד רב דלעולם לא היה מתפלל מנחה מפלג המנחה ולמעלה וע"כ הוה מצי בע"ש מיהא לצלויי מבע"י משום צורך מצוה ולא הוה חייש למסמך גאולה לתפילה

בק"ש דחובה ומאן דעביד כרבנן ומתפלל באיזה פעם תפילת מנחה עד הערב שפיר עבד. אכן לדידיה בעי לצלויי גם בשבת תפילת ערבית באורתא ממש ודרך זו אלך גם לפי פי' התוס' דכתבו דר"י לא דריש בשכבך א"כ מאי דאמרי' דעבד כר"י. עבד היינו לגבי תפילה דוקא דהא ק"ש לא הוזכר בדברי ר"י ותפי' ערבית דמצי לצלויי מבע"י כר' יהודה היינו דוקא בליל שבת דהא הוא דאשכחן דעביד רב אבל בשאר ימות החול אע"ג דמדינא מצינן למעבד כר"י דהוי זמן ערבית מפלג המנחה. ברם כדי לסמוך גאולה לתפי' צריך להמתין עד עת חיוב ק"ש דהוי לסברת ר"י בעל התוס' בזמן דקבעו תנאי דברייתא. וטעמא דהתוס' בחרו בתירוצם דר' יהודה לא ס"ל דבעי' זמן שכיבה ולא כתבו כדברי הרא"ש אפשר משום דלשיטת הרא"ש דסבר כדעת ר' יהודה דגם לדידיה זמן שכיבה לא הוי עד הלילה א"כ מוכרח לו' דר' יהודה כריב"ל ס"ל דלא ר' יהודה אמר דזמן תפילת המנחה עד פלג המנחה ומינה דזמן ת"ע מאז ואילך ואילו תימא דכריו"ח ס"ל הרי מעולם לא מצי איניש לצלויי ת"ע מפלג המנחה כיון דלא הגיע זמן ק"ש ובעינן סמיכות גאולה לתפילה וא"כ תקשי אמאי הש"ס לא מוכח לסברת ריב"ל מתוך סברת רבי יהודה דמיניה יש הוכחה גמורה דהכי ס"ל ואע"ג דרבנן פליגי עליה הרי רבנן נמי מצו שפיר כריב"ל וליכא מינייהו הוכחה הפך מדריב"ל ברם מרבי יהודה יש הוכחה גמורה ומדלא מייתי הש"ס ראיה זו מש' להו להתוס' דודאי ס"ל להש"ס דר"י לא דריש בשכבך בזמן שכיבה ויש לדחות ודוק:

אתאן לשיטת ר"י בעל התוס' דכתב דקי"ל כתנאי דברייתא דאית להו שיעורי אחריני מקמי צ"ה וכ"כ רבינו בעל המאור וחזיתי' להרשב"א בחידושיו שכתב על דבריהם וז"ל ואינו מחוור בעיני דהא משמע דלמסקנא דכהן לחוד ועני לחוד דבני אדם היינו עני וכדכתבינן לקמן וא"כ אין לך בברייתא מוקדם ליציאת הכוכבי' אלא או ר"א או ר"מ ושיעוריה דר"מ א"א לעמוד עליו וכדאי'. בגמ' דבין השמשות דר' יוסי קא' וכיון שכן ליכא אלא ר' אליעזר ור"א לגבי רבי יהושע ליתיה דשמותי הוא ועוד דהו"ל יחיד לגבי רבים וכשת"ל נמי דבין ר"מ לר' יהושע איכא כל בה"ש דר' יתודה וכמ"ש לפנינו משם הראב"ד מ"מ לית הלכתא כר"מ במקום ר'. יהודה וכ"ש במקום רבי יהושע ור' יהודה ור' אחא ור' חנינא דרבי נינהו עכ"ל. ולע"ד יש מקום ליישב דעת קדושים ר"י וב ובעל המאור והוא דאעיקרא דמלתא יסוד זה אשר בנה ואשר נטע הרשב"א ז"ל דלפי המסקנא הדרן לדמעיקרא דעני וכ"א בע"ש חד שיעורא אינו מוכרע לדעת ר"י והרז"ה כי הנה הא דקאמר הרשב"א דמסתברא למימר הכי אף דלא פי' טעמו נרא' כוונתו ברורה דודאי מעיקרא כי הוה ס"ד דעני וב"א חד שיעורא ומכח זה רמי מתני' עם ברייתא פשיטא

דמשום איזה טעם וסברא נכונה הוה סבר הכי וסברא זו נראית ברורה דהיינו דהוה ס"ל דטעם דהעני מקדים אכילתו מבע"י טפי משאר אינשי היינו משום דאינו צריך להכנה דרבה כי אין לו אלא פת במלח והיינו דדייק תנא למתני משהעני נכנס לאכול פתו המלח וא"כ בע"ש דלכל אדם אפי' עשירי עם דבסים תבשילייהו כבר הכל מוכן מבע"י מסתברא דבו ביום יחד עשיר ואביון שוו בשיעורין אלא דזו הסברא נסתרה משו' דהוה בעי לאוקומי מאי דמשני מעיקרא כי היכי דלא תירמי מתני' ובברייתא דעני וכהן חד שיעורא ואי קיימא הא לא קיימא הא דא"כ ר"מ היינו חכמים ברם כי הדר מוכח ליה מברייתא אחריתי דצ"ל ודאי דעני וכהן לאו חד שיעורא הוא א"כ השתא מסתברא למהדר לסברא קמייתא דהוה ס"ל דעני וב"א בע"ש חד שיעורא כיון דתרווייהו סעודתם מוכנת כדאמרן זוהי כונת הרשב"א לע"ד ברם התוס' והרז"ה לא שמיע להו כלו' לא סבירא להו הא דהרשב"א יען הדעת נותנת דכל כמה דמצינן למימר דכל תנא בתרא לטפויי ולארחוקי זמן ק"ש הוא דאתא אמרינן וכדאשכחן נמי במתניתין דתנן מעיקרא סברת ר"א ע"ס האשמורת הראשונ' ובתר הכי דברי חכמים דאמרי' עד חצות ובסוף דברי ר"ג דמרחיק טפי עד ע"ה וה"נ מוכח מדברי הרשב"א גופיה לקמיה בד"ה והא דאקשינן מדר"מ אדר"מ וכו' דס"ל דכל תנא דקדים בבריי' לחברי' זמניה קדים לדחבריה ע"ש. וא"כ הכא בברייתא קמא דתני לן סברת ר"מ וחכמים ודאי דזמן ר"מ קדים לזמן דחכמים וא"כ מעיקרא שפיר אסיק אדעתיה דעני וב"א חד שיעורא הוא משום דהוה ס"ל דאפשר דכהן מאוחר לעני וא"כ שפיר קתני בברייתא שיעורא דב"א בע"ש דהוא עצמו שיעורא דעני לפום מאי דס"ד והוא קודם לשיעורא. דכהן ובכן שפיר קא מקשה לפי"ז דא"א לומר עני וכהן חד שיעורא ברם לפום מאי דמסיק בתר' הכי דשיעורא דעני. לחוד וכו' ומסיק עוד בסמוך דעני עכ"פ מאוחר לכהן א"כ לפי מסקנ' זו מוכרח לומר דעני וב"א לאו חד שיעורא הוא דאי תימא דחד שיעורא להו א"כ נמצא דתני בברייתא סברת ר"מ דהיא מאוחרת מקמי סברת חכמים דהוא זמן טבילת כהן דקדים לעני וזו א"א. ועפ"י זה ניחא הא דלא בעי הש"ס כי אסיק דעני שיעורא לחוד וב"א שיעורא לחוד הי מינייהו מאוחר וכי היכי דבעי בתר הכי לגבי עני וכהן בדם עפ"י האמור:

ניחא דהא לעיל ברירא ליה מלתא דשיעורא דבני אדם קדים לעני כיון דעני וכהן חד שיעורא א"כ ודאי דב"א קדים דהא תני ליה בברייתא סברת ר"מ מקמי רבנן דיהבו שיעורא דכהן ואם כן ודאי דב"א קדים לעני וכהן וה"נ בתר הכי דמסיק דעני שיעורא לחוד וכהן שיעורא לחוד ידע בודאי דב"א קדמי לשיעורא דכהן מכח ההיא ברייתא דלעיל וכדאמרן ברם כי קא מבעיא ליה הוא עני וכהן הי מינייהו קרים ואף ע"ג דבהך

ברייתא תניינא איתיה לעני בתר שיעורא דכהן מ"מ בהך ברייתא מוכרח לומר בלאו הכי דלא נקט תנא סדרי הזמנים דהא קתני סברת ר"י מקמי ר"מ אע"ג דשיעורא דר"מ קדים לדר"י דהכהן טובל ודאי קודם צאת הכוכבים דהוא זמן אכילת תרומה ומשו"ה קא מבעיא. ליה אי עני קודם לכהן או מאוחר דהא מסדרא דתנאי ליכא למשמע מידי דלא קפיד הך תנא אסדרא וכונת הש"ס למימר דאת"ל דעני קדים אז מצי' להשוות עני עם ב"א בע"ש והיינו דוקא כי נימא דר' אחא דקתני בברייתא משעה שב"א נכנסים היינו בחול דאילו תומא בשבת אז א"א לו' דעני וב"א חד שיעורא ואת"ל דעני מאוחר מדכהן אוי אפי' תימא דר' אחא בחול קאי אי אתה יכול לומר דעני וב"א בע"ש חד שיעורא מכחברייתא דלעיל דמוכחא דזמניה דר"מ קדים לכהן דהוא סברת חכמים ואם כן כיון דעני מאוחר מכהן ממילא ידעינן דב"א בע"ש קדים לעני וכדאמרן מעיקרא ובהכי ניחא דלא הזכיר כלל הכא שיעור דב"א:

והשתא עפ"י האמור נחזי אנן לס' התוס' שיעור ב"א בע"ש אימתי הוא דהא אמרן דודאי קודם זמנו של כהן הוא דהיינו קודם צאת הככבים וא"כ צ"ל דמקמי צה"כ איכא תלת זמני דהיינו תחילת בה"ש דהיא סברת ר"א דאמר משקידש היום וזמן טבילת הכהנים לר"מ דהיינו בכה"ש דר' יהודה כמ"ש הרשב"א שם משם הראב"ד ושיעור ב"א בע"ש דהיינו סמוך לצה"כ וא"כ אי נימא דר' אחא קאי אב"א בע"ש אם כן איכא תלתא תנאי דס"ל דזמן ק"ש קודם צה"כ והם ר"א דאמר משקידש היום ור"מ בין לפי ברייתא קמא ובין לפי ברייתא בתרא ור' אחא דהיינו כס' ר"מ דברייתא קמא דהוא משעה שב"א אוכלים בע"ש והיינו קודם צה"כ כמו שהוכחנו ואיכא נמי סברת ר' יהודה דהא מאי דאקשי ליה ר"י לר"מ והלא כהנים מבע"י הם טובלים היינו משום דסבר דקודם בה"ש דידיה קא' ברם כי משני ליה ר"מ דקודם בה"ש דר"י קאמר אז ודאי קבלה מיניה ר' יהודה וא"כ נמצא דגם רבי יהודה מודה לר"מ ובפרט לפי מ"ש התוס' שם דר"י לא דרוש בשכבך ולדידיה אפי' מפ"ה דהיינו שעה ורביע קודם הלילה הוי זמן ק"ש ונמצא דאית לן ארבעה סמכי קשוט דס' ליה דזמן א"ש הוי קודם צה"כ רבי אליעזר ורבי יהודה ור"מ אליבא דתרי תנאי ור' אחא וליכא לאידך גיסא אלא תרי דהם ר' יהושע ור' חנינא ובודאי דקי"ל כי הנך תנאי דרבים נינהו ומאי דקי"ל בעלמא כר' יהושע לגבי ר"א היינו כי ליכא תנאי אחריני בהדי ר"א. וכן הרשב"א גופיה נר' דעיקר הוכחתו היא משום דלפי שיטתו מצא דרבים ס"ל דזמן ק"ש אחר צה"כ ברם כבר כתבנו דלשיטת התוס' המה מצאו להפך דרבים הם הסוברים דקודם צה"כ הוא זמנה. ואף אם נפשך לומר דלדעת התוס' לא ברירא להו אי ר' אחא קאי אב"א בע"ש וכאשר כן מוכח מדבריהם בד"ה קשיא

דר"מ וכו' דמשנו התם תרי שינויי חד אי נימא דר"א בע"ש קאי וחד אפי' אי לא נימא הכי ע"ש דנר' שהם כמסופקים בדברי ר"א מ"מ האיכא תלתא תנאי דודאי ס"ל דקודם צה"כ הוי זמן ק"ש רבי אליעזר ור"מ ור' יהודה ולאידך גיסא איכא תרי דס' ליה ודאי מצה"כ ואילך וחד ספק ואם כן שפיר מצי' למנקט כהנך תלתא ודאי ואפי' הוו תלת כנגד תלת שקולים ובלי ספק הוה מצי' למנקט כאינך תלתא כיון דהדבר שקול וכ"ש השתא דבחד גיסא איכא תלתא ודאי וא"כ יצא לישע שיטת ר"י והרז"ה למפסק כתנאי דסבירא להו דקודם צה"כ הוי זמן קריאת שמע. ואין לדקדק ע"ד התוס' דאי נימא דב"א בע"ש ועני אין שיעורן שוה אלא שיעור' דב"א קדים לדכהן נמצאת לפי"ז מרבה בשיעורין כ"כ לפני צה"כ והם אמרו בד"ה דאי ס"ד וכו' דלא מסתברא לחלק כ"כ בשיעורי זמן שכיבה וברור דכונתם על קודם צה"כ וכמ' שכת' הרב חידושי הלכות ע"ש דהא לא איריא דהם לא אמרו אלא דוקא כשיש לפנינו אופן למעט בזמנים קודם צה"כ מסתבר' דהכי עדיף טפי ברם היכא דמלישנא דברייתא מוכרח להרבות בשיעורין כגון הא דב"א בע"ש דא"א לומר דהוי בתר צה"כ משום דודאי מסתמא זמני' דר"מ קדים לדרבנן לא נאמרו דבריהם וזה ברור ברם מה שיש לדקדק על דבריהם הוא דלסברתם דאמרינן דעכ"פ ב"א בע"ש מקמינן צה"כ הוא והיינו ודאי פורתא בתר בה"ש דהוא שיעור משקידש היום דקתני הבא א"כ אמאי לא אמרי' שפיר כדס"ד מעיקרא דעני וב"א בע"ש חד שיעורא וא"כ לפי"ז אין אנו מרבים בזמנים דהא שיעורא דב"א בע"ש מוכרח לו' דהוי קודם צה"כ כדאמרן ולכן י"ל דודאי התוס' הכא ס"ל דר' אחא דתני משעה שב"א נכנסים להסב היינו בע"ש והן הן דברי התוס' בדיבור קמא שכתבנו משם ר"י דקי"ל כהני תנאי דגמרא דאמרי משעה שקידש דש היום וגם משעה שב"א נכנסים להסב דהיינו סעודת ע"ש הרי בהדיא דר"י סבר בפשיטות דר' אחא בע"ש קאי וא"כ לא מצי' תו למימר דעני וב"א בע"ש שוין דאם כן מאי איכא בין ר"ח לר' אחא ומעתה אי אמרת דזמן דעני קדים לצה"כ אתה צריך להרבות בשיעורין והא לא מסתברא כמ"ש התוס' וא"כ בתר דמסיק הש"ס דצ"ל דעני מאוחר מכהן ממילא נמי ידעת דשיעורא דב"א בע"ש לאו בשיעורא דעני דהא ב"א קדים לכהן מדיוקא דברייתא דר"מ כדלעיל ונמצא דעכ"פ לדעת ר"י בעל התוס' פשיטא ליה דר' אחא בע"ש קאי וא"כ הו"ל ד' תנאי דס"ל דקודם צה"כ הוי זמן ק"ש והא דלא הזכירו התוס' בדברי ר"י אלא ב' סברות משקידש היום ומשעה שב"א וכו' משו' דבמלתייהו דר"מ ור"י איכא שקלא וטריא בש"ס: ולפי המסקנא דאתפרש מלתיה דר"מ הוא דנקטינן כוותיה משום דר"י נמי ליה בתר דתריץ מלתי' ברם לפי פשטא דברייתא מעיקרא דברי ר"מ מוקשים הם ולא רצו התוס' לארוך מילין ולאתויי מסקנא דגמרא

בדברי ר"מ ומלתא פסיקתא נקטו והיינו סברת ר' אליעזר ור' אחא המפורשים בברייתא. עלה בידינו דבהא פליגי ר"י והרז"ה עם הרשב"א דהרשב"א ס"ל דטפי מסתבר למימר דעני וב"א חד שיעורא כדאמרן מעיקרא אע"ג דהשתא לפי המסקנא נמצא דאין סדר לברייתא קמא דר"מ וחכמי' דנקט תנא זמן המאוחר מקמי זמן המוקדם ור"י והרז"ה ס"ל דטפי אית לן למימר דברייתא קמא כסדר נשנית וזמנו של ר"מ קדים לזמן חכמי' ולא לו' דהדרן לדמעיקרא למימר דעני וב"א חד שיעורא וגם פליגי בפי' דברי ר' אחא דהרשב"א ס"ל דבחול קאי ואינהו ס"ל דבשבת קאי:

וניחזי אנן מאי ס"ל לרבינו רש"י ז"ל בסדרא דהני תנאי דברייתא בתרא וכפי' דברי ר' אחא והרואה יראה כי דבריו כמות שהן קשים לשמוע דהוא כתב בד"ה נכנסין להסב אית דאמרי בחול ואית דאמרי בשבתות מ"מ מאוחר הוא לכולם ובתר הכי כתב בד"ה הי מינייהו מאוחר לכולם דעני או דכהן והנה מילת לכולם מעלה ומטה אין לה מובן דאי קאי הא לא קאי הא וכבר הגאו'. מהרש"ל ומהרש"א כל א' בחר דרכו למחוק חד מינייהו ומהרש"א מחק הראשון ומהרש"ל מחק האחרון והנה לקע"ד לכאורה דברי מהרש"א בזה תמוהים בעיני לא זכיתי להבינם דמר ניהו דמחק לכולם בדיבור קמא נראה דכוונתו לו' אליבא דרשי דב"א בע"ש הוא מאוחר מזמנם של ר"א ור"מ אבל הוא מוקדם לזמנו של ר' יהושע דהיינו זמן אכילת הכהנים בתרומה וכאשר סיים כן בהדיא בדבריו וזוהי שקשה בעיני לו' כן בעד רש"י דהרי רש"י קרי בחיל לקמיה בד"ה קשיא דר"מ אדר"מ לעיל אמר משעה שב"א נכנסין לאכול פתן בע"ש והוא שיעור מאוחר משל כהן והכא אמר משעת טבילי' שהיא קודם בה"ש עכ"ל הרי בהדיא דרש"י ס"ל דב"א בע"ש הוא מאוחר משל כהן ואין לו' דמ"ש רש"י מאוחר משל כהן היינו מכהן הטובל ולא מכהן האוכל בתרומה דא"כ לא הו"ל להאריך ולו' והכא קא' משעת טבילה דהוא קודם בה"ש דמה צורך לדברים אלו לימא בסתמא לעיל אמר וכו' יהוא מאוחר משל כהן אלא נר' ברור דכונתו דשיעור ב"א. בע"ש הוא מאוחר מכהן האוכל בתרומה. ולהכי מסייס מלתיה רש"י לפרש כח הקושיא ביד חזקה להורות דהני שיעורין הם מרוחקים הרבה זה מזה דב"א בע"ש הוי בתר אכילת כהן דהיינו שיעור מה אחר צה"כ וטבילת הכהן היא קודם בה"ש א"כ רב המרחק ביניהם. והן אמת דהרב מהרש"א נסתייע מדברי התוס' שכתבנו דאם כן ר"מ היינו ר' אחאי לפירש"י וכו' דהיינו בע"ש וכונתו מבוארת דמדכתבו התוס' דאם כן היינו דברי ר' אחאי ולא כתבו דהא ב"א מאוחר לכולם ש"מ דס"ל דאף אם נפרש דר' אחאי בע"ש קאי אין זמנו מאוחר מהקודמים לו אלא מאי דקשיא הוא דאי נימא דטבילה וסעודת ע"ש חד שיעור' ר"מ היינו ר' אחאי. ואני בעניי אומר דהגם דקושטא

קאי דמדברי התוס' מוכח כדבריו מ"מ אין מדבריהם ראיה לדעת רש"י דאינהו לא אזלי בשיטתיה בכח פירכת הש"ס דהתוס' הכריעו הפירכא דאי נימא דטבילה וב"א בע"ש חד שיעורא א"כ ר"מ היינו ר' אחאי ואילו רש"י ז"ל דרך בדרך אחרת דא"א בשום אופן לו' דכחדא נינהו דהרי מרוחקים הם דב"א בע"ש מאוחר אפי' מכהן האוכל ונמצא דאפי' ליתנהו לדברי ר' אחאי מ"מ קשיא דר"מ אדר"מ ולכן נלע"ד דהתוס' לא ס"ל כפירש"י רב"א בע"ש מאוחר משל כהן אלא אדרבא ס"ל דהוא קודם לאכילת כהן והיינו קודם צה"כ והיא עצמ' סבר' ר"י בעל התוס' דכתבו משמו בד"ה מאימתי דמ"ד משעה שב"א נכנסים להסב היינו בע"ש והוי מבעי קודם צה"כ וכבר כתבנו דטעמיה דר"י הוא מדחוי' בההיא ברייתא דתני שיעורא דר"מ ברישא דסבר משעה שנכנסים ב"א בע"ש והדר תני שיעורא דרבנן משעה שהכהנים אוכלים ומסתמא אית לן למימר דכסדר הזמנים נשנו והקרוב קרוב קודם וא"כ כיין דשיעור ב"א הוי קודם צה"כ הו"מ להשוות הדעות ולו' דהיינו בזמן שהכהנים טובלים דהוי נמי קודם צה"כ אלא דאם כן קשה דהיינו ר' אחאי והיינו לפירש"י דקאי ר' אחאי בשבת. אמנם להיות דזה אינו מוכרח לו' דר' אחאי קאי בשבת וא"כ הו"מ הש"ס למימר דקאי בחול ובהכי הוה מתרץ דלא תיקשי דר"מ אדר"מ וכמה יפה כחו של המקשן כיון דדברי ר' אחאי סתומים הם ויש סב"ר פנים לומר דבחול קאי לכן כתבו א"נ וכו' דהמקשן מקשה מכח הסברא ולא מכח דברי ר' אחאי. ואמת אגיד דאי לאו דמסתפינא הו"א דה"ג בדברי התוס' היינו ר' אחאי לפי' ר"י וכו' דהכי מסתבר טפי דהרי רש"י לא הכריע לו' דר' אחאי קאי בשבת אלא כתב דאית דאמרי בחול ואית דאמרי בשבת ואם כן הו"ל להתוס' לו' היינו ר' אחאי לפום חד פי' דרש"י ולכל הדברות דברי התוס' ברורים כדכתיבנא:

ואף גם זאת לפי הגהת מהרש"ל דמחק לכולם בדיבור בתרא איכא למידק לע"ד מ"ט כתב רש"י דאף אי נימא דר' אחאי בשבת קאי מאוחר לכולם הוא ומנ"ל הא אי נימא דכיון דמלתי' דר' אחאי שנויה באחרונ' מסתברא דזמנו מאוחר לכולם הא ליתא דהרי חזינן דאין סדר בברייתא דקתני דברי ר"מ מקמי דר' יהושע אע"ג דזמניה קדים לדר' יהושע ודאי דהוא תני משעת טבילה ור' יהושע משעת אכילת תרומה ואדרבא טפי הוה מסתבר לו' דזמן ב"א בע"ש קדים לאכילת תרומ' ומכ"ש לעני דבזה א"ש סדרא דאידך ברייתא דקתני סברת ר"מ וחכמים דהכא בהך ברייתא בלא"ה הא קא חזינן דאין סדר למש"נה כמדובר ותו אם הכרחו של רש"י הוי משום דמלתיה דרבי אחאי שנוי באחרונה מאי קא בעי הש"ס גבי עני וכהן הי מינייהו מאוחר תפשוט דעני מאוחר מדתני ליה בברייתא בתר כהן. ואפ' ליישב נסחת מהרש"ל דמ"ש רש"י דלעולם הוא מאוחר לכולם

אף קאי בשבת היינו מכח הסברא דמסתברא דבני אדם לא מקדמי לאכול קודם צת"כ ואפי' בשבת דהרי:

בימות החול הם מתאחרים הרבה בסיפור דברים עם השכנים כמ"ש הרשב"א בחידושיו וא"כ תיסגי לן לו' דבשבת הם אוכלים מעט אחר צה"כ כדרך העני בחול ומעט אחריו דהרי אי נימא בעת העני ממש א"א דהיינו ר' חנינא וע"כ יותר נכון לו' דהוא מאוחר לכולם והויא זו מעין מאי דכתבו התוס' בד"ה קשיא דר"מ א"נ לא מסתברא וכו' ובהכי ניחא לשון רש"י לקמן דכתב דב"א מאוחר משל כהן דהיינו אחר צה"כ מיהו אה"נ דהוא מאוחר גם משל עני ודו"ק:

והשתא דאתאן להכי יש מקום ליישב הענין גם לפי הגהת מהרש"א ז"ל דמחק לכולם קמא והיינו דלעולם ס"ל לרש"י דמסתברא דומן ב"א בע"ש מאוחר מטבילת כהנים וכדכתבו התוס' בשינוייא בתרא בד"ה קשיא דר"מ וכו'. ואם כן כיון דמאחרינן לה בתר הטבילה דהויא פורתא מקמי צה"כ לפי מאי דפיר' בש"ס דר"מ בה"ש דר' יוסי קא' מעתה אי נימא דב"א בע"ש נמי הוא קודם צה"כ דהוא זמן אכילת תרו' נמצא דבזמן מועט קודם צה"כ אנו מרבים בשיעורים וכמ"ש התוספות ד"ה א"ל ר"י והלא וכו' ואם כן מסתברא ליתן זמן ב"א בע"ש בין אכילת כהן לדעני לפי המסקנא דעני הוא מאוחר ועפי"ז א"ש מאי דכתב רש"י לקמיה דשיעורא דב"א הוא מאוחר משל כהן והיינו כהן האוכל בתרומה כדמשמע פשט לישני' וכדכתיבנא לעיל אמנם עדיין קשה דא"כ מאי האי דכתב רש"י בתר הכי הי מנייהו מאוחר לכולם דעני או דכהן והלא כהן א"א להיות מאוחר לכולם דהא כבר כתבנו דמכח הסברא כת' רש"י דלעולם זמן כ"א בע"ש מאוחר משל כהן האוכל וצריך לפ"ז למחוק גם בדיבור שני תיבת לכולם וזה דוחק ולכן לקע"ד העיקר כהגה' מהרש"ל ז"ל ועוד יש להאריך בזה והעת קצרה. הצעיר חיי"ם:

וחסד סימן ז

בענין חמץ שעבר עליו הפסח:

זה היה מעשה בחו"המ של פסח באה ספינה מעיר טריאיס"טי יע"א ונמצאו בתוכה כמה חביות מאורז"ו טידיסק"ו אשר שלח ראובן לשמעון אחיו ושותפו בחשבו שתגיע הספינה פה קודם הפסח דאכתי הוו פשו כמה ימים קודם הפסח ברם אתרע מלתא כי היו שודדים וגזלנים בים ובעל הספינה היה הולך לאט לאט וארחו' עקלקלו' ודין גרמ"א דעצירא"ה כי עצור עצר לבא עד הפסח ותכף חקרנו ודרשנו לדעת מה טיבו של אורז"ו הזה ושמענו דברים הרבה אלה מפה ואלה מפה. י"א כי הוא מין דגן מה' המינים

וי"א כי הוא מין קטנית. וי"א דהוא מלותת במים וי"א דאינו מלותת. גם נחלקו במנהג העיר איכא דאמרי' כי לעולם נהנו להוציא האורז"ו מביתם ורשותם קודם הפסח. ואיכא דאמרי איפכא דנהוג להניחו ברשותם בפסח וביני ביני נשמעו הדברים בין הגוים אילי הארץ וצווחו ככרוכיא כי לא תהא כזאת לבער ולכלה מיני מאכל כעת ההיא שלא היה נמצא בעיר לא אורז ושאר קטניות ולא מיני עיסה ויהיו רוצים על פי דינא דמלכותא לעכב את ישראל שלא יבערוהו. ואני בעניי בשמעי כי קול הקריה הומה ובראותי כמה ספקות נפלו בהך מלתא ובאמת אמרו התורה חסה על ממונם של ישראל ובפר דליכא הכא איסורא דאורייתא דהא ודאי האיש הלזה ביטל כל מין חמץ ידוע ושאינו ידוע דאית ליה וכן אחיו ושותפו אשר בטריאיסט"י מסתמא עשו ביטול בזמנו כדת מה לעשות א"כ אינו אלא ספקא דרבנן ע"כ אמרתי לו שבעל הספינ"ה ימסרנו שם על חוף הים ביד איזה גוי מכירו של ישראל עד אשר יתברר בירור גמור מה טיבו של אור"זו הזה לעשות בו משפט כתוב. וביני ביני נחה שקטה תלונת הגוים כי בא אורז בשופע לעיר. וכתבתי לחד צו"מ אוהב וריע לעיר טריאיסטי. שיחקור וידרוש על מין האורזו על כל הספקו' הנז' והיתה תשובתו כי אחר החקירה ודרישה כדחזי הוברר דזה האורזו הוא מן שעורים ודאי ברם על הלתיתה אינו שוה בכל מקום דאיכא דוכתי דמזלפי עליו מים בעת הכתישה ואיכא דוכתי דלא מזלפי מים כלל אלא דמפני הספק נהגו בעיר טריאיסטי. מימי עולם לבערו קודם פסח בנתינה או מכירה לגוי בדבר מועט זו היתה עדותו של ההוא צו"מ מר רחומ"י נר"ו מעתה ע"פ הדברים האלה לשאו"ל הגיעו בעלי האור"זו הדין אם מותרים ליהנות ממנו או לא ואנא עניא לפי הנראה לדעתי הקצרה גדול כחא דהתרא. להתירו בהנאה אחר הפסח ובפרט במקום הפסד מרובה ומשום יגדיל תורה אמרתי אעלה על ארש טעמי דשריותא בס"ד:

והלא לאמונה. ריש כל מראי"ן נבא להציע את המשנה. למען דעת אי מאי דשרינא ליה מעיקרא בההוא זמנא. ליתנו ביד גוי עולה יפה מדינא. או אם היתה דרך אחרת יותר נכונה. ממאי דאמינא אנא זעירא ר"ב קטינ"א. והדר נבא למאי דקמן למפשט דינא:

והנה נודע בשערים כי הלכה רווחת היא דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי אלא דאיכא פלוגתא אי ביטול מהני אפילו לחמץ ידוע או לא והרב פר"ח האריך למעניתו בזה ואף אנן בעניותין עמדנו על ראיות הפר"ח בעניותנו וקיימנו ראיותיו דביטול מהני אפי' לחפץ ידוע והבאנו כי גדולי המורים ראשונים ואת אחרונים קיימי בשיטה זו ככתוב במ"א בס"ד (ע' בסי' ח') אמנם לכל הדברות בנ"ד דבעלי האורז"ו בע"פ לא הוה ידיע להו כלל דהוה ברשותם אורז"ו הדין כה"ג ודאי לכ"ע הביטול דעבדי בע"פ אהני להו ולא עבדי

כלל אלא דבל יראה וה"ז דומה ממש למאי דאמרי' בפ"ק דפסחים גבי מוצא בפסח גלוסקא יפיפיה דמוכח מהסוגיא ופי' רש"י דכיון דביטל מקמי פסחא אף אי שהי יתה לא קעבר אב"י וב"י אלא דמדרבנן רבנן מיהא קי"ל דהמוצא חמץ בפסח חייב לבערו דגזרו דילמא אתי למיכל מיניה והכי גרסי' התם בפ"ק דפסחים אר"י א"ר המוצא:

חמץ בביתו בי"ט כופה עליו כלי ופירש"י כופה עליו כלי דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי ומיהו בב"י וכ"י לא עבר דהא בטליה בלבו מאתמול אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי עכ"ל והנה מדברי רש"י הללו נראה דאילו לא בטליה מאתמול חיים לבערו גם בי"ט אבל לא פורש בדבריו אילו לא בטליה אי מצי לשרפו בי"ט או לפוררו ולזרקו לים או"ד להוציאו. מרשותו סגי בי"ט כי היכי שלא לעבור עליו. ולכאורה יש לדקדק מלשונו דלאפוקי מרשותו סגי מדכת' דלפי שהוא י"ט לא חזי לטלטולי ולאפוקי וכיון דביטלו וליכא איסור תורה ע"כ סגי בכפיית כלי דוק מינה דאי לא בטליה יטלטלנו ויוציאנו בי"ט מרשותו וכן נראה דס"ל להטור סי' תמ"ו דכתב המוצא חמץ בביתו אם הוא בחוה"מ יוציאנו מיד ואם הוא בי"ט י"א שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאנו אבל בי"ט אינו יכול לטלטלו כדי להוציאו ולא מבעיא אם בטלו שאין כאן איסו' דאורייתא בשהייתו שאינו יכול לטלטלו אלא אפי' אם לא בטלו דיש בו איסורא דאורייתא אפי"ה לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו כדינו דהיי' בשריפה לר"י ואח"כ כתב משם אחיו הר"י דאם לא בטלו דאיכא אי' תורה יכול לשרפו גם בי"ט דאמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך וכו' וכן כת' בס"ה ע"ש. והנה מריהטא דלישניה דהטור משמע דבהוצאה מרשותו סגי כדי שלא לעבור בב"י והוא תימה דהיכן מצינו דבהוצאה מרשותו הוי ביעור והרי מודעת זאת דאפליגו תנאי בפ' כל שעה אי בעי שריפה או סגי בפירור וזורה לרוח או מטיל לים אבל בהוצאה מרשותו לא סגי לכ"ע וכבר מרן בכ"י עמד ע"ד הטור ומשני תרי שינויי חדא דיוציאנו דקא' פי' שיוציאנו מן העולם ע"י שישרפנו א"נ לפירש"י דשעת ביעורו. היינו משעה ו' ואילך כיון דבשעת עיבורו השבתתו בכל דבר משמע לרבינו דה"ה דבמוציאו מרשותו סגי עכ"ל ובקושט' ב' דרכים הללו לא נהלמו לע"ד כי הראשון הוא דוחק עצום דכולי האי סתים למלתיה רבי' הטור לו' יוציאנו וא"ל יוציאנו מן העולם דאפי' בדברי תנא דוחק לו' כן ותו דהרי כתב אח"כ הטור דאפי' לא ביטלו דיש בו איסור תור' אפי"ה לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשריפ' והרי הכא כתב יוציאנו ור"ל יוציאנו מן הבית ואי אתה יכול לפרש יוציאנו מן העולם דהא כתב דאינו יכול לבערו ופשוט גם את השני קשה הימנו דכ' דרבי' הטור קאי לפי פי' רש"י דפי' בשעת ביעורו הוי מו' שעות ואילך וכיון דאזי השבתתו בכל דבר ס' ליה דבהוצאה סגי

הא ק"ט לע"ד חדא דאיך יתכן דהטור קאי השתא לפיר' רש"י והרי לא חזינן ליה דפסיק הלכתא כרש"י בסי' תמ"ה ע"ש ותו דהכא קאי רבינו הטור לדעת הי"א דגם בלא ביטל אינו יכול לטלטלו דעל מלתא דנא הוא דהקדים הטור לו' י"א וכו' וכאשר פירש דבריו מרן הב"י והרי רש"י הוא מכת הסוברים דאם לא ביטל שרי לטלטלו גם בי"ט ואיברא דזה יש ליישב מיהו היותר קשה דרבינו הטור יהיב טעמא למלתייהו דהני י"א דגם בלא ביטל לא יגע בו בי"ט משום דאינו יכול לבערו כדינו בשריפה ואי תימא דדברי רבינו בשם י"א מיוסדים עפ"י שיטת רש"י קשה דהרי לשיטת רש"י לר"י נמי בשעת ביעורו לא בעי שריפה אלא השבתתו בכל דבר ואדרבא מתוך הך טעמא דיהיב הטור נראה דקאי בשיטת ר"ת דבשעת ביעורו דהיינו אחר ו' דינו בשריפ' דוקא לר"י וה"נ חזיתיה להר' פר"ח שפירש דברי רבינו הטור הללו דאזיל כס' ר"ת דלר"י אחר זמן איסורו בשריפה ע"ש וא"כ זוהי שקשה לדברי מרן הב"י דכתב דרבינו הטור נקט דבריו לפי פיר' רש"י דאם כן איך סיים מלתא בטעמא כיון דאינו יכול לבערו כדינו כר"י דהא לא אתיא אלא לפי' ר"ת וכדכתיבנא:

ואחזה להרב ט"ז שהשיג על מרן הב"י וכ' דחס ליה לפרש כן דברי הטור דהא חמץ גם כשאינו ברשותו נמי כאילו הוא ברשותו כדאמרי' בש"ס דב' דברים אינן ברשותו של אדם. ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו וחד מינייהו חמץ בפסח ע"ש ודבריו אינם מובנים לע"ד דהא דאמרי' שחמץ אינו ברשותו של אדם היינו דאינו שלו וחשביה קרא כאילו הוא שלו לעבור עליו בב"י וב"י ותדע דכן הוא דהרי אשכחן כמה פוסקים ומכללם הרמב"ן והר"ן דס"ל דחמץ של ישראל המופקד ביד גוי כאחריות הגוי אינו עובר עליו בב"י וב"י כיון דאינו ברשותו וא"כ לפי דברי הט"ז תקשי להו מסוגיא זו דחמץ אפי' שאינו ברשותו ש"א עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו אלא ודאי דפשטא דמלת' היא היינו שאינו שלו כדכתיבנא. ואח"כ ראיתי דרבנן בתראי הרב מטה יהודה והר' נהר שלום הקשו כן על הט"ז אלא דלא החזיקו הקו' מתוך דברי הפוס' הנז כדכתי' בעניותין: וזה חזיתי להרב מטה יהודה שכתב לפרש מ"ש הטור כיון דאינו יכול לבערו כדינודהיי' בשריפה לר"י דה"ק כיון שהשריפה אינה יכולה להתקיים בו לכן אפי' הוצאה מרשותו לא יעשה ואפי' לרש"י דס"ל דבהך שעתא הוי השבתתו בכל דבר מ"מ בעינן שיהיה ראוי לשריפה מיהת וגם לרבנן דינא הכי דבעי' שיהיה בר שריפה דוגמא למאי דאמרי' ראוי לבילה בעי' וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכיון דא' מהאופנים של הביעור שהיא השריפ' א"א להתקיים לכן אין לעשות גם האופנים אחרים זהת"ד ויש להשיב על. מונח זה שהניח הרב הנז' דראוי לשריפה בעינן גם לרבנן דהא חזינן דרבנן אקשו לר"י

וא"ל לדבריך לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל והתורה אמרה תשביתו בכל דבר ולפי דברי הנז' מאי קושיא לרז והרי כיון דאין לו עצים נמצא דאינו ראוי לשריפה וכל עוד דאינו ראוי לשריפה גם שאר הביעורים אינו עושה ואפי' לרבנן ואיברא דיש מקום לחלק בין הנושאים מ"מ קושטא קאי דהוא מלת' חדתא אשר לא שערוה בש"ס ורבנן קמאי והיכי הטור נקיט לה בפשיטו' ותו דלשון רבינו הטור מורה הפך פירושו דלדידיה לא הו"ל להזכיר רבי יהודה כלל והול"ל כיון דאינו ראוי לשריפה ותו לא והאמת יורה דרכו דממ"ש הטור דאינו יכול לבער בשריפ' כריה"ו מורה באצבע דטעמא דהני י"א דסברי דבלא ביטל נמי לא מצי ליגע בחמץ בי"ט היינו:

משום דס"ל דהלכה כר"י וכדפסק רש"י ואינהו ס' להו נמי דמ"ש ר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה היינו משעה ו' ואילך כפיר' ר"ת ונמצא דתפסי חדא כרש"י וחדא כר"ת וע"כ תצא דינ"א דהמוצא חמץ בי"ט בין ביטל בין לא ביטל כופה עליו כלי. ומה שהקשה הרב מטה יהודה דאיך יתכן דהטור תפס הלכתא כר"י והלא בסי' תמ"ה משמע דפוסק כרבנן דמייתי למלתייהו באחרונה וה"נ מייתי לפלוגתא דרש"י ור"ת בפי' דברי ר"י במאי דקתני אימתי שלא בשעת ביעורו ולא הכריע הלכתא כמאן ואיך הכא נקיט בפשיטות כס' ר"ת לע"ד הא ל"ק כלל דהרי הטור הכא לאו למפסק הלכתא אתא ולאו סברא דנפשיה קאמר אלא בשם י"א הוא דמייתי ויהיב טעמא למלתייהו והדר מייתי לסברת אחיו הר"י ז"ל דפליג על י"א וס"ל דאם לא ביטל שורפו אף בי"ט דאמרינן מתוך שהותרה הבערה וכו' אבל הוא לא גילה דעתו כמאן ס"ל ואפשר לומר דרבינו הטור ס"ל דלא כי"א ודלא כאחיו הר"י יען בין הי"א ובין ה"ר יחיאל נר' דס"ל דהלכה כר"י וכפי' ר"ת דאחר זמן איסורו. הוא בשריפה דוקא אלא דהי"א ס"ל דלא אמרינן מתוך יען ליכא צורך היום בשריפה כיון דזמן ביעור חמץ הוי מעי"ט והר"י ס"ל דאמרינן מתוך כיון דהשתא החמץ לפניו וחייב לשרפו כדי שלא יעבור בב"י וכמ"ש הרמ"י בריש סי' זה דפליגי הני רבוואתא בפיר' הסוגיא דפסחים דאמר רבא ש"מ מדרע"ק תלת וכו' ע"ש הראויים הדברים למי שאמרן ברם רבינו הטור דנראה דס"ל הלכ' כרבנן דר"י דהשבתתו בכ"ד אה"נ דלדידהו המוצא חמץ בי"ט ולא בטלו יבערנו בהטלה לים או יתננו לכלבי' ולא ישרפנו וכמ"ש רש"י במאי דקאמר רבא ש"מ מדרע"ק דא"ב חמץ אלא שריפה ופירש"י דאי ס"ל כרבנן לוקמיה קרא בי"ט ויבערנו בד"א יאכילנו לכלבים או ישליכנו וכמ"ש רש"י במאי דקא' רבא ש"מ מדרע"ק דא"ב חמץ אלא שריפה ופי' רש"י דאי ס"ל כרבנן לוקמיה קרא בי"ט ויבערנו בד"א יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים ולקמן נעמוד ע"ד רש"י הללו. והרב מטה יהודה לפי דרכו עמד ע"ד רש"י הללו דמשמע מינייהו דלרבנן המוצא חמץ ביום טוב מבערו

כדרכו דהיינו בהטלה לים וכיוצא ולחלק יצא דמ"ש רש"י היינו אי אמרי' דהביעור הוא בי"ט והוה מוקמי' קרא דביו' הראשון תשביתו בי"ט ברם לפום מאי דמוקמי' הך קרא בעי"ט תו לא מפלגי' כיון דאפ' לקיים מצות שריפה והשתא לכ"ע אסור לבער חמץ הנמצא בי"ט אלא כופה עליו כלי עכ"ד. ולע"ד איני מוצא טעם לדבריו כלל דהא לרבנן ליכא שום מצו' בשריפ' החמץ אפי' בערב י"ט וזה פשוט:

הדרן למאי דאתאן לדברי הטור שכת' יכפה. עליו כלי עד הלילה שיוציאנו וכן מ"ש לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו כדינו דנראה דס"ל להטור דבהוצאה מרשותו סגי כדי שלא יעבור עליו בב"י וכן נראה בהמשך דברי הרב מטה. יהודה שהבין בפשיטות דהוצאה מרשותו להשליכו במקום הפקר או ביד גוי שוב אינו שלו ואינו עובר עליו בב"י ודלא כדכתב הט"ז להשיג על מרן ע"ש ולע"ד אע"ג דהראיה דמייתי הט"ז דבריו קשים כמש"ל מ"מ דינו דין אמת דבהוצאה מרשותו לחוד לא סגי דאם כן הו"ל לרבנן לשנות במתני' בכלל הביעורין הוצאה מרשותו וגם מדברי רש"י בההיא דאמרי' ש"מ מדרע"ק וכו' דכ' דאי ס"ל כרבנן לוקים קרא בי"ט ויבערנו בד"א ישליכנו לכלבים או יטלנו לים נראה ודאי דעכ"פ. לרבנן ביעור מן העולם בעי' ולא סגי במה שישליכנו ויוציאנו חוץ לרשותו ודברי מרן הב"י תמוהים בזה לע"ד:

והנה ראיתי להרב נה"ש שעמד ע"ד מרן הללו דבעא מומר לדעת הטור דבהוצאה מרשותו סגי והק' דא"כ במאי פליגי אמוראי אי בעי' שיפרר כשמטיל לים והלא במה שמוציאו מרשותו סגי אמתניתין נמי אמאי לא תני יוציאנו מרשותו וכתב לתרץ דתנאי פליגי בשלא ביטל דמחוייב לבער מן התורה דלר"י בעי שריפ' דוקא ולרבנן אף מפרר ולרש"י משנאסר מן התור' לכ"ע בפירור סגי אבל אם ביטלו קודם זמן איסורו ומצא אח"כ חמץ בביתו תו לא עבר עליה ושרי להשהותו בבית אלא שחכמי' חשו שמא יבא לאכלו והצריכוהו להוציאו מן הבית אבל לבערו לא מחייב אפילו מדבריהם ומעתה זו כונת הטור. דקא' ל"מ אם ביטל דאינו חייב מדאורייתא לבערו ואינו עובר עליו בב"י אלא אפי' לא ביטלו דחייב עליו מדאו' בב"י וחייב במ"ע לבערו אפ"ה לא יוציאנו דאף ע"ג דבהוצאתו אהנו מעשיו דתו לא עבר אב"י וב"י מ"מ אינו יכול לקיים בו המ"ע דאורייתא.. ונמצא לפי"ז פי' דברי הטור כמשמעו והוא הפי' שכתב עליו הט"ז דחס לן לפ' כן עכ"ד. ולע"ד אחרי המחי' רבה דבריו בזה אינם נכונים חדא דהא פשיטא דלאו דב"י וב"י ועשה דתשביתו תליין הא בהא דכל דלא עבר אב"י וב"י תו לא מחייב לקיים עשה דתשביתו דהא ע' דתשביתו הוא תיקון לבל יראה. והיינו ממש לאו הניתק לעשה וכמ"ש התוס' פ' כ"ש דף כ"ט סד"ה ר"א אמר ועשה דהשבתה אינו עשה פרטי

וכן בדין דהמפקיר חמצו קודם זמן איסורו או נתנו לגוי במתנה גמורה אף ע"ג דאיתיה לחמץ בעולם כיון דהוציאו מידו ע"ד שלא לזכות עוד בו תו לא עבר אב"י וב"י ואין עליו עוד חיוב דהשבתה א"כ אם איתא דבי"ט בהוצאה. מרשותו תו לא קעבר אב"י וב"י אין עוד שום חיוב מכח עשה דתשביתו כמו שהוא הדין בקודם זמן איסורו אלא דהעיקר הוא דקודם זמן איסורו תו אינו שלו ואין בידו להפקירו או ליתנו דהרי אינו שלו ועובר עליו בב"י וב"י דלענין לעבור עליו עשאו הכתוב כשלו והן הן הדברים דתני תנא דבי ר"י ב' דברים אינם ברשותו של ארם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו וחד מנייהו חמץ בפסח וה"ט דביטול מהני מדאורייתא קודם זמן איסורו מטעם הפקר לפי' התוס' ולפי פירש"י דמחשיבו כעפרא דארעא ואינו רוצה בקיומו ברם בתר זמן איסורי' לא מהני ביטול משום שאינו שלו ואין אדם מפקיר דבר שאינו שלו וכן לא מהני מה שמחשיבו כעפרא דמה תועיל מחשבתו בדבר שאינו שלו וע' בפ"ק דפסחים דעלה דהא דאמרי' דבטול לא מהני אחר:

זמן איסורו מייתי להא דתנא דבי ר"י ב' דברים אינם ברשותו וכו' וזה פשוט וברור ואם כן מאי האי דכתב הנח"ש בכונת הטור דאף ע"ג דבהוצאה מרשותו אהנו מעשיו שלא יעבור בב"י מ"מ לא. מקיים מ"ע דאורייתא דהשבתה כדינו הרי זה בבל יאמר לע"ד דבהוצאה מרשותו בי"ט יהיה ניצול מלאו רב"י וב"י היכא דלא בטליה ואפילו אם יתננו במקום הפקר כגון בר"הר הדין נותן שלא יועילו מעשיו לינצל מלאו דב"י וב"י דאפילו יפקירנו בפירוש אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה אלא בעי לבעורי מן העולם דוקא ותא חזי לישנא דתלמודא דבני מערבא ומייתי ליה הפר"ח סס"י תמה אית תנויי תני אתה רואה בפלטיא ואית ת"ת אפילו בפלטיא ל"ק הא כשהפקירו קודם לביעורו הא כשהפקידו לאחר ביעורו וכן מייתי התם הפר"ח בסי' הנז' מ"ש מרנא הכ"מ בפ"ג דאותם המניחי' חמץ בצידי רשות הרבים בשעה ו' וז' שלא כדין הם עושים שמשיגיע שעה ו' צריך לבערו מן העולם וכתב שם דהא דבעי' זריקה לים הוא מתחילת ו' דהוי זמן איסורו אבל קודם זמן איסורו בהוצאה מרשותו סגי וע"ש בפר"ח מה שתמה על פסק מרן שכ' דאף אם הניחו במקום מופקר קודם זמן איסורו אם ישנו שם אחר כך יבערנו משם וע' בב"י במקורו ובאחרונים הט"ז והמג"א וגם הנה"ש פלפל בחכמה שם ע"ד האחרו' ומדברי כולם אתה תשמע דאחר זמן איסורו לא מהני הוצאה מרשותו ואפילו הפקר גמור אלא חייב בביעור ותימה רבתי על הנה"ש והרמ"י הנז' היכי נקטי בפשיטות דהוצאה מרשותו מהני לחמץ הנמצא בי"ט ולא ביטלו כדי שלא יעבור בב"י וכי' דזה נגד תלמוד ערוך בירוש' דאחר זמן איסורו אפי' הפקירן בפלטיא אסור וגם דברי מרן בכ"מ מבוארים

כן ולע"ד ברירו דמלין הוי דקודם זמן איסורו יכול לבטלו או להפקירו ולהניחו בר"ה. ובזה אינו עובר עוד בב"י וב"י ואינו חייב בע' דתשביתו אלא דאם יהיה עוד שם ברה"ר אחר זמן איסורו לפי סברת הגמ"י ומרן דפ' כוותי' בש"ע חייב לבערו והיינו ודאי מדרבנן דמדאורי' פטור מכל ותנאי דפליגי בענין הביעור היינו אם בא לעשות בו ביעור קודם זמן איסורו מר בעי שריפ' ומר סגי ליה בפירור וזריה לרוח א"נ אם בא לבערו אחר זמן איסורו דאז לא מהני ליה לא ביטול ולא הפקר והוצאה מרשותו ושריפה דתני ר"י תליא בפלוגתא דרש"י ור"ת אי קודם זמנו הוא דבעי שריפה או בתר הכי למכא"ל ולמכא"ל ומעתה מ"ש הטור בדין זה יוציאנו ולא יוציאנו לע"ד נראה דמ"ש הרב ט"ז הוא הנכון דר"ל שיזדרז להוציאו תכף מביתו ולא ימתין אפי' פורתא עד שימצא מקום והכנה כדי שלא יבא לידי מכשול אכילה ע"ש:

ומכלל הדברים אנכי הרואה דשפיר הק' הרט"ז ע"ד הב"י וכתב דחס לן לפ' דברי הטור הכי דהוצאה מרשותו סגי דהא חמץ אף שאינו ברשותו עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו והכונה דמאי נ"מ דמוציאו מרשותו אם על ידי הוצאתו מרשותו רוצה להחשיבו כדבר שאינו שלו לא מהני מידי דהרי מעיקרא אינו שלו בתר זמן איסורו אלא דעשאו הכתוב כאילו הוא שלו לענין לעבור עליו בב"י והיינו ממש מאי דאמרן בש"ס טעמא דלא מהני ביטול אחר זמן איסורו משום הא דתנא דבי ר"י דהחמץ בזמן איסורו אינו שלו וסרה. מהר תלונת הנה"ש והרמ"י מעל הט"ז וגם מה שהחזקתי אני בעניי. הקו' מדחזי' דאיכא פוסקים דס"ל דהנותן חמצו ביד גוי באחריותו ש"ג דלא עבר אינו קושי כלל דגם הרט"ז מודה דקודם זמן איסורו אה"נ דמהני הוצאה מרשותו למקו' הפקר וכן אם הניחו ביד גוי באחריות לסברת איזה פוסקי' תו לא עבר בב"י ברם כ"ז הוא בזמן שהוא שלו דהיינו קודם ו' שעות ברם משעה ו' ולמעלה אינו שלו ואין אדם יכול להפקיר או ליתן לאחרים דבר שאינו שלו ולענין איסורא הוי כשלו לעבור עליו וע"כ חייב לבערו מן העולם והיינו מלתיה דרי"ש דמייתי הט"ז וזהו שסיים הט"ז ומה תועלת יש בהוצאה מרשותו אלא חייב לבערו מן העולם זה נר' אמיתות כונת הט"ז ז"ל:

ומן האמורים הללו עלה נעלה לבאר כוונת רבי' רש"י ז"ל דמאי דדייקנא לעיל ממ"ש דהמוצא חמץ בי"ט לא חזי לטלטולי ולאפוקי דנר' דאי הוה חזי לאפוקי וכגון דלא ביטל במאי דאפיק ליה סגי ליה אין לנו להעמיס זה בדברי רבינו רש"י דליתא להאי דינא כפי הנראה מהפוסקים והכי מסתברא דמאי מהני ההוצאה אי משום דמפקירו לא מהני הפקר אחר זמן איסורו דהא אינו שלו ובעי' השתא ביעור מן העולם והכי מוכח נמי מדברי רש"י בריש ד"ה ע"ב דקא' דרע"ק כר"י. ס"ל דאי כרבנן לוקמיה בי"ט ויבערו

בד"א יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים הרי נר' מדבריו דביעור בעי עכ"פ דאלת"ה הול"ל יוציאנו מביתו ואפילו ואפילו בלי ביעור אלא ודאי דאחר זמן איסורו בעי ביעור:

והנה מהך לישנא דרש"י דקדק הרשב"א בתשו' סי' ע"א דלרש"י לא מצי למעבד שריפ' בי"ט והק' עליו מהירוש' ע"ש והפר"ח יצא לישע דרש"י ז"ל אתא לאשמועי' דלא תימא דאף ע"ג. דס"ל כרבנן כיון דבכלל השבתה הוא שריפה ולא מצי לשרוף דלית ליה הואיל ע"כ אין לו לבער כלל להכי קא' דאי הוה ס"ל לרע"ק כרבנן אפי' אי לית ליה הואיל יכול לבערו בדרך אחר וכת' עליו הנה"ש דכיון דבש"ס אכתי לא אתמר דש"מ דלית ליה הואיל שפיר יש לשמוע מל' רש"י דאפילו אי אית (כצ"ל) ליה הואיל אין שורפין לרבנן כיון שאפשר להאכילו לכלבים עכ"ל. ולדידי עניא אינו דחייה כלל דהרי רש"י בא לפ' דברי רבא דקאמר ש"מ מדרע"ק תלת נמצא דרבא אסיק אדעתי' בריש מלתיה דרע"ק לית ליה הואיל ואם כן תיקשי בדברי רבא דמנ"ל להכריע דרע"ק כר"י ס"ל לענין ביעור נימא דלעולם כרבנן ס"ל וכיון דלית ליה הואיל וע"כ לא מצי לשרפו דהוי חדא מההשבתות לכן לא יעשה שום ביעור ולזה בא רש"י לו' דאינו כן דאי הוה ס"ל לרע"ק כרבנן אפי' תימא דלא מצי לשורפו משום דלית ליה הואיל מצי לבערו בדרך אחר וברור. גס על מ"ש ה' פר"ח דמדברי:

רש"י אההיא דמוצא חמץ שמעי' דאם לא ביטל בעי לפוררו או לזורו לרוח כתב הנה"ש דאין הכרח מדברי רש"י דאימא דלדידיה סגי ליה במאי דמפיק ליה מרשותו דבהכי לא עבר אב"י וב"י וכבר כת' לעיל דאנן בעניותין נמי מריש הוה אמינ' לדקדק כן מדברי רש"י ברם אחר ההשקפה נראה דאין שיטה זו נכונה וכמ"ש הרפ"ח סי' תמ"ה מדברי הירו' ומרנא בכ"מ. ומ"ש הנה"ש דרש"י יסבור כהה"מ לא ידענא מאי קא' מר דהה"מ קאי בשי' הרמב"ם דאפי' אם לא ביטל לא יגע בו כלל ויכפה עליו כלי ואין זו שיט' רש"י כלל ופשוט:

ולכל הדברות נמצינו. למדים מתוך דברי הטור דכיון שאינו יכול לשרפו כדינו אע"ג דמצי להטילו לים או להשליכו לכלבים טפי עדיף להניחו עד עת שיכול לשרפו כדינו ואף ע"ג דקא שהי ליה ועל כל שעתא ושעתא עבר עב"י וב"י א"כ במכ"ש אתי בנ"ד דאינו יכול לעשות בו שום ביעור ל"מ שריפה אלא אפי' פירור או הטלה לים לא הוה מצי למעבד מפני חמת המציק הגויים אילי הארץ שלא היו מניחים לעשות בו כדת. ולהניחו שם לפניהם ברה"ר הא נמי לא מהני כמ"ש הרט"ז וכבר כתבנו דכ"נ הסכמת הר' פר"ח מהירוש' וכן נר' בהדיא דס"ל למרנא הכ"מ דאחר זמן איסור ביעורו בעי וכן לפום שינוייא קמא דמרן הב"י בדע' הטור מוכח דלא מהני במה שמוציאו מרשותו א"כ

מקום יש בראש שפיר לו' שהיה ברשות גוי עד יעבור זעם ויוכל לבערו כדינו אם הוא חמץ ותו אשכחן דכ' מרן הכ"מ בפ"ג דחומ"צ אדינ' דמוצא בי"ט לדעת הרמב"ם דאף אם לא ביטל לא יבערנו בי"ט דטעמא משום דכיון דאיסורא דרבנן רביע עליה דהוא מוקצה ואסור לטלטלו א"כ אנוס הוא ולא קעבר אבי' וב"י ע"ש א"כ ה"ה והוא הטעם בנ"ד דכיון דאנוס הוא שלא לבערו אע"ג דמדרבנן היה חייב לבער לא עבר אאיסורא דרבנן ובמכ"ש נמי אתיא מההיא וברור. ועוד יש סניף להחיר בנ"ד ולו' דלא קעבד אאיסורא דרבנן דהרי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואשכחן לגבי איסורא דב"י וב"י דאורייתא דס"ל לר"י בעל התוס' דהמשהה חמץ בביתו אדעתא דלבערו דלא עבר בשהייתו וכמ"ש התוספות פ' כ"ש דכ"ט ע"ב ד"ה ר"א אמר וכו' ואף דה' פר"ח בסימן תל"א כתב דהרמב"ם ושאר פוס' לא ס"ל הכי ובשעת הדחק כזו יש לסמוך על ר"י ומה גם דר"י תלמודו בידו ומייתי ראיה משמעתא ע"ש:

ועוד נראה לכאורה דאף אם היה מניחו ברשותו כיון שאינו מכוין לזכות בו (אלא שיהיה מונח לפי שעה) שפיר דמי דהו"ל כההיא דסימן תמ"ח ס"ב דגוי המביא דורון לישראל ביום אחרון של פסח שרי להניחו ברשותו משום דאמרי' התירא ניחא ליה דלקני איסורא לא ניחא ליה ועיין בטור וב"י ובתשו' הרשב"א סי' קע"ז דלאו דוקא בי"ט אחרון אלא גם בי"ט ראשון דינא הכי וכ"כ המג"א ע"ש וא"כ ה"נ כיון דהאי גברא גלי אדעתי' דלא בעי לזכות בו אלא שיהיה מונח לפי שעה עד שיתברר לו מהותו ועד אשר ישקוט תלונת הגויים אית לן למימר דאיסורא לא ניחא ליה דלקני' ונמצא דאין לו זכות בו כלל עתה בתוך הפסח ואינו עובר עליו אפי' מדרבנן. ברם קושטא קאי דלהניחו בבית ישראל יש מקום לפקפק דהאיכא למיחש דילמ' אתי למיכל מיניה דהרי במוצא חמץ בי"ט הצריכו כפיית כלי. עליו מהאי טעמא ואיברא דיש לעמוד בההיא דסי' תמ"ה בגוי המביא דורון אמאי לא פוישי' דילמא אתי למיכל והו"ל להפוס' לפרושי מלתא דבעי כפיית כלי וליכא למימר דלזמן מועט לא חששו דהרי בההיא נמי דמוצא חמץ בי"ט הוי זמן מועט עד הלילה שמבערו והאמת דבעובדא דמייתי בהגמ' יי והובא בב"י סי' תמ"ח ח שם נאמר שמקבל הדורון צוה שיצניעוהו בבית הגוי ברם בתשו' הרשב"א ודברי הרא"ש והטור לא פורש דבר ונר' מסתמות לשונם דא"צ לא כלי ולא מחיצה גבוהה עשרה כדבעי' בגוי המפקיר חמצו אצל ישראל במ"ש בסי' ת"ם והוא תימה אמאי לא חשו רבנן להצניעו כההיא דמוצא חמץ בי"ט. ושוב ראיתי להרב חק יעקב שכתב בפשיטות דדוקא בי"ט אחרון דאיכא זמן מועט עד הלילה לא חששו אבל תוך הפסח בעי כפיית כלי או מחיצה ולע"ד ק"ל בגווה תרתי חדא דהרי במוצא חמץ בי"ט כת' הרמב"ם והטור כופה עליו כלי

עד הלילה הרי דל יומא חדא נמי בעו רבנן כפיית כלי והרי מוכח נמי מלישנא דתלמודא דף ו' ומבואר כן בהדיא בדברי רש"י שם ד"ה עושה לו מחיצה שכת' ומשו' חד יומא סגי ליה בכפיית כלי ובלילה יבערו ותו ק"ל על הרב ח"י דמר ניהו שם מייתי מ"ש הרשב"א. ז"ל דלאו דוקא בי"ט אחרון אלא ה"ה בי"ט ראשון וא"כ ק' אמאי לא ביאר הרשב"א חילוק זה דביום אחרון דוקא לא בעי' כפיית כלי ואדרבא מריהטא דלישניה נר' דאין חילוק כלל בין י"ט אחרון לראשון וקצת י"ל דמ"ש הטור ומרן דבעי' שלא יהא ניכר מתוך מעשיו שהוא רוצה לזכות בו היינו לו' שיצוה להעומדים שם שיסירוהו מלפניו ויניחוהו במקום מובדל כי ההוא עובדא שכ' הגהמ"י וכמש"ל והיינו כמו כ"כ או מחיצה דאילו מניחו לפניו שם בבית נראה שחפץ בו ומאחר שהצריכו הכר מתוך מעשיו שאינו חפץ בו ההכר גמור הוא שישליכנו מלפניו ואז ליכא למיחש דילמא אתי למיכל מיניה ברם אכתי לא מיתבא דעתאי וצ"ל. הא מיהא אפי' אי נימא בנ"ד דלא אריך להביאו ברשותו מ"מ לו' לגוי המביא שיניחנו ברשות גוי אחר מכירו של ישראל שפיר דמי דמצי ישראל לגמור בדעתו שלא לזכות בו כיון דהוא מידי דאיסורא וכההיא דאמרי' איסורא לא ניחא ליה דלקני וע"צ היותר טוב לימא בפה מלא אין רצוני שיהיה קנוי לי וכמ"ש שם מרן בש"ע וטוב שיאמר וכו':

והן אמת דאיכא למשדי בה נרגא ולמי' דשאני נ"ד מההיא דגוי המביא דורון דהתם לא היה חמץ זה שלו מעולם ועתה רוצ' הגוי להקנות לו חמץ זה בכי. הא הוא דאמרי' איסורא לא ניחא ליה דלקני ברם הכא דחמץ זה כבר היה שלו קודם הפסח שקנאו שותפו ושלחו לו לא מהני בכה"ג למימר איסורא לא ניחא ליה דלקני. ברם חזה הוית להרב זרע אמת ח"א סי' ן' דמהדר אשריות' למה שנהגו לקבל אגרות בפסח והם חתומו' בעיסה: הנק' ניבל"א דהוא חמץ גמור וכמ"ש הרב שם ואשכח לה פטרי בהא דקי"ל איסורא ל"נ ליה דלקני והנה באגרות משכחת לה אחי ושותפי דשדרי אהדדי והנייר והעיסה המחומצת הכל הוא מתפיס' הבית ומשמע דלא ס"ל להרב נר"ו לחלק בזה אלא בכל גוונא משמע ליה דמצי איניש לכוין שלא לזכות באיסור וא"כ נ"ד נמי לא שנא:

ואולם כל הדברים האמורים הנה הנם אפי' אי הוה ידעינן דהאורז"ו הזה הוא חמץ גמור עכ"ז יש לצדד ולומר דלא קעבר בשהייתו באיסורא דרבנן ברם השתא הכא כי לא ידעו מה הוא זה אומר בכה וזה אומר בכה בכה"ג יש פתח פתוח להיתרא בלאו טעמו הנז' דהו"ל ספק' במידי דרבנן וזה כלל גדול ספקא דרבנן לקולא ולא עוד אלא דאיכא כמה ספקי ס' אם הוא מין דגן או קטנית ואת"ל דהוי מין דגן דילמא לא מלאתי ליה ולא פגעו ביה מיא כלל ואת"ל דהוא מין דגן מלותת אכתי הוי ספקא אם נתחמץ או לא ואיבר'

דספקא קמא יש לדון עליו דהו"ל ס' מחמת חסרון ידיעה דאילו הוה גברא דבקי קמן היה אומר לנו אם הוא מין דגן או לא וכאשר ראינו אחר החקיר' דהוברר הדבר בעיר טריאיסטי מפי בקיאי' דגילו מסתורי"ן שלו דהוא מין שעורים מ"מ איכא גבן ס"ס ס' אם הוא מלותת ואת"ל דהוא מלותת ספק אם נתחמץ והנה מור"ם בהגה סימן תס"ז פסק דהיכא דאיכא ס"ס כה"ג פסק אם באו מים עליהם ואת"ל באו עליהם מים שמא לא נתחמצו מותר להשהותן בפסח אלא דבאכילה כתב לאסור ולא מהני ס"ס . וכתבו האחרונים דטעמא דאסירי באכילה אע"ג דמדינא ע"י ס"ס שרי' אפי' איסור' דאורייתא היינו משום דליכא פסידא להשהותן עד אחר הפסח ואה"נ דאם אין לו דגן אחר שרי וכן כתב הרשב"א בתשו' סי' ק"ב והובא בבי' דערמו' שראינו שנפלו עליהם גשמים הרבה שרו הנתונים בבטן הערימה אפי' באכילה מחמת ס"ס שמא לא נכנסו בהם מים ואת"ל נכנסו שמא לא החמיצו ע"ש ובסי' תנ"ד ס"ד פסק מרן דבשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק אף ע"ג דאיכא ספקא שמא לתתו החטים וכתב הרב ט"ז שם דאפי' במקו' שנוהגים ללתות אימור לא לתת כדרך שנתחמץ. והר' חק יעקב הביא תשו' הרב צ"צ שהחמיר בזה ושו"ט עלה ומסיק דאין להחמיר כולי האי נגד משמעות פוסקים ראשונים ואחרונים ע"ש והאמת דמדשרו הפוסקים ליקח קמח בעת הדחק בסתמא ולא פלוג רבנן נר' דבכל גוונא שרי ואף אם לענין אכילה נחמיר שלא לעשות מעשה אלא היכא דניידי המוכרים ולא קביעי כמ"ש שם הח"י מיהו להשהות' בעת דחק והפסד מרובה נלע"ד דיש מקום להתיר כל שלא נודע בבירור שהקמח הוא מחטי' לתותים ודאי דחומרת הגאונים היא דאסרי השת' הלתיתה וכן שמעה אזני דנהגו מימי קדם בכמה מערי איטלייא דהמוכרים קמח כל השנה משהים אצלם הקמח בפסח אעפ"י שרוב הקמחים באים מערי אשכנז הנוהגים שם ללתות ונר' דסמכי על מש"ל והדר חזינא דאפליגו בהא רבוותא רבני עיר ואם שאלוניקי דהרב בית דוד סי' רי"ח כתב לאסור אפי' בשהייה וכל קבל דנא הרב דבר משה סימן כ"ח סמיך אס"ס להתיר אפי' באכילה ובספר שלחן גבוה סי' תנ"ג מחו' ב' הביא משם הרב מעיל שמואל שהתיר בשהייה וכתב שם הש"ג דדע' הרב מ"ש היה להתיר אפי' באכילה כיון דאיכא ס"ס אלא שחש לדעת רבותיו רבני הזמן האוסרים באכילה ע"ש ומשמע דלענין שהייה גם רבו' השוו להתיר ולפי"ז רבים חולקים על הרב ב"ד וסברי מרנן לסמוך אס"ס להתיר שהיית המקח. ומעתה בנ"ד נמי האיכא ס"ס שמא אינו מלותת ושמא לא נתחמץ ואע"ג דהס"ס אינו מתהפך לא חיישי רבנן להכי וכמ"ש הרב דבר משה שם וע' בספר שלחן גבוה בכלליו דמסיק הכי בשם כמה אחרונים דלא בעי' מתהפך והן עתה נדפס מחדש ס' קול אליהו למהר"א ישראל ז"ל ושם

בי"ד סימן ך' גם הוא זו הלכה העלה דלא בעי' מתהפך והבי' ראיה לזה מהש"ס ע"ש. ועוד אני אומר דבנ"ד אפש' דגם הרב"ד מודה דשאני לתיתת חטים דמלבנים אותן ליבון יפה כדי להוציא סלת נקייה מהם אבל באורז"ו הזה שאין עושין ממנו קמח מסתמא לא עבדי אלא זילוף בעלמא ולא אתי לידי חימוץ:

אכן מלתא חדא עמדה לפני ככותל דאפשר וקרוב לודאי דאורז"ו הזה הוא מן הריפות הנקרא בל"א גרופי"ן דכתב ע"ז הרב חק יעקב שנתווכח עם גיסו הרב א"ז והודה לו דהוא חמץ ג גמור לפי שמלחלחין אותו במים ותכף ומיד כותשין אותו וניתז ממנו הסובין ואבק קמח ע"ש והנה אורז"ו הזה עינינו הרואות שנמצא עליו אבק קמח וא"כ לפי דברי הרב ח"י הוי חמץ גמור.

ונראה דטעמיה דהרב ח"י דכיון דבעודו מלוחלח כותשין אותו וע"י הכתישה ניתז ממנו הסובין אם כן מתלחלח נמי הקמח היוצא ממנו והא ודאי חמיר מלתיתה דהרי כשלותתים אין טוחנין הדגן עד שיתבייש והתם אין חשש כלל שהקמח נתלחלח ברם הכא דאיכא למיחש דסובין וקמח הניתז ממנו מתלחלח בכי הא לכ"ע הוי חמץ גמור וכיוצא בזה ראיתי בס' קדשי דוד למהר"ר חסאן סימן תמ"ז שכתב לאסור שמן שומשמין דאיכא למיחש שמא. היו גרעיני חטים וכיון שנטחנו אם היו בהם מים הו"ל קמח שנתלחלח ואסור לכ"ע ע"ש והגם דאף למחמירים בשמן שומשמין שלא לאכלו בפסח נוהגי'. התר בשהייתו וכן הסכים גדול דורנו הרב ברכי יוסף נר"ו סי' תמ"ז שאני ההיא דאינו אלא ספק תערובת. וכבר נתבטל בספ' קודם הפסח אלא דחיישי לחומרת חוזר ונעור ולכן אין לאסו' בשהיה ברם היכא דאיכא למיחש בכוליה דהוי חמץ כגון בנ"ד בהא ודאי אין מקום להתיר להשהותו אלא בס"ס וכן מתבאר מדברי הרב בית דוד סי' רי"ח דלהשהות ספק חמץ בבית בעי' דליהוי ס"ס ולכן הרב הנז' אף הוא היה מתכוין למהדר אס"ס בענין הדגן מלותת אלא דחד ספקא אם נתחמץ מחמת לתיתה או לא דחי ליה בתר הכי יען איכא רבנן בתראי דמחזקי הדגן מלותת לחמץ גמור ולא פש גביה אלא חד ספקא דהיינו ספק מלותת או לא ולהכי מסיק לאסור להשהותו. ומעתה בנ"ד נמי הו"ל ממש כההיא דהרב ב"ד דליכא גבן אלא חד:

ספקא דהיינו ספק מלותת או לא דלית לן תו למימר דאת"ל הוא מלותת שמא לא נתחמץ דהא ליתא ודאי דאם הוא מלותת הוי חמץ גמור דהו"ל כקמח מלותת כיון דניתי' ממנו קמחו בשעת הכתישה ובאותה שעה עדיין הדגן מלוחלח במים וכאשר הורה גבר הרב ח"י ז"ל וה"נ חזיתי' להרב זרע אמת סי' נ"א דמעשה היה ששהה איש אחד בביתו חטים שמסירים קליפתם ע"י כתישה בזילוף מים עליהם הנק' פארונ"י והורה הרב הנז' וב"ד

לקיים בו מצות שריפה כדין חמץ גמור שעעה"פ וחילייהו מדברי הרב ח"י הנ"ל יע"ש: ברם אכתי לא תברא ויש זכות תולה דהא דבעי הרב ב"ד ס"ס להשהות חמץ בפסח וכן מדברי מרן ומור"ם סי' תס"ז היינו דוקא קודם הפסח שעדיין לא ביטל חמצו והו"ל ס' דאורייתא לן דאין להתיר בחד ספקא אלא דוקא בס"ס ולית למימר שיבטל. ויהיה ספקא דרבנן דבחד ספקא דרבנן אזלי' לקולא דלית לן לעקור בידים איסורא דרבנן וכמתבאר מדברי מרן בב"י סימן תל"ח אההיא דעכבר שנכנס וכו'. ואיברא דבתר הכי הדר ביה מרן ומסיק איפכא בדעת הרמב"ם מ"מ הרי מור"ם בד"מ השיב על דבריו האחרונים ע"ש וכן ראיתי להרב קדשי דוד סימן תל"א ותל"ח שהחזיק בשיטת מרן קמייתא עש"ב גם אשו"ר להרב זרע אמת סי' מ"ח אריבו' דברי' בזה וכעת אין הפנאי מסכים להתבסם מאור תור' כדחזי ומעתה בנ"ד דכבר ביטל ולא אתא לידי ספקא אלא אחר הביטול נראה ודאי דכ"ע יודו ויאמרו דאין זה אלא ספקא דרבנן ואם כן בחד ספקא אזלינן לקולא והיינו דדילמא אורז"ו זה אינו מלותת דאע"ג דהוא כתוש ודאי דהא חזינן כמו קמח ע"ג כמין הגרופי"ן דכ' הרב ח"י מ"מ אפ' דלא פגעי ביה מיא וכמ"ש הרב ז"א נר"ו בדגן הכתוש הבא ממדינת פארמ"א דעל הרוב כותשי' אותו בלי מים והא מלתא אי אפשר לברורי מבלי חקירה ודרישה מאיזה מקום בא ולדעת מנהג המקום ההוא וליתיה בידן לברורי הא מלתא כי האורז"ו הזה הורק מכלי אל כלי ורבו תגרי עליו מעת צאתו ממקומו ועד הנה ומי יודע עיקר שרשוהי מהיכן בא ואפי' היה בידנו לבררו כבר כתבנו ז"ל דבס"ס דאורייתא או בחד ס' בדרבנן אע"ג דסמא בידן לבררו חשיב ספקא ואזלי' לקולא ע' בפר"ח בכללי ס"ס כלל ב' ושלחן גבוה בכלליו אות צ"ג ע"ש וכ"ש שאין בידנו לבררו ואם כן מכל הני טעמי תריצי דתא נפקת דמצי להשהותו ותו דאעיקרא דדינא כבר כתבנו לעיל דאפילו את"ל דהוא חמץ גמור אית לן כמה סניפי' להתיר להשהותו עד יעבר זעם תלונת הגויים ולא עבר אב"י וכו'. ומעתה עלה בקב"ן זאת תורת העול"ה כי אשר גמרנו אומר שהגוי המביאו ימסרנו ביד גוי א' מכירו של ישראל עד שנחקור בדינו הוראה נכונה היתה מכל הני טעמי הנאמרי' באמת ובפרט בפסידא רבה כי האי דהתורה חסה על ממונן של ישראל והא מלתא לחוס על ממון ישראל דאורייתא היא וכמ"ש הרב קהלת יעקב בתוספת דרבנן אות קי"ג ע"ש. והן אמת דכיון דהגוי לא מקבל עליה אחריות היינו ממש כאילו היתה ברשותו של ישראל ואפילו קבל עליו הגוי אחריות לדעת הרמב"ם ודעימיה בעל החמץ עובר בב"י וכ"י וכן פסק מרן בש"ע סי' ת"ם. אמנם מה שאמרנו לו שיהיה מונח ביד גוי היינו כדי שלא יבא ליגע בו ומנגיעה ובא לידי אכילה ותא חזי כמה החמירו בזה דאמרו בירוש' חמץ של גוי שנתגלגל לגגו של ישראל דוחפו בקנה

וכו' וכתב הריב"ש והגהמ"י דדוקא בקנה אמרו ולא ביד דילמא אתי למיכל מיניה כיון דאינו שלו ואינו בא לבערו וכמ"ש בב"י סי' תמ"ו וש"ע שם ס"ג ואף דהרב פר"ח שם סבר למימר דכיון דהוא עסוק להוציאו מרשותו הו"ל כעוסק בחמצו דאמרי' בש"ס דליכא למיחש בכי הא דילמא אתי למיכל מיניה מ"מ סיים שם דלדינא יש להחמיר כהגמ"י ע"ש. א"כ במכ"ש בנ"ד דאינו עסוק לא בשריפתו ולא בהוצאה מרשותו דאיכא למיחש דילמא אתי למיכל מיניה וליכא למימר דיביאנו ע"י גוי לביתו ויסגירנו דאפי"ה חיישי' וכי היכי דחיישי' גבי חמץ שנתגלגל ע"ג גגו וכתב שם הפר"ח דאפי' אם החמץ במקו' שאין יד האדם מגעת שם בעי דחיפה בקנה שמא יתגלגל ויבא למקום קרוב שיד האדם מגעת וא"כ בנ"ד איכא למיחש ומשו"ה אמרנו שיהיה מונח ביד גוי דלך לך אמרין נזירא וכו' ופשוט. ובכן אבא נא אבוא לאשר שמעה אזני כי יש איזה משכיל שעלה בדעתו לומר דיותר טוב היה שנתיר לו למוכרו ע"י גוי והמעות יהיו מונחים עד שיתברר הדבר אם הוא חמץ או לא דבזה לא היה עובר אב"י וא"י לזאת אמרתי אעלה בכתב להורות לעין כל כי זו טעות גמורה מכמה טעמי דהרי אם היה מוכרו אזדי להו כל הנהו סניפי. דכתיבנא למפטריה להאי גברא מאיסורא דרבנן דהרי טעמא קמא דאמרן דכיון דאינו יכול לבערו כדינו שרי ליה לשהותו עד אשר יבא עתו ויוכל לבערו כדינו הרי אם היה מוכרו שוב לא היה מקיים בו מצות ביעור מעולם ומאי דסבר למימר דכשיתברר דהוא חמץ יאבד מעותיו ונמצא דמקיים מצות ביעור במעות גם זה הבל דהרי קי"ל דחמץ אינו תופס דמיו ואם עבר אדם ומכר חמצו דמיו מותרים ואם כן איך נתיר לו למכור דנמצא דע"י מכירה זו יתהפך האיסור להתר וה"ז דומה למ"ש הרב ב"ח סי' תמ"ו ובתשו' סי' קכ"ד דאם מצא תערובת חמץ בז' של פסח יבערנו מיד דאם ישהנו עד שיכנס יום אחרון יהיה מותר להשהותו ונמצא שהאיסור חוזר להתיר והסכי' עמו הרב חק יעקב כוותיה ומטעמיה ע"ש וה"נ דכוותה גם את השני דכתיבנא לעיל לסמוך בשעת הרחק ע"ד ר"י בעל התוס' דהמשהה חמץ ברשותו אדעת' דלבערו אינו עובר עליו בב"י הרי אם היה מוכרו אזדא לן האי מלתא דאין עור ביעור כמש"ל והבאתי את הג' דכתיבנא דכיון דהוא אנוס מסיבת הגוים דלא שבקי לבערו קי"ל אפילו בדאוריתא אנוס רחמנא פטריה ומכ"ש בדרבנן הא נמי אילו היה מוכרו לגוים אזדא ליה דכי אשכחן דמשום אנסא דרביע עליה הוא פטור היינו היכא דלעולם:

עתיד לבערו למחר דומיא דההיא דאייתינן מדינא דהמוצא חמץ בי"ט דאיכא מ"ד שלא יבערנו בו ביום כיון דהוא מוקצה ואיסורא דרבנן רביע עליה שלא לטלטלו אבל כגון זה שהוא רוצה לעקו' מצות ביעור לא אשכחן ולענין המכירה לאו אנוס הוא כי הגויים לא

היו מכריחים אותו למוכרו עתה בפסח אלא כל מגמתם היתה שלא יבערנו מן העולם או יוציאנו מהעיר וכיוצא וכן היה דכשאמר להם שלא לבערו ושאינו מוכרו עתה עד אשר יתוודע לו דמי שיווי כי שותפו אשר בטריאיסט"י לא כתב לו שיוויו רפתה רוחם מעליו עד כי בנתים בא אורז לעיר והיתה הרוחה וא"כ לא הוה אנסא אלא לפום שעתא ולימים עוד תכל תלונותם מעליו. ועל ארבעה ל"ו אשיבנו טעמא אחרינא דכתיבנא דכיון דגמיר בדעתיה שלא לזכות בו הו"ל כההיא דאמרי' איסורא לא ניחא ליה דלקני אע"ג דסניף זה יש לדון עליו כמש"ל מ"מ אם היה מוכרו גם זה חלף הלך לו דהא דעתיה עילויה וקא זכי ביה כיון שהוא מוכרו וגלי אדעתיה דשלו הוא וחפף בו ובקיומו ואפי' ליקנות חמץ בפסח לגוי אסור כמ"ש מור"ם סימן ת"ן ס"ו וטעמא משום דרוצה בקיומו של איסור וכמ"ש האחרונים:

ותו אעיקרא דדינא פרכא דאיך יתכן להתיר לו שימכרנו וכי אדם מוכר דבר שאינו שלו והלא דבר ידוע הוא דחמץ בפסח אין לו לאדם זכות בו כלל ותלמוד ערוך הוא בפ"ק דפסחי' דחמץ בפסח אינו ברשותו של אדם וא"כ אי הג"ע אורז"ו הזה הוא חמץ וחייב בביעור מדרבנן איך יכול למוכרו וכי מי שנמצא בידו חמץ אחר ששה שעות בע"פ ומכ"ש בתוך הפסח מצי למוכרו הא ודאי ליתא דהרי אפי' ליתנו במתנה אחר זמן איסורו אסור וגדולה מזו מצאנו דאסרו אפי' להפקירו או ליתן חמצו לפני בהמת אחרים ואפי' לבהמת הפקר אסור כמ"ש מרן כש"ע סי' תמ"ח וגם אם קידש אשה אפי' בחמץ דרבנן בשעות דאורייתא לפי דעת רוב הפוסקים אינה מקודשת ע' בטור וב"י סימן תמ"ג וע' להרב ח"י שהאריך בזה והכי קי"ל דאם ביטל חמץ אחר זמן איסורו אין במעשיו כלום. ואכתי עבר בב"י וב"י וכדאמרי' בש"ס התם ד"ו דאחר ו' שעות אין בידו לבטל חמץ שמוצא ואי לא בטליה מקמי הכי עובר עב"י וב"י כל זמן שאינו מבערו ע"ש בש"ס ורש"י וא"כ מינה נשמע לאיסורא דרבנן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכל שאינו מבערו מן העולם אין בהפקרו וה"ה במכירתו כלום וקא עבר עליה מדרבנן בימות הפסח בכל מקום שהוא עומד וכבר הארכנו לעיל בזה והדברים ברורים לע"ד ועמ"ש הרב מטה יהודה סי' תמ"ח דין ו' וע' בסי' תמ"ג דין ג' בש"ע ואחרונים אם המוכר חמץ לאחר ו' מותר ליהנות בדמים וע' להרב מטה יהודה דבא בנ"ט לדעת רוב האחרונים דשרו אע"ג דלכ"ע איסורא עבר למכור משום דמלתא דלא שכיחא היא שימכרו איסורי הנאה ע"ש ולכל הדברות כלל העולה מכל דברי האחרונים דאיסורא קא עביד אינש למכור חמצו אחר זמן איסורו ונמ"ל דהך גברא אם היה מוכרו היה עושה איסור בידים וגם איסורא דב"י וב"י קאי אכתפי' ואילו השתא דשבקיה בדוכתיה אפי' את"ל דקא עבר אב"י וב"י מדרבנן מ"מ

אינו עושה מעשה בידים וזה כלל גדול שב וא"ת עדיף ומכ"ש בנ"ד דלפי מש"ל היכא דלא עביד ביה מידי וממתין לדעת משפטו ומהותו ודעתו לבערו אם יתברר לו שהוא חמץ כאשר יעבור זעם הגויים לית ביה שמץ איסורא לפי הסניפים דכתי' לעיל לא כן אם היה מוכרו.:

ואם כה יאמר האומר דהו"ל כדין השנוי בח"מ סוף סי' רל"ה דהמוכר או הקונה בשבת אעפ"י שמכין אותו מכת מרדות מעשיו קיימים וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ואם כן ה"נ נימא הכא דאם הוה מוכר המכר היה קיים ואף ע"ג דהוה עביד איסורא מ"מ לא היה עובר אלא בשעת המכר ואח"כ תו לא הוה חמץ שלו משא"כ השתא דהשהה אותו אם הוא חמץ נמצא דעבר בכל שעתא ושעתא וא"כ נימא דדמיא להההיא דקי"ל דשוחטין לחולה בשבת אע"ג דהוא איסורא רבה דחייב סקילה ואין מאכילין אותו נבלות וטרפות אע"ג דהוא אי' לאו ויהבו רבנן טעמא משום דשחיטה עבד איסורא חדא זמנא והאוכל נבלה עבד ע"כ זית וזית ע' בא"ח סי' שכ"ח סי"ד וסי' תרי"ח ס"ט גם דברים אלו אין בהם ממש חדא דכבר אמרן דאם ישהנו איכא כמה צדדים למימר דלא קא עבר אב"י וב"י כיון שד שדעתו לבערו אחר כך לא כן אם מוכרו דאם הוא חמץ ודאי קא עביד איסורא בר מן דין אעיקרא דדינא פרכא ואומר אני על האומר הזה אם קרית לא שנית דהרי שם בח"מ בסי' הקודם לזה סי' רל"ד ס"ד פס' מרן דכל איסורי הנאה בין מד"ת בין מד"ס מחזיר את הדמים ואין בהם דין מכירה כלל הרי זכינו לדין דהמוכר דבר מאיסור הנאה אפי' איסו' דרבנן אין במעשיו כלום וע' בי"ד סי' ר"ל מ"ש מור"ם במי שנשבע שלא למכור חפץ ועבר ומכרו דאין במכירתו כלום ועמ"ש האחרונים ליישב דברי מור"ם בי"ד עם מ"ש הוא עצמו בח"מ סי' ר"ח דדבריו סתרא"י נינהו והרב ט"ז בח"מ שם קיים פסק מור"ם דהתם ולחלק יצא בההיא דשבועה וכן מוכר בשבת דלית בהו איסור בעיקר המכירה לא כן במוכר דבר האסור והוא חילוק נכון ולכל הדברו' ולכל האמירו' שמועה שמענו דהמוכר דבר מאיסור הנאה ואפי' של דבריהם אין במעשיו כלום ודון מינה ואוקי באתרין דלא היה לנו מקום כלל למימר להאי גברא שימכרנו לגוי דלא היינו מרויחים כלל בזה ואדרבא היה חוטא נשכר דאחר שהיה מוכרו לגוי כיון דאין חמץ תופס דמיו אף אם יתברר אח"כ דהוא חמץ ודאי הדמים היו מותרים דכן דעת רוב האחרונים דלית לן למקנסיה וכמש"ל ונמצ' דהאיסו' חוזר להתר:

ואם נפשך לומר דאכתי איכא למשרי למכרו ע"י גוי דכיון דקי"ל אין שליחות לגוי לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו כמו שמפו' בח"מ סימן קפ"ט וא"כ הו"ל כאילו לא עשה

הישראל מידי הא נמי תברא דהא מודעת זאת דבמלתא הדא פליגי רש"י ור"ת בפרק איזהו נשך דע"א ורש"י ס"ל דיש שליחות לגוי לחומרא ורבים קיימי:
כוותיה הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א כמבואר בב"י י"ד סימן קס"ט ושם העלה מרן דלפום תלמוד דידן הכי קי"ל וכן קבע להלכה בש"ע שם בכמה סעיפים דוק ותשכח א"כ בהא נמי ליכא ממשא ולא נפקינן ביה לבי מדרשא והגם כי ידעתי נאמנה כי מי שעלה בדעתו לומר דיותר טוב שימכרוהו בפסח ע"י גוי לא מכח שרשי הדינים והסעיפים אשר כתבנו וצדדנו עד הנה אמר ככה רק דבריו מסברת הכרס אמנם אנו בעניותנו גלינו טפח להעיר אזן כי בדעתי הקצרה עלו איזה צדדים בשעת מעשה לבקש איזה דרך יכשר להאי גברא ולא מצאתי לו תיקון אלא הא מלתא דעבידנא בה עובדא ושאר הדברים אשר שמעתי אומרים רוח תשאם. ותו מגלינא מלתא דענין המכר ע"י גוי לא היה מקום בנ"ד דהרי אשתכח בקהלתנו הסכמ' קדומה בכח חרם שלא לעשות שום מקח וממכר בחה"מ אפי' בדבר האבד ואפי' הסתירות שהם מכורות מקודם המועד קיימי באיסור חרם שלא למוסרם ביד הקונים במועד ואם כן במכירה זו היינו נכנסים בספק חרם וכבר נודע דקי"ל ספק חרם להחמיר ולדעת כמה רבוותא הויא כספקא דאורי' ומכל הני מילי אתה תחזה כי דבר המכר בנ"ד הוא בטל ומבוטל:
וכדו מדאתבריר לן השתא אחר חג הפסח : מההוא צו"מ אשר חקר ודרש חקירת חכם והעד העיד בנו דודאי האי מינה מין שעורים הוא א"כ אזדא ליה ספקא קמא דהוינן ביה דהרי הוברר דהוא מין דגן ולא פש גבן אלא ספק' אם הוא מלותת או לא דכבר אסיקנא לעיל דאין לצרף לזה ספקא אחרינא דאת"ל הוא מלותת דילמא לא נתחמץ דכי אמרי' דהוא מלותת בודאי הרי הוא ח"ג כיון דכותשין אותו בלחלוחית המים וניתז ממנו סובנו וקמחו וכהוראת הרב ח"י וכמעש' רב דדנו אותו בשריפה רבני מודונא וכמש"ל ועוד היה נראה לכאורה דהשתא דהוברר דהוא מין שעורים אף אי לא הוה ענין הכתישה והתזת הקמח מ"מ ליכא הכא אלא חד ספיקא אם הוא מלותת או לא ברם ספק נתחמצו ליכא מדחזינן לתרי אשלי רברבי דנקטי לחומרא בשעורים ה"ה הרב ח"י סי' תנ"ג ס"ק י"ט דעל מ"ש מרן בש"ע האידנא אסור ללתות בין חטים ובין שעורים כתב וז"ל לשון המחבר אינו מדוקדק דמשמע דחטים ושעורים שוים הם ובאמת שעורים כיון דרכי כי. אף מדינא דש"ס אסור ללתות ואפשר דהאידנא אסור לקיים בבית כשהם לתותים אף שאינן קרובות להתבקע עכ"ל. וכן הרב פר"ח כתב וז"ל בין חטים וכו' פיר' ל"מ שעורי' דרכיכי וממהרים להחמיץ ואסירי בלתיתה מעיקר הדין אלא אפילו חטים דשרירן ואין ממהרים להחמיץ דמעיקר הדין שרי ללתות נהגו לאסור עכ"ל: ברם ע"ד

המאורות הגדולים הללו אני תמיה איך כתבו כ"כ בפשיטות דשעורי' דרכיכי חמירי מחטים דהן אמת דבש"ס בפסחים דף מ' מייתי לברייתא דקתני אין לותתין את השעורים ודייק תלמודא לס' רבה דדוקא שעורים אסירי מדינא ללתות אבל חטים בעל נפש הוא דלא ילתות מיהו שם סמוך ונראה חזינן דרבא לא ס"ל הכי ומפרש להההיא ברייתא דלרבותא נקט שערי דל"מ חיטי דאית בהו ציריא דאסירי בלתיתה אלא אפילו שערי דשיעי אסיר והן אמת דאם באו למפסק הלכתא מתוך דברי הש"ס הללו מקום יש בראש למדקדק בסוגיא דשמעתא למפסק דלא כרבא. ברם הא חזינא לרובא דרבוואתא דסברי מרנן דחטי חמירי משערי כאשר תראה בב"י סי' תס ומשם באר"ה דהרא"ה והשר מקוצי וי"א שהביא הה"מ ורא"ם וריב"א וריצב"א כולהו ס"ל דחיטי דאית בהו ציריא חמירי משערי ואף אם לא נתבקעו אסירי ע"ש ואיברא דאיכא פוסקים דמשוו חיטי ושערי כחדא לענין ביקוע וכאשר בקדש חזיתי למופת הדור הרב בית דוד סי' רמ"ב דף ס"ד ע"א וב' שעלה בקבץ חילוקי דעות הפוסקים בזה והעלה דהר"ן והרא"ש והטור סי' תס"ז ואגודה בשם הרי"ף והגאונים וסה"ת בשם ר' אליהו והא"ח בשם הרש"ט כולם כא' ס"ל דחיטי ושערי כחדא הוו דאם נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות כבר כתב הרב ב"ד דהני רבוותא דמשוו חיטי ושערי כחדא אפ' דסברי דלענין לתיתה קתני בברייתא דוקא שעורי' אסירי ולא חטים שהם קשים ואפ' דס"ל דלרבותא נקט שערי ומכ"ש חיטי דאית בהו ציריא אלא דלענין נתבקעו סברי דאין חילוק ביניהם דבכולן נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ונמצא דלענין לתית' לא מכרעא אי הני רבוואתא מחמרי בחיטי או בשערי ולא אשכח הרב הנז' מאן דמחמיר בלתיתה בהדיא בשערי טפי מחיטי אלא הרמב"ם ז"ל ע"ש ויש להעיר על הרב ז"ל דלא הזכיר דעת הטור סי' תנ"ג דנראה דמחמיר בלתיתה דשערי טפי מדחיטי ע"ש וכ"כ הרב מג"א סי' תנ"ג ס"ק ט' משם הטור ואילו הרב ב"ד לא מייתי אלא מה שכ' הטור בסימן תס"ז לענין נתבקעו דמשוה חיטי ושערי וצ"ל דס"ל להטור דאע"ג דלענין הלתיתה חמירי שערי הואיל ורכיכי אבל לאחר שלתת דוקא מבוקעין בעי' לאסור בתרוויהו וכן נר' דעת הרב פר"ח דשם בסי' תנ"ג אחר שכתב דשערי חמירי ואסירי בלתיתה מדינא סיים שם ואם לתת ע' סי' תס"ז ס"ט דשם יתבאר דינו ושם בסי' תס"ז האריך הרב ולפום מאי דמסיק התם יש להתיר בפשיטו' התבשיל כל שיש בו ס' נגד החטים והשעורי' שלא נתבקעו נראה בהדיא דמשוי להו כי הדדי לענין ביקוע בין לגבי איסורא דלמכלינהו בעינייהו בין לגבי שריותא דתבשיל בדאיכא ס' עש"ב ובדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל יש לנו אריכות דברים אין כאן מקומו. והנה הרב ב"ד שם הבין בדעת הרמב"ם דמחמיר בשערי בין בלתיתה ובין לענין ביקוע ולע"ד

אינו מוכרח בדברי הרמב"ם דלענין ביקוע מחמיר טפי בשערי דהרי חזינן בפ"ה דמשוה חטים ושעורים לענין ביקוע ומ"ש בדין ו' לענין שעורים ואם כלל וכו' אינו דומה לדין השנוי בהל' ג' אין מבשלים חטים וכו' דהתם נר' דקאי הרמב"ם לענין לאסור התבשיל ובהא דוקא הוא דבעי ביקוע גמור וכמ"ש נתבקעו בתבשיל והיינו כדין השנוי בדין ח' ודוק כי ע"ט לקצור ולא ע"ט ההש"ב. ועוד תמהני ע"ד הרב ב"ד:

דמעיקרא כתב בדעת הרמב"ם דשערי חמירי מחיטי בין לענין לתיתה ובין לענין ביקוע והדר כייליה להרמב"ם בהדי הסוברים דהם שוים ממש והביא מדברי מרן בבית יוסף שכתב דכהרי"ף והרמב"ם נקטינן דאין חילוק בין חטים לשעורים ודבריו י' סתרי אהדדי: הא מיהא נקטינן מתוך מה שריב' וקבץ פעלים לתורה הרב הנז' דחיטי ושערי שבאו מים עליהם דינם שוה לדעת רוב הפוס' וכן היא הכרעת מרן הק' בב"י סי' תס"ו וה"נ מסתבר' כיון דאשכחן בכל חד מינייהו חדא לטיבותא וחדא לריעותא דבחיטי אית בהו ציריא אבל הם קשים ושערי רכיכי אבל לית בהו ציריא ואף אי אשכחן מאן דמחמיר בחיטי הוו מיעוטא והמחמירים בשערי הוו מיעוטא דמיעוטא ומעתה מ"ש הר' ח"י והר' פר"ח לדקדק כל' הש"ע סי' תנ"ג לע"ד כונת מרן ברורה דכיון דחזי' דבש"ס איכא צדדין לכאן ולכאן די"א דשערי דוקא נקט הברייתא לאיסורא משום דרכיכי ואיכא מ"ד דלרבותא נקט שערי אע"ג דשיעי נמצא דבכל חד מתרוייהו אית ביה חדא וחדא ולענין ביקוע נמי כבר הכריע מרן בב"י דאין חילוק בין זה לזה א"כ שפיר נקט בלישניה בין חטים בין שעורים ועדי בשחק כי אחר כמה ימים ראיתי להר' גדול דורנו בס' חיים שאל דפ"ו סע"ב שכ' כן בפשי' ע"ד מרן והשיב על הפר"ח ע"ש:

הדרן לדאתאן עלה בנ"ד דאיכא גבן חד ספקא באורז"ו הזה כי כפי הנשמע מדוכרן סהדותא הבא אלינו מעיר טריאיסט"י איכא דוכתי דמלתתי יתיה ואיכא דוכתי דלא מלתתי כלל וא"כ לא ידעי' זה האורז"ו מאיזה דוכתא הוי ואורז"ו הלזה בא מארץ מרחקים לטיראיסטי והמוכרים ניידי ואזלי ואין כאן קבוע וא"כ הו"ל ספק חמץ שעבר עליו הפסח ונראה דיש להתיר בספקו דהא חמץ שעעה"פ קי"ל דהוי מדרבנן וכן ראיתי להר' חק יעקב סי' תמ"ח ס"ק ד' שהביא מתשו' הר' חנב"י סי' י"א שהתיר בנדון דידיה אפי' באכילה משום דקי"ל חמץ שעעה"פ אינו אלא מדרבנן משו' קנסא ובספק חמץ נקטי' ספקא דרבנן לקולא ואף על גב דהדר כת' דבנדונו איכא ס"ס כתב כן לרווחא דמלתא דהא לפום טעמא דיהיב דחמץ שעעה"פ אינו אלא מדרבנן בחד ספקא סגי למשרייה וע"ש להרב ח"י דמייתי שם בסמוך תשו' הרב בית הלל שהתיר בנדון דומה לדהרב חנב"י והוא הסכי' עמו דאי איכא ספקא שמא החליף הגוי הפת או החטים שרי

וסיים שם דכן העלה בסי' תמ"ט דכל ספק חמץ שעעה"פ שרי אף באכילה והרואה יראה שם בסי' תמ"ט שפלפל בחכמה ע"ד הרב"ח והרמג"א שכתבו דחמץ שעה"פ והוא ספק אם הוא של גוי או של ישראל דאסור באכילה ומותר בהנאה ומר ניהו פליג עלייהו והתיר גם באכילה ככל ספיקא דרבנן דאזלי' לקולא וכתב דה"ט שהשמיטו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כל השנוי בסימן תמ"ט דכיון דספקי נינהו אזלי' בהו לקולא ואף על גב דקתני בברייתא חנות של ישראל ומלאי ש"ג וכו' ההיא אתיא כר"י דס"ל דאיסור חמץ שעעה"פ הוי מדאו' ואזלי' בספיקיה לחומרא ואנן קי"ל כר"ש דס"ל דאין איסורו אלא מדרבנן משום קנסא ע"ש. וכ"כ הר' נהר שלום ריש סי' תמ"ט דה"ט שהשמיטו הפוסקים ההיא דחנות ע"ש והרב קדשי דוד סי' תמ"ט האריך בזה וכתב לחלק בין היכא דהספק הוא אם עבר עליו הפסח דאז שרי גם באכילה לא כן היכא דודאי עבר עה"פ אלא דלא ידעי' אם הוא של גוי או של ישראל דאזי לא שרי אלא בהנאה וכתב דזו כוונת הב"ח והמג"א עש"ב. ויש לי אריכות דברים על דבריו וע"ד התוס' ומהרש"א בעירובין דף ס"ד והאחרונים ואין הפנאי מסכים עתה להעלו' ארוכה ועכ"פ כנ"ד דאיכא ספקא אם אורז"ו הזה הוא מלותת או לא ומה גם עתה כי חדשים מקרוב באו אחנא תגרי מעיר טריאיסטי והעידו מפי מגידי אמת דבדוכתי טובא מערי אשכנז מסירים קליפת השעורים הללו שלא ע"י כתישה כלל ועיקר אלא ע"י גלגל הסובב ובו כעין סכינים קטנים והגלגל סובב ע"י מרוצת מים בדם המים רחוקים הרחק כמטחוי קשת מהשעורים ולא נגעי בהו כלל וא"כ מסתמא אינן צריכים ללתתו כלל אית לן למשרייה בהנאה מיהא וכהסכמת האחרונים להתיר בהנאה ספק חמץ שעעה"פ אלא דבאכילה יש לחוש לדעת האוסרים וכן נעשה מעשה והוכרז בבהכ"נ שלא יקנו בני ישראל מהאור"זו הזה הנמכר לגוי מיהו הנאה אין לאסור כמדובר. וכן ראיתי בספר קול אליהו הנדפס מחדש למהר"א ישראל סימן כ"א שכתב להתיר בהנאה ספק חמץ לאחר הפסח ע"ש וגם לדעת הרב ב"ד סי' רי"ח בענין ספק קמח מלותת דהחמיר שלא להשהותו וכמש"ל הכא יודה דשאני התם דבעינן על כ"פ ס"ס כדי להתיר להשהותו לכתחילה וכמ"ש הרב שם ואם כן מאחר דחייש הרב לדעת האחרונים דחשבי למלותת חמץ גמור ע"כ לא מצא בנדונו ס"ס ברם הכא בנ"ד דאינו אלא איסורא דרבנן יודה הר' ב"ד דבחד ספ' שרינן ליה בשופי בהנאה מיהא: ולא אכחד כי עתה ראיתי להרב קדשי דוד סי' תמ"ח דמקהי אקהייתא על הוראת הרב חנב"י דעביד ס"ס וחשיב ספקא אם הוא מלותת או לא ועלה כתב דזה אינו ס' דהא שכיחי בקיאים דידעי אם הדגן הוא מלותת או לא וא"כ הוי ספק חסרון ידיעה ולא חשיב ספק והנה לפי דבריו נפל פיתא בבירא דבנ"ד נמצא דליכא אפי' חדא ספקא להיתרא ברם נלע"ד

דהא לא תברא חדא דמעיקרא אין לחוש לדבריו של הרב ק"ד נגד כמה וכמה אחרונים דנשתמשו בספק זה דשמא אינו מלותת כי מלבד הרב חב"י איכא הרב בית הלל דשרי מכח הך ספקא והרב ח"י מסכים הולך להוראת הרב חנב"י והרב בי"ה וכן גאוני ארץ עוב"י שאלוניקי הרב ב"ד והרב דבר משה והרב מעיל שמואל כתבו לספק זה בפשיטות ותו כי דברי הר' ק"ר תמוהים מעיקרן לע"ר דאיך יתכן שיוכל אדם לדעת אחר שנטחנו החטים אם היו לתותים או לא דאם מלבנוני' הקמח אין זה סימן כי עינינו הרואות מידי יום יום דאיכא קמחים מחטים שאינם מלותתים והם יפים ונקיים ולבנים כתלג חיור וכי כל החטים שוים הרי איכא מינייהו נקיים ויפים וקמחם סלת נקייה. ואיכא מינייהו רעים ודלים בטבעם דאף אם ילתתום:

כל היום לא יגיעו לחצי שיעור של מיני חטים היפים וטובים בטבעם וא"כ אפי' בחטים עצמם הדבר קשה לימצא בקי לדעת אם הם לתותים מכ"ש בקמחים כנדונו של הרב חנב"י ע"ש. ותו תא חזי דלפי דברי הרק"ד אנו עוקרים פסק מרן בש"ע סי' תנ"ג דבשעת הדחק יש ליקח קמח מן השוק והם דברי גאון דמייתי הטור וכתבו האחרונים דלא חיישי' ללתיתה כיון דלא אתחזק איסורא ולפי דברי הק"ד כיון דאיכא בקיאים דידעי אם הוא מלותת הוה לן לאסור עד שיתברר הדבר מפי בקיאים. ועוד אני אומר דאפי' את"ל כדברי הר' ק"ר דאיכא בקיאים לדעת אם לתתו החטים בנדון כזה שהוא ע"י כתישה וניתז ממנו סבנו ומקצת קמחו בזו לא שמענו שיהיה אדם בקי לדעת אם נעשה ע"י כתישה או ע"י גלגל הסובב כמו שנהגו באיזה עיירות וכמש"ל. וכאשר בעינינו ראינו כי אחרי החקירה והדרישה שחקרו בעיר טריאיסטי מפי בקיאים המסתחרים במינים אלו לא נמצא שום אדם דלימא דיש הבחנה ובקיאות לדעת אם הוא מלותת או לא וא"כ שפיר חשיב ספקא אי הוי מלותת וכן ממ"ש הרב ז"א לחלק בדגן הכתוש הבא ממדינת פארמ"א לבא ממקום אחר נראה דלא נמצא שום בקי לדעת בראיית הדגן הכתוש אם הוא ע"י מים או לא ומעתה כחא דהתרא בדוכתיה קאי:

ותו אית לן סניף אחר להתיר בנ"ד למוכרו לגוי אחר הפסח דהא לד עת בעל העיטור הביאו הטור סי' תמ"ח אף אם ביטל חמצו ואחר כך מצא חמץ מותר בהנאה אחר הפסח ואיברא דמרן פסק בש"ע לאסור אפי' אם ביטל וכ"כ הפר"ח. וכן הסכימו כמה אחרונים האיכא מרבנן בתראי דשרו הרב ב"ח והרב באר עקב הביאו הר' מחב"ר סי' תמ"ח אות ז' וא"כ מידי ספקא לא נפיק ולסניף מיהא חשיב לאצטרופי ובפרט במקום הפסד מרוב' ומה גם שלא ביערו מחמת אונס וראה זה מצאתי להרשב"ץ בתשו' ח"ב סי' קצ"ט במי שהלך בע"פ לבקר תבואתו הנתונה תחת הקרקע ומצאה שרויה במים

ולא הי"ל שהות למוכרה לגויים שכתב דאם היא בקועה אסורה באכילה ושריא בהנאה אחר הפסח למוכרה לגויים דהא חמץ שעבר עה"פ אינו אלא קנסא דרבנן וזה אין לנו לקנסו דמה הי"ל לעשות אנוס הוא וכבר ביטל וביטול מהני אפילו לחמץ ידוע עכ"ל. והרי נדון הרשב"ץ הוי כנ"ד וחמיר מיניה טובא דאפילו הוו חטים מבוקעות דהוו חמץ גמור התיר הרב ז"ל בהנאה כיון דאנוס היה דכשמצא החמץ היה בזמן איסורו ולא הי"ל שהות לבערו והן אמת דזה הוא נגד פסק הרמב"ם פ"א דחו"מ והטור סי' תמ"ח ומרן בש"ע שם דא דאפי' הניח החמץ ברשותו בשוגג או באונס אסו' בהנאה אחר הפסח ותימה על הרשב"ץ שלא הזכיר פסק הרמב"ם כי ארחיה ואפשר לומר דהרשב"ץ ס' ליה דמ"ש הרמב"ם לאסור אפי' הניחו שוגג או אנוס מיירי כשלא ביטל דקאי עליה באיסורא דאורייתא אבל היכא דביטל דתו ליכא עליה איסור' דאוריית' אזי מהני מה שהניחו באונס למשרייה. ומעתה האיכא ס"ס שמא הלכה כמ"ד דאם ביטל שרי והיא דעת בעל העיטור כמש"ל ואת"ל דגם אם ביטל אסור דילמא אם הוא אנוס בשהייתו וביטל שרי כדעת חד קמיא מגדולי המורים הרשב"ץ ז"ל דשרי בכה"ג והנה נודע דלענין ס"ס אפי' סברא יחידאה חשיבא למעבד מינה ספקא. ואף עתה שקבלנו הוראות מרן מהניא סברא שהיא נגד פסק מרן לענין ס"ס כאשר תראה לרבנן בתראי הלא בספרת' וכן העלה בספ' שלחן גבוה בכלליו ק"ב משם הרב הגדול מהרי"ד ז"ל וע' בס' קול אליהו א"ח סי' ו' וי"ד סי' כ"ג דף ל"ז ע"נ ע"ש. הגם הלום ראיתי להר' מהר"י אירגאו בשו"ת דברי יוסף סי' י"א בעובדא מעין נ"ד שבאה ספינה אחר הפסח ובה חמץ גמור והתיר הרב הנז' אף באכילה כיון דלא פשע דלא ידע מידי קודם הפסח א"כ ליכא קנסא ולא חשש הערמה ע"ש והרב קדשי דוד סי' תמ"ח הסכים עם הרב דברי יוסף לענין התר הנאה ע"ש ואיברא דהרב זרע אמת סי' מ"ט הרב' להשיב ע"ד הרב דברי יוסף מ"מ מידי ספק' לא נפיק ומה גם דיש להשיב לענ"ד על דברי הר' זרע אמת ככתוב במקומו בס"ד וא"כ גם בנ"ד אף ע"ג דבאה הספינה בתוך הפסח מ"מ הוא לא פשע ואין כאן חשש הערמה ואם אונסא דגויים הוה עליה א"כ יש לסמוך ע"ד הרב דברי יוסף להתיר בהנאה מיהא:

אכן מדחזיתיה להרב זרע אמת שם סימן מ"ט דמייתי לתשו' הרב פני יהושע בענין שרף של שעורים דאחר שהוכיח במישור דאינו אלא בחמץ נוקשה שאין איסורו אלא מדרבנן ועוד דהניחו באונס ועוד דמצי לערבו לכתחילה חד בתרי ולסמוך בשעת הדחק על הרמב"ם ור"י דשרו לערב לכתחילה עם כל אלו הצדדים מסיק הר' פ"י דיש לקונסו שישליך לאיבוד השליש או המחצה ובזה לא יוסיף לעשות עוד כן ומזה למד הרב ז"א להורות כן בנדונו אע"ג דמר ניהו נמי אשכח צדדי ההתר בנדונו ע"ש. אם כן נימא אנן

בנ"ד דיש לקונסו במקצת שלא יהנה בדמי הריוח אלא הקרן קיימת לו לבד והנה יען לא היה ידוע לו דמי שיוויו של אורז"ו הזה. כי שותפיו לא כתבו לו דמי הקרן כמה הוא והוא היה נבהל למוכרו יען אם היה שוהה היה נתלע ונפסד כי ע"כ אמינא ליה שימכרנו כפי השער הנמכר בשוק עד שיתודע לו דמי קרנו ואז לא יהנה אלא מהקרן לבד ומפני סיבה זו כי היה נבהל ונחפז למוכרו כדי שלא יתליע ויפסד דין גרמ"א שלא מצאתי לו תרופה אחריתי שעלה בדעתי לערבו חד בתרי וכמ"ש הרדב"ז בתשובה בדגן מלותת שעעה"פ הביא דבריו הפר"ח סימן תמ"ח יען עד שהיה מביא לחוץ לעיר אורז"ו אחרינ' דהקרא היה נפסד מאי דקמן ועוד דאעיקרא יש לפקפק בהדין עירובא ע' להרב ז"א שם מ"ש ע"ד הרב פני יהושע וגם הרב פר"ח גמגם על הוראת הרדב"ז ע"ש דיש ליישב דבריו. והנה לכי נדוק בכל הני נדוני דהר' פני יהושע והרב ז"א והוראת הרדב"ז כולהו הוו ספיקי דפלוגתא דרבוותא דוק ותשכח. ברם בנ"ד דעיקר ספקין הוא בגוף האסיר דדילמא אינו מלותת ולא הגיע בו מים מעולם כיון דאתבריר לן דאיכא דוכתי דלא מלתתי כלל בכה"ג נר' דלכ"ע:

שרי בהנאה מיהא בפרט במקום אונס ודוחק לי האי וכמש"ל באורך אלא דמצד מה ראיתי לקונסם כדי שיזהרו להבא ובכן נלע"ד דהנאת דמי האורז"ו הזה נוכל ליתנן בשופי להקדש של ת"ת או לקופת צדקה כיון דרובא דרבוותא קמאי ובתראי ס' ליה דדמי חמץ מותרים לאחרים ע' סי' תמ"ח וסימן תמ"ז ס"ג וא"כ אין להשליך לאיבוד דמים אלו אלא ליתנם לצדקה ולרווחא דמלחא אמרתי לו שגם רביע מהקרן יתן עם ההנאה להקדש למען יזהרו להבא כהוגן וכשורה. ולא ליזלו בתר אומדנא וקולא באיסור חמירא. וידעו דחמורים ד"ס יותר מיינה של תורה. והוא ית' יצילנו מכל מכשול ועון רבא וזוטרא. ויראנו נפלאות מתורתו זכה וברה כי"ר:

הכ"ד אנא זעירא. ר"ב קטינ"א אפר כירה. הצעיר חיי"ם ס"ט. הסבמת רב רחומא"י הרב המובהק במהר"י פארדו נר"ו:

חמות"י ראיתי אור יקרות עילאה גבר ומאן גבר גבר בכלא דמשפ"רא כריך ותני חומרי מתניתא מלא דבר. בקי בכלהו תנויי בהויות דאביי לן בעמקה של הלכה בוכנא דפרזלא דמתבר. כולהו קושייתי כמאן דדריש ריבויי ומהות"י מ"ט או נסב"ר. כהרף עין ויעבור את הקוש"י. ל"ו בחרי"ץ דבר ולא חצי דבר. דיינא דנחית לעומקא. דדינא ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא נכבדות מדובר. חיי"ם עד העולם תוך תוך חוואני דלבאי יתיב אהבת עולם חק תוכות מעולם לא עבר. ראו הביא לנו מתניתא בידיה משנה שאינה צריכה הלכה למעש' ועבר בה נקש"ה להשי' לקו"ל שואל מבני גובר.

מעין המאורע עובדא הוואי דההיא תבואה ספק לתות' שלח יש' לחבירו מעבר הנהר דרך אניה בלב ים ויעבור את מעבר. שהיה ראוי לבא קודם הפסח זמן ועידן אך בעל הספינה ידו אוחזת בעכ"ב עד כי הגיע תוך ימי הפסח צל"ח כזאת בר. עתה על שבעתה עמד השואל ושאל מה יעשה ישראל שנאחז במצודה רעה איסור בל יראה ובל ימצא ועשה לו מכבר. ואם אחר הפסח הוא בכלל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שהינ"ו נאכל אלא צל"י לא לזרות ולא להבר. אלא דינו בשריפה כי תאכלנו האש הגדולה ומעולה ל"ו עבר. וראה מעשה ונזכר הלכה וקפסיק ותני. הלכתא גברוואתא דמעיקרא אינו אלא ס' לתותה דאיכא דעבדי הכי ועבדי הכי ואת"ל לתותה היא זו שמא לא באה לידי חימוץ מעולם והו"ל אחר הפסח ס"ס במידי דרבנן דאפי' בדאורייתא מקילי' בס"ס כ"ש כדרבנן ואי מפסידינן ליה לדונו בשריפה כדין חמץ שעבר עליו הפסח הא ר"ב הונ"א לבר. מאי חסא דחס רחמנא על ממונם של ישראל ומה גם עתה דאריא רביע עליה קול פחדי' מאימת' דמלכותא שלא נתנוהו לדונו בשריפה דניחא להו דליהוי רווחא בעלמא וכיון דרווח רווח רק אין דבר. ושקיל וטרי ובא לו בארוכה וריבה וקיבץ מאמר קדישין להקת נביאים מתנבאי"ם בסגנון א' וכולם מקילים בס' חמץ כ"ש בדאיכא ס"ס כה"ג ותא חוי שכן ראיה לדבר. מפי ספרים. וסופרים המורים להקל בספק לתותה ובריירא מלתא כביעת' בכותח' פוק חזי מאן בעי לך לב"ד. ודחה באמ"ת הבנין שבידו דעת איזה משכילי עם דסבירא להו דעדיפא מינה למכרו תוך הפסח לגוי דמתחזי כמאן דעבר. קושטא קאי דאין מקום לסברא זו לא דבר ולא חצי דבר. דממ"נ בעינא מיניה היכי דייני רבנן להך תבואה אי דייני' ליה כחמץ גמור מה תועלת לו למכרה בתוך הפסח אם להצילו מב"י וב"י מכאן והלאה קעביד לאיסוריה דכיון דאחריותו עליו היה כל שעה ושעה שעברה עליו מימי הפסח כיון שנודע לו בהגעתו לנמל אגלאי מלתא שכבר עבר עליו ודינו בשריפה כמי שמוצא חמץ ברשותו ואיך נתיר לזה למכור חמץ בפסח הא קא חזינן דעבר. ואם ד"ן ידין אותו כספק חמץ מה תועלת לו למכרו אם אינו חמץ אמאי ימכרנו. ואם חמץ הוא ונקרא שמו עליו בהגיעו למקומו אוי לו לאדם שפגע בו חכרבר. אשר ע"כ אף כי אין דעתי דעת הדיוט מכרעת וכי אמר לה מאי הוי ותו דשמעתתא בעיא צילותא ואנן אוכלי טרדי"ן מלגיו ומלבר.

אפי"ה הכי אמר מר אחוה. דעי אף אני הגם כי מה לתבן את הבר. מעתה אמינא לפעלא טבא יישר חיליה דמר ניהו רב הפוסק נר"ו וכל כי האי מלתא לימרו משמיה בבי מדרשא יהי פש"ט ב"ר. וסוף כל סוף חס על ההוא גברא למקנסיה דלא תהוי ליה הנאה פורתא אולי תהוי ארכא לשלוחיה מתוך כי חסדו גבר. קושטא קאי דאילו בדידי אתרמי עובדא

כי. האי הוה עבידנא מקמי הכי דליבטליה. לאיסורא חד בתרי והדר לימכריה דמתוך כך זיהר"א הוא דעבר. אלא דאין דנין אפשר משא"א הכי אמר מר דאם היה האיש משתאה לה הו"ל הפסד. גדול כ"ל קרנ'א כדי"א נפיק לבר. מעתה אף ידי תכון עמו למוכרו לאחר הפסח לגוי ולא ימכרנו הישראל בחנותו כלל כי היכי דתיהוי היכרא וכל העם ישמעו ולא יזידון עוד דחיישי' מפני הרואים ויאמרו התירו פרושים את הדבר. הכ"ד אפר כירה זעירא דלאו מן חברייא החו"פ פה ראגוזה י"עא בירח בול דהאי שתא קס"ת הסופר רעיא חגירא באתר דלית גבר. אדם מועט' לעולם. יעקב בכמהר"י דוד פארדו ז"ל. :

וחסד סימן ח

אם ביטול מהני לחמץ ידוע או לא:

הנה הלכה רווחת היא וסוגיא ערופה בכמה דוכתי דמדאורייתא חמץ בפסח בביטול בעלמא סגי אמנם אפליגו רבוותא אי מהני ביטול מדאורייתא גם לחמץ ידוע או דוקא לחמץ שאינו ידוע גם מודעת זאת מחלוקת רש"י והתוס' דלרש"י:

טעם הביטול משום דתשביתו אמר רחמנא והשבת' בלב היא השבתה התוס' סברי דהביטול הוי מטעם הפקר ומדחזיתיה להההוא תנא דבי חזקיה ה' פר"ח בא"ח סי' תל"ד עמד וימודד אר"ש בהני מילי נפשי אותה לעמוד על דברי קדשו. ולפי קיצורי אענה חלקי עפ"י סדר אמרותיו אמרות טהורות. בס"ד. הלא מראש מייתי דברי התוס' בפסחים ר"ד ע"ב שהקשו על רש"י שפירש דתשביתו הוא בלב דהיינו ביטול דהא תשביתו הוא מו' שעות ולמעלה ואחר איסורו לא מהני ביטול וכתב ע"ז דזו אינה קושיא לרש"י דאיהו אזיל לטעמיה דפירש לקמן די"ב אהא ודקא' ר"י אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר דשעת ביעורו הוי משש שעות ולמעלה ולדידיה ע"כ קרא דתשביתו מקמי איסוריה מיירי והתוספות הקשו לפי שיטתם דשלא בש"ב היינו אחר שש וה"נ לקמן בד"ה וכתיב וכו' דחו פירש"י לפי שיטתם דסברי שלא צוה הכתוב לשרפו אלא אחר זמן איסורו זהת"ד ואנא עניא לא מיתבא דעתאי לומר דהתוס' יקשו על רש"י לפי שיטת' דהרי כיון דידעי לה רבנן דרש"י רוח אחרת עמו ובשיטה אחריתי קאי אין כאן מקום קו' מעיק' ובשלמא לקמן בד"ה וכתיב דכתבו ואין נר' לר"י דהא וכו' ניחא דכוונתם דר"י לא ניחא ליה פירש"י משו' דהוא ס"ל בשיטת ר"ת דלא חייבה תורה שריפה אלא בתר זמן איסורו ברם הכא דכתבו וק' לר"י וכו' נראה דר"י מוקש"ה ועומד ע"ד רש"י ומה זו קושיא הרי רש"י לא קאי בשיטה זו ואף דלזה יש מקום ליישב היותר ק"ל דאם כדברי הפר"ח הכי הו"ל להתוספות למימר ועוד ק' דהא תשביתו למ"ד דהוא

הבערה אין מצותו בהבערה אלא בתר זמן איסורו וכעין מ"ש לקמן בד"ה וכתיב וכו' כי ע"כ לבי אומר לי דאין כוונת התוס' הכא להקשות. מכח שיטתם אלא כונתם להכריע דשיטת רש"י דלקמן דתשביתו מקמי איסורא היא אין לה מקום מכח מאי דחזינן לקמן בש"ס דמהדר אטעמא בין לר"מ בין לר"י מנ"ל הא מלתא דחמץ בע"פ אחר ו' שעות אסור מן התורה ושקיל וטרי בהא ולבסוף מסיק דמאך חילק ילפי' לה ע"ש וסברי מרנן רבותי' התוספות דפשט דרשה זו דא"ח הכי הויא דה"ק קרא יום הראשון שהוא י"ד חצהו לשנים חציו להתר וחציו לאיסור ומחציו ומעלה תשביתו שאור מבתיכם ובפרט לפום מאי דפירש"י דאך באח"ס בט"ע הוא חץ וא"כ כיון דמהש"ס נר' דכ"ע דרש"י אך חילק א"כ פשט דרשה זו מורה דאחר זמן איסורו היא ההשבתה ואין מקום עוד לשיטת רש"י דהשבתה היא קודם זמן איסורו ולשיטת רש"י דפירש הכא דביטול היא השבתה זוהי שקשה טובא דביטול אחר זמן איסורו לא מהני זוהי לע"ד עיקר קו' התוס' דהכא. ואחרי כתבי סימנים מצאתי לדברי אלה מתוך דברי הגאון מהרש"א בח"ה דלקמן בד"ה וכתיב כתב כדברי הרב פר"ח דהתוספות מקשים לפי שיטתם ברם לפי שיטתיה דרש"י לק"מ ע"ש. אמנם בדיבור זה דעסקינן ביה לא כתב כלל מזה ונראה דס' ליה דהכא אין קושייתם לפי שיטתם וכמ"ש בעניותנו:

ולבא לכלל ישוב בעד רש"י אפשר לע"ד בתרי אנפי חדא דרש"י יפרש המשך הפסוק כך אך חילק פי' חלק יום י"ד לשנים חציו אסור וחציו מותר וכיון דמחציו ולמעלה אסור החמץ א"כ מקמי הכי קודם שיגיע זמן איסורו תשביתו שאור מבתיכם כן מפרש רש"י לפום סברת אביי דקאמר התם דלכ"ע הא דחמץ אסור מו' שעות ולמעלה מן התו' הוי משום דכתיב אך חילק ברם לסבר' רבא דהלכת' כוותיה נגד אביי לא צרכינן להא דא"ח דהוא מפיק ליה מקרא דכתיב לא תזבח על חמץ דם זבחי כמ"ש בש"ס שם וא"כ לדידיה שפיר י"ל דתשביתו מקמי זמן איסוריה ואדרבא לסברת רבא הכי בעי' למימר דקודם שחיטת הפסח דהיינו קודם התחלת שבע שעות היה החמץ מבוטל ומבוער מן העולם. ועי"ל בעד רש"י דהן אמה דגם הוא מודה לסברת התוספות דלדרשת אך חילק תשביתו דקא' רחמנא משמעותיה הוא דבתר זמן איסורו ישביתנו בדם ס"ל דאביי הוא דסבר הכי דלדידיה הוא דמסיק הש"ס הא דאך חילק יען לא ידע אביי בההיא שעתא ההיא ברייתא דקתני ר"י אימתי שלא בשע' ביעורו דלפום ההיא מתניתא לשיטת רש"י צ"ל דתשביתו מקמי זמן איסוריה מיהו לפום קושטא דמלתא אנן דשמיע לן ההיא מתניתא לית לן למימר אלא כדברי רבא דהא דגמרי דחמץ אסור מ"ה מו' שעות ולמעלה היינו מקרא דלא תזבח על חמץ ואדרבא לפום ההוא קרא צ"ל דהשבתה היא מקמי דלימטי

זמן איסוריה וע"כ רש"י דפי' הכא דהשבתה הוא ביטול בלב היינו לפום ההיא ברייתא דלקמן דקתני ר"י אימתי וכו' ולפי סברת רבא דהתם דהלכתא כוותיה ואע"ג דר' יוסי דברייתא מפיק ליה מא"ח ס"ל לרש"י דלא קי"ל כוותיה אלא כת"ק דבריי' דתפס. רבא כוותיה. וה"נ חזינן להרמב"ם ז"ל דנר' דקאי בשיטת רש"י דהשבתה ביטול הוא דמייתי דרשת רבא דדריש מלא תזבח על חמץ עיין שם בפ' ב' דין א' וב':

ברם ק"ק דלפום הך שינוייא מפשינן פלוגתא בין אביי לרבא בפירושא דתשביתו דמר מוקי ליה מקמי איסורא ומר מוקי ליה בתר איסור' ותו בעי' לאפושי פלוגתא בין תנאי דבריית' דלקמן דמאן דדריש מל"ת על חמץ תשביתו דאמר רחמנא מקמי איסורא הוא ולמאן דדריש מאך חילק מוקי לקרא דתשביתו לבתר איסוריה והן אמת דגם לסברת התוס' מבעי לן לאשוויי הך פלוגתא דהרי דבר מוכרח הוא דודאי מאן דדריש מלא תשחט ע"ח צ"ל דקודם זמן איסורו צריך שישבית ויבער החמץ כמש"ל ומאחר כי הדבר מוכרח מצד עצמו גם לס' התוס' ה"נ נימא בעד רש"י ואין להק' דאפושי פלוג' לא מפשינן כיון דהדבר מוכרע מצד פשטו' דרשתם אכן אנכי הרואה דלשיטת רש"י איכא דוחק' אחרינא דבעי' תו לאפושי פלוגתא בין ר' יהודה לרע"ק דהרי רע"ק קתני בברייתא דאין צריך ללמוד מלא תשחט ע"ח אלא יליף ביעור חמץ בעי"ט מסברא. דהבערה הוא אב מלאכה ואסורה בי"ט ואם כן הא. דאסור חמץ מו' שעות ולמעלה מן התורה צ"ל לדידיה. דמפיק ליה מאך חילק דאלת"ה תיקשי לדורי' דתסגי לבער לעת ערב קודם בק"ש וא"כ לדורות. דע"כ:

דריש אך חילק פירושא דתשביתו הוי בתר זמן איסורו ולר' יהודה לפי שיטת רש"י דלקמן מוקי לתשביתו מקמי זמן איסורו ולדידיה צ"ל דלא דריש אך חילק אלא מפיק ליה מלא תזבח ע"ח כדקאמר רבא וכמש"ל וזוהי שקשה לאפושי פלוגתא בין ר' יהודה לרע"ק כיון דבעיקר הדין נרא' דקיימי בחדא שיטה דאין ביעור חמץ אלא שריפה. ואפשר לומר דרע"ק נמי סבי' ליה דלדעת באיזו שעה מתחיל האיסור בעי"ט גמרי' ליה מקרא דלא תשחט ע"ח וא"כ גם הוא קאי בשיטת ר"י דחשביתו מקמי זמן איסורו הוא ומאי דקאמ' על דברי ת"ק אין צריך היינו דלעיקר מלתא לדעת אם הביעור הוא בי"ט או מעי"ט להא לא צריכי' לקרא דל"ת על חמץ. ואיברא דיש להרגיש דכיון דעכ"פ מבעי ליה קרא לשעת הביעור בע"פ אי מלא תשחט כת"ק אי מהך חילק כר' יוסי א"כ מעיקרא אמאי לא תני כת"ק או כרבי יוסי. ואפשר דעיקרו של רע"ק אתא לאשמועי' מלתא אגב אורחיה הנהו תלת מילי דקא' רבא דשמעי' מדברי רע"ק ולהכי קאמ' הא דהבער' אב מלאכה וכו':

אתאן לאידך קו' דהקשו התוספות על רש"י דתשביתו היא הבערה ולא ביטול כדתניא לקמן רע"ק או' השבתה זו הבערה וכו'. הנה הרב פר"ח האריך למעניתו בזה והעולה מדבריו דלדעת רש"י תרתי שמעי' מתשביתו ביעור או ביטול והבחירה בידו לעשות איזה מהם שירצה עש"ב. ודבריו חיים וקיימים. ואנכי הרואה דהכי דייק לישנא דרש"י שכתב והשבתה בלב היא השבתה ולא כתב והשבתה בלב משמע ומוכח דכונתו דביטול בלב נמי השבתה מקרי. ואחרי כתבי ראיתי להר' נהר שלום דגם הוא דייק לישניה דרש"י כדכתיבנא. והביא דברי הפר"ח אמנם מ"ש שם דמלשון הרב פר"ח משמע דלרש"י עיקר השבתה דקרא בלב מדסיים דהעיקר דפי' תשביתו הוא הביעור ודלא כרש"י והרמב"ם וכו' משמע דלרש"י עיקר השבתה הוא הביטול והוא חלק ע"ז וכתב דלרש"י עיקר השבתה הוא הביעור ע"ש אחרי המח"ר אין זו כונת ה' פר"ח דמ"ש דהעיקר דפי' תשביתו הוא הביעור כונתו דהעיקר אצלו לתפוס כדברי ר"י בעל התוס' דפי' תשביתו הוא ביעור דוקא ודלא כרש"י והרמב"ם דמפקי נמי ביטול מקר' דתשביתו מיהו לדעת רש"י הני בי תרי ביטול וביעור שקולים הם וליכא עדיפותא לחד מחבריה וזה מבואר מדברי הרב פר"ח ולענ"ד זו היא השיטה הנכונה בדעת רש"י דלעולם מן התורה הבחירה ביד האדם לקיים מצות תשביתו ולהנצל מלאו דב"י וב"י באחד משני דרכים אם ע"י ביטול או ע"י ביעור דהיינו שריפה או פורר וזורה למכדא"ל ולמכדא"ל אלא דחכמים חייבו לעשות הביעור דוקא והיינו מצות בדיקה דרבנן לחפש כל חדרי ולהוציא כל חמץ לבערו ונמצא דהבדיקה והביעור עיקרן מדאורייי' והוא אחד מהשני דרכים שאמרה תורה בקרא דתשביתו אלא דהתורה הניחה השני דרכי' ברצון איש ואיש ורבנן הם אמרו דחד מינייהו דהיינו בדיקה וביעור חייב כל אדם לעשות. ונראה עוד לומר דלדעת רש"י כי תקון רבנן הבדיקה לא אמרו שיבטל אחר כך והיינו טעמא דלא הוזכר במשנה ביטול כשהזכירו דיני הבדיקה אלא בימי האמוראי' נתחדשה הלכה זו והיינו דאתמר בתלמודא אר"י א"ר הבודק צריך שיבטל ואתמר עלה בגמרא דה"ט שמא ימצא גלוסקא וכו'. וטעמא דמלתא אמאי תקון רבנן מעיקרא בדיקה ולא הניחו הדבר על דין תורה להיות הבחירה ביד האדם לעשות איזו שירצה ביטול או בדיקה וביעור נר' דס"ל לרש"י דהטעם הוא מפני שחששו רבנן בענין הביטול דכיון דאין בו מעשה אלא דברים שבלב אם כן בטרדא כל דהו מעותד האדם לשכוח ונמצא נכשל בלאו דב"י וב"י ולכן המה ראו לחייב למעבד אידך מלתא דאורייתא דהיא ביעור מן הבית ולבדוק בכל מקום שמכניסין בו חמץ ולבערו. ומעין זו מצינו דחששו רבנן בביטול שתיקנו אחר הבדיקה כמ"ש הבודק צריך שיבטל ואמרו בש"ס דתיקנו הביטול מיד בלילה דילמא

פשע פי' שמא ישכח כדפירש' ע"ש. ואחרי כתבו ראיתי דברי הר"ן הובאו בב"י סי' תל"א דנראה ברור מדבריו דקאי בשיטה זו דמדאורייתא נפיק י"ח תשביתו באחד משני דרכים כמ"ש בדעת רש"י וסיים עלה אלא מפני שביטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהן שוין ואפשר שיקלו בו ולא יוציאוהו מלבם לגמרי ראו חכמים להחמיר שלא יספיק ביטול ע"ש ולפי האמור הא דאפליגו תנאי בר"פ כל שעה במצות ביעור דר"י אמר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכ"א אף מפרר וכו' היינו לדעת מצות ביעור שאמרה תורה שהוא א' מהשני דרכים שהניחה לפני האדם לקיים בא' מהם מצות תשביתו ביעור זה זה היאך הוא ומינה נ"מ השתא דחיובא דרבנן רמיא עלן לעשות ביעור דוקא לדעת איך יתקיים ביעור זה:

והנה על פי הדברים האלה נבער קושי"ם מדברי רש"י והיינו דבריש מכילתין פי' רש"י בודקין וכו' כדי שלא יעבור בב"י וכ"י והתוס' הקשו עליו וז"ל וק' לר"י כיון דצריך ביטול כדאמרי' בגמרא הבודק צריך שיבטל ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל עכ"ל והנה לע"ד לשונם חייב בבי"אור דמה להם להעמיד קושיתם מדאמרו בגמרא הבודק צריך שיבטל דמשמע דאי לאו הכי לא הוה ק"ל והרי לכאורה נראה דלעולם קשה למה הצריכו חכמים בדיקה כיון דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואף אם לא היו מצריכים ביטול אחרי בדיקה אכתי תיקשי בדיקה זו מה טיבה בפרט לפום מאי דפי' רש"י דהבדיקה היא כדי שלא יעבור בב"י וב"י והלא בביטול הוה סגי מדאורייתא להנצל מאיסורא דב"י וב"י וטרחא דבדיקה למה לן. ונראה דאפשר לו' דהתוס' הבינו בשיטת רש"י דכונתו היא כדאמרן לעיל דאע"ג דמדאורייתא סגי או ביטול בלי בדיקה וביעור או בדיקה וביעור בלי ביטול מ"מ חז"ל חששו כי הביטול לא יתקיים כהלכתו משתי סיבות או משום שמא ישכח או כדכתב הר"ן לפי שאין דעות בני אדם שוים לגמור בדעתם להוציאו מרשותו ולהפקירו וע"כ בחרו דרך הבדיק' והביעור והיינו דכתב רש"י בודקין שלא יעבור בב"י וב"י:

דהאמת הוא דזוא' מתיקוני התורה כרי שלא לעבור אב"י וב"י. ברם השתא דחזינן דאמרו דהבודק צריך שיבטל א"כ מאחר שחייבוהו גם בביטול אין הבדיקה צריכה עוד לכדי שלא יעבור בב"י וב"י דהא הביטול לחוד מהני ליה מדאורייתא שלא יעבור בב"י וב"י ולמה הוצרכה בדיקה זו כלל ובהכי ניחא מאי דק"ק למה לא הקשו התוספות על רש"י בפשיטות מדחזינן בש"ס דאמרו דבדיקה מדרבנן היא:

ויש ליישב בעד רבינו רש"י דחז"ל אף על גב דתיקנו שיבטל אחר הבדיקה מכל מקום לא הספיק להם בביטול לחוד דהא הביטול אינו דבר הראוי להתקיים אם לא שתקדם

לו הבדיקה דהבדיקה היא המזכרת לאדם שיבטל דאם לא היתה הבדיקה היו בני אדם שוכחים מהביטול ומהאי טעמא גופיה הוא שאמרו בגמ' דבדיקה וביטול בעינן סמוכים אהדדי דאם לא יעשה הביטול סמוך לבדיקה ישכח כי אין דבר לזוכרו דבשעת הביעור דהיינו בתחילת שש א"א לבטל כמ"ש שם בש"ס אם כן במה יזכור ונמצא דהוצרכו חכמים לעשות תיקון הבדיקה כדי לצאת מן הספק שמא בני אדם יבואו לעבור בב"י וב"י ואה"נ דהשתא דתיקנו הבדיקה תו לא הוי צריכי לביטול אלא משום גזרה שמא ימצא גלוסקא וכו' כמ"ש בש"ס. וגם לפי דברי הר"ן האמורי' דטעם דבחרו חכמים בבדיקה הוא משום דחששו שאין דעות כל ב"א שוות להוציאו לגמרי מלבם בהא נמי יש מקום לתרץ דאע"ג דאמור רבנן שיבדוק משו' שמא ימצא גלוסקא התם עבדו הצלה פורת' משו' דלא אשכחו תקנה אחריתי לחששא זו אבל שנסמוך על זה לכל מין חמץ שבבית דליהוי סגי בביטול לא רצו חכמים כיון דבביטול איכא ביה רעותא טובא דחיישי' דלא יבטלנו בכל לבו ושאני הביטול שתיקנו משום גלוסקא דלא אפשר בדרכא אחרינא ועל כיוצא בזה אין דנין אפש' משא"א:

א"נ י"ל בעד רש"י במש"ל דאפ' דכי תקון ר' הבדיקה כדי לבער החמץ מן הבית אזי לא הצריכו ביטול אחריו כלל וה"ט דלא תנן במתני' ביטול אצל הבדיקה אלא בימי האמוראים הוא דחששו רבנן שמא ימצא גלוסקא וכו' וע"כ הצריכו הבוטול ותקנה קמייתא דבדיקה לא זזה ממקומה דלא רצו לעקור תקנה קדומה ואשכחן כה"ג טובא בש"ס. ואמת אגיד כי היה לבי מהסס על הא מלתא דכתיבנא לעיל דתקנה זו בימי האמוראים נתחדשה אכן הנה בעתה אזה הוית למרן בכ"מ פ"ב דחומ"צ שכתב כן ועלץ לבי:

הגם הלום חזיתיה להרב נהר שלום שבא אל היישו"ב קו' התוספות הנז' עפ"י דרכו שהניח יסוד מוסד דלרש"י בדיקה דמתניתין הוא לחמץ הידוע והנראה לעין דלחמץ זה לא מהני ביטול מדאורייתא דלא אהני. ביטול אלא דוקא לחמץ שאינו ידוע או שהוא ידוע ובעי טרחא לבערו עש"ב. ואחרי המחי"ר מלבד דדברי התוס' בקושייתם אינם מיושבים דק' כמש"ל דהו"ל להק' סתמא מדחזי' לקמן בש"ס דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואמרי' עוד דבדיקה מדרבנן היא ומה להם להעמיד קושיתם ממאי דאמ' דהבודק צריך שיבטל דזה אינו מעלה ומוריד דבלא"ה קשיא על רש"י בר מן דין אעיקרא דדינא פרכא ויסוד זה אשר בנה דביטול לא מהני לחמץ ידוע לשי' רש"י אינו מתקיים לע"ד וכמו שנבאר בס"ד והן קדם נדקדק איך יתכן לפי פירושו דבדיקה דתנן בריש פסחים הוא להוציא כל החמץ הידוע לו לקין' מצות ביעור דאורייתא הלא פשט לשון בדיקה הוא

לבדוק דבר שאינו ידוע היכן הוא ולחפש אחר דבר הטמון בחורין ובסדקין והיינו דתנן בודקין את החמץ לאור הנר ואמרי' בגמרא מפני שאור הנר יפה לבדיקה וא"כ אכתי תיקשי מה זו בדיקה בחורין ובסדקין הרי לחמץ דליתיה קמיה מדאורייתא א"צ ביעור ובביטול סגי לפי מ"ש שם הנה"ש ואם כן אכתי קו' התוס' על רש"י במקומה עומדת ואחר זמן ראיתי בספר דרך המלך ד"ז ע"ג שכתב כן בפשיטות דלשון בדיקה לא שייך אלא בחמץ שאינו ידוע דאילו בחמץ ידוע תנו ר' ביה ל' ביעור וע"ז תריץ יתיב הסוגיא ע"ש:

ותו כי הנה הרב פר"ח הרבה ראיות להוכיח דביטול מהני אפילו לחמץ ידוע ודלא כהגאון והגם כי הנה"ש דחה כל ראיות הר' פר"ח באמת הבנין שבידו לענ"ד איכא מינייהו דהם ראיות חזקות ואין בדברי הנה"ש כדי שביע' לדחות' זה יצא ראשונה מדאמרי' בש"ס ד"ד סע"ב וכי משכח לה ליבטלה וכו' אלמא דמהני ביטול גם לחמץ ידוע ומוכן לפניו והיא ראיה אלימתא והנה"ש דחאה בקש באומרו דכל כי הא דכבר קיים מקודם מצות השבתה לבדוק ולבער כל חמץ מרשותו כי משכח גלוסקא דדינה בשריפה וחיישינן שמא יחוס עליה לשרפה בכי הא שפיר פרי' דליבטל' מיד דמשכח לה. ושוב ישרפנה בדין חמץ ידוע דבכי הא אין הביטול אלא. לגילוי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דליהני אבל ליכא ראיה משם דיהא מותר מדאורייתא להשאיר לכתחילה. חמץ במה שיבטלנו עכ"ד ולע"ד אין זו דחייה כלל דמעיקרא העיקר חסר דהכי הו"ל להש"ס למימר וכי משכח לה ליבטלה והדר לשרפה כיון דכל עיקר כח קושיתו הוא זה דמהני הביטול לפי שעה עד שישרפנו אח"כ ותו דאין הסברא נותנת דביטול לפי שעה מהני דהרי לרש"י אין הביטול מטעם גילוי מלתא אלא משום דקרא אמר תשביתו והשבתה בלב היא השבתה ואם כן אם ביטול זה היינו מאי דאמר רחמנא תשביתו א"כ מהני לגמרי אף אם לא ישרפנ' עוד ואם אין זה הביטול דכת' רחמנא כיון דהחמץ עומד בעין לפניו א"כ מאי מהני הרי כל רגע ורגע ששוהה בשריפתו קעבר עב"י וב"י כיון דלאו היינו מצות תשביתו הכתובה בתורה וכמ"ש רש"י לעיל דאם משהה אותה אפי' רגע עבר בב"י וב"י וא"כ במה כחו יפה להקשות וכי משכח לה לבטיל הלא אמרו המקשן מקשה בפח וה"נ ק' על התרצן אמאי דחי ליה בלשון דילמא משכח לה בתר איסו' עדיפא מיניה הו"ל למימר דאין הביטול מועיל לחמץ ידוע ומוכן לפניו והא עדיפא טובא למדחי טפי מלמימר דחששו רבנן לתרתי דילמא ישכח גלוסקא ודילמא ימצאנה בתר זמן אוסוריה ותו: לפי פי' התוס' דפירשו בהא דגלוסקא דעתי' עילוה שהיא חשובה ואינה בטלה כמו פירורין ק' דהכי הו"ל לש"ס למימר וכי משכח לה ליבערה ופוק חזי למרן הכ"מ

בפ"ב דחו"מ דלשאר הראיות מצא מקום לדחותם וראיה זו היא היותר גדולה אצלו ומכח זה הכריע כנסחא אחרת שבספרי הרמב"ם וכאשר הביא דבריו הנה"ש שם ותו איכא למידק לפי דרך הנה"ש הלזה דביטול לא אמרה תורה אלא לחמץ שאינו ידוע א"כ נ"מ דכל מין חמץ שאינו ידוע לו כל זמן שלא ביטלו לא קיים בו מצות תשביתו וא"כ בכל מקום שישנו לחמץ זה עובר עליו בב"י וב"י עד שיבטלנו וא"כ ל"ל להש"ס למימר שמא ימצא גלוסקא ודעתיה עילוה לפי פי' רש"י דיחוש עליה לשרפה דזהו דבר קשה כי על פת לחם יפשע גבר שלא לקיים מצותו הול"ל בפשיטות דהביטול הוא משום דדילמא אית ליה חמץ באיזה קרן זוית וכל זמן שאינו מבטלו עבר בב"י וב"י ובשלמא להגאון אפ' דיפרש כמ"ש הרא"ש דשמא ימצא גלוסקא לאו דוקא אלא אפי' לא ימצא חיישינן שמא בא' מן הזויות תהיה איזו גלוסקא אבל לרש"י א"א לפרש כן ואין לומר דלדעת רש"י כל שאינו יודע מהחמץ לא עבר עליה אע"ג דלא בטליה דא"כ ביטול דקא' רחמנא למאי אהני דכל שיודע מן החמץ לא מהני ביטול ואף שיש מקום בראש לדחות דיוק זה דאהני ביטול להיכא ריש לו חמץ ידוע אבל צריך לטרוח אחריו לבערו וכמו שדחה הנה"ש לראיה שנית דמייתי הפר"ח מתלמיד היושב לפני רבו מ"מ עליה אני דן דלע"ד דחייה זו א"א לאומרה בעד רש"י. ותא חזי לשון רש"י שם במאי דסיים שם הש"ס ריש ד"ז ד דייקא נמי דקתני היה יושב בבהמ"ד ש"מ ופירש"י דייקא נמי דעדיין לא החמיצה דקתני היה יושב בבהמ"ד דמשמע מפני שאין יכול לקום ולילך שם הוא דמבטלה ואי בחמץ גמור ל"ל יושב בב"המד אפי' אם היה פנוי מה בידו לעשות יותר השבתה בלב זהו ביעורו הרי בהדיא דקא' רש"י דאפי' אם יהיה פנוי אין לו לעשות יותר מהשבתה בלב וזה מורה באצבע דס"ל לרש"י דביטול מהני לחמץ המוטל לפניו אעפ"י שהוא פנוי ואין לו שום טרדא ועיכוב ואין לדחות ולומר דשאני התם דהוא שבת או י"ט ואינו יכול לקיים בו מצות שריפה כדינו. ולכן אין לו לעשות אלא הביטול הא ליתא לפי שיטת רש"י דהא בההיא דאמרי' לעיל ד"ו ע"א דהמוצא חמץ בי"ט כופה עליו כלי פירש"י דבטליה מאתמול ושמעי' מינה דאי לא בטליה גם בי"ט חייב לבערו מן העולם והיינו לשרפו למאן דאית ליה הואיל ולפררו או לזורו למאן דלית ליה הואיל וע' סימן תמ"ו בטור וב"י ואחרונים מה שהאריכו בזה. וגם הנה"ש גופיה שם מסיק הכי בדעת רש"י ע"ש. וא"כ אם איתא דביטול לא מהני לחמץ ידוע ומוכן לו ה"ז דומה למוצא חמץ בי"ט לפי המסקנא דקי"ל דביטול לא מהני בתר איסוריה דמבעי ליה לבערו בי"ט גופיה ובפרט לפי שיטת רש"י דמפרש דגם לר' יהודה בתר זמן איסוריה השבתתו בכל דבר וא"כ היכי קאי הכא רש"י דאי בחמץ גמור אף אם היה פנוי מה בידו לעשות יותר השבתה בלב זוהי ביעורו

הלא לחמץ. ידוע ובעת הפנאי לא מהני ביטול ואין זה ביעורו האמור בתורה אלא ודאי נראה מדברי רש"י הללו דביטול בלב מהני מדאו' לכל חמץ שבעולם ואפי' הוא ידוע לו ומוכן לפניו. גם מתוך סיפא דמלתיה דרש"י מוכח נמי הכי דסיים שם ומשום י"ט נקט יושב בבהמ"ד ודשבת מתוקמא בחמץ גמור ובי"ד שחל להיות בשבת. הרי בהדיא דקאמר די"ד שחל בשבת אע"פ שאינו יושב בבהמ"ד אלא בביתו ובחומותיו. פנוי מכל עסקיו והחמץ עומד לפניו מבטלו בלבו וסגי ליה בהכי ולא מחייב כלל לבערו מן הבית מדינא דאורייתא:

נמצינו למדים כי מתוך דברי רש"י בהך לישנא קמה וגם נצבה סברת הרפ"ח דמהני ביטול גם לחמץ ידוע ועומד לפניו. וגם מדברי הש"ס גופיה יש ראיה מדקא' דייקא נמי דקתני היה יושב בבהמ"ד נראה דדוקא לפום שינוייה דראב"י דברייתא מיירי במי שיש לו עיסה מגולגלת ומתיירא שמא תחמיץ א"ש דנקט תנא היה יושב בבהמ"ד אבל לפום מאי דהוה ס"ד מעיקרא דבחמץ גמור מיירי לא הו"ל למתני היה יושב בבהמ"ד ואם איתא דבחמץ גמור דאיתיה קמיה לא מהני ביטול אם כן אפילו בחמץ גמור מוכרח למנקט היה יושב בבהמ"ד דדוקא משום דיושב בבה"מ. ואית ליה טרחא למיזל הוא דשרי' ליה בביטול הא אם היה בביתו והחמץ לפניו לא מהני ליה ביטול אלא צריך ביעור אם הוא בשבת שחל בו י"ד ואע"ג דלגבי י"ט היה אפשר לומר דס"ל להך תנא דאסו' ליגע בו וכס' הפוסקי' סי' תמ"ו בדין המוצא חמץ בי"ט מ"מ ניחא דנקט יושב בבהמ"ד משום י"ד שחל בשבת דקודם זמן איסור ושרי ליגע בו וכדאמרי' השתא גם לשינוייא דראב"י דנקט תנא בהמ"ד משו' י"ט ולא משום שבת. ואפשר דלזה כיון הר' פר"ח במאי דמייתי מהא דתלמיד היושב לפני רבו דדבריו סתומים שכתב דברות שתים וז"ל. וכן בתלמיד היושב לפני רבו אמרי' מבטלו בלבו. ולכאו' קשה דהא כבר אוקמה ראב"י בעיסה מגולגלת וירא שמא תחמיץ וא"כ נמצא דאין כאן חמץ ידוע אלא ספק חמץ ובכי הא ודאי דמהני ביטול ואולי כיון לאתויי מהא דקאמר דייקא נמי וכו' כדכתיבנא.

ועור אפשר דכוונת הפר"ח לאתויי מהמקשן דהוה ס"ד דברייתא מיירי בחמץ גמור ולזה יש מקום לדחות כדדחי הנה"ש דשאני התם דהיה בבהמ"ד וטריחא ליה למיקם ולילך לביתו ברם ממאי דקא' דייקא נמי וכו' ומפי' רש"י יש ראיה נכונה לע"ד כמדובר:

ומה שהק' הר' נה"ש מדכתיב לא תשחט על חמץ לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים דהרי אם הוא לפניו נמצא דהוא יקיים לע"ד לק"מ חדא דמאחר דבקרא לא כתיב ועדיין חמץ קיים אלא לישנא דרבנן הוא דדרשי הכי להורות דהחמץ אסור מן התורה מעת שחיטת הפסח א"כ שפיר נימא דרבנן נקטי האי לישנא לפי תקנת חכמים דחייבו לבער

החמץ מן הבית מיהו אה"נ דלדינא דאורייתא כונת הכתוב לומר דלא ישחט את הפסח כל זמן שלא השבית החמץ ותו אפי' לפי הלשון דשנו חכמים י"ל דכיון דבטלו הרי הוא: חשוב כאילו אינו בעולם דהו"ל כאילו נשרף ונעשה עפר ואפר וכדאמרי' לבטיל וליהוי כעפר' דארעא גם שאר דברי הנה"ש יש מקום לדחותם ואין רצוני להאריך. אכן מאי דמייתי הר' פר"ח מההיא דפי' רש"י במצא חמץ בי"ט דכבר בטליה מאתמול וכו' בקושטא דהוא תימה על הרב ז"ל כאשר תמה הנה"ש דשאני התם דבטיל ליה קודם שהיתה לו ידיעה ממנו וגם בעיני יפלא ודברי הרב פר"ח בזה צ"ע:

ואסיפא דמלתיה מייתי הצה"ש תנא המסייע ליה הרב פני יהושע שכת' דאי נימא דמהני ביטול בחמץ ידוע א"כ מאי האי דפליגי תנאי בביעור דרי"א שריפה וחכ"א פורר וכו'. אטו מי עדיף ביטול ממפרר וזורה לרוח ואף דלשי' התוס' פלוגתייהו בלאחר זמן איסורו מ"מ תיקשי לשיטת רש"י עכ"ד. ולעד"ן דלפי מש"ל באורך דשיטת רש"י לומר דשני דרכים אמרה תור' במצות תשביתו והאדם יראה לעינים מה שיראה וירצה והטוב בעיניו יעשה אלא דרבנן הטילו חובה על האדם לבחור בדרך הביעור מפני הטעמי' האמורי' אם כן שפיר פליגי תנאי למען דעת ביעור זה שהוא א' מהשני דרכים שאמרה תורה מהו פירושו וסדר עשייתו ור"י גמיר ליה מנותר ורבנן דחו ראיתו ונ"מ מהך פלוגתא דהשתא דרבנן רמו חיובא דביעור דוקא ק"ל לרבנן לפי דברי ר"י אם לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל ופירש"י דק"ל להיכא דנפיק בשיירא בתוך ל' יום קודם הפסח דזקוק לבער והיינו דסיימו רבנן בלישנייהו והתורה אמרה תשביתו בכל דבר שאתה יכול להשביתו פי' כיון דהתורה אמרה תשביתו בכל דבר א"כ רבנן דרמו חיובא למעבד ביעור דוקא ולברך הביעור הוא דוקא שריפה א"כ זה ההולך בשיירא ואין לו עצים יהא יושב ובטל ומשום דלא מצי למעבד כתקנתא דרבנן יבטל מצות תשכיחו דאמרה תור' דהיינו אפי' ביטול בלב. ואח"כ חזה הוית להנה"ש גופיה מ"ש בריש דבריו להסביר פנים גם לפי' רש"י דליהוי כפי מסקנת הפר"ח והיינו מעין מאי דכתיבנא אלא דבתר הכי הדר ביה ורצה להשוות סברת רש"י לדעת הגאון ברם לע"ד מתוך דברי רש"י בההיא דתלמיד היושב לפני רבו נר' ברור דרש"י לא קאי בשיטת הגאון והיא ראיה נכונה לע"ד ודחיית הנה"ש דביטול מהני התם משום דאיכא טרחא ליתא לע"ד כמש"ל דמהש"ס ורש"י נר' דאפי' יושב בביתו ובחומותיו בלי שום טרדא וחמץ גמור מונח לפניו מבטלו בלבו ודיו: וחדשות אני מגיד דחזה הוית לרבי' הרמב"ן בספר הלקוטות הנדפס מחדש שכ' בריש פסחים וז"ל ענין ביטול חמץ שהזכירו בגמ' דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ודאי לא למעט בדיקה בלבד אמרו אלא אפי' חמץ ידוע ונראה לפנינו נמי סגי ליה בביטול

כדאמרי' במצא גלוסקא יפפיה ובתלמיד היושב לפני רבו ויש לו עיסה מגולגלת ותנן נמי ונזכר שיש לו חמץ לפניו וביטלו אינו עובר עליו ופרש"י ז"ל דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה בלב היא עכ"ל הרי אשכחן מרגניתא דרבינו הגדול הרמב"ם כתב הכי להדיא בלי פקפוק כלל ומייתי הנהו תרי ראיות דכתיב' לעיל דהם היותר נכונות לע"ד והן אמת דראיה תניין דמייתי מההיא דתלמיד היושב לפני רבו יש לדחות כמש"ל דלפי אוקמתא דראב"י דמוקי לה בעיסה מגולגלת אין ראיה דהא אינו חמץ ידוע אלא ספק חמץ ברם נראה דלזה כת' הרמב"ן ותנן נמי ונזכר שיש לו חמץ לפניו וכו'.

ולכאורה אין דבריו מובנים ונראה דכונתו דעכ"פ מאי דתנן בברייתא ונזכר שיש לו חמץ מתוקמא נמי בשיש לו חמץ ידוע לפניו אע"ג דאינו בבהמ"ד מ"מ כיון דבטלו אינו עובר עליו והיינו ממש כפיר' רש"י דפירש דקתני יושב בבהמ"ד משום י"ט ולענין שבת מתוקמא אפי' אינו בבה"מ ואפי' חמץ גמור לפניו והיינו בי"ד שחל בשבת והא דמוקי לה בעיסה מגולגלת היינו לגבי י"ט דא"א דמיירי בחמץ ידוע דביטול לא מהני לבתר זמן איסורו כנלע"ד בכונת דברי הרמב"ן ז"ל. ועוד ראיתי לרבינו הרמב"ן שם דמייתי קו' רבותינו התוספות על רש"י במ"ש דתשביתו דאמר רחמנא הוא ביטול ומתרץ להו מעין מש"ל דאה"נ דתרווייהו מן התורה ביעו' או ביטול והאריך בזה ומתוך ד"ק אתה למר כמש"ל בעניותינו דכל שמבטל וגלי דעתיה דחמץ זה הוא בעיניו כעפר ואפר ואינו רוצה בקיומו הרי הוא כאילו אינו בעולם וכדבר האבד דמי עש"ב ומשם באר"ה והיה לי להתבונן בדברי רבינו הרמב"ן שם במה שתירץ קו' התוס' בד"ד על רש"י מההיא דאך חילק דלע"ד דבריו יש בהם מן הקושי ואינם מובנים לי ואין מקום אתי להעלות ארוכה. תו חזיתיה לחד מן קמיא הגאון הרשב"ץ בתשו' ח"ב סי' קצ"ט דגם הוא נקיט בפשיטות דביטול מהני אפילו לחמץ ידוע ע"ש. וכן חזיתיה להרדב"ז בתשובה סימן קכ"ד שכתב בתוך דבריו דהכי קי"ל דביטול מהני לחמץ ידוע. וכ"כ בפשיטות הרב בית דוד סימן קמ"ו. גם ראיתי אחרי רואי לאחרון חביב"ב מהר"ר חסאן בספר קדשי דוד סימן תל"א שהאריך בזה ועלה מן האר"ש דביטול מהני מדאורייתא אהני אף לחמץ ידוע. וגם הוא כתב ליישב קושי' התוספות על רש"י במאי דמפיק ביטול מקרא דתשביתו עש"ב. והרבה הי"ל לעמוד על ד"ק ולא רציתי להאריך:

זאת עולה מן המדב"ר כי שרים רבי' ונכבדי' סברי דביטול מהני לחמץ ידוע הלא הם מאור הגולה רש"י ז"ל והרמב"ן והרשב"ץ. וכן דעת הרמב"ם לפי הנסחא שהכריע מרן. ואף לפום נסחא אחרינא לפי מ"ש הלח"מ שם מהני ביטול לחמץ ידוע וע"ש מ"ש הר' המגיה ומרבנן בתראי איכא הרב"ח והפר"ח והב"ד והרב קדשי דוד כמדובר:

אחר ימים ושנים למע"לה מעשרים נדפס מחדש ספר ספרי דבי רב למורינו הרב הגדול מהרד"ף זלה"ה פי' על הספרי ושם ראיתי בדף רל"א ע"ג שהביא דברי הרב פר"ח וקרי עליה חכם עדיף מנביא שהיא גופה כונת התנא בספרי דקתני ולא יראה לך שאור בטל בלבך מכאן אמרו ההולך לשחוט את פסחו וכו' דמדקתני מבטלו בלבו מוכח דעכ"פ אפילו בחמץ:

ידוע סגי בביטול וכדמייתי הרב פר"ח ראיה מזו ע"ש. וגם אשו"ר שם מ"ש בדעת רש"י לתרץ קו' התוס' ודבריו מסכימים למש"ל בעניותנו וחדאי נפשאי עש"ב. הצעיר חיי"ם ס"ט:

וחסד סימן ט

חמץ ספק של גוי ספק של ישראל לאחר הפסח מה דינו:

שאלת ממני ידיד נפשי לבאר לך דברי הרב מג"א סי' תמ"ט שכתב דמש' מדברי הב"ח דחמץ שנמצא אחר הפסח ולא ידעינן אם הוא. של נכרים או של ישראל אסור באכי' ומותר בהנאה וכ"מ בעירובין דף ס"ד ברש"י ותוספות ע"ש. ולכאורה דבריו תמוהים דהרי התוספות קרו בחיל בד"ה שהולכין אחר רוב ע"ד וכו' דאילו הוה תלינן בשל ישראל היה מותר אעפ"י שאחר הפסח היה בסמוך דבישראל י"ל שאחר הפסח נעשה הרי ברור מדבריהם דאילו לא הוה טעמא דאזלי' בתר רוב עוברי דרכים דנכרים הם הוה שרי' ליה באכילה דאמרי' מישראל הוא שעשאו אחר הפסח ודלא כמ"ש המג"א לאוסרו באכילה ולא מצאת מענה בזה:

תשובה איברא דדברי הרב מג"א חייבים בביאו"ר ולדעתי הקצרה נר' דמסי' דמלתיה נשמע לרישא והיינו דסיים שם ואם הוא בענין שאפשר לתלות שנעשה אחר הפסח אפילו במקום שרוב. ישראל מצויים שרי עכ"ל. הרי שמעינן מזה דעד השתא קאי היכא דא"א לתלות שנעשה אחר הפסח וכגון דנמצא תכף ומיד ברגע שיצא הפסח או שנמצא בחנות או חדר שהיה סגור מימות הפסח ועד עתה דאין שום צד לו' דנעשה אחר הפסח בכי הא הוא דאמרי' מסתמא דגוי הוא ולא מחזיקינן ליה דהוי של ישראל דאין לנו לחשוד שישראל עבר על ב"י ושהה החמץ ברשותו וא"כ כיון דאמרי' ודאי דהוא של גוי דינא הוי לאסור באכילה משום פת של גויים ולמשרי בהנאה והא מלתא יליף לה הרב מג"א שפיר מדברי התו' דעירובין דהרי כתבו דאי לא הוו רוב עוברי דרכי' גויים והיה מקום לתלות דשל ישראל הוא וכגון דהוו מחצה על מחצה אף ע"ג דהיה ספק שקול דשמא דגוי הוא ואסור הוא עכ"פ באכילה משום פש"ג אפי"ה לא הוה אמרינן

דשל גוי הוא אלא הוה תלינן לקולא ואמרי' דשל ישראל הוא ועשאו אחר הפסח ושרי אפי' באכילה א"כ מזה שמעינן שפיר דה"ה היכא דליכא למתלי שעשאו יש' אחר הפסח וכגון שנמצא תכף ומיד ברגע שיצא הפסח אלא דמספקא לן דילמא של גוי הוא דעבר עליו הפסח דשרי בהנאה מיהא או של ישראל הוא ואסור בהנאה בודאי דינא הוא דנזיל לקולא ונימא דגוי הוא ושרי בהנאה מיהא ולא באכילה משום דהוי פש"ג והטעם דתלינן דגוי ומקילינן ביה הוי מתרי טעמי חדא משום דחמץ של ישראל שעעה"פ אין איסורו אלא מדרבנן משום קנסא דקי"ל כר"ש דסבר הכי וא"כ כל היכא דאיכא למתלי שאין זה חמץ של ישראל שעעה"פ תלינן ככל ספק' דר' דאזלי' לקולא ותו איכא טעמא אחרינא דהסברא מסייעת דשל גוי הוי ולא של ישראל דאין לנו לחשוד לישר' שהניח חמץ בפסח והני תרי טעמי איתנהו נמי בנדון שכתבו התוס' דהיינו היכא דאיכא למתלי שהישראל עשאו אחר הפסח דשרי באכילה דהרי כיון דאיכא לספוקי שמא של גוי הוא ואסו' באכילה או שמא של ישראל הוא ואחר הפסח עשאו ומותר באכילה אזלי' לקולא ואמרי' דשל ישראל הוא כיון דפש"ג אין איסורו אלא מדרבנן ספקא דר' לקולא ואין לומר דשמא של ישראל הוא דעבר עליו הפסח דהרי כיון דאיכא לספוקי שמא עשאו אחר הפסח תלינן לצד קולא משום דחמץ שעעה"פ מדרבנן הוא דאסיר וא"כ בהא נמי אית לן למיזל לקולא. ככל ספק דרבנן ועוד מטעמא אחרינא אית לן למיזל לקולא ולמימר דעשאו אחר הפסח דהרי אין לנו לחשוד לישראל ששהה חמץ בפסח. ולכי נדוק אתי נדונו של הרב מג"א במכ"ש מנדונם של רבותינו התוס' דהרי בנדון התוס' כדי להתירו באכילה אנו תולין בשני צדדי קולא חדא דאמרי' דשל ישראל הוא ולא של גוי ועוד דאמרי' דבתר הפסח הוא דנעשה ולא מקמי הכי משא"כ בדינו של המג"א לא אמרי' אלא חדא מלתא לקולא דהיינו דשל גוי הוא ולא של ישראל ולענין אם נעשה קודם פסח או אחר הפסח אין נטפלים בו כלל ונמצא דריש מלתיה דהמג"א דמנותי משם הרב"ח אינו הנדון שכתבו התוס' אלא דהוא מוכיח דינו ממ"ש התוס' שם ואה"נ שגם הרב"ח והמג"א מודו דמי שאינו נזהר מפת של גויים שרי ליה למכליה ואין לומר דדילמא פת של בעה"ב הוא ואסיר לכ"ע דהרי מספקא שמא פת של פלטר הוא אית לן למשרייה דהו"ל ספקא במידי דרבנן ולקולא אלא דהרב ב"ח והרמג"א מלתא פסיקתא נקטו דלכ"ע אף למי שנזהר מפש"ג שרי ליה בהנאה ואין לנו לאוסרו מספק שמא של ישראל הוא שעעה"פ דאסו' בהנאה דכיון דאין איסורו אלא מדרבנן אזלי' לקולא ותלינן דשל גוי הוא ובהנאה מיהא שרי לכ"ע. ומה גם דההוא עובדא דר"ג דמייתי בעירובין משמע דהיכא דתלי' בשל גוי הוא אסור באכילה משום פש"ג והיינו ודאי משום דר"ג ורבי אלעאי

דהתם היו נזהרים מפת ש"ג אף של פלטר ולהכי נקטו מלתייהו הרבנים הנ"ל בההוא גוונא דמיירי. הש"ס. ושוב ראיתי להרב חק יעקב שהשיב ע"ד הרב מג"א ופירש דברי התוס' וסיים וז"ל נמצא זכינו. לדין מסוגיא יא זו בנמצא חמץ בדרך מיד אחר פסח אם רוב עוברי דרכים ישראל אסור. ואם מחע"מ וכל שכן ברוב עכו"ם מותר אף באכילה למי שאינו נזהר מפתן עכ"ל ולע"ד בהא מודי גם המג"א. וזוהי שיטתו ולא החמיר לאוסרו באכילה אלא להנזהר מפת ש"ג וכעובדא דר"ג כמדובר:

ואולם סוף דברי המג"א דחוקים קצת שכתב ואם. הוא בענין שאפשר לתלו' שנעשה אחר הפסח אפי' במקום שרוב ישראל מצויים שרי והנה הכא סתים למלתיה ולא פורש האי שריותא במאי הוא אי שרי גם באכילה או דוקא בהנאה. אכן הדבר מוכרח: מצד עצמו דאפי' באכילה שרי דהרי הנדון זה הוא. שכתבו התוספות. דכל היכא דאיכא למתלי דנעשה אחר הפסח ע"י ישראל שרי גם. באכילה אמנם מאי דבעי פירושא בדברי המג"א היינו חדושא דאשמועי' באמרו דאפילו במקום שרוב ישראל מצויים. שרי הנה הך אפילו דנקט לא אתי שפיר אלא דוקא למי שאינו נזהר מפת ש"ג והכי פירושו לע"ד ל"מ אם הם מחצה גויים ומחצה. ישראל דשרי. באכילה משום דאיכא ס"ס דמעיקרא מספקא לן בחמץ.. זה שנמצא אם הוא עשוי עתה אחר הפסח או עבר עליו. הפסח ואפי' את"ל דעבר עליו הפסח ספק אם מגוי הוא או מישראל אלא אפי' רוב מצויים שם ישראל ואי אתה יכול לומר ספק מגוי או מישראל אלא ספק אם נעשה אחר הפסח. או עבר עליו הפסח אפי"ה בחר ספקא לחוד יש לתלות. לקולא דבתר הפסח נעשה ברם הניחא למי שאינו נזהר מפש"ג הוי רבותא טפי היכא דרוב ישראל מצויים וכדאמרן מיהו למי שזהיר בפש"ג גם אי הוי מחצה ע"מ אם באת לעשות ס"ס לא מהני הס"ס מידי למשריה באכילה דהרי בספק של גוי ספק של ישראל אי אתה מתירו אלא בהנאה ובאידך ספקא אם נעשה קודם הפסח או לא אתה מתירו גם באכילה וכיון שאנו באים להתירו באכילה כל היכא דאיכ' למתלי דנעשה אחר הפסח נמצא דלאו מכח ס"ס אנו מתירים אלא בחד ספקא דדילמא נעשה אחר הפסח וא"כ מ"ש אפי' במקום שרוב ישר' וכו' וראי לא נקטיה אלא למאן דלא מזדהר מפת ש"ג וכמש"ל ומיהו גם לזהיר מפת ש"ג לגבי הנאה מיהא היכא דהוי מחצה עמ"ח איכא ס"ס והיכא דהוי רוב ישראל אינו אלא חד ספקא הא מיהא עכ"פ לענין דינא בין למי שזהיר מפת ש"ג בין למי שאינו זהיר כל היכא דאיכא למחלי שנעשה אחר הפסח בין אם רוב המקום ישראל בין אם מחצה עמ"ח שרי גם באכילה זולת היכא דרוב המקום נכרים דאז יש חילוק דמי שזהיר בפש"ב אסור באכילה ומותר בהנאה והוא דינו של ר"ג בעירובין שם וחלוקה זו לא הזכירה כלל הרב מג"א

דהרי בחלוק' זו אין שום ספק כלל דהרי ודאי בתר רובא אזלינן ולענין אם עבר עליו הפסח או לא אין לנו להטפל דכיון דשל גוי הוא בכל גוונא דין א' יש לו וכי היכי דלא נקט נמי ברישא היכא דליכא למתלי דנעשה אחר הפסח דאם הוא רוב המקום ישראל ודאי דאסיר בהנאה נמי לכ"ע דהא אין שם שום ספק וברור כנ"ל לפרש דברי הרמג"א ברם ס' הב"ח אין עמדי לראות מקורן של דברים:

אך את זה חזיתי ואספרה כי מידי כתבי בא לידנו ס' חדש ממש למר רחומ"אי החר"א פינסו נר"ו זה שמו אפי זוטרי על ה' פסח ושם סי' תמ"ט מייתי דברי הרב"ח דמינייהו דייק הרב מג"א והוא דכתב בההיא ברייתא דחנות דקתני אסור בהנאה לאשמועי' מועי' דלא תימא כיון דספק הוא מסתייה דנאסור אותו באכילה. ולא בהנאה קמ"ל דאף בהנאה אסור ומזה דייק המג"א דדוק' בנמצא בחנות של ישראל לפירש"י ורב: האי הוא דאסור. אבל אם נמצא חוץ לחנות ולא ידעי דמאן מסתייה לאסור באכילה. ולא בהנאה. וא"כ אפוא כל מ"ש לעיל בעניותנו אזלא גרי"ס שפיר ואין שום סתירה מדברי הרב ב"ח. ואולם חזיתיה למר בעל אפי זוטרי נר"ו שכתב לפרש ראית המג"א מתוספות דעירובין ובעי מימר דהא דלא התירו ר"ג אלא בהנאה היינו משום דס' ליה דחמץ ש"ג שעעה"פ אסור באכילה מוהא וכדעת בעל העיטור ע"ש ולע"ד הא ליתא כלל ומסתמות דברי רש"י והתוס' נראה ברור דמשום פש"ג הוא דאסרו באכי' ומוכרח לפרש כן לפי דעת כלהו רבוואתא ראשונים ואת אחרונים דפליגי על בעל העיטור וכלהו ס' ליה דחמץ ש"ג שעעה"פ שרי גם באכילה. ואם כן תקשי להו מהא דר"ג אלא ודאי. דכלהו ס' להו דהא דר"ג לאו משום אי' חמץ הוא דאסרו באכילה אלא משום פת ש"ג דהיה נזהר הוא ודעימיה אפי' מפת של פלטר וכן הוא הבנת הרב לשון למודים והרב נה"ש כמ"ש שם ידידנו הנז' ומאי דהכריע מר בתר הכי מלישנא דתלמודא דקאמר דר"ג ס"ל דחמץ ש"ג שעע"הפ מותר בהנאה דמשמ' אבל לא באכילה אינו הכרח דהא י"ל דהש"ס לא קאמר אלא מה שלמדנו בהדיא מהך עובדא דר"א דהיינו התר ההנאה אבל אה"נ דאם לא היה פת אפוי אלא עיסת גוי דשרי באכילה אף לר"ג ותימה. לי על ידידנו היכי נחית לפרושי מלתיה אליבא דחדא סברא יחידאה ודחויה מהלכה ולא נחית לדעת מאי מפרשי בהא כלהו רבנן פוסקי צדקה דפליגי על בעהע"ט. גם מה שרצה להעמיס דהרמג"א והב"ח חיישי לסברת בעהע"ט וע"כ אסרי' בהנאה היכא דמספ"ל אם הוא של גוי לא נהירא לי כלל דסתמי למלתייהו כסברא יחידאה ודחויה ומה גם דהמג"א הוכיח דינו מרש"י ותוס' בעירובין ושם בדבריהם אין שום רמז מסברת בעל העטור ותדע עוד דמלתא כדנא א"א לאומרה בעד המג"א דהרי סיים במלתיה דאם הוא בענין דאפשר למתלי דנעשה אחר

הפסח אפילו אם רוב ישראל מצויים. שם שרי והנה מ"ש אפי' כרוב יש' משמע דל"מ היכא דאיכא למתלי בגוי וכגון דהם מחצה עמ"ח דודאי שרי אלא אפי' ברוב יש' דליכא למתלי בגוי שרי משום דתלינן דנעשה אחר הפסח ואם איתא דחיישי' לדעת בעהע"ט לאסור אפי' חמץ ש"נ באכילה מאי רבותא טפי איכא ברוב ישראל אדרבא היכא דליכא למתלי בגוי הדעת נותנת לומר דישראל עשאו אחר הפסח דאין לנו לחשוד שהשהה חמץ בפסח ובגוי הוי רבותא טפי דתלינן דנעשה אחר הפסח וכ"ת דהמג"א כונתו למשרי בהנאה וה"ק ל"מ היכא דאיכא למתלי בגוי דשרי בהנאה דאף אם עבר עליו הפסח בשל גוי שרי בהנאה דלא אסר בעהע"ט אלא באכי' אלא אפילו ליכא למתלי בגוי וכגון דרובא ישר' תלינן דנעשה אחר הפסח ושרי בהנאה מיהא גם זה ליתא חדא דמדסתם למלתיה נראה דבאכילה שרי:

כיון דאנו תולים שנעשה אחר הפסח. ותו דהרי הוא מוכיח מהתוס' ומדבריהם. מוכח דכל. היכא דאיכא למתלי שנעשה אחר הפסח שרי גם באכילה וידידנו. הנ"ל לא דק כלל בתיבת אפי' שכתב הרב מג"א אלא כתב דהמג"א. קאי היכא דליכא למתלי בגוי כלל ומספקא לן אם יש' אפאו אחר. הפסח או השהה אותן בפסח ובזה אמר דטפי תלינן דעשאו אחר הפסח. דאין לחשוד שהשהה אותן ואני אומה דדברים אלו. לא הוה צריך. למכתב אפי'. לתשב"ר ועיקר מה שיש לדקדק בדברי המג"א הוא מ"ש אפי' ברוב ישראל. וכדכתיבנא בעניותין לעיל: גם עירוב פרשיו"ת חזינא בדברי ידידנו הנ"ל דמעיקרא נר' מלשונו שהבין בריש מלתיה דה' מג"א דקאי היכא דליכא למתלי דנעשה אחר הפסח ועיקר הספק הוא אם הוא מגוי או מישראל ובתר הכי בא חכם למער"ב וערבב דברים כדי לתרץ קו' הרב נה"ש שהקשה אמאי לא נימא דהישר' אפאו אחר הפסח ולא נחזיק אינשי ברשיעי. וע"ז כתב דאינו ספק המתהפך ע"ש. ולא ידענא מאי אפיך ומאי מפיק. והיפוך זה אין בו לא שרש ולא ענף לע"ד כאשר יראה המעיין. ולעד"ן ברור כדכתי' לעיל דהמג"א בריש מלתיה קאי היכא דהוי סמוך מיד בתר הפסח. דא"א בשום אופן למתלי דנעשה אחר הפסח ולא שרי אלא דוקא משום דדילמא של גוי הוא ובאכילה מיהא אסיר משום פח ש"ג ואזדי להו קו' הרב נה"ש והרב ל"ל כן נלע"ד: ואגב ארחאי דאיתי מ"ש התוס' בעירובין שם ד"ה ולמדנו וכו' דאי ס"ל לר"ג דחמץ של גוי שעעה"פ אסור בהנאה הי"ל לאסו' מספק דשמא בפסח נעשה עכ"ל.. והנה בפי' דבריהם הללו ראיתי כמה נביאים מתנבאים בסגנון אחר הרב חק יעקב והרב נה"ש והרב קדשי דוד כולם כתבו בפשיטות דכונתם לומר. דאי הוה ס' ליה אסור בהנאה נמצא דס"ל כר יהודה דחמץ שעעה"פ הוא בלאו אחר זמנו דאי ס"ל כר"ש דאסור משו' קנסא הרי בגוי לא שייך קנס

שאינו מוזהר עליו וכיון דס"ל כר"י כל דאיכא לספוקי שמא עבר עליו הפסח הו"ל ספקא דאורייתא ואזלינן לחומרא. וגם הרב קול אליהו סי' כ"א העלה כן בכונת התו' זולת הגאון מהרש"א בח"ת נטה מפי' זה ונדחק בכונת דבריהם דמ"ש דיש לאסור. מספק לאו דוקא אלא ספק הקרוב לודאי דכיון דשל גוי טפי אית לן למימר דבפסח נעשה כיון שהוא מוד אחר הפסח וכולם היו תמהים לנפש אדם הגדול מהרש"א מ"ט נייד מהפי' היותר פשוט וברור ולעד"ן דגם בפי' הרבנים הנ"ל יש בו מן הקושי והוא דהו"ל לתלמו' למימר הכי בהדיא ולמדנו דר"ג סבר כרבי יוסי דחמץ שעעה"פ אינו אסור אלא משום קנס שעבר על ב"י ומדסתים מלתא תלמודא מוכח דליכא ראיה וה"ט משום דלעולם אימא לך דר"ג כרבי יהודה ס"ל דחמץ אחר הפסח אסור מן התורה מיהו היינו דוקא של ישראל ולא של גוי משו' דגמרו שאור דאכילה משאור דראייה מה שאור דראייה אתה רואה של גוי וכו'. וכדהוה ס"ד לרבי אחא ב"י בפר' כל שעה דב"ט ולהכי מלתא פסיקתא נקט הש"ס דלכל הדברות למדנו דחמץ ש"ג שעעה"פ שרי יהיה מאיזה טעם שיהיה:

וחזה הוית להרב קדשי דוד דעלה מן האר"ש דהיכא דודאי עבר עה"פ אלא דמספקא לן אם הוא מגוי או מישראל כיון דאחזק איסורא לא שתי' אלא בהנאה דוקא ברם היכא דמספק"ל אם עבר עה"פ או לא בהא שרי אפי' באכיל' ודייק לה מדברי התוס'. דע"כ לא. כתבו דשרי באכילה נמי אלא דוקא היכא דיש לנו לתלות שנעשה אחר הפסח אבל אי הוי מיד אחר הפסח או שנמצא בחנות סגור אה"נ דשרי באכילה ובזה יישב דברי המג"א והב"ח האמורים ע"ש. ואני אומר דהאמת הוא דדברי המג"א דאסר באכילה קיימי היכא דליכא למתלי דנעשה אחר הפסח וזה ברור כמש"ל בעניותנו. ברם לאו מטעמא דאתחזק איהורא דאי מהא אמאי לא אסרינן ליה נמי בהנאה. ומה שרצה להוכיח כן מדברי התוספות הרואה יראה דמדבריהם אין שום ראיה דהרי התוס' לא גילו מידי היכא דליכא למתלי שנעשה אחר הפסח ומאי דמייתי הרב מג"א מדבריהם כבר פירשנו לעיל סגנון דאיתו. גם מה שהוכיח הרב ק"ד חילוק זה מדברי הר"ח ורש"י דמר קא אסר היכא דהחנות ע ישראל ומר קא אסר היכא דהפועלים גויים ואמאי לא אמרינן כל הקבוע כמח' ע"מ דמי וע"כ משום דאתחזק איסורא ע"ש. לפי"ז תיקשו דכי היכי דר"ח ורש"י אסרו גם בהנאה ה"נ הו"ל למיסר ולמה התירו המג"א והב"ח בהנאה ולעד"ן כדכתיבנא. הצעיר חיי"ם ס"ט:

וחסד סימן י

בענין קריאת ספר שני במועדות:

הנה התוס' והרא"ש בפרק בני העיר כתבו דמה שאנו מעמידין ספר שני במועדות וקורין בקרבנות היום אין שום סמך בתלמוד אלא בסדר רב עמרם והרא"ש דחה איזה ראיה דיש להביא למנהג זה מהש"ס עש"ב. וראתה עיני להרב הגדול מורינו תרב שושנים לדוד בפר' ג' דמגילה מש' ה' העלה ארוכ"ה בזה ומייתי בידיה. חבילות ראיות ונתקש' ע"ד רבנן קמאי דלא אשכחו. דאית למנהגנו. וגם דברי רבינו המאיר לאר"ש רש"י ז"ל הוקשו בעיניו ומסיק בצ"ע ואנא זעירא מידי עברי זה חזיתי דלענ"ד איכא למדחי כל הני מילי דאייתי בידיה מני"ר ואין מקום תימה על הראשונים וכן ע"ד רש"י איכא לתרוצי מלתא בס"ד. ראשון לאר"ש מה שהוכיח הרמ"ז ז"ל ממאי דאמרו' בש"ס דף כ"ט דר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלשה תורות.

וכו'. אחד הרואה בעיניו יראה כי אין בזה כדי שביעה למסמך עלה לראיה גמורה דהא התם שאני דלא הזכיר כלל ענין ר"ח ברם בימי המועדים דקורין בספ' ראשון בעיקר עצומו של יום מנ"ל לאצרוכי ספר שני כיון דלא נזכר במתניתין ובריייתא ותלמודא. ומאי דאייתו:

מוה"ר מדאמרינן בגמרא חל שקלים בכי תשא קרו שיתא עד ויקהל וחד חוזר וקורא בספר שני מכי תשא עד ועשית והטעם כמ"ש רש"י דאל"כ אין הדבר ניכר לשם פ' שקלים הרי דלא סגי במה שקראו מענינא אלא צריך לקרותה דוקא לשמה. וכ"ש פ' הקרבנות דלא סגי במה שקראו מענינו של י"ט עכ"ד לע"ד יד הדוחה נטויה לדחות ביד חזקה שתים דמה ענין זה לזה והרי טעמא דהתם היינו משום דפרשת שקלים עיקרה להשמיע לעם שהגיע זמן לתת איש כפר נפשו לה' כסף גלגלתא וכדתנן בא' באדר משמיעין על השקלים ואם כן יקראו סדר היום בכי תשא לא ידעי אינשי שהגיע תור וזמן לשקול שקליהם והיינו דקא' אביי לעיל בהדיא כי פריך לר"י נפחא והא מימר אמרי אוקומי הוא דקא מוקמי התם ועל זה פירש"י כלו' אין' הדבר ניכר לשם פ' שקלים אלא סברי שלא נסתיימה פרשת ואתה תצוה עד כאן וכונתו דאף ע"ג דמידי חובת קריאת היום יצאו ו"ח שפיר מיהו חיישי' לטעותא דאינשי דסברי וכו' ואינו ניכר להם דהיא שבת שקלים וזה מוכרח בלישנא דאביי דקא' מימר אמרי וכו' ולא קא' דלא יצאו י"ח קריאה בזה דהו"ל כקורין פ' תצוה עם כי תשא ולא הויא קריאה לשמה לשם פ' שקלים וה"נ היכא דחל בכי תשא עצמה דקא' אביי דקרו שיתא עד ויקהל וחד תני וקרי כי תשא לאו משום דלא יצאו י"ח קריאת פ' שקלים במה שקראו בראשונה דודאי יצאו דהא. לגבי קריאת מגילה נמי תנן אם היה דורש'ומגיהה אם כיון לבו יצא אלא משום היכרא

דאינשי דלידעו שעתה הוא עת וזמן השקלים כי ע"כ מצוה בחזרת ותנו וקרו בכי תשא ואין מכאן ראיה לפ' המועדות כמבואר:

גם את השני שכתב מוה"ר וז"ל ועוד יש להביא ראיה גמורה מדתנן במתני' בי"ט הא' של חג קורין בפר' מועדות שבת"כ ושאר כל ימות החג בקרבנות החג ודבר ברור שבכלל שאר כל ימות החג הוא ג"כ י"ט האחרון דאע"ג דהוי רגל בפ"ע לענין פז"ר קש"ב מ"מ הרי קרוי י"ט האחרון של חג וכו' ובגמרא אמרי' דבי"ט אחרון קורין כל הבכור ואם איתא דלא קרו בב' ספרים אמאי לא פריך עלה ממתני' דמשמע מינה דבשאר כל ימות החג בקרבנות החג וכל לטפויי אתא גם בשמיני ועוד דכמו זר נחשב שתיקנו לקרות בקרבנו החג דוקא בקש"מ א"כ יתחילו מביום הג' ולמה יגרע קרבן יום א' ויום ב'. היתכן שנזכיר מוסף של חה"מ ולא נזכיר מוסף של י"ט הרי לנו ראיה ברורה ממשנתנו לקרות פ' המוספין ולא הוצרך ללמד על שאר י"ט דמהא איכא למשמע בכלהו דמאי שנא עכ"ל.

ולדידי עפר המסכ"ן איני מוצא בזה ראיה ברורה להכריע דבזמן המשנה הוו מפקי תרי ס"ת דשפיר י"ל דס"ל להאי תנא דאין חיוב לקרות קרבן מוסף בשום מועד דכיון דקורין בפ' המועדות בענין עצומו של יום בהא סגי זולת בחש"מ של סוכות שאין פרשה אחרת לקרות קרינן בקרבנות החג ומתחילים ביום הב' וכוללים בו גם קרבן מוסף יומא קמא וכן ביום הז' כוללים גם כן קרבן יום ח' כי היכי דלא ליגרעו קריאת יום א' ויום ח' כיון דקוראין קרבנות שאר הימים ואין לחוש במה שמקדימין לקרות קרבן יום הח' ומאחרין לקרות קרבן יום ראשון כיון דכבר קרינן בי"ט ראשון ואחרון פ' המועד וכן האידנא נמי מקדימין ומאחרין בענין הקרבנות וכדפי' רש"י במתניתין דביומא קמא דחה"מ קורין ביום השני אף שהוא ג' וכן קורין בו ביום הרביעי ואין קפידא בזה. דהעיקר הוא לקרות בקרבנות אותו החג ואין מוקדם ומאוחר ואין שום ראיה לומר דהוו מפקי ספר שני:

גם את השלישי אוריין תליתאי מוכיח מוה"ר וז"ל ועוד דאיה ממתני' דתנן בר"ה ובחדש השביעי ובגמרא אמרי' וי"א וה' פקד את שרה והאידנא דעבדי' תרי יומי יומא קמא כי"א למחר והאלהים נסה וכו' וק' היכי עבדינן דלא כמתני' לא ביום א' ולא בב' א"ו דמתני' בס' ב' מוקמי' לה. בהך דר"ה שזהו קרבן מוסף שבפנחס והשתא א"ש טפי דשפיר אשמועי' קריאת המוספין ונקטי' בר"ה וה"ה לאידך דמ"ש. מיהו ראיתי בפירש"י שכתב בחדש הז' דשור או כשב. וכפי"ז אין מכאן ראיה וכו'. אמנם הרבה נצטערתי על פי' זה להבין מי לחצו לפרש כן ולמה לא פירש בחדש הז' שבפר' פנחס שהוא קרבן ר"ה והכי שפיר טפי דלפי' קשיא דהא ודאי א"א לו' שלא היו קורין אלא הך פסקא דבחדש הז' דהרי אין שם אלא שלשה פסוקים ואיך יקראו לה' ב"א א"ו דגם פ' שאר הקרבנות קורין וכמו

ביו"ט א' של פסח ושל חג וא"כ ק' אמאי שינה התנא בלשונו דבפסח אמר קורין בפ' מועדות שבת"כ וכן בסוכות. והכא בר"ה תני בחדש השביעי והוא פלא. ועוד דלפי' היכי עבדינן דלא כמתני' לא ביום א' ולא בב' וצ"ע עכ"ל ולי הפעוט נלע"ד דרש"י ז"ל טעמו ונימוקו עמו לפרש דבחדש הז' דקתני היי' דשור או כשב מתרי טעמי חדא דאי נימא דהוא פרשת המוספין והיינו מאי דקרי המפטיר בס' שני ק"ט דמ"ט האי תנא דמתני' בכלהו מועדות אשמועינן קריאה קמא דס' ראשון ובר"ה אשמועינן קריאה דספר שני ולפחות הו"ל לאשמועינן הא מלתא דקרינן בס' שני או בריש המועדות או בסופן ומינה הוה שמעי' לכלהו ולא באמצע סדר המועדות. ומה גם דקתני בר"ה קריאת ספר שני שאינה כ"כ עיקר ולא קתני קריאה קמא מאי היא ותו נראה דרבינו רש"י גמ"ר חסיד האי פירושא מכח ברייתא דקתני בה כלישנא דמתניתין בר"ה בחדש הז' ובתר הכי קתני וי"א וה' פקד את שרה. ואם איתא דבחדש הז' היא פ' קרבן מוסף דקרינן בס' שני א"כ במאי פליגי עליה הי"א ת"ק נמי נימא דמודה דבעי' לקרות בס' ראשון וה' פקד והיכי קאמר וי"א כיון דכל א' קא משתעי בחד ספרא ת"ק קאי אקריאה בתרא וי"א אקריאה קמא ואין להתעקש ולומר דלעולם פלוגתייהו דת"ק וי"א הוי על ספר שני דלי"א קרו בס' ב' וה' פקד את שרה דהא מדברי הש"ס נר' בהדיא דאין זה פירושא דמתניתא דקא' והאידנא דאיכא תרי יומי עבדינן יומא קמא כי"א ואם איתא די"א קיימי אס' ב' הרי השתא קרינן בס' ב' קרבן מוסף והיא פ' בחדש השביעי דפנחס כי ע"כ מוכרח די"א דברייתא אקריאה קמא קיימא וממילא דת"ק נמי אהא קאי ובחדש השביעי דקתני היא דשור או כשב ולכן גם במתני פירש רש"י כן דמברייי' נשמע למתניתין וממילא אזדא לה דמייתי מוה"ר להוכיח ממתני' דהוו קרו בס' שני. ומאי דהקשה מו"ר על פירש"י דלפי פירושו היכי עבדינן דלא כמתני' לא ביום א' ולא ביום ב' לע"ד תימה על תמיהתו וכי זו בלבד מצינו בתלמוד הרי כהנה רבות אשכחן דהש"ס נקיט הלכתא כחד תנא דברייתא נגד סתם משנה והיינו משום דהכי קים להו לבעלי הש"ס דהוי הלכתא ואמוראי יש להם כח לפסוק נגד הכללים כנודע. ומה שהקשה עוד דאמאי גבי פסח קתני בפר' המועדות שבת"כ וכן גבי החג ומאי שנא דלא קאמר הכי בר"ה כיון דבאותה פרשה גופה הוא דקרי דהא א"א לו' דבחדש הז' לחוד קרי דהא ליכא אלא תלת פסוקי. גם זו לע"ד לא תברא דשפור י"ל דרש"י מפרש דבר"ה לא קרו מריש פ' המועדות דהיינו מפ' שור או כשב כדקרי' בפסח וסוכות אלא היו מתחילין מענינא דיומא ובחדש השביעי וכו'. דבשלמא בפסח מתחילין מריש ענינא כיון דצריך לקרות ענין חג הפסח דהוא בראש המועדות. וכן בסוכות דאתקש לחג המצות לכמה מילי ועוד דלא סגי לן בקריאת ענין חג הסוכות

בלבד דאין בה כרי לקרות שלשה פסוקים לה' עולים ולהכי מתחילינן מריש ענינא. מה שאין כן בר"ה דאין לו שייכות עם חג הפסח כלל ולכן מתחילין מענינא דיומא מדכתיב ובחרש השביעי ומסיימינן עד סוף פ' המועדות כדי לקרות שלשה פסוקים לכל עולה ואם כן דייק תנא דמתני' דקתני בר"ה ובחדש הז' ודו"ק. אך את זאת ק"ל לע"ד דאמאי רבינו רש"י לא פירש דבחדש השביעשדקתני במתני' היינו בחדש השביעי דפרשת פנחס וכולל א פרשיות קרבנות יום העשור וחג הסוכות דהא כבר אמרן דגם בקריאת בחרש השביעי דבת"כ קרו נמי פרשת יום העשור. וחג הסוכות כדי לקרות שלשה פסוקים לכל עולה אם כן ה"נ נימא. דקאי תנא אבחדש השביעי דפרשת פנחס והיינו לעולם. " הקריאה קמא בספר ראשון ולא קריאת ספר שניר כדכתב מו"ר זלה"ה. ולזה י"ל דשתי תשובות בדבר חדא דס' ליה לרש"י דכי היני דבחג הפסח וסוכות לא קרינן בספר ראשון בפרשת הקרבנות דפנחס וטעמא ודאי דלית לן לדחויי ענין הראשון דכתיב בחורה בעניני מועדות ולקרות ענין האחרון וה"נ חזינן בש"ס בסדר קריאת יומי דפסחא דקרינן על סדר הפרשיות ראשון ראשון קידם קדש בכספא וכו' אלא דביום השביעי קרינן שלח משום דהיא יום הנס דקי"ס וביום שני קורין שור או כשב משום דכתיב בה פרשת הנף מיהו בשאר יומי קרינ כסדרן ואם כן ה"נ מסתברא דבר"ה נמי נקרא ענין ראשון הכתוב בתורה כדקתני רישא דמתני' גבי פסח ולכן דייק רבינו רש"י לפרש דהוא כחדש השביעי דשור או כשב. ואבע"א דרש"י ז"ל ברירא ליה מלחא דבימות המשנה נמי קרו בספר שני בפרשת המוספין דפנחס כדעבדינן השתא וע"כ הוכרח לומר דבחדש השביעי דקתני היינו דת"כ יען ס"ל דתנא ודאי על קריאת ס' ראשון משתעי כשאר המועדות דאקריאה קמא קאי תנא. ונמצא כי בדעת רש"י ז"ל אין בירור מאי סבר בהא דקריאת ס' שני אי הוה בימי התנאים או לא כי יש סבר פנים בדבריו לכאן ולכאן וגם י"ל דרש"י גופיה לא ברירא ליה האי מלתא ולהכי מלתא פסיקתא נקט דקאי תנא בקריאה קמא דבחדש הו' דת"כ וק"ל. הצעיר חיי"ם ס"ט:

וחסד סימן יא

בענין דבר הבא מחוץ לתחום ביום טוב. ואמירה לגוי. שאלה הוה עובדא כי ביום טוב שחל בע"ש הביא גוי א' ספינה מלאה דגים מחוץ לחתום כדי. למכור בשוק ומתוכה הפריש נדבה והביא דורון ותשורה לאוהביו מבני ישראל והוא מסיח לפי תומו אמר כי מאתמול ניצודו והכי נמי מסתברא כי ממקום שבא ארחין רחיקא מעתה שואלין ודורשין אי מצו למכלינהו ביום השבת שלאחר י"ט ואי בעו להמתין בכדי שיעשו ואת"ל

דלדידהו אסירי אי שרו לאחרים ואי אחרים נמי צריכים להמתין בכ"ש או לא יורנו המורה דברים על בוריין לדעת מה יעשה ישראל כי הוא דבר מצויי"ן . דשכיח כמה זמני דעבידי ציידין להביא מצדיין. ותהי משכורתו שלימה על הברכ"ה העליונה מן צלילן מיין דכיין. עוד זאת אגיד כי נשאל נשאלתי מאיש א' אשר עבר בשוק ביום השבת וא"ל לגוי א' הנוהג למכור דגים אין לי מה לאכול בלילה הזאת וגוי זה אין דרכו לצוד דגים וגם אינו מצוה לדייגים שיצודו לו אלא זה דרכו תמיד כל הימים לקנות מהציידים מהמוכן להם והוא מרויח בהם. והנה בליל מוצאי שבת הביא לישראל ההוא דגים. ונדמו לו בעין ראותו שמתוך התחום הם ונסתפק אי שרי ליה למכלינהו מיד בלי המתנת בכדי שיעשו גם אם איכא נדנוד עבירה על אותן הדברים אשר דיבר לגוי יודיענו ארח חיים:

תשובה הלא קו"ל האר"ש טובים השנים. שואלי"ם הלכו לקראת חכם רח"ם. רחמתי"ם. ואנן מה נענה כי טרידא דעתאי ומה מני יהלוך לדבר דבר אחת ושתים. אמנם א"א לומר ונקה כי מצותו עלי חובה וחיובא רמיא עלי חיי"ם שנים. ואבא היום אל העין להתבונן בדברי פוסק"י צדקה לנו לעינים. ויקדים קנ"ה פלפל"ת כל שהוא על דבריהם דרבנן ובתר כן עלה נעלה לענין דינא כאשר יורוני מן השמים בס"ד. הנה בר"פ אין צדין אמרי' אמר ר"פ הלכת' נכרי שהביא דורון לישראל בי"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם:

אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר חוץ לחתום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ובפירוש דברי ר"פ הללו נחלקו רבוואתא רש"י וכמה גאוני עולם קיימי בחדא שיטה והתוספות ודעימייהו בשיטה אחריתי והנה חילוקי הדינים דנפקי מינייהו ביארם באורך הרא"ש בפסקיו. והיינו דלרש"י דפירש דטעמא דבעינן להמתין לערב בכדי שיעשו הוא משום שלא יהנה ממלאכת שבת א"כ אסור לו ולאחרים עד כדי שיעשו ברם בליל י"ט שני אחר שיעור כדי שיעשו שרו באותו לילה ולר"ת דהוי הטעם משום גזרה שמא יאמר לגוי להביא לו בי"ט כדי לאכול לערב מיד א"כ אסורים נמי בליל י"ט שני עד ליל מוצאי יום טוב בכדי שיעשו וכתב הרא"ש שם דלר"ת לא תיקשי דא"כ הו"ל לרב פפא לומר דליש' אחר שרי כמ"ש אחר כך בבא מחוץ לתחום די"ל דכיון דבו ביום אסור לכל בשביל שעה מועטת דכדי שיעשו לא חש להאריך עכ"ל. וחזיתיה למהרש"א בח"ה שנתקשה בדברי הרא"ש וז"ל ואין דבריו מובנים לי כיון דלשיטת התוס' אסור גם ביום ב' בכדי שיעשו אין זו שעה מועטת להתיר ליש' אחר כל י"ט שני ועוד מאי ק"ל דהול"ל ומותר לישראל אחר גבי יש במינו במחובר וכו' דהא איכא למימר דקאמר לה בסוף דבריו וקאי אתרווייהו דכה"ג כ' הרא"ש גופיה לקמן גבי בכדי שיעשו

דאי הוה קאי נמי אחוץ לתחום לימא ר"פ בכדי שיעשו בסוף דבריו והוה קאי אתרוויהו וצ"ע עכ"ל ולע"ד נר' ליישב דעת הרא"ש והוא במה שנדקדק בדבריו דכי מייתי פי' ר"ת לא קא מפרש דלערב בכדי שיעשו דקאמר ר"פ היינו לערב דראוי לעשותו וכאשר כתוב ומפורש בדברי התוס' ד"ה ולערב וכו' ע"ש נראה מזה דהרא"ש לא מפרש הכי לדעת ר"ת אלא ס"ל דלעולם לערב דקאמר ר"פ היינו ודאי לערב של י"ט שני דהיינו ליל מוצאי י"ט שני דהכי הוי פשט דברי ר"פ ואם כן ר"פ קאי בי"ט שני אלא דאנן גמרינן מיניה דה"ה הכא ביום טוב ראשון צריך להמתין עד מוצאי י"ט שני והכי עדיף ליה לפרושי דברי ר"פ דקאי בי"ט שני אף ע"ג די"ט סתמא קאמר טפי מלפרושי דבערב בכדי שיעשו היינו בערב הראוי לעשות וה"נ דייק לישני' דהרא"ש דכתב ור"ת פי' הטעם דצריך להמתין לערב בכדי שיעשו משום גזרה שמא יאמר לנכרי להביא לו בי"ט כדי שיאכל לערב מיד נמצא דעיקר הגזרה קאמר ר"פ היינו כדי שלא יאמר לו להביא לאכול לערב מיר אם כן מנ"ל לגזור עוד שמא יאמר לו בי"ט ראשון כדי לאכול בי"ט שני והכי הו"ל להרא"ש למימר כמ"ש התוס' לפי' ר"י דהטעם הוא דגזרי' שמא יאמר לגוי לך ולקט וע"ז שייך שפיר למגזר בכל ענין גם שמא יאמר בי"ט ראשון לאכול בשני וא"כ יהיה אסור עד ליל מוצאי י"ט שני כי ע"כ נלע"ד דאפשר לומר דר"י ור"ת בשגם מודים לענין דינא מ"מ חלוקים הם בפי' הסוגיא דר"י סבר דהגזרה היא שנוא יאמר לגוי לך ולקט ור"פ קאי בי"ט ראשון וביאור דבריו דאסורים נמי עד הערב דראוי לעשות מיהו ר"ת מפרש דר"פ קאי בי"ט שני ואסר עד לערב בכדי שיעשו משו' גזרה שמא יאמר לגוי להביא לו לאכולל ערב מיד וממילא. שמעי' לפי"ז דאם הוא ביום טוב ראשון אסור עד מוצאי י"ט שני דהא איכא למגזר נמי שמא יאמר לו היום כדי. לאכול למחר וא"כ לפי' ר"ת שפיר משני הרא"ש דבשביל שעה מועטת דכדי שיעשו לא חש ר"פ להאריך דכיון דר"פ קאי בי"ט שני. א"כ שייך שפיר לומר דלא חש להאריך ועיקר מה שאנו גוזרים בי"ט ראשון עד מוצאי י"ט שני אינו מפורש בדברי ר"פ וכדאמרן. ומה שהקשה עוד מהרש"א דלימא דמ"ש ר"פ ומותר לישראל. אחר גבי הבא חוץ לתחום קאי אתרוויהו וכמ"ש הרא"ש לקמיה גבי בכדי שיעשו הא נמי לא תברא לע"ד ושניא היא מדלקמן דכתב הרא"ש דהכא כיון דאיכא למימר דטעמיה דר"פ הוי משום שלא יהנה ישר' ממלאכת שבת כדפירש"י וא"כ תצא דינא דלישר' אחר נמי אסיר א"כ אי ר"פ סמיך אמאי דקאמר בסוף גבי חוץ לתחום לאו בר סמכא הוא די"ל שפיר דהתם דהוי טעמא משום גזרה וכדפי' רש"י נמי לקמן משו"ה בישראל אחר לא שייך למגזר ברם ביש במינן במחובר אנו אומרים דלהכי לא אמרו ר"פ התם משום דאין התר לישראל אחר דלכל אסור כדי שלא יהנו ממלאכה

י"ט ברם לגבי בכדי שיעשו כיון דבאיסור בא מן התחום דקיל טפי הוה קאמר ר"פ דאסור בכדי שיעשו מכ"ש לגבי נחלש בי"ט דאסיר והדעת נותנת דקאי אתרווייהו והוה אסרי' ודאי בשניהם:

והנה מדברי הרא"ש נראה דלא הכריע הלכתא כמאן אי כרש"י או כר"ת וכן הטור סי' תקט"ו מייתי לשתי הדעות ולא הכריע אמנם מרן בב"י כתב דנראה הסכמת הרא"ש כר"ת והוא ז"ל מסיק לדינא כרש"י ודעימיה וכן פס' בשלחנו הטהור אמנם מור"ם כתב דבני אשכנז נהגו להחמיר כר"ת ולהמתין עד מוצאי י"ט שני אם לא לצורך י"ע לאורחים וכיוצא ע"ש. וחזיתיה להרב ט"ז ארוכה לו עלתה ע"ד רש"י ור"ת והרא"ש ומידי עברי בדברי קדשו רחש לבי כמה הרגשות על דבריו ואולם זה חזיתי דכבר קדמוני רבנן הרב מטה יהודה והרב נהר שלום ולכן לא אעלה בכתב כי אם ב' ג' גרגירים מאשר נתחדשו אצלי אחרי רואי דבריהם דרבנן. הנה ראיתי להרב מטה יהודה שכתב ע"ד הט"ז בריש דבריו שהביא. דברי התוספות בעירובין שכתבו דלרש"י נמי אם עשה הגוי בשביל עצמו א"צ להמתין בכדי שיעשו וכתב דזה דלא כמשמעות הרא"ש ועוד דלרש"י אין חילוק ועלה פליג הרב מ"י. וכתב דגם הרא"ש והטור מודים דכן היא דעת רש"י לחלק בין עשה. הגוי לצורך עצמו לעשה לצורך ישראל ולאו דוקא מ"ש כן לדעת ר"ת. וכן דעת מרן בב"י הגם לרש"י יש חילוק וגם רבינו יהודה דכתב דגם אם עשה הגוי לצורך עצמו בעי' בכדי שיעשו היינו לדעת ר"ת אבל לרש"י לא אמרה ארם מעולם וסיים דכן דעת הרב ט"ז לקמן סוף ס"ק ג' שכת' ואין זה לדברי הכל. ונראה דהוא ט"ס וצ"ל ודין זה סברי הכל עכ"ד ולע"ד תמהני מי הכריחו ליכנס בדוחק רב לומר דהרט"ז הדר ביה ממ"ש לעיל. ועוד זאת יתירה להגיה בדבריו והדבר ברור דסברת הט"ז בס"ק א' דהטור והרא"ש ס"ל בדעת רש"י דבעי' בכל גוונא בכדי שיעשו בזו סליק ונחית הרב לקמיה בס"ק ג' שכתב ואין זה לדברי הכל פיר' דלדעת מרן והתוס' הוי הכי לס' רש"י ברם להטור והרא"ש מאן דפוסק כרש"י יש לו להמתין בכדי שיעשו גם אם עשה הגוי לעצמו ולפי הנחת הר' הנז' ודין זה סברי הכל לא יכון דהרי ר"י ס"ל בדעת ר"ח דבהא נמי בעי' בכ"ש ובשגם יש ליישב זה אמנם האמת יורה דרכו דא"צ לדחוקי נפשי בתרתי ולמימר דהדר ביה הט"ז וגם להגי' בדבריו אלא תיקום אדוכתיה הענין והלשון כדכתיבנא. וע' בדברי מרן ב"י דנראה דגם הוא הבין מסתמות דברי הרא"ש דדוקא לדעת ר"ת הוא דלא בעינן בכ"ש כשעשה הגוי לעצמו אלא דלא ברירא ליה מלתא למימר בהדיא דהרא"ש ס"ל בעד רש"י דבעי' בכ"ש בכל ענין ובהכי יש לצרד בדברי מרן במ"ש בתר הכי שם ע"ד האגור דתלה ההיתר בדברי רש"י ע"ש ודוק כי לקצר אני צריך: עוד ראיתי להרב מטה יהודה נתלבט הרבה בדברי

הט"ז תחילה וסוף במ"ש דמבשל בשבת היינו נכרי המבשל לישראל ולר"ת לא גזרי' שיאמר לו לבשל לו בשבת וע"כ בבישול שרי לאכול מיד במוצאי שבת ולא בעי' בכדי שיעשו והקשה דמנ"ל להרט"ז למימר בעד הרא"ש דהוא מחלק לסבר' ר"ת בין בישול לשאר מילי דאכילה דבכל מידי דאכילה בעי' בכדי שיעשו משום גזרה שמא יאמר לגוי לעשותו בשבת כדי לאכול מיד בלילה לא כן בבישול דהיא חששה רחוקה שיאמ' לו לבשל בשבת והלא דברי הרא"ש ברורים דעל ישראל המבשל בשבת בשוגג קאי דשרי מיד בלילה דע"ז הוא דהק' ר"ת לפירש"י ועלה הניח הרא"ש מונח קיים דלר"ת ניחא דלא שייך למגזר שיאמר ישראל לחבירו שיבשל לו בשבת ובריש דברי הט"ז רצה להגיה כדי ליישב דבריו אכן הוקשו לו סוף דברי הט"ז דנראה בהדיא דהבין דברי הרא"ש דעל גוי המבשל קאי ודחה דברי הט"ז ופי' דברי הרא"ש דבישראל קאי אבל נכרי שבישל לישראל בשבת ודאי דלכ"ע בעי' בכ"ש בכל מילי עש"ב. והאמת דלכאורה דברי הט"ז קשים לשמוע דמי הכריחו להבין כן בדברי הרא"ש ולחלוק עלינו. את השוין בין בישול לשאר מולי. ברם לפום ריהטא נלע"ד דהט"ז דייק לישניה דהרא"ש דלכאורה אין מוכן לדבריו דבריש מלתיה ראו הביא לנו קו' ר"ת על פירש"י מההיא דאמרי' בשבת דהמבשל בשוגג יאכל מיד לר"מ ואפי' לר"י יהיב טעמא משום דקנסי' שוגג אטו מזיד ולא משום שלא יהנה ממלאכת שבת ותריץ יתיב בעד רש"י דיש ליישב דיותר החמירו בנכרי שעשה לצורך ישראל ממה שעשה יש' בשוגג דמלתא דלא שכיחא לא גזרו נמצא מזה דהרא"ש ס"ל דגם רש"י אזיל ומודה דהמבשל בשבת בשוגג לא בעי להמתין בכ"ש וא"כ אפוא מאי האי דכ' הרא"ש בתר דמייתי פי' ר"ת ופירש חילוקי דינים שבין פי' רש"י לפי' ר"ת סיים בזה. ולפי' ר"ת המבשל בשבת א"צ להמתין לערב בכדי שיעשו דהכא ליכא למגזר מידי והלא לפי מ"ש הוא לעיל גם לרש"י דינא הכי הוא וכ"ע מודו דהמבשל בשבת א"צ להמתין בכ"ש וכן דאיתי להרב מטה יהודה שם שהרגיש בסתירת דברי הרא"ש ונדחק טובא ע"ש ונראה דהר' ט"ז מזה הכריע דס"ל להרא"ש דלענין ישראל המבשל בשבת כ"ע מודו ובין לרש"י בין לר"ת יאכל מיד בליל מוצאי שבת אמנם בנכרי המבשל לישראל בשבת חלוקים הם רש"י ור"ת דלרש"י אסור עד כ"ש כדי שלא יהנה ממלאכת שבת דדוקא גבי ישראל המבשל לא גזרו רבנן שלא יהנה ממלאכת שבת משום דלא שכיח אבל לא בגוי מיהו לר"ת דטעמא הוי שמא יאמר לגוי לעשות אותה מלאכה בשבת לדידיה יש חילוק בין בישול לשאר מלאכות והן אמת דלהרא"ש מנ"ל לחלק בהכי ולא שוויי פלוגתא בין רש"י לר"ת. אמנם הרב ט"ז מתוך דברי הרא"ש דלא ליהוו סתרא"י הבין כן בפשיטות וגם הוא נגרר אחרי הרא"ש בזה וגם עפ"י דרכו דמיישב דברי

רש"י זו הלכה העלה דלרש"י יש חילוק בין ישראל המבשל בשוגג לגוי המבשל בשביל ישראל ע"ש במסקנא דמלתיה דהסביר טעם לרש"י בחילוק זה:
ואולם כשאני לעצמי נלע"ד דדברי הרא"ש מיוסדים על פי דברי התוס' בפרק בכל מערבין דשם הביאו קו' ר"ת על פי' רש"י מההיא דמבשל בשבת ומתרצים כתירוץ הרא"ש בעד רש"י ובתר הכי מייתו פיר"ת בשם כה"ג וכת' על זה ומבשל בשבת א"ש דיאכל דליכא למגזר אטו שמא יבשל בשבת ונראה מלשונם דכונתם לו' דלהך פי' סוגיא דשבת אתיא שפיר נמי מעין מה שאמרו לפירש"י והיינו דליכא למגזר גבי ישראל שיבשל בשבת. ואם כן נלע"ד דהיא גופה כונת הרא"ש כנודע דרוב דבריו מיוסדים על אדני התו' וכונתו ברורה דמ"ש ולפיר"ת המבשל בשבת וכו' לא אתא למימר דעוד יש חילוק דין בין רש"י לר"ת אלא אתא לאסבורי טעמא לפי' ר"ת גבי מבשל אמאי לא בעינן בכ"ש וניחוש התם נמי שמא יאמר לישראל חבירו שיבשל ולזה אמר דהא ודאי מלתא דפשיטא דלא שייך למגזר מיד בהא דח"ו דניחוש שיאמר לישראל ואפילו אם יאמר לו מי ציית ליה וכן מבואר במרדכי דיהיב טעמא לפיר"ת אמאי מבשל בשבת לא גזור רבנן שמא יאמ' לבשל וביאר הטעם כדאמרן דלא חשידי ישראל בהכי עש"ב. ובזה אין אנו צריכים לא לדברי הט"ז ולא למה שנדחק הרב מטה יהודה ז"ל.:
והנה ראיתי להרב מטה יהודה שכ' דלדעת רש"י היכי הוי קושטא דמלתא דמבשל בשבת בעי' בכדי שיעשו וכן הוא מבו' בפירש"י בגיטין ובפ"ק דחולין לדברי רבי. יהודה דבמזיד לאחרים ובשוגג בין לו בין לאחרים בעי' המתנה בכ"ש וכ"כ מרן בב"י א"ח סימן שי"ח דלרש"י והרמב"ן בעי' במבשל להמתין בכ"ש וה"נ כתב לעיל הרב מטה יהודה דקושיית. ר"ת על רש"י אינה קושיא דהא לשיטת רש"י כן הוא האמת דבעי' במבשל להמתין בכ"ש וא"צ למ"ש הרא"ש בפרק אין. צדין אליבא דרש"י עכ"ד. ובאמת כי אנכי עמדתי מרעיד בראותי דברי רש"י בחולין כי הרואה יראה שם דרש"י נרגש מההיא דפי' במסכת י"ט דבעינן בכדי שיעשו בדי שלא יהנה ממלאכת: י"ט ושם נותן טעם לשבח בין לסב' ר"מ בין לסב' ר' יהודה ע"ש. ומעתה יש לתמוה על התוספות והרא"ש דמקשו על פי' רש"י דעירובין ומתרצים אליביה ואיך לא ראו פירש"י בחולין וגטין. דפירש בהדיא דבעי' בכ"ש גם במבשל והיכי מסקי אליביה דרש"י דשאני גבי מבשל דלא בעי' בכדי שיעשו הפך דברי רש"י גופיה. גם באמת על רבינו רש"י ק"ל תרתי חדא דדבריו בחולין קשיין טובא דהוו הפך הש"ס בגיטין דהתם אמרינן דרבי יהודה קניס שוגג אטו מזיד ורש"י מסיק התם איפכא ע"ש. ועוד נבוך אני בזה כי אנכי הרואה דדברי רש"י ז"ל סתרא"י נינהו ממ"ש בחולין שם למ"ש בכתו' דל"ד דבחולין פירש דלסברת ר"מ במזיד

לא יאכל הוא בו ביום אבל לערב יאכל בכ"ש ואילו בכתו' פירש לר"מ במזיד לא יאכל הוא עולמית ועלה בדעתי לבא לכלל יישו"ב בהעמיק בעמקה של הלכה אמנם הדברים ארוכים ולא עתה ע"ט האסף אשובה אראה בס"ד.:

שוב אשוב לדברי הרב ט"ז דחזיתיה לה' מטה יהודה מה שנתקשה בדבריו במאי דהק' על ר"ת מדאמרי' בעלמא גזרה לגזרה לא גזרינן גם במה שהרכיב הט"ז לדעת רש"י ענין המוקצה עם איסור הנאת מלאכת שבת ובקושטא כי דברי הט"ז תמוהים בזה וכן נתקשיתי בעניי מידי עברי בדבריו וכזאת וכזאת הק' עליו הרב נהר שלום ע"ש וכעת צ"ע. עוד ראיתי להרב ט"ז מה שהאריך בכונת דברי מור"ם במ"ש דנוהגים להחמיר אם אינו לצורך י"ט לצורך אורחים וכה"ג וכו'. וגם הרב מג"א עמד בזה ושם דרך לו דרך אחרת בהבנת מהרש"ל ודלא כמרן הב"י ע"ש. ולעד"ן דבהבנת מרן בב"י הכי משמע בהדק הטב דברי הגאון הרב תה"ד דמיניה הוי שרש דברי הגהה זו ואילו מור"ם היה מבין בכונת התה"ד בדרך אחרת ממה שהבין מרן הב"י הי"ל לגלות דעתו ויודע דרכיו בדרכי משה כי ארחיה. ולכן נראה דמ"ש מור"ם לצורך אורחי' וכה"ג היינו כגון אורחי' דאתו ליה באקראי ובכה"ג היינו שכניו אם אירע להם אונס שנאכל או שנאבד להם תבשילם וכיוצא ולעולם כל ההתר הוא למי שלא הובא בשבילו. והרב נהר שלום רצה לפרש עפ"י דרכו דמור"ם מפרש דברי התה"ד דלא כמרן ולע"ד אין נ"ל כן וראיתי להרב מטה יהודה דגם הוא נר' שדרך בדרך זו והנאני:

הא מיהא לדידן דנקטינן כפסק מרן גוי שהביא דגים בי"ט שני וניכר שניצודו מאתמול מותרין מיד אם הם בתוך התחום ואם הם מחוץ לתחום שרו למי שלא הובאו בשבילו וכמבו' בש"ע סי' תקט"ו ס"ג. ובכן אבא נא אבוא לנ"ד דגוי הלזה שהביא דגים בי"ט שני שחל להיות בע"ש הוא מסל"ת שניצודו מאתמול והנה זאת שמענוה מדברי מור"ם סי' הנז' דגוי מסל"ת שלא נלקטו וניצודו היום נאמן והיינו. משום דאיסור דרבנן הוא וכמתבאר מדברי מור"ם סי' תקי"ג ס"ו וע' בי"ד סי' ט"ו וי"ז ובאחרונים. וכן הוא מסקנת. רוב הראשונים והאחרונים דבמידי דרבנן במקום דליכא למיחש דלהשביח מקחו אומר כן נאמן. ונראה דאף למאן דמחמיר וס"ל דאפילו במידי דרבנן אין גוי מסל"ת נאמן דדוקא בעדות אשה הוא דמהימן אבל במידי אחרינא לא בנ"ד מודה דיש להאמינו כיון דיש ידים מוכיחות שלא ניצודו היום דארחא רחיקא ובכה"ג לכ"ע נראה דיש לסמוך על דברי גוי מסל"ת. אכן אם יודע הגוי דאסור לישראל מה שניצוד היום הרב ט"ז חוכך בזה להחמיר. וראיתי להרב נהר שלום שכת' ע"ז וז"ל וע"ס תקי"ג ס"ו שאם הגוי מסל"ת על דג שהביא לישראל שמאתמול ניצוד והוא יודע שנולד אסור תלוי בפלוגתא והסכמת

האחרונים דשפיר מקרי מסל"ת ושרי עכ"ל. ואנכי לא ידעתי היכן מצא כן באחרונים שם דהא התם על מ"ש מור"ם דנכרי המביא ביצים בי"ט ואמר מסל"ת דמאתמול נולדו מותר לסמוך עליו כתב הרב מג"א. ואם ידע הנכרי שנולד היום אסור לישראל אם מסל"ת אינו נאמן דמתכוין להשביח מקחו ואם הבצים של ישראל והגוי מסל"ת שנולדו אתמול. ויודע שנולד אסור לישראל ע' בי"ד סי' ס"ט דהפרישה וב"ח אוסרים וש"ך וט"ז מתירים עכ"ל הרי דגם הש"ך והט"ז דמתירים אינו אלא בבצים של ישראל מיהו בדגים שהביא גוי לישראל די"ל דלהשביח מקחו או' כן לא ולא מתוקם דברי הנה"ש אלא אם הגוי שהביאם לא אמר כלום וגוי אחר מסל"ת אמר דאותן הדגים מאתמול היו ניצודים בהא אה"נ דלדעת הט"ז והש"ך מותרים אע"ג דיודע הגוי דניצוד היום אסור לישראל והנה"ש קיצר את הרחב ולא פירש שיחותיו. ואולם נלע"ד דאף למאן דאסר בכל גוונא ביודע הגוי דנולד אסור היינו דוקא היכא דידעי' בבירור דהגוי ידע הא מלתא אבל מסתמא לית לן למיחש דהגוי יודע דבר זה. ולהשביח מקחו אמר כן אלא אדרבא נימא דכיון דדגים ובצים וכיוצא כשהם בני יומן עדיפי והגוי אומר דמאתמול הם אית לן טפי להא להאמינו כיון דמרע מקחו וא"כ בנ"ד דלא ידעי' בבירור דהגוי יודע דניצוד היום אסור לישראל וגם דמרע מקחו ועל הכל דאיכא אמדן דעתא וידים מוכיחו' דקוש' קא' הגוי דהרי בא ממקום דחוק נראה דמהימנינן ליה לכ"ע ואין חולק בזה. ואחרי כתבי ראיתי להרב נהר שלום סימן תקי"ג ס"ו דמחדש חדשים שתי הסברות הניתנות למעלה דאמרן בעניותין חדא דהיכא דאית לן קצת הוכחה דהגוי קושטא קאמר דמהימן ודאי לכ"ע אף להפר"ח ודעימיה דלא מהימני גוי מסל"ת אלא בעדות אשה ומייתי ראיה נכונה לסברא זו. גם את השני דכתיב' בעניותין דאף למאן דמחמיר היכא דידע הגוי דנולד אסור היינו דוקא אי ידעי' בבירור דהגוי יודע דבר זה ע"ש ושמח לבי:

ולפי האמור דהכא שפיר מהימנינן לנוי דמאתמול ניצודו נראה דשרי למכלינהו בו ביום לפי פסק מרן דהא ליכא בהו אלא איסורא דבאו מחוץ לחתום וכה"ג שרי למי שלא הובא' בשבילו וא"כ בכגון דא דהגוי הביא ספינ' מלאה דגים למכור בשוק ושוקי העיר מלאים דגים לא חשיב הובאו בשבילו לגבי אלו ששלח להם הדורונות דמסתמא אמרינן בשביל רוב העיר הביאם ואין:

סברא דהרבה לצוד כדי לשלוח דורונות הללו והו"ל כגוי המביא דגים למכור דאם רוב העיר גויים קנינן מיניה דאמרי' ודאי משום רובא הוא דצייד‌ינהו וכמ"ש בש"ע שם ס"ז וה"נ דכוותה הוא הלך לצוד בשביל רוב העיר אלא כי בראותו שעלת' מצודתו דגים הרבה. וגם העיר מלאה דגים רצה לתת מתנת חנם לישראל מכיריו ומיודעיו ומעין דוגמא

לזה כתב המג"א ס"ק כ"ב בגוי הבא מן הכפר והביא דגים לעיר שרובה ישראל דיש להסתפק אי אמרי מסתמא צדן לצורך ישראל או אמרינן ניזיל בתר רובא דעלמא וצדן לצורך נכרים ואחר כך נמלך והביאם לכאן ואין כאן משום מחוסר צידה ונר' לי להקל עכ"ד ומינה יש ללמוד במכל שכן בנ"ד ובא וראה דהרב ב"ח סבר דנכרי המביא דורון לישראל לא אמרי' דודאי לקטינהו בשבילו אלא הוי ספק עד שיודע שלקטן בשבילו. והגם דהרב. מג"א ס"ק י"א חלק עליו מ"מ בנ"ד דליכא אלא איסור תהומין דאיכא כמה רבוואתא דסברי מרנן דלא בעי' המתנה בכ"ש בכגון דא נר' דיש לסמוך על הב"ח דכל דלא ידעי' בבירור דנלקטו בעד לא בעינן בכ"ש בצירוף טעמא שהביא למכור דמסתמא על דעת הרוב ניצודו. אמנם אם יהיה האופן דלא מייתי למכור ג"כ אין דעתי נוטה להתיר דגים שהביא גוי לדורון לישראל דהו"ל הובאו בשבילו מיהו בשבת שלאחריו יש להתיר דכיון דמהמנינן ליה לגוי דמאתמול ניצודו מטעמים שכתבנו לעיל וליכא אלא איסור דבא מחוץ לחתום הרי כבר פסק מרן בהדיא שם ס"ח דדבר הבא מחוץ לחתום שרי בשבת שלאחר י"ט או בי"ט ב' של ר"ה וטעמא משום דאף ע"ג דלענין מחוסר צידה הניצוד בי"ט ב' אסור בשבת שלאחריו שאני התם דכיון שאינו יכול לטלטלו בו ביום הרי הוקצה לשבת נמי דמגו דאתקצאי ע"ש בה"ש אתקצאי לכוליה יומא לא כן גבי הבא מחוץ לתחום והוא דבר שאין במינו במחובר דשרי לטלטלו בו ביום בתוך ד"א או בעיר מוקפת חומה או מבצר שהוקף לדירה וכמ"ש מרן בש"ע ס"ה וה"נ לאחרים שרי בו ביום באכילה ואם כן בנ"ד נמי הוי דכוותה דמותר לטלטלו וכו' ושרי למי שלא הובאו בשבילו לאכלו היום והדבר מפורש יוצא בהדיא בדברי מרן בש"ע ס"ג דאם נודע וניכר בהם שלא ניצוד ולא נלקטו היום מותר למי שלא הובא בשבילו ואם לא בא מחוץ לתחום מותר אף למי שהובאו אצלו נמצא דדבר הנודע לנו דלא ניצוד היום וליכא אלא איסור תחומין הוי דינו ממש כדבר שאין במינו ניצוד שבא מחוץ לתחום. והכי הויין שרשן של דברים בעירובין דף מ' וא"כ הדבר ברור דגם לגבי שבת הסמוך ליום טוב הוי דומה בדומה למה שפסק מרן דדבר שאין במינו במחובר ובא מחוץ לתחום שרי מי"ט לשבת והטעם ברור דדוקא גבי מה שניצוד היום אסור בשבת שאחריו גם לדעת רש"י משום דעיקר טעמיה דמתיר הניצוד ביו"ט לאכלו בשני משום דאמרינן ממ"נ אם היום קדש נמצא אתמול שניצוד חיל ואם אתמול קדש הוי היום חול ושרי לא כן גבי שבת וי"ט דליכא למימר הכי וכל אלה דברים פשוטים אל עין הקורא בב"י ולא הוצרכתי לבארם בכתב אלא מפני ששמעתי מי שנשתבש בזה ואסר בכה"ג ולא מצא שרש וענף לשריותא דידן לכן ל"ו גלא"י כדגל"ו אינשי למען יראה בעיניו ולבבו יבין. ופוק חזי דאף לדעת ר"ת לפי

מה שפיר' הסמ"ק בסברתו דאסור גם לאחרים אפי' בי"ט פ' ודן אותם כמוקצי' גמורי' האסורים אף בטלטול מ"מ מור"ם בהגה ס"ד מתיר בשבת שאחר י"ט ב' בפירות זולת בדגים וכיוצא אסר משום דצריכים בישול ולא מצי לטלטלן כדי לבשלן והרב ט"ז התיר אף בדגים מטעם דהא שרי אי מקלעי ליה אורחים והמג"א מתיר לבשלם על ידי גוי ע"ש. והיה לי מקום ליישב תמיהת הט"ז על מור"ם שם ברם אין הפנאי מסכים להאריך. הא מיהא נקוט בידך מדברי מור"ם והאחרונים דכל דשרי בטלטול באותו יום ש"ד לבשלן כדי לאוכלן לאחר בשבת ולדידן דקי"ל כרש"י שרי לטלטלן בשופי כיון דליכא אלא איסור תחומין לחוד וא"כ נמ"ל דהנך דגים למי שלא הובאו בשבילו ליכול וליחדי בו ביום ומכ"ש בשבת שאחריו ולמי שהובאו בשבילו יבשלם היום וליכלינהו באורתא בכדי שיעשו בלי פקפוק ואע"ג דיש מתירין בבא מחוץ לתחום לאכול מיד בלילה למי שבא בשבילו מ"מ מרן בש"ע שם פסק דבעי' בכדי שיעשו והכי נקטינן. אמנם אם יארע זה בי"ט של ר"ה אפי' אם הובאו ביום א' אסור בשבת שאחר יום טוב דאף על גב דיש הרבה מהראשונים דמתירים בבא ביום א' של ר"ה לאכול ביום שבת מ"מ מרן תפיס באחרונה ס' האוסרים והכי נקטינן:

אתאן לשאלה תניין כי היש' ברמ"ז הרומ"ז על האר"ש א"ל להגוי שיביא לו דגים הנה נראה בזה דאף על גב דהגוי אינו מהצייידין אסיר למימר ליה הכי דהא כיון דאסיר למימר ליה בהדיא הכא לי דגים או קנה לי דגים לצורך הלילה ה"נ אסור לרמוז לו כדי שמתוך הדברים יבין הגוי מגמתו וכדפסק מור"ם בא"ח סי' ש"ו סכ"ב כל דבר שאסור לאמרו לגוי לעשותו אסור לרמוז לו לעשותו. וכי תעלה על דעתך למצוא צד התר לומר לגוי כיון שיש מציאות שהוא עצמו יוכל לקנות מן השוק דגים שניצודו מאתמול והיו תוך התחום מאתמול דכה"ג שרי למכלינהו ביום השבת כמ"ש סי' שכ"ה ויכול ללקחם מן הגוי מכלי שיזכיר לו סכום דמים וסכום מנין ומשקל וכמ"ש סי' שכ"ג ואם כן הרי זה דומה למ"ש סי' ש"ז ס"ח דיכול לומר לחבירו לך עמי לכרך פ' למחר כיון שהיום היה יכול לילך ע"י בורגנין וכן כל כיוצא בזה שיש צד התר לעשותו היום יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר וה"נ דכוותה. הא ליתא חדא דהתם לא התירו אלא לומר לו לעשות למחר ואע"ג דהתם בחבירו ישראל קאי דא"א לומר לו שיעשו היום מ"מ אין לנו לדמות מדעתנו בעניני שבות ובפרט להקל ותו דשאני נ"ד מההיא דהתם קאי היכא דהוה צד התר באותו דבר עצמו לעשות בשבת לא כן בנ"ד דאי הג"ע יביא לו הגוי דגים שניצודו היום או באו מחוץ לתחום ודאי באותן הדגים לא הי"ל צד התר לקנות אותן היום ואף כי מקום יש בראש לדחות ולצדד בזה מ"מ אין:

דעתי הקצרה נוחה לסמוך ע"ז מבלי ראי' חותכת להתיר. ויש מי שרצה להתיר לומר לגוי לקנות דכיון דמקח וממכר אינו אלא אי' דרבנן אם כן הו"ל שבות דשבות במקום מצוה שהתיר מרן בסי' ש"ז וה"נ איכא מצוה לקיים סעודה רביעית בליל מ"ש ואין לסמוך ע"ז דדילמא מרן לא שרי אלא לצורך מצוה גמורה וכגון שופר ולולב שכתב שם ברם סעודה ד' אינה אלא ענף מצוה ויכול' שתתקיי' בפת וכיוצא ותו דאיסור מקח וממכר כתוב בדברי קבלם ממצוא חפצך וכו' ודברי קבלה כד"ת דמו ועמ"ש הרב ארעא דרבנן במ"ב אות קד"ם עיין שם ודו"ק.

הצעיר חיי"ם ס"ט:

וחסד סימן יב

בענין איסור מלאכה בליל ט"ב:

הנה בענין איסור מלאכה בליל ט"ב במקום שנהגו סתמו הפוסקים וכתבו דט"ב לילו כיומו לכל דבר אמנם ראה זה ראיתי לרש"י ז"ל פ"ק דתענית די"ג עלה דקתני התם כשאמרו אסור במלאכה לא אסרו אלא ביום אבל בלילה מותר שכתב וז"ל מהכא משמע דבליל ט"ב מותר במלאכה ואין ביטול אלא ביום אבל אין מפרסמין הדבר עכ"ל. ולכאורה יש להקשות דבפרק מקום שנהגו דנ"ד בההיא דאמרינן אליבא דשמואל ט"ב בין השמשות שלו אסור פי' רש"י אסור באכילה ובמלאכה דמחמירין על ספקו וכדא' בתענית צבור ושמואל קא משוי ט"ב כת"צ. ולפום מאי דאמרינן בתענית איך עלה ע"ד הש"ס למימר הכי דאסיר במלאכה בט"ב בה"ש שלו והלא אפי' בת"צ שרי גם בלילה וליכא איסורא אלא ביום כדקתני בהדיא בתענית ומעיקרא קש' על רבינו רש"י בפסחים מי הכריחו להזכיר מלאכה כלל והרי בסוגיא סתמא קאמר בה"ש שלו אסור דהיינו דברים האסורים בת"צ בבה"ש. והדר חזה הוית להרב שונה הלכות בסוף ה' תענית ד"ס ע"א דמייתי לקושיין בשם יש מקשין וכתב דיש מי שתירץ דכונת רש"י היינו לבין השמשות של יום התענית עצמו וכבר דחאה הרב שם לזו בדברות שתים והאמת אתו דסוגיא לא אזלא הכי כלל ועוד הוקשה להרב הנז' לישניה דרש"י לקמן במלתיה דרבי יוחנן דקאמר הש"ס מאי לאו לאכילה ודחי לא למלאכה ופי' רש"י. לא למלאכה של יום עצמו משתחשך ואשמועי' דבת"צ אסור ובט"ב מותר ודבריו אלו הן הפך הברייתא דתענית דבת"צ אינו אסור במלאכה אלא ביום וכ"ת דסבר רש"י דר"י פליג אברייתא קשה מי דחקו לזה והלא אין שום משמעות והכרח לזה דשפיר מתפרשא סוגיא דבמלאכת היום עצמו קאי דבת"צ אסיר וט"ב שרי והניחו בצ"ע יע"ש:

ולע"ד אפשר לומר דמ"ש רש"י בד"ה בין השמשות שלו אסור באכילה ובמלאכ' דמחמירין על ספיקו וכו' כוונתו במה שהזכיר אכילה ומלאכה אינו אלא לענין ט"ב והיינו דמדחזינן דבמתני' קתני סתמא במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בט"ב אין עושין ולא קתני ביום ט"ב וגם לא אשכחן שום ברייתא דמפרש שריותא דמלאכה בלילה כדרך שמצינו גבי ת"צ א"כ מסתמא משום חומר אבלות חרבן אמרי' דאסירי גם בלילה. ותו דכיון דהא מלתא במנהגא תליא נחזי אנן מהו מנהג המקום אם נהגו לאסור בין ביום בין בלילה ינהגו ואי לא נהיגי אלא ביום ינהגו כן כיון דאיכא דוכתי דאפי' ביום לא נהיגי וא"כ א"ש דמתני' תני סתמא וליכא שום ברייתא דמפרשא מלתיה דתנא דכיון דהדבר תלוי במנהג כל אחד יתפוס מנהגו ומעתה שמואל לא אתא למימר אלא דאין ת"צ בבבל ור"ל דאפילו באתרא דנהיגי להחמיר במלאכה בט"ב אינו אלא בט"ב לחוד אבל בשאר ת"צ ליכא שום חומרא כת"צ דא"י ולא בא לו' אלא דט"ב לחוד הוא דחמיר ככל ת"צ דא"י והיינו דכל חומרות דאיכא בח"צ ישנן בט"ב. וליכא מלתא דמקילינן בט"ב טפי מת"צ וא"כ שפיר י"ל דאה"נ דאיכא מילי דחמיר ט"ב מת"צ ושמואל לא בא אלא להשוות ט' באב לת"צ לכל חומרותיו ולא בא להשוות ת"צ לט"ב לחומרותיו ותדע דמוכרחים אנו לומר דזו כונת שמואל דהרי מצינו לקמן דלענין רחיצה חמיר ט"ב מת"צ ובודאי דלית לן לאשוויי פלוגתא בין ר' אלעזר דאסר להושיט אצבעו במים בט"ב לשמואל אלא ודאי אית לן למימר דשמואל לא בא אלא ליתן חומרי ת"צ בט"ב ולא קולותיו והיינו מעין מאי דאמרי' לקמן בש"ס תנא קולי קולי קתני ה"נ נימא בעד שמואל לאידך גיסא חומרי חומרי קתני דהיינו החומרות של ת"צ דישנן בט"ב וא"כ לפי"ז כך היא הצעת דברי רש"י דכתב למימרא וכו' דבה"ש שלו אסור באכילה ובמלאכה פי' בה"ש של ט"ב אסור בתרווייהו דעל ט"ב הוא דקאי הש"ס במאי דקא' ט"ב בה"ש שלו אסור וטעמא משום דמחמי' בספקו וכדאמרי' בת"צ כלומר כיון דחומרא זו ישנה בת"צ להחמיר בספקו של יום בכל הדברים האסורים בו ה"נ לענין ט"ב ספיקו אסור בחומרות שבו דהיינו אכילה ומלאכ' דאסורו' משתחשך אסרי נמי בבה"ש שלו. וסיים עלה רש"י ושמואל קא משוי ט"ב כת"צ. ולכאורה הני מילי יתירי נינהו אמנם נראה דדייק רבינו למימר הכי להורות דעיקר דברי שמואל אינן אלא להשוות ט"ב לת"צ ולא איפכא דלא בעי להשוותם אהדדי לגמרי אלא דכלהו חומרי דת"צ צריך ליתנן בט"ב כן נראה כונת דברי רש"י בפסחים. ומ"ש רש"י בפ"ק דתענית מכאן משמע דבלילי ט"ב וכו' שפיר דייק רבינו לכתוב מכאן משמע ולא מכאן מוכח לומר דאין כאן אלא משמעות בעלמא דמסתמא נראה דט"ב הוי דומה לת"צ מיהו אינו מוכרח דהא מלאכה בט"ב במנהגא תליא ועינינו הרואות

דבאתרא דנהוג דלא למעבד נהוג איסורא גם בלילה והיינו דסיים אבל אין מפרסמין הדבר ולכאורה קשה למה לא יפרסמו הדבר אם יש ראיה גמורה דאין ביטול אלא ביום אלא נראה כדאמרן ואם כן שפיר אזלי דברי רש"י בפסחים להחמיר במלאכה בט"ב באתרא דנהוג גם בלילה והכי מוכח מסתמיות לשון כל הפוסקים ז"ל דגבי ט"ב יכתבו: